

T.C
KIRIKKALE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANA BİLİM DALI

YALÇIN KÖKSAL DEMİR

**SOĞUK SAVAŞ SIRASINDA
AMERİKAN PROPAGANDASI
– TÜRKİYE ÖRNEĞİ –**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TEZ YÖNETİCİSİ:

PROF. DR. CEMALETTİN TAŞKIRAN

KIRIKKALE - 2006

ÖZET

Bu çalışmada Soğuk Savaş sırasında Amerikan propagandası ve Türkiye'deki uygulamaları incelenmiş, propaganda, Soğuk Savaş ve Amerikan propagandası kavramsal olarak açıklanmıştır. Propagandanın yöntemleri, araçları ve amaçları Amerikan propagandasının oluşum sürecinde etkilendiği değerler ve Amerikan propagandasının yapılış amacı ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Soğuk Savaş dönemi olayları ve Soğuk Savaş sırasında ABD ile SSCB arasındaki ilişkiler irdelenmiştir. Soğuk Savaş döneminde Türk – ABD ilişkileri ve tarihi arka planı ele alınmış, Soğuk Savaş döneminde iki ülkenin birbirlerine bakışları ve iş birliği içerisinde olmalarının nedenleri araştırılmış, Soğuk Savaş Dönemi boyunca Türk – ABD ilişkilerinin dönemsel analizi yapılmıştır. Türkiye'nin ABD ile müttefik ve SSCB ile komşu olmasından kaynaklanan ilişkileri, krizleri incelenmiş, bu bağlamda Soğuk Savaş dönemi olayları sistematize edilmiştir.

Soğuk Savaş döneminde etkin olarak kullanılan propaganda yöntemi daha doğrusu, ABD'nin komünizm karşıtı olarak bilinen propaganda yöntemlerinin Türkiye örneğinde amaçları, sonuçları ortaya çıkarılmıştır.

Bu güne değin çok bilinen bir amaç olan Amerikan propagandasının komünist hareketleri durdurmak, sınırlandırmak hatta yok etmek gibi bir niyetinin yanı sıra belki daha önemlisi, ABD'nin siyasal, ekonomik vb gücünü artırmak için bir çok yöntemi de kullanıp, kendi müttefiklerine de propaganda yaptığı anlatılmıştır. Türkiye örneğinden hareketle bu sonuca varılmıştır. ABD'nin her türlü aracı kullanarak Türkiye'nin siyasal, askersel, ekonomik, sosyal ve kültürel hayatında nasıl etkili olduğu belgelere dayandırılarak araştırılmıştır. Yukarıda ifade edilen, ABD'nin propagandayı daha çok müttefiklere uyguladığı yolundaki tezin doğru olduğu sonucuna varılmıştır. Yine; ABD'nin uyguladığı propaganda yöntemlerinin zaman zaman değiştiği, özellikle Türkiye için Türkiye'nin koşullarına uygun propaganda teknikleri geliştirdiği de varılan sonuçlardandır.

Ayrıca; bu günkü Türk- ABD ilişkilerinin anlaşılmasını kolaylaştıracak argümanlarında, bu dönem içinde gelişen olaylardan çıkarılabileceği anlaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Propaganda, Soğuk Savaş, Amerikan propagandası, bloklama, müttefik, Komünizm, Liberalizm, kamuoyu, dış politika, medya

ABSTRACT

In this paper, the American propaganda and its applications in Turkey during Cold War are reviewed. The terms of propaganda, Cold War and American propaganda are considered conceptually. The methods, means and objectives of propaganda, values during the process of formation of American propaganda and the purposes for implementation of American propaganda are attempted to be pinpointed.

The events of the Cold War period, and the relations between USA and USSR during Cold War are analyzed. The Turk-American relations during the cold war and their historical background are reviewed. The perception of the nations towards each other during cold war and the basis for their cooperation are reviewed and intervallic analyses of Turk-American relations throughout the Cold War period are pinpointed. The relations and crises that stem from the fact of Turkey for being an ally with USA and neighbor with USSR are reviewed and in this context the period of Cold War are systematized.

The propaganda method that is systematically used during cold war, the objectives and consequences of US propaganda methods which are known as against communism in Turkey example are observed.

It is mentioned that in addition to the most well known objective of American Propaganda which is to stop, restrict and annihilate communist movements, perhaps most importantly it aimed to increase the political, economic and etc powers of the US and that it applied said method to its allies as well. This observation is obtained evaluating and analyzing specifically the Turkey example. The achievements of the USA for acquiring an impact in political, military, economic, social and cultural lives of Turkey are reviewed by basing on documents. It is concluded that the thesis defending the US propaganda mentioned above is particularly applied to its allies is verified.

Again it is observed that the propaganda methods that are used by the US have changed from time to time, and particularly it developed propaganda techniques that are suitable for Turkey's special conditions. Also it is considered that the arguments that may facilitate the Turk-American relations at present may be inferred from the events that were developed during said period.

Key Words: *Propaganda, Cold War, American Propaganda, block formation, ally, Communism, Liberalism, public opinion, foreign policy, media.*

KİŞİSEL KABUL / AÇIKLAMA

Yüksek Lisans olarak hazırladığım “Soğuk Savaş Sırasında Amerikan Propagandası –Türkiye Örneği-” adlı çalışmamı, ilmi ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazdığımı ve faydalandığım eserlerin bibliyografyada gösterdiklerimden ibaret olduğunu, bunlara atıf yaparak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu şeref ve haysiyetimle doğrularım.”

Tarih:

Ad- soyad:

İmza:

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	I
ABSTRACT.....	III
AÇIKLAMA.....	V
İÇİNDEKİLER.....	VI
KISALTMALAR.....	IX
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1.	PROPAGANDA.....	10
	1.1.1. Propagandanın Tarihçesi.....	12
	1.1.2. Propaganda Yöntemleri.....	16
	1.1.2.1. Beyaz Propaganda.....	17
	1.1.2.2. Gri Propaganda.....	18
	1.1.2.3. Siyah Propaganda.....	18
	1.1.3. Propaganda Araçları.....	19
	1.1.3.1. Kişisel Propaganda Araçları.....	20
	1.1.3.2. Örgütsel Propaganda Araçları.....	20
	1.1.3.3. Devlet Propaganda Araçları.....	22
1.2.	PROPAGANDANIN AMACI VE YAPILIŞI.....	23
1.3.	DIŞ POLİTİKA YÖNTEMİ OLARAK PROPAGANDA.....	25
	1.3.1. Resmi Diplomasi.....	27
	1.3.2. Resmi Olmayan Diplomasi	28
1.4.	SOĞUK SAVAŞ.....	29
	1.4.1. İki Kutuplu Sistem (Bloklaşma) Dengesi.....	30
1.5.	SOĞUK SAVAŞ SIRASINDA PROPAGANDA.....	32
1.6.	AMERİKAN PROPAGANDASI.....	38

1.6.1. Amerikan Propagandasının Amacı	43
1.6.2. Amerikan Propagandasında Karar Verme Süreci.....	52
1.6.2.1. Amerikalılık.....	54
1.6.2.2. Gücün Gerçekliği.....	56
1.6.2.3. Tek Olmanın Cazibesi.....	57

İKİNCİ BÖLÜM

2. AMERİKAN PROPAGANDASINI ETKİNLEŞTİREN ULUSLARARASI ORTAM VE TÜRKİYE – ABD İLİŞKİLERİ

2.1. SOĞUK SAVAŞ DÖNEMİ OLAYLARI.....	59
2.2. TÜRKİYE - ABD İLİŞKİLERİNİN BAŞLANGICI.....	83
2.2.1. Atatürk Dönemi Türkiye – ABD İlişkileri (1923 – 1939)...	84
2.2.2. İkinci Dünya Savaşı'ndan Soğuk Savaş'a Türkiye – ABD İlişkileri (1939-1947).....	86
2.3. SOĞUK SAVAŞ SIRASINDA ABD'NİN TÜRKİYE'YE BAKIŞI....	87
2.4. SOĞUK SAVAŞ SIRASINDA TÜRKİYE'NİN ABD'YE BAKIŞI....	92
2.5. SOĞUK SAVAŞ SIRASINDA TÜRK – AMERİKAN İLİŞKİLERİNDEKİ BAŞLICA GELİŞMELER – KIRILMA NOKTALARI.....	96
2.5.1. Sistemli İlişkilerin Başlangıç Dönemi (1946-1952)... ..	97
2.5.2. Türkiye- ABD İlişkilerinin Zirve Dönemi (1952-1960)	98
2.5.3. İlişkilerde Kriz Dönemi (1960- 1974).....	100
2.5.4. Kontrollü İlişki Dönemi (1974-1980).....	102
2.5.5. Yeniden İşbirliği Dönemi (1980-1990).....	102
2.6. ABD İLE SSCB ARASINDA BİR ÜLKE: TÜRKİYE.....	104

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. SOĞUK SAVAŞ YILLARINDA TÜRKİYE'DE AMERİKAN PROPAGANDASI

3.1.	TÜRKİYE'DE AMERİKAN PROPAGANDASININ AMACI.....	110
3.2.	TÜRKİYE'DE AMERİKAN PROPAGANDASININ ARAÇLARI....	112
3.3.	KAMUOYU OLUŞTURMA ARAÇLARINDA AMERİKAN PROPAGANDASI.....	115
	3.3.1. Gazete, Dergi, Kitap.....	115
	3.3.2. Radyo.....	125
	3.3.3. Televizyon.....	129
	3.3.4. Güzel Sanatlar.....	131
	3.3.5. Sinema.....	134
3.4.	TÜRKİYE'NİN SİYASİ, ASKERİ VE EKONOMİK YAŞAMINA YÖNELİK AMERİKAN PROPAGANDASI.....	137
3.5.	SOSYAL VE KÜLTÜREL ALANDA AMERİKAN PROPAGANDASI.....	151
3.6.	TÜRKİYE'DEKİ AMERİKAN PROPAGANDASININ SİYASAL KARAR ALMA SÜREÇLERİNE ETKİSİ.....	157
	3.6.1. Amerikan Propagandasının Başlangıç Yılları (1946- 1952).....	158
	3.6.2. Amerikan Propagandasının Başarı Yılları- (1952 – 1960).....	163
	3.6.3. Amerikan Propagandasının Çıkmaza Girdiği Kriz Yılları (1960-1978)	166
	3.6.4. Kontrolü Amerikan Propagandası Yılları- (1978-1990)..	169
	SONUÇ.....	173
	EKLER.....	184
	KAYNAKLAR.....	214
	ÖZGEÇMİŞ.....	222

KISALTMALAR

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
BBC	: İngiliz- Amerikan ortaklı televizyon ve radyo kuruluşu
BM	: Birleşmiş Milletler
CENTO	: Central Treaty Organization
CHP	: Cumhuriyet Halk Partisi
CIA	: Central Intelligence Agency
DP	: Demokrat Parti
GLADIO	: NATO'nun gizli Terör örgütü
IIS	: Uluslararası Enformasyon Servisi
İTÜ	: İstanbul Teknik Üniversitesi
İÜ	: İstanbul Üniversitesi
KGB	: Komit Gosudarstvennoy Bozopasnosi
KEK	:Kamu Enformasyon Komitesi
KOS	: Komünist Olmayan Sol
MIT	: Masschusetts Teknoloji Enstitüsü
MİT	: Milli İstihbarat Teşkilatı
MOSSAD	: Mossad Letafkidim Meyouch-hadim
NATO	: North Atlantic Treaty Organization
ODTÜ	: Orta Doğu Teknik Üniversitesi
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TRT	: Türkiye Radyo Televizyonu
TSK	: Türk Silahlı Kuvvetleri
TV	: Televizyon
USIA	: ABD enformasyon Ajansı
VOA	: Voice Of Amerika
a.g.d	: Adı geçen dergi
a.g.e	: Adı geçen eser
a.g.g	: Adı geçen gazete
a.g.m	: Adı geçen makale
Bknz	: Bakınız
s.	: Sayfa
ss.	: Sayfa sıraları
vb	: Ve benzeri

GİRİŞ

Türkiye'nin Kurtuluş Savaşından sonra oluşan ortamda izlediği tam bağımsız ve tarafsızlık politikası, II. Dünya Savaşından sonra uluslararası konjonktüre uygun olarak değişmek zorunda kalmıştır. Bu konjonktür, literatürde Soğuk Savaş olarak adlandırılmaktadır. Bu dönem, dünyanın iki süper gücü olan Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ve Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB) arasında geçen güç mücadelesi ve rekabet kavramlarıyla özdeşleşmiştir. II. Dünya Savaşı'nın galip devletleri olan ABD, SSCB, İngiltere ve Fransa; savaş sonrası dönemi düzenlemek için yaptıkları anlaşmalarda, SSCB'nin yayılcı emeller peşinde koştuğu, Komünizm ideolojisini tüm dünyada kabul ettirmek için faaliyet içerisinde bulunduğunu anlamışlardır. Özellikle ABD, SSCB'nin bu amaçlarına set çekmek için çeşitli yollara başvurmuştur. Bu bağlamda, ABD başkanı Truman 1947 yılında kendi adıyla anılan doktrini ilan etmiştir. Truman'ın, Türkiye ve Yunanistan'a askeri yardım yapmayı öneren doktriniyle Soğuk Savaş dönemi başlamış kabul edilmektedir. Berlin'de SSCB, kendi işgal bölgesini ayırmak için inşa ettiği Berlin Duvarının 1989 yılında yıkılıp, iki ayrı devlet olan Federal Almanya ve Demokratik Almanya Cumhuriyetlerinin 1990 yılında birleşmesi ile Soğuk Savaş diye adlandırılan dönem sona ermiştir.

Soğuk Savaş Dönemi olarak adlandırılan 1947-1990 yılları arasında, ABD; liberal demokrasi, SSCB'de komünizm ideolojisini savunmuştur. İki süper güç, ABD ve SSCB bu dönemde ideolojilerini askeri yöntemlere dayanarak yayamayacaklarını anlamışlardır. Çünkü nükleer silahların ortaya çıkması ile gelişen "Güç Dengesi" bu niyetlerini gerçekleştirmelerine izin vermemiştir. Bu defa; ideolojilerini yaymak için propaganda yöntemlerini kullanmışlardır. Propaganda bu dönemde ülkeleri etki altına almak için bir yöntem olarak ortaya çıkmıştır. Her iki ülke de kendi ideolojisinin daha iyi olduğunu göstermek amacıyla yoğun propaganda çalışmaları yapmışlardır. Propaganda, askeri, siyasal, kültürel, sosyal alanları da kapsayan tüm ilişkilerde kullanılmıştır. Soğuk Savaş döneminde iki ülke birbirlerini yıpratmak, zayıf düşürmek amacıyla hem kendi vatandaşlarına hem de müttefik devletlerin

vatandaşlarına yoğun propaganda uygulamışlardır. İşçi hareketleri, özgür gençlik hareketleri, Üniversite olayları, siyasal parti eylemleri ve bağımsızlık hareketleri sırasında propagandanın örnekleri görülmüştür. Propaganda faaliyetlerinde istihbarat örgütleri en etkin görevi üstlenmişlerdir. Özellikle “ajan” tabiri bu dönemde en güçlü anlamını bulmuştur. Soğuk Savaşın iki büyük ve önemli güç merkezi olan, ABD, SSCB’de, SSCB de ABD’de ajan bulundurma, ajan kiralama, ajan yetiştirme eylemlerinde bulunmuştur. Bundan ötürü, Soğuk Savaş sürecinde yönetimin izlediği politikaları eleştiren herkese “düşman ajanı” gözüyle bakılmıştır.

Soğuk Savaş sırasında ABD ve SSCB kendi ülkelerine karşı yapılan propagandayı bertaraf etmeye çalışmışlardır. Bununla beraber müttefik ülkelerdeki propaganda aktivitelerini de yok etmeye çalışmışlardır. İki süper güç olan ABD ve SSCB, yaptıkları yoğun propaganda ile ülkelerin siyasal rejimlerini değiştirmek istemişlerdir. Bu anlamda yandaşlarına silah ve lojistik yardımda da bulunmuşlardır.

Askeri darbeler, halk ayaklanmaları, bu dönemin en önemli siyasal rejim değiştirme araçları olarak görülmüştür. Yetiştirilen ajanlar veya kazanılan sempatanlar kendi ülkeleri lehine yoğun propaganda yaparken, istihbarat bilgilerini de ajanı olduğu veya desteklediği ülkeye iletmeyi ihmal etmemişlerdir. ABD ve SSCB birbirlerine ve karşı taraftan olan ülkelere yaptıkları yoğun propagandanın yanı sıra, ve ondan da önemli olarak, kendi müttefiklerine de propaganda yapmak ihtiyacı hissetmişlerdir. Propagandanın amacı her ne kadar karşı tarafı yıpratmak, zayıf düşürmek olsa da, müttefiklere yönelik yapılan propaganda; bu ülkeleri elden çıkarmamak, her ne olursa olsun iş birliğine zorlamak amacıyla yapılma ihtiyacından doğmuştur.

Soğuk Savaş döneminde oluşan blokların liderleri ABD ve SSCB’nin yapmış oldukları propagandalar kendi ülke ve ideolojilerinin adlarıyla anılmıştır. ABD’nin yapmış olduğu propaganda faaliyetleri “Amerikan Propagandası” adı ile anılırken, SSCB’nin yapmış olduğu propaganda genellikle “Komünist

Propaganda” adı ile tanımlanmıştır. Bu çalışma, Soğuk Savaş sırasında yapılan Amerikan propagandasını Türkiye örneğinde ele almaktadır.

Soğuk Savaş dönemi, birçok çalışmada uluslararası sistem, dış politika, siyasi tarih konusu olarak incelenirken genellikle askeri olaylar, diplomatik ilişkiler, ideolojiler, ekonomik sistemler bağlamında ele alınmış, dönemin gelişmelerinde çok büyük etkisi olan propaganda faaliyetleri yeterince incelenmemiştir. Oysa Soğuk Savaş döneminde bir çok gelişme propaganda faaliyetlerinin sonucu olarak ortaya çıkmış, propagandanın araçları dönem boyunca tüm ilişkilerde kullanılmıştır.

Uluslararası ilişkilerde bir yöntem olan propaganda, diplomatik ilişkilerin kesildiği, savaş durumunun olduğu, ancak bir çok nedenden ötürü, savaş halinin olamaması durumunda ortaya çıkan ilişki biçimidir. Bu yöntem, savaş halinin olmadığı diplomasi ile savaş arasında olan ilişki biçimini ifade etmektedir. Soğuk Savaş dönemini sağlıklı bir şekilde analiz etmek ve anlayabilmek için bu ilişki biçiminin incelenmesi gerekmektedir.

Soğuk Savaş dönemi propaganda yöntemleri siyasal, askersel, kültürel, toplumsal, sınıfsal, sanatsal birçok dalı kapsamaktadır. Bu yöntemi kullanan ülkelerin çokluğu bir bütün olarak Soğuk Savaş dönemi propaganda konusunu araştırmayı zorlaştırmaktadır. Çünkü, ABD ve SSCB, yaklaşık bu kırk beş yıllık dönemde, çok çeşitli yöntemler kullanarak faaliyetler yapmışlardır. İki süper güç; propaganda teknikleri açısından da birbirlerinden farklı araçları geliştirmiş ve uygulamışlardır. Soğuk Savaş sırasında uygulanan propaganda faaliyetlerinin bütünü analizini yapmak yukarıda belirttiğimiz gibi bir hayli güçtür. Ancak bu faaliyetlerin bir kısmının ortaya çıkarılması, yöntemlerin analiz edilmesi için bu geniş konunun sınırlandırılması zorunlulu aşıkardır. Bu yüzden, blokların süper gücü olan ABD ve SSCB'nin uyguladığı propaganda da bir ülke örnek alınarak çalışma, Soğuk Savaş Sırasında Amerikan Propagandası – Türkiye Örneği-” adı ile sınırlandırmıştır. Böylece, Soğuk Savaş döneminin önemli aktörü olan ABD'nin uygulamış olduğu propaganda yöntemi açıklanarak, Türkiye'ye etkileri incelenmiştir. Bu şekilde; Soğuk Savaş döneminde Türk Dış Politikasında

önemli bir yere sahip olan ABD ve SSCB ile Türkiye'nin ilişkilerini daha doğru olarak görmek, anlamak, mümkün olacaktır.

Soğuk Savaş dönemindeki siyasal, askersel, kültürel, toplumsal gelişmelere etki eden olayları analiz etmek, olayların iç yüzünü kavramak, kriz ve barış dönemlerini, toplumsal değişimleri, sanatsal gelişmeleri, teknolojik çalışmaları bilmek için propaganda faaliyetlerinin açıklanması, anlaşılması zorunludur. Bu nedenle çalışmada, gelişen olaylarda propaganda faktörünün etkisi ele alınmış, olayların çözümlenmesinde propaganda etkinlikleri ne denli önemli olduğu açıklanmaya çalışılmıştır.

Soğuk Savaş dönemi incelemelerinde, ABD ile SSCB arasındaki güç mücadelesinden ve hemen her alandaki rekabetten, iki ülkenin ideolojik kampaşmasından, bloklararası siyasal ve askeri ilişkilerin gerginleşmesinden, yumuşamasından ve iki ülkenin uyguladığı doktrinlerden, politikalarından söz edilerek Soğuk Savaş açıklanmaya çalışılmaktadır.

Araştırmacılar, Soğuk Savaş sırasında ABD ve SSCB'nin sıcak çatışmaya girmemelerinden ötürü, propagandayı Soğuk Savaş dönemi boyunca etkin bir şekilde kullanmış olduklarını kabul etmektedirler. Çünkü, iki ülkenin birbirlerini zayıflatmak, yıpratmak veya geri çekilmesini sağlamak amacıyla silahlı çatışma yerine bu yöntemi sıklıkla kullandıkları bir vakadır.

Bu dönemde Amerikan liberalizmi, Sovyet (SSCB) komünizmi kendi emperyal amaçları için kullanmıştır. Fakat çok gelişmiş ve sistemli propaganda araçları ile bu gerçeği gizlemeyi de bilmişlerdir. ABD ve SSCB'nin Soğuk Savaş döneminde izledikleri dış politika stratejisinin nihai hedefinin, dünya kaynaklarına egemen olma ve dünyada tek süper güç olarak kalma şeklinde biçimlendiği anlaşılmaktadır.

ABD, Soğuk Savaş öncesinde de SSCB'nin çevresindeki ülkeleri kendi yörüngesine sokmaya çalışmıştır. ABD, Soğuk Savaş döneminde bu politikasını daha kapsamlı ve teorik çerçevelere oturtmuştur. Bu bağlamda; McKinder'in 19.

yüzyıl sonunda teorik çerçevesini kurduğu “Kara Hakimiyeti” teorisinde “Kenar Kuşak” olarak belirtilen coğrafya üzerinde bilhassa propaganda yoluyla etkinlik kurmaya çalışmıştır. “Çevreleme” adı verilen bir siyaset izleyerek “Kenar Kuşak” ülkelerini yeni konsept ölçüleri içerisinde kendi sistemine dahil etmeye çalışmıştır. Burada Kore ve Vietnam’da sıcak çatışmalara girerek, ABD bu çatışmaları da propaganda yapmanın bir aracı olarak görmüştür. Böylece diğerlerine, müttefiklere her an bir savaşa girmeye hazır olduğunu göstermek istemiştir.

ABD, Soğuk Savaş sırasında ülkelerin rejimlerinin devam etmesini veya değişmesini isterken, kendi lehine olan değişimi sağlamak amacıyla askeri darbe girişimlerini, halk ayaklanmalarını, bağımsızlık hareketlerini desteklemiş ve kendi müttefiki olan ülkelerdeki Amerikan karşıtı eylemleri bertaraf etmek için tüm kaynaklarını seferber etmiştir. ABD, Finlandiya’dan başlayan Orta Avrupa, Yunanistan, Türkiye, İran, Pakistan, Çin-Hindi ülkeleri, Japonya, Güney Kore’ye kadar uzanan bölgede SSCB’ye karşı askeri üs, radar (Dinleme merkezleri), nükleer füze rampaları, propaganda merkezleri kurmuş, SSCB’yi bu çemberin içerisine kapatmak istemiştir. ABD, SSCB’ye karşı uyguladığı politikanın başarıya ulaşması için yaptığı bu yoğun aktiviteler içinde, müttefik propaganda üreticilerinden ve araçlarından faydalanmıştır. Bu dönemde ABD’nin, müttefik ve yandaş ülke politikalarının kendi ulusal amacına hizmet etmesini sağlamak ve müttefiklerin yandaşlığının devam etmesini temin etmek, her ne olursa olsun işbirliğini sağlamak, amacıyla müttefik ve yandaş ülkelerde de yoğun bir propaganda yürütmüştür. Soğuk Savaş dönemi boyunca özellikle müttefik ülkelerdeki Sovyet yayılcılığı, Sovyet emperyalizmi, Sovyet katliamları ve bir çok kötüleme propagandası üretmiştir. ABD; demokrasi, insan hakları, insanca ve özgürlük için de yaşama propagandasını sürekli müttefik ülke vatandaşlarına yapmıştır. Bu propagandayı başarılı kılmak için medya, okullar, fabrikalar hatta ibadethaneler propaganda malzemesi olarak kullanılmıştır. Görülüyor ki; ABD, propagandayı Soğuk Savaş döneminde çok ileri noktalara taşımıştır.

Bu çalışmada, propaganda hak ettiği önemli değeri almıştır. Fakat; propagandaya uluslararası ilişkilerde hak ettiği değer verilmediği de açıktır.

Buna göre: propaganda daha çok iletişim araçlarının bir alt dalı olarak algılanmaktadır. Propagandanın kültür, sanat, askerlik vb alanlara etkisi, yönlendirmesi bu yaklaşım tarzında hiç dikkate alınmamaktadır. Propagandayı “yalan haber” ile eş anlamlı olarak kullanan araştırmacılar da aynı düzlemde buluşmaktadırlar. Oysa, Soğuk Savaş sırasında ABD'nin ve SSCB'nin propaganda yöntemini kullanarak nedenli etkinlikler yaptıkları açıktır. Yapılan çalışmada bu yöntem kullanılarak, Türkiye'nin Amerikan propagandasının etkisinde kaldığı ortaya çıkmıştır.

Kimi araştırmacılar, ABD ve SSCB'nin silah gösterilerini, tatbikatlarını, kültürel emperyalizmini propaganda yöntemi olarak adlandırılırken bu çalışmaların siyasal yapıya ve dış politikaya etkisini bilerek veya bilmeyerek gözden kaçırmaktadırlar. Oysa, Johannes Glasneck'in “Türkiye'deki Faşist Alman Propagandası” adlı eser, II. Dünya Savaşı sırasında Türk siyasal hayatında, dış politikasında, kültür ve sanat yaşamında Alman etkisinin varlığı somut olarak ortaya koyulmaktadır. Propaganda ile ülkeler ve toplumların nasıl etki altına alınabildiğine en güzel örnek Hitler Almanya'sındaki toplumsal, siyasal, kültürel değişimlerdir. Nitekim, bugün bile, Japonya'nın yaptığı Pearl Harbour baskının, ABD'li yetkililer tarafından bilindiği, ancak Amerikan kamuoyunu savaşa katılmaya ikna etmek için, yetkililerin bu bilgiyi gizlediği yolundaki iddialar tartışma konusudur. Propaganda sadece düşman halklara ve devlete uygulanmayıp kendi halkına ve müttefik devletlere de uygulanabildiği bu örneklerden anlaşılmaktadır. Soğuk Savaş döneminde, ABD ve SSCB'nin propaganda faaliyetlerinde bulduklarını herkes tarafından kabul edildiği bilinmektedir. Soğuk Savaş döneminde Amerikan propagandası SSCB'ye karşı, komünizmin etkisini azaltmak, komünist sistemin kötülüklerini göstermek ve bu sistemi yıkmak için sistemleştirilmiştir denilebilir. Çalışmada da görüleceği gibi propaganda çalışmalarının ABD tarafından müttefik ve işbirlikçi ülkelere de yönelttiği hatta yoğun propagandanın müttefik ülkeleri, iş birliğine zorlamak maksadıyla, SSCB'yi ve Komünizmi “Şeytan” olarak gösterip aslında müttefiklerini kendi emperyal amaçlarına hazırlamak olduğu da somut bir gerçektir.

Bu çalışma; Soğuk Savaş döneminde Amerikan propagandasının nelere yönelik olduğunu , neleri amaçladığını araştırmayı hedeflemiştir. Bu hedefe uygun olarak çalışmanın birinci bölümünde; propaganda kavramı ve propagandanın tarihçesi, yöntemleri ve Soğuk Savaş kavramı açıklanmıştır. Yine, Soğuk Savaş sırasındaki propaganda yönteminin daha önce uygulanan propaganda yöntemlerinden farkı anlatılmıştır. Ayrıca, Amerikan propagandasının özellikleri, sistemi, amacı ve Amerikan propagandasındaki karar verme sürecini etkileyen faktörler incelenmiştir.

İkinci bölümde; Soğuk Savaş sırasındaki ABD- SSCB ilişkilerine farklı bir yaklaşım getirilmeye çalışılmıştır. Siyasal olayların propaganda açısından anlaşılması amaçlanmıştır. Yine bu bölümde, ABD- Türkiye ilişkilerinde başlıca önemli olayların, bilhassa ABD tarafından Türkiye'nin iç ve dış politikasını yönlendirmek amacıyla nasıl kullanıldığı ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Çalışmanın son bölümünde; Soğuk Savaşın ürünü olan Amerikan propagandasının hangi yöntemleri kullandığı ve Türkiye üzerindeki uygulamaları örneklerle gösterilmiş, açıklanmıştır. Ayrıca, ABD'nin müttefiki ve yandaşı olan Türkiye'de, Amerikan propagandasının amacı ve etkilerinin kamuoyunda nasıl yankı bulduğu, Türk Dış Politikası'nın bu propagandadan nasıl etkilendiği tasvir edilmeye çalışılmıştır. Yine, Soğuk Savaş sırasında uygulanan propaganda yöntemlerindeki teknolojik gelişmelere paralel olarak değişen propaganda araçları ve bu araçların propaganda üretiminde kullanılışı, Türkiye'deki siyasal, sosyal, kültürel, sanatsal, askersel, ekonomik değişim ve gelişmelerde Amerikan propagandasının etkisi incelenmiştir. ABD'nin müttefik ve yandaş ülkelerde yaptığı propagandaya örnek olarak, Türkiye'de yapılan ve Amerikan propagandası olarak adlandırılan faaliyetlerin Soğuk Savaş döneminde farklı bir bakış açısı ile analiz edilmesi sağlanmıştır. Öte yandan, Türkiye'nin Soğuk Savaş döneminde yaşadığı olaylar, uyguladığı politikalar, siyasi değişimler, ekonomik politikalar, toplumsal olaylar ve bunlara etki eden kamuoyu oluşturma araçlarındaki bu değişikliklerin oluşmasında Amerikan propagandasının rolü araştırılmıştır.

Soğuk Savaş dönemi Türkiye'sinde meydana gelen olayların analiz edilmesinde; propaganda ile kamuoyu oluşturularak dış politikayı yönlendirme yapıldığı yöntemi, bugüne değin kullanılmamıştır. Oysa ki, Soğuk Savaş dönemi boyunca gelişen olaylarda, döneme damgasını vuran propaganda aktiviteleri olmuştur. Olayların analiz edilmesinde, propaganda perspektifinde bir yöntem kullanmanın zorluğu ortadadır. Çünkü; propogandanın doğası gereği incelemelerde hangi kaynağın propoganda amaçlı yazılıp yazılmadığı, propogandanın yöntemleri arasında olan siyah, gri veya beyaz propoganda yöntemlerini uygulamak için yapılıp yapılmadığını anlayabilmek suretiyle mümkündür. Bu zorluktan ötürü çalışmada; karşılaştırmalı analizler yapmak, dönemin gazetelerinin, dergilerinin, radyolarının propoganda üreten araçların yayınları, çalışmaları, bağlantıları incelenerek geniş kapsamlı bir bütünlük sağlanmaya çalışılmıştır. Ayrıca, Amerikanın Sesi Radyosu, Moskova Radyosu, Ankara Radyosu, Hollywood Sineması, Yeşilçam Sineması, Komünist ve Liberal yayınlar, devlet destekli yayınlar, özel yayınlar, askeri, ekonomik, sosyal, siyasal yapılanmalar, toplumsal olaylar, üniversiteler incelenmeye çalışılarak sonuca ulaşılmaya çalışılmıştır.

Türkiye'nin Soğuk Savaş dönemi sonrasında da ABD'nin müttefiki ve işbirliği içindeki bir ülke olması çalışmayı zorlaştıran başka sebeplerindendir. Soğuk Savaş sonrasında, Batı ve Doğu ülkelerinde resmi kaynaklar tarafından iç yüzü açıklanmıştır. Türkiye'de ise Soğuk Savaşın bitmesinden uzun yıllar geçmesine rağmen, bu konuda resmi bir açıklama yapılamadığı gibi Soğuk Savaş sırasında işlenen cinayetler, askeri müdahaleler meçhul olarak kalmıştır. Bir çok olay hala sır perdesini korumaktadır. Çalışmada da sıkça yararlanılan, Frances Stonor Saunders'in "Parayı Verdi Düdüğü Çaldı, CIA ve Kültürel Soğuk Savaş" adlı eserinde Türkiye bölümü sır perdesini koruması anlamlıdır. Oysa, Noam Chomsky'nin bir çok eserinde de görüldüğü gibi bir çok ülkedeki, Amerikan propogandası yöntemleri deşifre edilmiştir. Ancak, Jens Mecklenburg'un editörlüğünü yaptığı "NATO'nun Gizli Terör Örgütü GLADIO" adlı eserde Türkiye'deki GLADIO'yu yazan Olaf Goebel; Soğuk Savaş dönemi olaylarının, Türkiye'de hala gizemini koruduğunu belirtmektedir.

Soğuk Savaş döneminin daha iyi anlaşılabilmesi için kaleme alınan bu çalışma ile, bu sürecin bir cephesi betimlenmeye çalışılmıştır. Konu ile ilgili gizli belgelerin hem ABD, hem de Türkiye tarafından sırt olmaktan çıkarılması halinde bu önemli dönemin olaylarının daha doğru ve açık olarak anlaşılması mümkün olabilecektir.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1. PROPAGANDA

Propaganda kelimesi Latince kökenli olan ve yayılması gereken anlamına gelen Propago kelimesinden gelmektedir.¹ Propaganda kelimesinin Türk Dil Kurumu'nun sözlüğünde İtalyanca kökenli bir kelime olduğu vurgulanarak “*bir öğretiyi, düşünce veya inancı başkalarına tanıtmaya, benimsetmeye yayma amacıyla söz, yazı vb. yollarla gerçekleştirme çabası*” anlamına geldiği belirtilmektedir.² Vernon Bogdanor'un Blackwell'in Siyaset Bilimi Ansiklopedisi'nin propaganda bölümünde “*Simgelerin (sözcükler, sloganlar, gösteriler, müziksel ve görsel gösterilerde dahil olmak üzere) hesaplı bir biçimde manipasyonu izleyici topluluğunun tutum ve davranışlarını tasarlamak veya dolaylı olarak değiştirme*” olarak tanımlanmaktadır.³ Ayrıca Sovyet yazarların yayımladığı Politika Sözlüğünde ise Propaganda: “*İdeolojilerin, öğretilerin, politik teori ve bilgilerin yayılması açıklanması, anlatılması ve kanıtlarla doğrulanması*” anlamına geldiğini ifade etmişlerdir.⁴ Propagandanın kitleleri etkilemek anlamına geldiği yukarıdaki açıklamalardan anlaşılmaktadır.

Propaganda kelimesi, bugün bir çok insanda kötü bir imaj canlandırırsa da, Yirminci Yüzyılın önemli bir buluşu olarak karşımıza çıktığı söylenebilir. Propaganda kitleleri etkilemek anlamına geldiğinden özellikle demokratik ülkelerde halkın oyunu olmak, desteğini kazanmak ve sonucunda iktidar olmak anlamına geldiğinden önemlidir. Propaganda savaşı kazanmak, ekonomik ve ideolojik bir öğretiyi yaymak açısından önemli olduğu son iki yüzyılda açıkça görülmektedir. İdeolojik çağ olarak adlandırılabilir. Yirminci Yüzyıl Komünizm,

¹ Oktay Vahap, *Modern Propaganda*, T.T.Postası, İstanbul, 1957, s.5.

² Bknz. <http://www.tdk.gov.tr> , “Propaganda”, 10/07/2005.

³ Bknz. Vernon Bogdanor, *Blackwell'in Siyaset Bilimi Ansiklopedisi*, L-Z, II. Cilt, Ümit yayıncılık, Ankara,2003.

⁴ Bknz. N.S. Aşukin, N.P. Butirskiy, A.B. Veber, A.İ. Dadidov, İ.V. İlina, L.V. Kirillova,İ.V. Lehin, İ.İ. Lukovtseva, M.E. Struve, M.M. Yunin, *Politika Sözlüğü*, Çevr: BEYHAN, Mazlum, Sosyal Yayınları, İstanbul, 1979, s.189.

Faşizm, Nazizm ve kısmen de Liberalizm halkları, devletleri etkileyen ideolojik akımlardır. Bu akımların yayılması, benimsenmesi propaganda ile mümkün olmuştur.

Propaganda faaliyetleri ile; sanayileşmesini tamamlamamış, işçi sınıfının çok küçük olduğu Rusya topraklarında Lenin Bolşevizmi halka inandırmış, komünist iktidarını kurmuştur.⁵ Hitler 'in propaganda bakanı Joseph Goebbels altmış milyonluk Almanya'yı Nazizm sembelleri altında birleştirmiş ve Almanya'yı kanlı bir dünya savaşına hazırlamıştır.⁶ Yirminci Yüzyılın propagandacıları olarak ilk aklımıza gelen isimler; I. Dünya Savaşını bitiren ve on dört ilkelik Wilson Prensipleriyle tüm dünyada sempati kazanan Başkanı Woodrow Wilson, Rus Devrimini gerçekleştiren Lenin, yoktan bir ulus var eden Mustafa Kemal Atatürk, Almanya'yı savaşa hazırlayan J. Goebbels ve Hitler, İtalyan milliyetçiliğini ve Roma hayallerini uyandıran Mussolini, Çin'i tek devlet tek millet ve bayrak altında birleştiren Mao⁷, II. Dünya savaşında Londra bombalanırken halkı cesaretlendiren ve savaşı kazanmak için her şeyi yapan İngiliz başbakanları Lloyd George ve Churchill'dir. Bu liderlerin ortak özellikleri medyaya önem vermeleri ve genellikle yurt gezilerine çıkmalarıdır.

Propaganda uygulayıcılarının önemli özelliklerinden bir tanesi söz ustaları olmalarıdır. Söz ustaları halkı yönlendiren ve bir ideal uğruna her şeyi yaptırabilen insanlardır.⁸ Propagandacı olan söz ustaları iktidarları elinde tutan yada iktidardaki liderlerin en yakın arkadaşı olan kişilerdir. Hitler iyi bir propagandacı olmasına karşın Goebbels gibi usta bir propagandacıyı da söz ustası olarak yanında bulundurmuştur. Lenin, Atatürk, Mao, Churchill ve Woodrow Wilson birer söz ustası olduğu gibi aynı zamanda iktidarı elinde tutan liderlerdir.

⁵ Lenin resimli Bolşevik Propaganda afişi, <http://en.wikipedia.org>, bknz. Ek: 1

⁶ Hitler'in propaganda konuşmasından bir kesit, <http://www.docpoint.info>, bknz. Ek: 2

⁷ Çin'de uygulanan propagandaya örnek bir afiş, <http://www.iisg.nl>, bknz. Ek:3

⁸ Eric Hoffer, *Kesin İnançlar*, İm Yayıncılık, İstanbul, 1999, s. 155 – 170.

Propagandanın başarıya ulaşması için gerekli olan araç ve gerecin yanı sıra propaganda yapımcılarının akıl, zeka, yetenek, sabır ve inisiyatif kullanma özellikleri de sonucu etkilemektedir.

1.1.1. Propagandanın Tarihçesi

Propagandanın, “insanları etkileme” anlamında insan iki kişi olduğu zamandan itibaren başladığı söylenilebilir. Kutsal dinlerin hepsinde Havva'nın Adem'e yasak elmayı yedirdiği günden bahsedilir. Çok basit bir şekilde ele alırsak ilk bireysel propaganda eylemi olarak gösterilip, propagandanın tarihi buradan başlatılabilir. Ancak propaganda daha çok kitleleri etkilemek amacı ile yapılan bir eylem olarak ele alınacağından ilk propaganda eylemini Roma ile başlatmanın daha doğru olacağı kabul edilmesi gerekir.

Roma Cumhuriyeti ve İmparatorluğu döneminde propagandanın bir çok örneğini bulmak mümkündür. Roma'lı olmayanların barbar, vahşi, yaratıklar olarak tanımlanmasının Roma'nın gücünü gösteren Planax*, spor müsabakaları özellikle gladyatör dövüşleri Roma'nın birer propaganda araçlarıdır. Roma İmparatorluğu insanlar üzerine bıraktığı etkiden yüzyıllar boyunca faydalanmıştır. Büyük bir coğrafyada çağın verdiği sınırlı imkanlara rağmen yüzyıllarca hüküm sürmenin belki tek değil ama önemli nedeninin başarılı bir Roma propagandası olduğunu söylemek gerekir. Tarih boyunca propaganda orduların önünde ilerlemiş savaş meydanlarının galiplerini mağluplarını belirlemiştir. Moğol ordusunun çok güçlü olduğu inancı Moğollara yaklaşık 44 milyon km² alana hakim olmalarını sağlamıştır. Osmanlı İmparatorluğu fetih edeceği yerlere gitmeden önce o yerlere dervişler, alimler, alp erenler göndererek “kaleyi içeriden fethetmesi” propagandanın tarih boyunca uygulanan bir yöntem olduğunu gösterir.

* Yunan savaş düzeni, sık saflarla birbirine kenetlenmiş mızraklı askeri düzen. Bu düzende ordu tek vücutlu bir canavarı andırır ve askerler ayaklarını yere vurarak ilerlerler.

Propaganda kelimesi ilk olarak 1622 yılında Roma'da misyonerlik okulunda misyoner cemaati tarafından kullanılmıştır,⁹ Papa 15. Greguar tarafından toplanan misyoner kardinaler kongresi, Martin Luther'in ortaya attığı yeni mezhebi yok etmek amacı için propaganda yapılmasını tasarlamıştır.¹⁰ Dini propaganda ile özellikle Cizvit Tarikatı misyonerlik alanında çok ileriye gitmiş, Hıristiyan Öğretiyi yaymak için dünyanın her tarafına misyoner göndermiştir.¹¹

Propaganda kelimesi 17. ve 18. yüzyılda dini anlamda kullanılmıştır. Propaganda denildiğinde akla gelen Hıristiyanlık dininin öğretilerini yaymak, yeni Hıristiyanlar yaratmaktır. 1776 – 1789 yılları ise propagandanın siyasi amaçlar adına kullanıldığı yıllar olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu dönemde propaganda kelimesi Hıristiyanlığı yayma amaçlı değil ama yinede bir “ yayma” anlamı ile bağımsızlık, milliyetçilik ve devrim fikirlerinin yayılması anlamında kullanılmıştır.¹² Amerikan ve Fransız devrimleri sırasında propaganda yapıcıları ve söz ustaları başarılı bir şekilde çalışmışlardır.

Amerikan bağımsızlığının elde edilmesinde propagandanın önemi büyük olmuştur. Bu dönemde gazete önemli bir propaganda aracı olarak kullanılmıştır.¹³ Bugün bile aklımızda kalan bazı anekdotlar bize Amerikan devrimini, Fransız devrimini hatırlatmaktadır. ABD'nin bağımsızlığını kazanmasında önemli bir olay olan Boston Limanı Baskını'nda gerçekleşen olaylar ve Fransız Kraliçesine halk ekmek bulamıyor denildiğinde onun cevabının; “*ekmek bulamıyorlarsa pasta yesinler*” sözü dönemin propaganda örneklerini teşkil etmektedir.

18. ve 19. yy bize bir çok propaganda örnekleri sunsa da propagandanın kurumsallaştığı dönem 20. yüzyıldır. Özellikle iki dünya savaşı arası dönem propaganda aktivitelerinin yoğun olduğu ve sistemleştiği dönemdir.

⁹ Arsev Bektaş, *Kamuoyu, İletişim ve Demokrasi*, Bağlam Yayıncılık, 2. Baskı, İstanbul, 2000, s. 144.

¹⁰ Oktay Vahap, a.g.e, s.5.

¹¹ Oral Sander, , *Siyasi Tarih, İlk Çağlardan 1918'e*, İmge Kitabevi, 10. Baskı, Ankara, 2002, s. 87.

¹² Arsev Bektaş, *Siyasal Propagandanın Tarihsel Evrimi ve Demokratik Toplumdaki Uygulamaları*, Bağlam Yayıncılık, İstanbul, 2002, s. 80 – 92 .

¹³ Arsev Bektaş, a.g.e, s.82.

Propaganda da önemli olan kitleleri yönlendirme, istenilen faaliyetleri yaptırma anlayışıdır. Bu nedenle özellikle Almanya'da gençlik dernekleri yani "izcilik" teşkilatları kurulmuştur. Pfadfinder'in "iz bulucu" örgütü, genç yaştaki Almanları asker olarak hazırlamak için yapılan bir çalışma olarak karşımıza çıkmaktadır. I. Dünya Savaşı'nda Osmanlı İmparatorluğu'nun müttefiki olan Almanya bu örgütlenme yapısını (Kaisrlich Deutse Jugeniuebr) Osmanlı'da da uygulamak için Von Der Golc paşayı görevlendirmiştir.¹⁴ I. Dünya Savaşı başlamadan önce ve savaşın devam ettiği sürede, devletlerin önemli ihtiyacı, cepheye gidecek askerin temin edilmesi, cephe gerisinde de halkın savaşa verdiği desteği devam ettirmektir. Almanlar genç derneklerinde yaptıkları propaganda ile cephede "Büyük Almanya" ideali için savaşan asker bulmada zorluk çekmediler. I. Dünya Savaşı, modern savaş sanatının ilk örneklerinin verildiği bir savaş alanı olduğu gibi propagandanın da savaşı kazanmada bir araç olarak sistemleştirildiği yerdir.

Bu dönemde, savaş tarihinin binlerce yıllık geleneği olan kara ve deniz savaşlarının yanı sıra hava ve propaganda savaşlarının savaş literatürüne eklendiği görülür. Özellikle sistemli propaganda ile Almanya'nın başarılı olduğunu gören İngiltere yüzyıl boyunca yaptığı propaganda çalışmalarını merkezi bir elde toplayıp, sistemli bir şekilde propaganda üretilmesinin gerekliliği anlaşılmıştır. Alfred Harmsforth ve Lord Northcliffe, başbakan Lloyd George'un emriyle Crewhouse' da 1917 tarihinde propaganda bürosunu kurmuşlardır.¹⁵ Büronun görevi Alman zaferleri karşısında morali bozulan İngilizlerin moralini düzeltmek ve karşı propaganda yapmaktır. I. Dünya Savaşı'nda sistemli bir İngiliz propagandasının ne kadar başarılı olduğu savaşın sonucunda görülmüştür. Özellikle Osmanlı Devleti'ne olan etkisi ve ABD'deki etkileri sistemli ve kurumsal propaganda merkezinin başarılarını gözler önüne sermiştir. İngiltere Almanya'nın müttefiki olan Osmanlı Devleti'ne karşı yaptığı propaganda da kullandığı araç ve gereç bakımından yeni ve yaratıcı yöntemler kullanmıştır.

¹⁴ Mustafa Balcıoğlu, *Teşkilat-ı Mahsusadan Cumhuriyet'e*, Genişletilmiş 2. baskı, Asil yayıncılık, Ankara, 2004, s.198-208.

¹⁵ Sezer Akarcalı, *II. Dünya Savaşında İletişim ve Propaganda*, İmaj Yayıncılık, Ankara, 2003, s. 217.

ABD'nin savaşa dahil olmasında İngiliz propagandasının etkin olduğu bilinmektedir. Woodrow Wilson Amerika'ya kadar uzanan Alman ve İngiliz propagandasından rahatsız olmuş ve bu alanda geri kaldıkları düşüncesi ile yakın arkadaşı olan George Creel'in başkanlığında Kamu Enformasyon Komitesi'ni (KEK) kurdu muştur.¹⁶ Başkan Wilson 1917 yılında Avrupa'ya Paris Konferansına hazırlamış olduğu 14 maddelik Wilson ilkeleri ile geldiğinde, tüm dünya ABD adaletine sığınmak istemiş, mağlup devletler ve galip devlet sömürgelerinde bu 14 maddelik ilke konuşulmuş ve uygulamasını istemişlerdir.¹⁷ Ancak Wilson bu 14 maddenin ilkelerinin müttefik ülke sömürgelerinde, Latin Amerika da duyulması korkusu ile tereddüt etmiş George Creel'in kendisine tuzak kurduğunu düşünmüştür.¹⁸ Wilson propaganda uzmanı olarak Avrupa'ya getirdiği Creel'in görüşmelerinden de şüphelenmiştir. Çünkü Wilson ideal dünyayı mağluplar üzerine değil galipler üzerine kurmak istemekte ve Avrupa sorunlarının Amerika'ya ulaşmasından korkmaktadır. Çünkü halk Monroe Doktrininden itibaren Avrupa sorunlarının kendilerini rahatsız etmelerini istememekteydi. Bu 14 maddelik ilke tüm dünyada Amerikan sempatanlığını artırırken ve Amerikanın global bir politika izlemeye iterken Wilson'u da koltuğundan edebilirdi. Bu nedenle Wilson ABD'ye döndüğünde Kamu Enformasyon Komitesi'nin ödeneklerini keserek faaliyetlerini durdurmuştur.¹⁹

Propagandanın etkin uygulandığı ve propaganda sanatının ustası olarak gösterilebilecek olan Lenin 1917 Bolşevik devrimi ile büyük bir başarı göstermiştir. Lenin "Ne Yapmalı" adlı kitabında nasıl bir propaganda yapılması gerektiğini söylemiştir.²⁰ Lenin'in önderliğinde propagandanın kurumsallaştığı 1917 yılında kurulan Ajitasyon ve Propaganda Departmanı²¹ SSCB'nin 1990'a kadar istihbarat ve propaganda üretim merkezi olma özelliğini koruması ve bir çok kurum ve kuruluşunda yönetmiştir. SSCB'nin kurulmasında en az Lenin kadar etkili olan Troçki'yi saf dışı bırakan Stalin bu kurumun yetiştirdiği ve

¹⁶ A.g.e., s.237.

¹⁷ Margaret Mcmillan, *Paris 1919*, ODTÜ Yayıncılık, Ankara, 2005, s.20-23..

¹⁸ A.g.e., s.23.

¹⁹ Sezer Akarcalı, a.g.e., s.238.

²⁰ A.g.e., s.201.

²¹ A.g.e., s.202.

başkanlığını yaptığı bir kişi olarak propaganda departmanının ne kadar etkili olduğunun göstergesidir.

Propagandanın kurumsallaşması sürecini anlatırken önemli noktanın Nazi Almanya'sı olduğunu belirtilmelidir. Propagandanın en üst noktaya çıktığı dönem bu dönemdir. Hitler 1933'de iktidara geldiğinde kurmaylarından olan Joseph Goebbels'in başkanlığında 13 Mart 1934 tarihinde propaganda Bakanlığını (Public Enlightenment and Propaganda) kurmuştur.²² Goebbels propaganda tarihinde bir dönüm noktasını temsil etmektedir. Sistemi, simgeleri, araçları ve propagandaya getirdiği yenilikle Yirminci yüzyılda propagandanın devletler arası ilişkilerde ve devletin iç işlerinde kullanılan bir sistem olmasını sağlamıştır.

1.1.2. Propaganda Yöntemleri

Propagandanın kitleleri yönlendirmektir. Bu yönlendirmeyi yaparken kullanılan araç ve gereçlerin devletlerin siyasi yapılarının ve devleti oluşturan insanların davranışlarını değiştirmek amaçlandığını belirtmek gerekir.

Propaganda uygulama yöntemleri bir çok isim altında açıklana bilir. Propagandayı yapılaş biçimi açısından gruplandırarak olarsak üç ana başlık altında açıklanabilir. Propaganda günümüzde uygulanış aşamasından ve propagandanın kitleleri yönlendirmede kullandığı haber, söz ve yazının gizliliği derecesinde şu şekilde sınırlandırılmaktadır. Beyaz propaganda, Gri propaganda, Siyah propaganda.²³

²²Hermen Kinder, Werner Hilgemann, *Atlas of World History Volume 2 From The French Revolution The Present*, Penguin books, Munchen, 1995, s.194.

²³ Rakım Ziyaoğlu, *Propaganda ve san'atı*, Halk Basımevi, İstanbul, 1963, s. 41.

1.1.2.1. Beyaz Propaganda

Propaganda yapıcısının kimliğinin açık olduğu ve haberlerin kaynaklarının ispat edilebildiği sağlam delil ve gerçeklere dayalı olarak söylenen söz ve yazılardır.²⁴ Gerçek olmuş olay süslemeden ve yalın bir şekilde ifade edilir. Özellikle yorumsuz fotoğraflar ve kısa haber başlıkları bu propaganda yöntemine girmektedir.

Beyaz propaganda düşman hataları üzerine kurulan bir propaganda yöntemidir. Haber yapılırken doğru en küçük bir detay kaçırılmaz. Beyaz propaganda uygulayıcıları kimlikleri açık olduğundan güvenilir kişiler olması önemlidir. Çünkü haberin doğru olması neticesinde haberi sunanın da güvenilir olması önemlidir. Bu nedenle bu propaganda da üst düzey yöneticiler ve akademisyenler kullanılır. Özellikle akademik çevreler tarafsız ve yalın bir anlatımla olayın doğruluğunu halka kanıtlarlar. Genellikle gazete köşelerinde, radyo programlarında ve televizyon oturumlarında konu soru cevap şeklinde en ufak ayrıntısının dahi sorgulanarak aktarılması ile hedef kitle yönlendirilmeye çalışılır. Beyaz propaganda, özellikle “tarafsız” imajı ile kitleleri etkilemeyi amaçlamaktadır. Beyaz propaganda yapılırken en önemli konu, seçilen kelimelerin doğru ve sade olmasıdır. Çünkü gözden kaçan küçük bir ayrıntı bu propogandanın şeklini değiştirir ve hedef kitlede büyük soru işaretleri uyandırır.

Beyaz propaganda gelişmiş ülkelerde sıkça uygulanan bir yöntemdir. Doğru haber kaynağı hiçbir fırsat kaçırılmadan hemen halka iletilir. Bu şekilde halkın hükümete olan güveni de sağlanmış olur. Demokratik ülkelerde halkın Beyaz propaganda ile yönlendirilmesinin en önemli nedeni, hükümete olan güvenin azalması sonucu halkın iktidarı değiştirme yetkisine sahip olmasıdır.

²⁴ A.g.e , s. 42

1.1.2.2. Gri Propaganda

Propaganda yapıcısının kimliği haberin durumuna göre açık veya gizli olduğu ancak sağlam delillere dayanmayan genellikle doğrular üzerine eklenen süslemelerle haberin saptırılması şeklinde yapılan propaganda biçimidir. Büyük oranda halk tarafından doğru olarak kabul edilen bir olayın yalan, dedikodu ve rivayetlerle halkı yönlendirmek için kullanılır. Gri Propaganda bazen gerçek haberlerin arka planda kalması için gündemi gerçek bir haberin belirlememesi , gündem değişmesi için kullanılır. Küçük bir olay sonuçları çok farklılaştırılarak ve önemsetilerek halka duyurulur.

Gri propaganda, beyaz propaganda ile siyah propaganda arasında bir yerdedir. Haberlerin “sisli” olarak aktarılması hedef kitlenin kafasını bulandırdığı için doğru olanı seçmesini engellemeyi amaçlar.²⁵ Gri propaganda, gelişmekte olan demokratik ülkelerde uygulanan bir yöntemdir. Siyasi, ekonomik veya hükümet zaafalarını saklamak, halkın bilgisine sunmamak için gündem değiştirmek adına yapılır.

Gri propaganda da amaç, bir doğru üzerinden oluşturulan yeni bir yalanın, halkın gündemine aktarılması ve kitlenin doğru olan bir olayın sonuçlarına bakışını değiştirmektir.

1.1.2.3. Siyah Propaganda

Propaganda yapıcısının kimliğinin ve haberin kaynağının belli olmadığı genellikle yalan bir haberin doğru ve kanıtlanabilir şekilde sunulmasıdır.²⁶ Habere “güvenilir bir kaynaktan edinilen bilgiye göre” veya “adını açıklamayan bir yetkili” şeklinde haberin kaynağı belirtilerek başlanır. Genellikle haberin kaynağının gizlilik ilkesi hakkı gereğince ve kaynak açıklanırsa kaynağın bu haberden dolayı kişisel zarar göreceği gibi insani duyguları ön plana çıkarılır.

²⁵ A.g.e , s. 43

²⁶ A.g.e , s. 43

Siyah propaganda hedef kitleleri dehşete düşürmek, doğru haberlere olan inancı kırmak, ülkeleri, halkları, kişileri karalamak, kötülemek, iktidarları yıpratmak, hedef devlet ve halkın birlik duygusunu zayıflatmak, devlete, hükümete olan güveni zedelemek amacıyla kullanılır. Siyah propaganda gizem, bilinmeyi bilmek, gizliliğin verdiği heyecan ve madalyonun diğer yüzünü görmek gibi duygularla ilerler bazen “fısıltı gazetesi (dedikodu)” ile hızla yayılır.

Siyah propaganda daha çok demokratik olmayan ülkelerde iç ve dış politikada, kendi halkına ve düşman halklarına uygulanır. Demokratik ülkeler genellikle bu yöntemi savaş zamanlarında kendi halklarını düşman propagandasına karşı korumak amacıyla yaparlar. Siyah propaganda yeni bir tarih, anlayış ve blok oluşturmak için de kullanırlar.

1.1.3. Propaganda Araçları

Propaganda kitlelere ulaşmak için bir çok araç ve gereci kullanmak zorundadır. Propagandanın önemli özelliği her dönemde en ilkel iletişim araçlarını ve en modern iletişim araçlarını aynı zamanda kullanabilmesidir. İnsan sesi “konuşma” ilk çağlardan itibaren kullanılan bir propaganda aracıdır. Yazının bulunması ile yazı da propaganda aracı olarak kullanılmıştır. Propagandanın temelini söz ve yazı olduğunu söylenebilir. Teknolojik gelişmeler sayesinde propagandanın temeli olan söz ve yazı, kitlelere ulaşmada birçok teknolojik buluşları kullanmıştır. Ayrıca güzel sanatlardan olan resim, heykel ve müzik de propaganda için kullanılan araç ve gereçlerdendir.²⁷ Propaganda, kitleleri ve kişileri etkilemek için kullanılan tüm imkanlardan yararlanmaktadır.

Propaganda araçlarını sıralarken şu şekilde gruplandırabiliriz: a) Kişisel propaganda araçları. b) Örgütsel propaganda araçları. c) Devlet propaganda araçları.

²⁷ Toby Clark, *Sanat ve Propaganda, Kitle Kültürü Çağında Politik İmge*, Ayrıntı Yayıncılık, İstanbul, 2004, ss. 63-90.

1.1.3.1. Kişisel Propaganda Araçları

Kişisel propaganda, bir kişinin kullanabileceği araç ve maliyetle yapılan propagandadır. En yaygın olanı konuşmaktır.

Kişisel propagandacılar, buldukları her yerde ve konuşabildikleri herkese inanç, ideoloji ve düşlerini anlatırlar. Konuşma propagandanın temelini oluşturur. Çünkü kullanılan araçların birçoğu ses ile yapılır ve insanlar dinlemenin verdiği kolaylık ve mali yükün azlığı nedeniyle dinleme ve izleme eylemini daha çok tercih ederler. Kişisel propaganda yazıyı da kullanır. Fakat bunun maliyeti yüksektir ve hedef kitle belirli bir kaynak ayırarak alabileceğinden sınırlı bir kitleye yönelir. Genellikle yerel gazete ve dergiler bu tür örnekler teşkil etmektedir. Kişisel propaganda tek tek konuşmak, kapı kapı dolaşmak, kendisinin yayınladığı veya kendi düşüncelerini paylaşan gazete, dergi vs. elden tek tek dağıtmak şeklinde yapılır.²⁸ Son zamanlarda hızla gelişen bilgisayar teknolojisi sayesinde internet de Kişisel propaganda aracı olarak kullanılabilir.

Kişisel propaganda araçlarında temel etmen propagandacının ulaşacağı amacın maliyetidir. Bazen sponsor veya reklam etmenlerini kullanarak geniş kitlelere ulaşan araçları kullanırlar. Fakat birey sınırlarını aştığında propaganda boyut değiştirir.

1.1.3.2. Örgütsel Propaganda Araçları

Örgütsel propaganda araçları maliyetini bir örgütün karşılayabileceği ve birden fazla kişi ile yapılabilecek propaganda araçlarının kullanımı olarak karşımıza çıkar.

²⁸ Jean-Marie Domenach, *Politika ve Propaganda*, Varlık Yayınları, Üçüncü Baskı, İstanbul, 2003, s. 51.

Örgüt, söz ustaları ve eylem adamlarının aynı cephede birleştiği veya aynı zamanda eylem adamı olan söz ustasının liderlik ettiği gruptur. Gandhi, Troçki, Lenin, Hitler ilk başlarda sadece söz ustalarıydılar. Ama aynı zamanda eylem adamı olarak da ortaya çıkmaktadır.

Örgütün kurulmasını sağlayanlar, söz ustalarıdır. Örgütün fikrîsel bazda oluşmasını sağlarlar. Örgütü harekete geçiren ve heyecan veren de eylem adamlarıdır.²⁹ Örgütü oluşturan insanlar çeşitli mesleklerden olduğu gibi eylem ve söz ustaları da çeşitli mesleklerden olabilir. Hatta bazıları okuma yazma bilmedikleri halde çok başarılı söz ustaları olabilirler. Ancak örgüt bireysel başarının sınırlarını aştığı durumda birlikteliği yansıtır. Örgütsel propaganda da kullanılan araç gereçler hedef kitleyi etkilemek için yapılan pahalı gösteriler, teknolojik aletler, kalabalık törenler, partiler vs. ile bunları kapı kapı dolaşıp ulaşamadıkları insanlara ulaştırabilmek için maliyeti yüksek olan gazete, dergi, televizyon, radyo, sinema gibi araçları kullanırlar. Özellikle güçlü yerel radyolar, gazeteler ve nispeten devlet ve büyük şirket televizyonlarının bütçelerinden daha küçük bütçeli televizyonlar örgüt destekleriyle hareket ederler.

Hitler örgütü ikiye ayırmaktadır. Örgüt üyeleri ki bunlar söz ustaları, eylem adamları ve örgütün büyümesi için her şeyi yapmaya mecbur olanlar ve sempaticianlardır.³⁰ Örgüt propagandasında en önemli olgu üyelerin okuduğu, sempaticianların da okuyacağı bir yol haritası olan kitaptır. Bu kitap çoğu zaman lider tarafından yazılsa da bazen örgütün etkin tanınmış söz ustaları tarafından da yazılabilir. En güzel örneklerinden birisi olarak Hitler'in "Kavgam" adlı eserini verilebilir. Propagandanın yapılmasında kitap temel araç olarak örgüt propagandası araçları arasında yerini alır.

Örgüt propaganda araçlarını kısaca şu şekilde sıralanabilir. Basılı yazı (gazete, dergi, kitap, afiş, duvar yazıları vs.) söz, (televizyon, radyo, hoparlörle yapılan konuşmalar vs.) resim, (güzel sanatlar resim ve heykel) gösteri, sinema

²⁹ Eric Hoffer, a.g.e, s. 157.

³⁰ Adolf, *Hitler*, Tam Metin Yayınları, 16. Baskı, Ankara, 2001, ss. 158-169.

ve tiyatro.³¹ Örgüt propaganda araçları, örgütün sadık müritlerinin elde edebileceği araçları kullanmaktır. Genellikle iç politikada ve kendi ülke halkını etkilemek için kullanılır. Örgüt propagandası sınırlarını aştığında şekil değiştirerek daha güçlü imkanlara sahip olarak maliyeti yüksek propaganda araçlarına sahip olur. Hedef kitlesini genişleterek boyut değiştirir.

1.1.3.3. Devlet Propaganda Araçları

Devlet propaganda araçları devletin sahip olduğu ve etkin olduğu ülke içi ve aynı ülkenin ülke dışı araç, gereç ve insanlarını kapsamaktadır. Bireysel propaganda ve örgütsel propaganda araçlarının ulaşamayacağı en son noktayı temsil eder. Devleti yöneten “hükümet” bu propaganda araçlarının bizzat kullanıcısı durumundadır.

Propaganda örgütsel ve bireysel kullanım alanında pek fazla bir anlam ifade etmemektedir. “Propaganda” kelimesinin anlam ve ifadesini kısıtlayan devlettir. 20. yüzyılda propaganda devletler tarafından sistemleştirildikten sonra literatüre eklenmiştir. Kitle iletişim araçları her zaman ilk etapta devlet tekelinde kurulmuş ve gelişmiştir.³² İlk posta teşkilatı, telgraf sistemi, gazete ve diğer birçok iletişim aracı devlet tarafından kullanılmış belirli bir müddet tekel oluşturduktan sonra özel teşebbüsler tarafından kısmen olsa da egemenliği bölüşmüştür. Yalnız devlet bu egemenlik paylaşımında denetim yani “sansür” hakkını kullanmıştır. Sansür kelimesi Roma devletinin oluşturduğu bir makamın adından gelir. Roma Hıristiyan Kilisesi'nin Avrupa'daki ve Hıristiyan alemindeki dini ihlalleri cezalandırmak için uygulanmıştır. Engizisyon Mahkemeleri “sansür” kavramının cezalandırma sistemini oluşturmuştur. Papa IV. Paul ilk defa 1559'da yasaklanmış kitaplar listesini oluşturmuştur.³³ Devlet tüm iletişim araçlarında devletin güvenliği, evrimci ya da tehlikeli tasarımların önlenmesi, ahlak ve dinin korunması, devletin rejiminin savunulması gibi nedenlerle

³¹ Jean-Marie Domenach, a.g.e, s. 50-55.

³² *Thema Larousse Tematik Ansiklopedi, İletişim ve Toplum*, Milliyet Gazetesi Yayınları, İstanbul, 1994, s. 493.

³³ Vernon Bogdanor, a.g.e, s. 196.

“sansür” kurumunu hep kurulmuş ve kullanılmıştır.³⁴ Demokratik ülkelerde sansür kurumunu varolmasına rağmen demokratik haklar nedeniyle etki alanı biraz daha sınırlıdır. Demokratik olmayan ülkelerde tüm iletişim araçlarının devlet tekelinde olması nedeniyle “sansür” uygulama alanı bakımından güçlüdür. Devlet “sansür” mekanizmasını kullanırken amacı propaganda yapmak ve yaptığı propagandanın başarıya ulaşmasının engellenmemesini sağlamaktır. Devlet aynı zamanda propaganda yapmak için gazete, dergi, kitap, televizyon yayınları, radyo yayınları gibi birçok iletişim aracını bizzat kendi kurumlarıyla yönetmektedir. Ayrıca devlet, iç ve dış istihbarat ve güvenlik kurumları, dış politika üreticileri ve uygulayıcıları, eğitim kurumları, din kurumları ile de propaganda yapmaktadır. Devletin propaganda araçları devletin ekonomi, teknoloji ve bilimsel gücü ile de yakından ilgilidir. Ancak propaganda, en ilkel araçlarla en gelişmiş araçları aynı çağda kullanabilen en nadir kavramdır.

Bağımsız devlet, propaganda araçlarını sınırlandırmak ve karşı propaganda faaliyetlerini bertaraf etmek için propaganda araçlarını kullanır. Bağımsız devlet, iç ve dış politikada devlet tüm imkanlarını kullanabilme yetkisine sahip tek organdır.

1.2. PROPAGANDANIN AMACI VE YAPILIŞI

Propaganda bireyi, grubu, toplumu belirli bir amaç doğrultusunda yönlendirmek, kitleleri etkilemek sanattır. Propagandanın temel amacı fikir, düşünce, ideoloji, eylem, dost edinme, düşman edinme, savaş, barış, iktidar olma, devrim, yaşam, uluslaşma gibi konularda kitle üzerinde etkin olma, kitleyi yönlendirmektir. Propaganda siyasi anlamını Fransız ve Amerikan devrimleri ile kazanmıştır. Propagandanın 18. yüzyıldan itibaren başarı ile gerçekleştirdiği uluslaşma süreci göz önüne alınması gereken önemli bir konudur.

Propagandayı sadece bir amaç etrafında tanımlamak zordur. Propaganda insan yaşamının hemen hemen her alanında karşımıza çıkar. Propaganda, değişik amaçlarla yoluna devam eder. Bazen propaganda bir

³⁴ A.g.e, s. 196.

ülkeyi güçlü göstermek, bazen de yermek için yapılır. Propaganda bazen bir bireyin şahsiyetini kabullendirir, bazen de bir partiye oy toplar.³⁵ Propaganda kelimesi özellikle II. Dünya Savaşı'ndan sonra anlam olarak insanlar kandırılmayı, yok etmeyi ve edilmeyi anımsatmaktadır. Bu nedenle günümüzde propaganda yalın şekilde yazılımı ile bir kurum, bir kuruluş adı olarak karşımıza pek çıkmamaktadır. Ancak propagandanın nedenleri, sonuçları kavramlaştırılarak kullanılmaktadır. Haber alma (istihbarat), reklam, ülkü (hedef) propagandanın kaynağıdır.³⁶ Bu kaynaklar günümüzde sistemleşmiş ve kurumsallaşmıştır. Aynı zamanda propagandanın sonucu olan “Kamuoyu” da bugün birçok isimle sistemleşmiş, “kamuoyu oluşturma kurumları”, “kamuoyu araştırma grupları” vs şeklinde adlandırılarak kurumsallaştırılmışlardır.

Kamuoyu oluşturmada kullanılan araç ve gereçleri incelediğimizde propaganda amaçları ile örtüşür.³⁷ Bugün her iki kavram içice girmiş gibi gözükse de aslında propaganda kamuoyu oluşturan etkenlerin sabit etkenler hariç büyük kısmını kapsayan ve kamu görüşüne etki eden, kamuoyu da bu etki sonucunda kamunun edindiği ortak görüştür.³⁸ Propagandanın yapılması aşamasında insan düşüncesinin temelini oluşturan iki kavramın kullanıldığını görürüz. “İyi” ve “kötü”. Propagandanın amacı iyiyi ve kötüyü tanımlamak, hedefe neyin iyi neyin kötü olduğunu göstermektir. İyi kötü düzlemi üzerinde propaganda haklı-haksız, dost-düşman, yanlış-doğru gibi kavramların anlamlarını hedef kitleye açıklamaktır.³⁹

Propaganda taraf olma özelliğine sahiptir.⁴⁰ Propaganda da düşman belirlenenin haklı ya da iyi olması imkansızdır. Çünkü düşman olanın iyi olması düşman olarak belirlenmesinde hedef kitlede soru işaretleri oluşturur. Bu nedenle düşman kötü olan her şeydir. Propaganda hedef kitleyi inandırmak ve harekete geçirmek için günlük haber ve olayları kullandığı gibi tarihi olayları da kullanır. Seçilmiş travmalar ve zaferler yaratılarak kitlenin aktif hale gelmesi

³⁵ Arsev Bektaş, a.g.e, s. 160.

³⁶ Jean-Marie Domenach, a.g.e, ss. 24-26.

³⁷ Arsev Bektaş, a.g.e, ss. 97-143.

³⁸ A.g.e, ss. 41-69.

³⁹ Vamık D. Volkan, *Politik Psikoloji*, A.Ü Rektörlüğü Yayınları, Ankara, 1993, ss. 1-37.

⁴⁰ Jean-Marie Domenach, , a.g.e, s. 55.

sağlanır.⁴¹ Seçilmiş travmaların sürekli gündemde tutulması seçilmiş zaferlerin gündemde tutulması gibi “unutmama” düzlemi içindedir.⁴² Devletlerin ve halkların tarihte zulme uğraması, haksızlığa uğraması hatta katliama uğraması gibi muhatap devlet ve halkla olan ilişkileri ve işbirliğini imkansız hale getirebilir. Özellikle propaganda, düşmanları sistemleştirmede bu yolu sıkça kullandığı gibi dost ve müttefik edinmede de bu yolu kullanırlar. Bu tür bir propaganda yapılırken amaç içeride milli birlik ve beraberliği sağlamak amaçlanır, düşmanın da haksız ve kötü olduğu anlatılmak istenir. Bu şekilde düşman politik ilişkilerde “haksızlık yapmanın verdiği mahcubiyet” duygusuyla hareket etmesi sağlanmak istenir. Bu şekilde “güçlü” olmanın avantajları yanı sıra “mazlum” olmanın haklılığı ile de hareket edilerek düşmana yapılan her türlü davranışın haklılık zemini hazırlanmış olur.

Devletlerin, dost ve düşmanlarını belirleyen propaganda, uluslararası ilişkilerde önemli bir yere sahiptir.

1.3. DIŞ POLİTİKA YÖNTEMİ OLARAK PROPAGANDA

Dış politika araçlarından kabul edilen propogandanın kullanımı devletin varolduğundan beri karşımıza çıkmaktadır. Propaganda özellikle I. Dünya Savaşı ve II. Dünya Savaşı'nda ve arası dönemde bir dış politika aracı olarak sistemleşmiş ve daha sonraki tarihlerde bir ilişki biçimini almıştır. Devletler yapılan propogandanın amaç ve niteliğini anlamak ve karşı propoganda yapabilmek için birçok resmi kurum kurmuşlardır.

Devletler arasındaki ilişkiye uluslararası ilişkiler adını verdiğimiz bu çağda bu ilişkiyi sağlayan kuruma Dışişleri Bakanlığı adı verilmiştir. Bu kurumun yaptığı görüşme ve sisteme diplomasi denmektedir. Günümüz devletler arası ilişkilerin bir çok alanda gelişmesi nedeniyle bu ilişkilerin tümünü Dışişleri Bakanlığı kurumu karşılayamamaktadır. Ekonomik, askeri, siyasal, kültürel,

⁴¹ Vamık D. Volkan a.g.e, ss. 70-72.

⁴² Cemalettin Taşkıran, *Kanlı Mürekkeple Yazın Çektiklerimizi...!*, Platin Yayınları, Ankara, 2005, Arka Kapak Yazısı

sosyal, dini vs. bir çok konuda faaliyet gösteren kurum ve kuruluşlarda uluslararası sistemde birer aktör olarak karşımıza çıkmaktadır.

Propaganda devletin dış politikada araç ve sistemlerde kullandığı bir yöntem olarak karşımıza çıkmaktadır. Be nedenle propaganda bir çok önekle birlikte anılmaktadır. Bunlardan bazılarını sıralayacak olursak şu şekilde bir sıralama yapabiliriz: Siyasal propaganda, kültürel propaganda, askeri propaganda, ekonomik propaganda. Devletin böyle yaygın ve her alanda propaganda yapmasının amacını güç ögesi oluşturmaktadır. Dış politikada uygulanan propagandanın temelinde “güçlü olmanın göstergisi” bulunmaktadır. “güç” realist teorinin dış politikadaki temel kavramıdır.⁴³ Propagandanın etkilemek anlamı dış politikada diğer devlet ve devletlerin liderlerini, halklarını etkilemede kullanılır. Dış politikada etkinin iyi olabilmesi için hedefin, sosyal, kültürel, ekonomik, siyasal, teknolojik ve kültürel öğelerin iyi analiz edilmesi gerekmektedir. Hedefin, propagandanın amacına uygun olarak belirlenmesi gerekir. Güçlü askeri yapıya sahip olan kıtalar arası balistik füzelerle sahip bir devlete karşı kısa menzilli füzelerle bir askeri geçit töreni yaparak güçlü olduğunuzu göstermeye çalışıyorsanız bu yapmak istediğiniz propagandanın ters tepmesine neden olur. Ya da ekonomik olarak güçsüz olduğunuz bir ülkeyi “ambargo” uygulamakla tehdit etmeye kalkamazsınız. Bu nedenle dış politikada propaganda yöntemini kullanmak “Güç” ile doğru orantılıdır. Uluslararası propagandanın güç ile doğru orantılı olmasının bir başka nedeni ise düşman ilan edilen ülkeye korkunun, dost – müttefik ülkeye verilecek güvenin temelini gücün oluşturmasıdır. Propaganda, düşmanı yıldırma, korkutma, geri çekilmesini sağlamak, iç karışıklıklar çıkmasını sağlamak, bölünmesini, yıkılmasını amaçlamaktadır. Aynı şekilde müttefik ve dost ülkelerde gücünü göstermek, diğer ülkelerin de kendi tarafına geçmesini veya tarafsız kalmasını sağlamak amaçlanır. Bu nedenle devletler güçlü olduklarını göstermek için birçok aktivitede bulunurken güç propagandası da yapmaktadırlar. Bu durum devletlerin uluslararası politikada, “prestij sağlama” amacı olarak adlandırılmaktadır.⁴⁴

⁴³ Hans J. Morgenthau, *Uluslararası Politika*, Siyasal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 1970.

⁴⁴ A.g.e, ss.92-105.

Propaganda dış politika aracı olarak savaşta ve barışta sistemli olarak uygulanan bir yöntemdir. Ayrıca devletin dış politika araçlarından bir tanesi olan diplomasi propaganda amacıyla da kullanılır. Diplomasinin propaganda amaçlı olarak kullanılmasını ikiye ayırabiliriz. a) Resmi Diplomasi b) Resmi Olmayan Diplomasi.⁴⁵

1.3.1. Resmi Diplomasi

Diplomasinin kuralları, 1814-1815 Viyana Kongresi ile temel şekillerini almıştır. Bu tarihten itibaren küçük değişikliklerle sistemleşerek gelen diplomatik kurallar, özellikle I. Dünya Savaşı'ndan sonra propaganda amaçlı olarak da kullanılmaya başlanmıştır. Resmi diplomatik propagandanın uygulama alanı ülkedeki diplomatik misyonla sınırlıdır. Diplomatın başka bir ülkede olması nedeniyle kurallara uygun olarak hareket etmesi gerekir. Resmi diplomatik propagandada diplomat görev almaktadır. Diplomatın görevleri, resmi olarak ülkesini temsil etmek, ülkedeki vatandaşlarının haklarını ve çıkarlarını korumak, bilgi toplamak, diplomatik mesaj iletmek, dış politika karar alıcılarına yardımcı olmaktır.

Diplomat, ülkesini temsil ederken ülkesinin prestijini yükseltmek ve gücünü göstermek için maliyeti yüksek partiler düzenler. Ayrıca elçilik binasını büyük ve gösterişli olası ülkenin gücünü göstermesi açısından ve diplomatın bulunduğu ülkede etkisini artırıcı etkidir. Diplomat en iyi arabayı kullanır, iyi giyinir, bulunduğu ülkede gösterişle ülkesinin her açıdan güçlü ve zengin olduğunu gösterir. Ayrıca ülkedeki vatandaşlarının çıkarlarını korumak için gerekli olan tüm imkanlarını kullanır. Örneğin; ülkedeki bir vatandaşı hastalandığında en iyi uçakla vatandaşını ülkesine gönderilmesini sağlayarak kendi ülke vatandaşına verdiği önemi gösterir. Diplomat bulunduğu ülke hakkında bilgi edinmek için resmi görüşmelerin dışında büyük ve geniş basın toplantıları yaparak hem o ülke hakkında bilgi edinir, hem de kendi ülkesi hakkında yanlış bilgi yayar. Bulunduğu ülke temsilcilerine gücünü gösteren

⁴⁵ Vamık D. Volkan, a.g.e, s. 51

bilgileri iletir. Ayrıca diplomat, diplomatik mesajlarla bulunduğu ülke liderlerine medya aracılığı ile halkına dost veya düşman propagandası düşman olduğunu resmi yollardan iletir.

Resmi diplomasi ile yapılan propaganda yasal yollarla kurumlar çerçevesinde ülkesini tanıtmaya biçiminde özetlenebilir.

1.3.2. Resmi Olmayan Diplomasi

Resmi olmayan diplomasi, diplomasiğin propaganda amaçlı kullanılmasıdır. Aralarında iletişim sorunu bulunan iki düşman ülkenin tarafsız, etkin kişiler tarafından görüşmeler, toplantılar, yemekler, konferanslar gibi bir dizi aktivitede görüş alışverişi yaparak iki ülke arasında iletişim sağlama çalışmalarına kuralsız diplomasi (resmi olmayan diplomasi) adı verilir.⁴⁶

Arabuluculuk olarak adlandırabileceğimiz bu çalışmalar özellikle Soğuk Savaş'ın yumuşama döneminden sonra hız kazanmış fakat bu durumun propaganda amaçlı kullanılması olasılığı göz önüne alınmış ve bir çok aktivitede katılımcılar tarafsız olma gösterilerine rağmen kendi ülkelerinin propagandalarını yapmışlardır. Resmi olmayan propaganda da en önemli özellik katılımcıların tarafsızlığıdır.⁴⁷ Ancak tarafsız olarak görüşmelere katılan bir çok gazeteci, akademisyen, din adamı, şirket temsilcisi ve siyasetçinin ülkelerinin veya başka ülkenin istihbarat birimlerince desteklendiği iş birliği içinde olduğu ortaya çıkmıştır.* Arabuluculuk olarak görev yapan bir çok kişi bu tür suçlamalarla itham edilmiş, bir çoğu da tek taraflı görüşleri nedeniyle kınanmıştır. Amaç olan iletişimi sağlamak ve orta yolu bulmak olan bu tür çalışmalar bazen güçlü ülkelerin prestijini göstermek amacıyla da kullanılmıştır. İki ülke arasındaki sorunu çözmek için SSCB ve ABD tarafsız kişiler adı altında temsilci göndererek sorunun kendi lehine çözülmesini amaçlamıştır. Özellikle ABD'deki üniversitelerin bölge araştırma enstitüleri veya büroları Amerikan

⁴⁶ A.g.e, ss. 51-55.

⁴⁷ A.g.e, s. 52.

* Türkiye üzerinde çalışmalar yapan ve dünyaca tanınmış tarafsız bir akademisyen olan Arnold J. Toynbee Ermenilerin katliama uğradığını iddia ettiği "Mavi Kitap"ı İngiliz istihbaratının isteği üzerine yazdığını belirtmiştir.

çıkarları için bölge hakkında yanlı yazılar yazmış, söyleşiler, toplantılar, konferanslar, incelemeler ve görüşmeler yapmışlardır.⁴⁸

Diplomatik propaganda yapan kişilerin resmi diplomatik ünvanları olmamasına rağmen kendi ülkelerini savunur durumda olmuşlardır. Bu amaçla özellikle üniversiteler, şirketler, din adamları ve bir çok sivil toplum örgütü faaliyet gösterdikleri ülkelerde kendi ülkelerinin ve ideolojilerinin propagandasını yaparak o ülkede iş birlikçiler yetiştirmeyi, ajanlar yerleştirmeyi, karışıklıklar çıkarmayı, bazen de faaliyetlerinin boyutuna göre kendi ülkesi ile sürekli iş birliği içinde kalmalarını sağlamayı hedeflemişlerdir.⁴⁹ Bu tür kurumların diplomatik bir ünvanları olmamasına rağmen resmi diplomatın savunmasında olmaları iki ülke arasında sorun teşkil edebilmektedirler. Ayrıca bu tür misyonlar buldukları ülkelerdeki üniversite, medya, din adamları gibi kurumlarda da faaliyetlerde bulunarak kişisel dostluklar veya etkilemeyle kamu oyunu oluşturma çabasında olmuşlardır. Soğuk Savaş sırasında özellikle müttefik ülkelerdeki bu tür faaliyet yoğun bir şekilde uygulanırken, düşman ülkelerde zaman zaman bu tür uygulamalar sıkça görülmüştür. Özellikle SSCB'den ABD'ye sığınan bir çok akademisyen ve bürokrat resmi olmayan diplomasi aktiviteleri sayesinde demir perdeden kaçmayı başarmışlardır.

1.4. SOĞUK SAVAŞ

Soğuk Savaş tabirinin kullanım amacı konvansiyonel veya konvansiyonel olmayan silahlarla yapılan deniz, kara ve hava savaşının olmaması durumudur. Soğuk Savaş, her an bir savaş olacak ihtimaline karşı hazırlıklı olma, gergin olma durumudur. Soğuk Savaş, sıcak bir çatışma olmadan yapılan bir savaştır. Bu savaş diplomatik, ekonomik, kültürel, siyasal, askeri teknolojileri ve propaganda aracı olarak kullanılması ile yürütülen bir savaştır. Soğuk Savaş kavramını ilk defa 14.Yüzyılda İspanya Prensi Juan Manuel'in kullanmış olduğu söylenir. Bu tabirin 1947-1990 yılları arasında

⁴⁸ Noam Chomsky, Editör, *Soğuk Savaş Üniversite*, Kızıl Elma Yayıncılık, İstanbul, 1998, ss.187-209.

⁴⁹ Ernest Volkman, *Tarihin Seyrini Değiştiren Gizli Ajanlar*, Truva yayınları, İstanbul, 2005, ss. 7-10

cerayan eden ABD- SSCB çekişmesi için kullanılması, Amerikalı finansör Bernard Baruch'un 1947'de bir konferansta kullanmasıyla başlamış, gazeteci Walter Lippmann'ın tabiri sürekli ABD-SSCB çekişmesini karşılamak için kullanması ile yaygınlaşmıştır.⁵⁰ Soğuk Savaş döneminin, Soğuk Savaş kavramından sonra bu dönemi tabir eden ve SSCB ülkesini ve müttefiklerini temsilen söylenmiş olan "Demir Perde" tabiridir. Bu tabiri deneyimli bir politikacı olan İngiliz eski Başbakanı Churchill 5 Mart 1946'da ABD'nin Missouri Eyaletinin merkezi olan Jefferson City'nin kuzeyindeki Fulton kentinde konuşmacı olarak katıldığı konferansta SSCB genişlemesine dikkat çekerek "*Baltık'taki Stettin'den, Adriyatik'teki Trieste'ye kadar bir Demir Perde*" indiğini söylemiştir.⁵¹ böylece Soğuk Savaş sırasında SSCB ve müttefiklerine hitaben "Demir Perde" tabiri kullanılmıştır.⁵² 1945'ten itibaren başlayan 1947 yılında Truman doktrini ile kesinleşen ABD- SSCB çekişmesi bu iki tabirle adlandırılmıştır.

1.4.1. İki Kutuplu Sistem (Bloklaşma) Dengesi

İki kutuplu sistem, diğer bir tabir ile iki bloklu dünya sisteminde üç aktör vardır. Birbirine cephe almış olan iki süper güç ve oluşturdukları bloklarla bu oluşuma dahil olmayan devletlerin oluşturduğu zayıf birlikteliktir. Eski Yunan şehir devletlerinde de görülen bu durum, 1947 yılında başlayan Soğuk Savaş, ABD ve SSCB etrafında diğer devletlerin toplanması ile oluşan sistemdir. İki kutuplu sistem NATO ve Varşova paktlarının kurulması ile bloklar arası güç mücadelesinin oluşturduğu denge ile Soğuk Savaş dönemi devam etmiştir.⁵³

Kutup liderlerinden her ikisinin de amacı birbirine karşı üstünlük sağlamak ve yanı sıra egemenlik sahalarının genişlemesini önlemek, bloklardaki ülkeleri etkilerinden çıkarmamak, bloklara dahil olmamış ülkeleri de kendi bloklarına dahil etmektir.⁵⁴

⁵⁰ Georges, Longlois, Editör, *20. Yüzyıl Tarihi*, Nehir yayıncılık, İstanbul,2000, s.275.

⁵¹ Henry Kissinger, *Diplomasi*, 3.Baskı, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul, 2002, s.472.

⁵² Demir Perde olarak tabir edilen ülkeler, <http://astro.temple.edu>, bkz. Ek: 4

⁵³ Soğuk Savaş dönemi oluşan blokların sınırları, <http://cla.calpoly.edu>, bkz. Ek: 5

⁵⁴ Feridun Engin, *Uluslararası politika stratejileri*, Güney Matbaası, İstanbul, 1975, s.146.

İki kutuplu sistemin başlıca iki süper devlet aktörü vardır. Diğer devletlerin bir araya gelmesiyle bile bu iki süper gücün askeri gücüne erişilemez. İki kutuplu sistem olarak adlandırılmasının nedeni ülkelerin ekonomik, askeri, siyasal, ideolojik, hatta ırkı ve dini nedenlerle bile iki devletten birinin etrafında toplanılmasıdır. Bu toplanma bazen gönüllülük ve iş birliği esasına dayanırken, çoğunlukla süper gücün askeri ve propaganda yöntemleri ile kendi bloğuna dahil edilmesi ile olmaktadır. ABD ve İngiltere birlikteliği gönüllülük ilişkisine dayanırken, Çekoslovakya'nın SSCB bloğuna dahil olması askeri yöntemle olmuştur. ABD askeri yöntemlerle Güney Kore'yi bloğuna dahil ederken Vietman'da başarısız olmuş aynı şekilde SSCB'de Afganistan'da başarısızlığa uğramıştır.

Propaganda yöntemi iki kutuplu sistemde en çok uygulanan yöntemdir. Propaganda yöntemi ile blok içindeki devletlerin bloktan ayrılması engellenmeye çalışılırken, blok dışındaki devletlere de bloğa dahil olması için propaganda yapılmaktadır.

İki kutuplu sistemde süper güçler arasındaki denge teknolojik gelişmeler ve ekonomik düzeye göre değişmektedir. Nitekim 1944 yılından 1949 yılına kadar nükleer gücü elinde bulunduran ABD'nin bu alandaki tekelliğini, 1949 yılında SSCB'nin nükleer bomba yapması ile dengelenmiştir. 1957 yılında SSCB, uzay çalışmaları ile de ABD'nin önüne geçmiştir. Süper güçler birbirlerindeki teknolojik gelişmeleri takip ederek ve teknolojik gelişmelerden geri kalmayarak dengeyi sağlamaya çalışmışlar. İki kutuplu sistemde sorun süper güçlerden ziyade süper güçlerin oluşturdukları bloklara dahil olan devletlerden oluşmaktadır. Bu dönemde bloğun küçük devletleri bile süper güçleri tedirgin edecek davranışlarda buluna bilmektedirler. Özellikle blok değiştirme ve blok dışı hareket etme kabiliyetleri büyük tehlike oluşturmaktadır. Nitekim Yugoslavya'nın ve Çin'in SSCB'nin oluşturduğu bloktan çıkmaları Fransa'nın ve Yunanistan'ın da NATO'nun askeri kanadından çekilmeleri iki kutuplu sistemde süper güçlerin zaafı olarak ortaya çıkmıştır. Bu nedenle iki kutuplu sistemde iki gücün büyük askeri ve teknolojik güçleri nedeniyle savaşması her iki ülke ve

dünya için yıkıcılığı yüksek olmasından süper güçler birbirlerine karşı “ihtiyatlı politika” izlerken ikinci ülkeler de sınırlı silahlarla savaşlar olmuştur.

Morton A. Kaplan, iki kutuplu sistemi altı gruba ayırarak, iki kutuplu sistem içindeki dengeyi uygulanan politika, askeri yöntem, denetim, ekonomik yöntem, birliktelik ve devre dışılık sistemleriyle işlediğini belirtmekte, Artur L. Bruns, iki kutuplu sistemin en önemli aktörünü Nükleer silahlar olduğunu belirtirken “ilk vuruş” , “ikinci vuruş” yeteneği nedeniyle ve nükleer silahların tahrip gücünün yüksekliği, nükleer silahları elinde bulunduran süper güçlerin bir denge oluşturmak zorunda olduğunu belirtmiştir.⁵⁵

1.5. SOĞUK SAVAŞ SIRASINDA PROPAGANDA

ABD başkanı Harry Truman, 12 Mart 1947 tarihindeki konuşmasında;

“İçinde bulunduğumuz günlerde, dünya’daki her ülke alternatif yaşam biçimleri arasında bir tercih yapmak zorunda. Bunlardan biri, çoğunluğun arzusu esasına dayalı olan, hür kurumlar, temsili bir hükümet, hür seçimler, bireysel özgürlükler, konuşma ve din özgürlüğü ve siyasi baskılardan uzak bir rejime karakterize edilen bir yaşam biçimi. Bir diğeri ise, azınlığın arzusunun çoğunluğa zorla kabul ettirildiği bir sistemin getirdiği yaşam biçimi. Burada korkutma ve baskı, sansür edilen basın ve radyo, seçimlerde sahtecilik ve tüm kişisel özgürlüklerin ilgası söz konusu. Benim inancım odur ki, ABD’nin politikası silahlı azınlıklar yada dış güçler tarafından baskı altına alınmaya çalışılan ve bunu reddeden hür halklara destek vermek olmalı.”⁵⁶

Diyerek Soğuk Savaş’ın ilk günlerinde propaganda yöntemleri ile neler yapılabildiğini ve kendilerinin ne yapacağını açıklamıştır. Soğuk Savaş yılları eğer başka bir isimle adlandırılacak olursa herhalde en güzel tabir “Propaganda

⁵⁵ A.g.e, s.148.

⁵⁶ Stephen E. Ambrose, *Dünyaya Açılım , 1938’den Günümüze Amerikan Dış Politikası*, Dış Politika enstitüsü yayınları, Ankara, 1992, s.60

Savaşları Dönemi” olurdu. NATO ve Varşova Paktları kurulması ile iki ikiye ayrılan dünyada yaşanan gelişmeler propaganda savaşı ile anlamlandırılabilir. Soğuk Savaş yıllarının en çok konuşulan, konu olan CIA ile KGB arasındaki mücadele bu dönemin propaganda ve istihbarat savaşları dönemi olduğunun göstergesidir. Ayrıca siyasi, askeri, kültürel ekonomik gelişmeler, istihbarat örgütleri tarafından propaganda amaçlı olarak kullanıldığı bilinmektedir. Askeri alandaki gelişmeler, uzay çalışmaları, kültür, spor başarıları, ekonomik güç bu dönemde ABD ve SSCB'nin kendi sistemlerinin dünyaya ne kadar başarılı ve güçlü olduğunu göstermek amacıyla kullanılmıştır. Soğuk Savaş döneminde faaliyetleri göz önüne alındığında ABD'nin ve SSCB'nin propagandalarını ekseriyetle kendi hakimiyet alanlarında ve etki sınırlarında yaptıkları görülmektedir. Polonya, Doğu Almaya, Bulgaristan, Romanya gibi ülkelerin Soğuk Savaş yıllarındaki siyasal, kültürel, bilimsel ve bir çok alandaki yayınlarına, medya organlarındaki yazı ve sözlere baktığımızda komünist propagandanın ne kadar etkili olduğu görülmektedir. Aynı şekilde ABD, etkisindeki ülkelere de baktığımızda da bu durum değişmemektedir. Amerika'nın Sesi Radyosu'nun Rusça yayınları olsa da yayın saati paylaşımı göz önüne alındığında, İngilizce, Almanca, Fransızca, Türkçe yayınlarının ekseriyeti kapsadığı görülmektedir.⁵⁷ Nitekim Moskova Radyosu da yayınlarında Romence, Bulgarca, Sırpça büyük yer kapladığı bilinmektedir.

Soğuk Savaş yıllarının propaganda boyutunu II. Dünya savaşından ayıran önemli faktörün kendi müttefiklerine yapılan propaganda olduğunu söylemek yanlış olmaz. Soğuk Savaş döneminde teknolojinin II. Dünya Savaşı dönemi ile karşılaştırılamayacak kadar gelişmiş olduğu bilinmektedir. Teknolojik imkanları ile ABD'nin ve SSCB'nin rahatlıkla birbirlerinin sınırları içerisinde etkin propaganda yapabilecekleri imkan dahilindedir. Ancak bu tür örnekler o kadar azdır ki dönem incelendiğinde akla “danışıklı dövüş” ihtimali gelmektedir.

Soğuk Savaş yıllarında propaganda ve yoğunlukla ABD'nin SSCB'yi “Çevreleme Politikası” izlediği ülkelerde meydana gelmiştir.⁵⁸ Bu ülkelerin II.

⁵⁷ Amerikan Sesi Radyosu Yabancı Dillerde Yayınları, <http://www.voanews.com>, 22.04.2006.

⁵⁸ Çevreleme politikası izlenen ülkeler, <http://www.heartland.it>, bknz. Ek: 6

Dünya savaşı sonrası toplanan Potsdam ve Yalta konferanslarında durumu belirlenemeyen ülkeler olması konun anlaşılmasına yardımcı olacak güzel örnektir. ABD'nin çerçeveleme politikası nedeniyle destek verdiği ülkeleri incelediğimizde, Türkiye ve Yunanistan Yalta konferansında durumu netleşmeyen ülkelerdir. Türkiye'nin tarafsız bir ülke olarak II. Dünya savaşı sonrası durumunun görüşülmemesi gerekmektedir. Ancak toplantılarda Türkiye'ye ile ilgili konular gündeme gelmiştir. Yunanistan, Pakistan (Hindistan'la birleşik) ve İran'ın büyük bir bölümü İngiliz kontrolündedir. Nitekim İran sorunu olarak tarihe geçen, Soğuk Savaşın başlamasının en önemli sorunlarından görülen İran'da ki SSCB işgali, SSCB'nin bölgeyi terk etmesi ile son bulmuştur. İran, Şah döneminde ABD'nin müttefiki olmuştur. Dolayısıyla çevreleme politikası olarak adlandırılan sistemin ülkeleri II. Dünya Savaşı sonunda ABD-İngiliz egemenliğindeydi. Bu ülkeler aynı zamanda SSCB ve ABD'nin hakimiyet çizgisinin sınırlarını da oluşturuyorlardı. Soğuk Savaş yıllarında propaganda savaşları yoğunlukla bu hat üzerinde olmuştur. Bu hat ABD ve SSCB'nin aynı zamanda hakimiyet sınırını da oluşturmaktadır. Bu hat üzerinde olacak bir değişme komünizmim veya liberal Batı'nın galibiyeti anlamına gelecektir. Bundan ötürü Soğuk Savaş döneminde karşılıklı propaganda çevre ülkelerde cereyan etmiştir. Soğuk Savaş'ın iki süper gücü olan ABD ve SSCB, bu ülkelerdeki propaganda faaliyetlerine özel önem vermişlerdir. Oysa, Fas, Moğolistan gibi bir çok örnekle çoğaltabileceğimiz çevre ülkeleri dışındaki devletlerde de genellikle tek taraflı propagandanın örneklerine rastlanır.

ABD ve SSCB'nin Soğuk Savaş dönemi boyunca bahsi geçen hat üzerinde yaptıkları propaganda bugüne kadar süregelmiş propaganda yöntemlerinden de büyük farklılıklar gösterir. Soğuk Savaş dönemi propaganda yöntemlerini daha önceki dönemlerde yapılan propagandadan ayıran nedenleri şu şekilde sıralaya biliriz;

1. İnter disiplineli çalışmaların propaganda amaçlı kullanılması.
2. Askeri teknolojilerdeki gelişmeler.
3. Sosyal ve sayısal bilim dünyasındaki gelişmeler.

4. Sanat, kültür ve düşünce alanındaki gelişmeler.
5. Propaganda çalışmalarında deneyimlerin artması.
6. kitle psikolojisi yöntemlerindeki gelişmeler.
7. Propagandada ideolojinin kitleleri etkilemede insan yaşamını merkez alması.

Bu maddeler Soğuk Savaş döneminde uygulanan propagandayı daha önceki propaganda yöntemlerinden ayıran özellikler olarak ifade edilebilir. Bu maddelere ileriki bölümlerde atıfta bulunularak açıklamalar yapılacaktır.

Propagandanın temeli olan “inandırma” veya “yayma” anlamı yukarıda saydığımız bu maddeler geliştirilerek bir savaş yöntemi oluşturulmuştur. Soğuk Savaş önceki dönemlerde propaganda savaş sırasında savaşı kazanmak adına yapılan bir yöntemken Soğuk Savaş döneminde bizzat savaşı kazanmak adına tek başına kullanılan bir araç olmuştur. Sıcak savaşın olmaması nedeni ile Soğuk Savaş adını alan bu dönem, propaganda savaşı ile yeni bir boyut kazanmıştır. Bu savaş iki bloklu dünyanın temsilcileri olan ABD ve SSCB'nin yanı sıra bu ülkelerin ve müttefikleri olan ülkeler tarafından da gerçekleştirilmiştir. Hatta bu ülkelere kendi halklarına da propaganda yöntemlerini uygulamışlardır. Devletler daha çok “taraf olma” anlayışı ile sistemleşmiştir. Özellikle Amerikan propagandası, propaganda ile taraftar edinmede insan yaşamını merkez edinmiş, insani değerleri, yaşam standartlarını ön plana çıkarmıştır. Soğuk Savaş döneminde propaganda başlı başına savaşı kazanma yöntemi olarak ortaya çıkmıştır. Bundan dolayı sivil ve askeri faktörler propaganda yöntemleri içerisine girmiştir. Propaganda bu güne kadar getirdiği anlam olan “yayma” anlamı gelişmiş başlı başına bütün faktörlere etki eden yöntem olarak ortaya çıkmıştır. Soğuk Savaş döneminde ekonomi propagandası, kültür propagandası, sanat propagandası gibi bir çok alanda propaganda yöntemleri uygulanmıştır. Propaganda sadece iletişimde bir yöntem olmayıp geniş bir perspektifte bütün alanlarda kitleleri etkilemek, bireyleri inandırmak, ideolojileri yaymak, ülkeler işgal etmek, sistemleri değiştirmek vb. anlamlara gelecek şekilde kullanılmıştır.

Soğuk Savaş dönemi propaganda faaliyetleri “savaşız savaş” anlamına gelmektedir. Propaganda uygulamaları propaganda üreticisi olan iki süper gücün uygulamalarına göre farklılık göstermektedir. II. Dünya savaşında ABD, icat ettiği atom bombasını kimseye duyurmadan bir gizlilik içerisinde Japonya’da denenerek bizzat askeri alanda kullanılmış, Soğuk Savaş döneminde Kore’de taraflar çatışma içerisindeyken ABD’nin geliştirdiği yeni atom bombası Pasifik’te yapılan denemeler ile dünyaya duyurulmuştur. ABD müttefiki her ülke mediasında Atom bombasının etkisi, neler yaptığı veya yapamadığı anlatılmaya çalışılmıştır.⁵⁹ Bu örnekte görüldüğü gibi ABD Soğuk Savaş döneminde elinde bulunan güçlü silahı savaş meydanında kullanamamasında bu büyük dehşet silahını propaganda yöntemi ile düşman ülkelerde caydırıcı ve müttefik ülkelerde de ABD’ye olan güveni, sadakati artırıcı bir yöntem olarak kullanmıştır. Soğuk Savaş döneminde bu tür örnekler sıkça çoğaltılabilir. Bu yöntemler müttefik ülkelerin medyaları incelenerek görülebilir. Çünkü aynı dönemde ABD müttefiki ve işbirlikçisi ülkelerde atom bombasını gücü, dehşeti, etkisi anlatılırken aynı yıllarda SSCB ve etki alanındaki ülkelerde atom bombasının savaşı kazanmada kesin yöntem olmadığı, atom bombasının gücünün ve yıkıcılığının abartıldığı bilimsel olarak açıklanmaya çalışılıyordu. Nitekim SSCB’de atom bombasını yapana kadar bu şekilde açıklamalar devam etmiştir. SSCB ve müttefik medya yayınlarında devam etmiştir. SSCB, atom bombasını yaptığını ilan ettikten sonra özellikle Sputnik adlı füzeyi uzaya göndermesi ile artık atom bombası propagandası gücü gösteren bir öge olarak kullanılmıştır. Ekonomik güç ön plana çıkarılıp, askeri güçten daha çok her iki ülkenin atom bombasına sahip olması ile başlayan süreçte hangi sistemin daha başarılı olduğunu göstermek adına propaganda yapılmaya başlanmıştır. Bu yarışta başarılarını veya başarı olarak göstermek istenileni medya organları ile insanlara ulaştırarak, insanlar etki altında bırakılmaya çalışılmıştır.

Soğuk Savaş döneminin savaş füzesi propaganda, fırlatma rampası ise medya organları olmuştur. Medya organları tarihinin en parlak dönemini Soğuk Savaş sırasında yaşamıştır. Siyah, gri, beyaz propaganda olarak adlandırılan haberler medya organları tarafından sistemleştirilmiştir. Kişisel , Örgütsel ve

⁵⁹ *Cumhuriyet Gazetesi*, I. Cilt, 22 Ocak 1951.

Devlet propaganda araçları, medya organları üzerine kurulmuştur. Söz ve yazının yanında görsel araçlarla Soğuk Savaş sırasında ideolojiler taraftar kazanma yarışına girmişlerdir. Propaganda ile insanlar etki altında bırakılarak sistemler değiştirilmeye çalışılmıştır.⁶⁰ Soğuk Savaş döneminde ABD ve SSCB bütün imkanlarını propaganda yöntemlerini uygulamakta kullanarak etki alanlarını genişletmeye çalışmışlardır. Soğuk Savaş dönemi propaganda yöntemi olarak ABD başkanı Truman'ın ilan ettiği doktrin ile Marshall yardımı örnek gösterilebilir.⁶¹ ABD, SSCB'nin Cominform ile başlattığı komünist ülkelere destek, yardım ve işbirliği anlayışına karşılık, ABD'de ekonomik yardım ile yıkılmış olan Avrupa'nın SSCB'nin gücü karşısında etkisiz kalarak SSCB'nin yaymaya çalıştığı komünist propagandanın etkisinde kalmaması için Avrupa ülkelerine ekonomik yardım sağlamak amaçlansa da ekonomik yardım ile zenginleşebileceklerine inandırmaktı. ABD'nin ekonomik olarak güçlendirdiği Avrupa'nın komünizmin vaat ettiği değerlere inanmaması amaçlanmıştır. Marshall Planı ile Avrupa'nın kalkınması hedeflenerek ABD aynı zamanda Avrupa'ya satacağı ürünlerde ekonomik gücünü geliştirecek büyük bir pazara sahip olmuştur.⁶² Soğuk Savaş döneminde ABD'nin müttefikleri aynı zamanda ABD'nin ticari partnerleri konumuna gelmişlerdir. SSCB'nin aynı yöntemle ilerlediğini söylemek zor olsa da SSCB'de müttefik ülkelere sağladığı mühendislik ve kaynak imkanları ile bu şekilde gücünü ve sisteminin inandırıcılığını sağlamaya çalışmıştır. Nitekim Soğuk Savaş döneminde en çok tartışılan konu hangi sistemde daha refah ve gelişmişlik düzeni ulaşılabileceğidir. Bir çok tartışma ve makale ABD veya SSCB sisteminin kalkınmada daha sağlıklı olabileceğini konu edilmiştir. Soğuk Savaşın özellikle son evresi olan 1980'li yıllara kadar ekonomik ve askeri olarak bir birlerine denk olarak görülen bu iki sistem 1980 sonrası SSCB'nin yaşadığı ekonomik bunalımlarla değişmiştir. ABD başkanı Reagan başlattığı yeni ekonomik Soğuk Savaş sonunda, SSCB'nin insanların en doğal hakkı olan iyi yaşama ve özgür olma hakkını dahi veremediğini ilan etmiştir. SSCB 1989 yılında Gorbaçov'un

⁶⁰ İsmail Kayabalı, Cemender Aslanoğlu, *Propagandanın Sosyal- Psikolojik Temelleri*, TSK yayınları, Ankara, 1987. s. 140

⁶¹ Marshall yardımı için yapılan tanıtım afişi, <http://www.geschiedenisvoorkinderen.nl>, bknz. Ek:

7

⁶² Marshall yardımı alan ülkelerin aldıkları yardım miktarı, <http://www.vho.org>, bknz. Ek: 8

uyguladığı politikalarla birlikte dünyaya açılınca SSCB'nin ekonomik olarak güçsüzlüğü ortaya çıkmıştır.

Soğuk Savaş dönemi hızla gelişen teknoloji, baş döndürücü bilimsel gelişmeler, ekonomik sistemler, askeri büyüklükler, haber alma teşkilatları, casusluk oyunları, spor müsabakaları, sanat-kültür alanındaki değişikliklerle dünyada yeni bir çağ açmıştır. Diğerinden daha iyisini yapmak, kendi sisteminin en iyi olduğunu kanıtlamak adına olan bu yarış propaganda ile dünyanın en güçlü ülkesini tanıtmayı en iyi sistemi göstermeyi amaçlamıştır. Bu yarışta ülkeler kendi müttefik veya yandaşlarına en iyi sistemin kendi uyguladıkları sistem olduğunu anlatmak ve kendi etki alanlarında kalmalarını sağlamak için bütün bu gelişmeleri propaganda ile özellikle kendi etki alanı içindeki ülkelere ve kendi saflarına katılımlarını sağlamak için propaganda yaptıkları ülkelere de uygulamışlardır.

1.6. AMERİKAN PROPAGANDASI

Propaganda kelimesinin önüne bir ek getirilmesi neye ait olduğunu, kimin yaptığını belirtmek için kullanılır. Amerikan Propagandası⁶³, İngiliz Propagandası⁶⁴, Alman Propagandası, Sovyet Propagandası gibi propaganda yapım merkezini belirtirken aynı zamanda hangi ulusun- devletin faaliyeti olduğunu da belirtir. Direkt olarak devlete mal edilen isimlerin yanı sıra liberalizm propagandası, komünizm propagandası şeklinde ideolojiyi yayma amaçlı olarak da kullanılmaktadır.

Propaganda global bir amaç için yapıldığında global hedeflere ilettiği imaj ile adlandırılır. Bu nedenle global politika izleyen ülkelerin siyasi, askeri, kültürel, sanatsal, ekonomik, modellerinin reklamı ve kabul edilmesini sağlayıcı aktiviteleri ülkenin propagandası olarak adlandırılır.

⁶³ Amerikan propagandasına örnek gösterilen en bilinen afiş, <http://www.loc.gov>, bkz. Ek: 9

⁶⁴ İngiliz yayılcılığını gösteren örnek bir propaganda afişi, <http://www.diggerhistory2.info>, bkz. Ek: 10

Global politika izleyen ülke, kendi kültür ve sanatını diğer ülkelere empoze etmedeki amacını siyasi, askeri ve ekonomik faktörlerle destekleyerek global politikadaki amacı olan hegemon güç olma, dünya kaynaklarını elde etme, ulusal zenginliğini arttırmayı gerçekleştirebilmek için diğer ülkelerin kendi sisteminde hareket etmelerini sağlayarak mümkün olacağını bilirler. Bu nedenle global politika izleyen ülkeler dünyaya kendi sistemlerinin, ideolojilerinin, askeri güçlerinin, ekonomilerinin en iyisi olduğunu belirtirler. Kendi kültürlerinin en güzel olduğunu savunurlar. Kendilerinde olan her şeyin iyiliğinden mükemmelliğinden ve insanlık için en iyi olduğundan bahsederler. Çünkü, kendi kültürlerine olan hayranlığın aynı zamanda ülkelerinde üretilen malları da pazarlanacağını bilirler. Bu nedenle ülkeleri, halkları, propaganda yoluyla kendi sistemlerine bağlamayı, kendileri ile işbirliği yapmalarını sağlayarak, ürettikleri değerleri satmayı amaçlayarak ulaşmak istedikleri kaynaklara da sorunsuz bir şekilde ulaşmayı amaçlarlar.

Propagandanın insanları etkileme sanatı olarak ortaya çıkmasındaki en önemli neden I. ve II. Dünya Savaşı sırasında yaşanan olaylardır. İnsan gücüne dayanan savaş teorisi daha çok asker gerektirirken, daha çok asker bulabilmek için insanların inançlarına hükmetmek gereği anlaşılmıştır. Ulus-devlet Avrupa'sında, halkın devleti sorgusuzca desteklemesi cephede askerlerin sorgusuzca savaşması için gerekli olan ortak inancı bulmak gerekiyordu. Bundan dolayı halkı bir arada toplamak için "ortak düşman" yaratmışlardır. Ekonomik sıkıntıların nedeni olarak Yahudileri gösterip, Katolik/Protestan ayrımında olan Almanları bir hedef etrafında toplamış ve bütün Alman kökenli halkları bir araya getirme ve daha güçlü olma inancıyla birleştirmiştir. Böylece II. Dünya Savaşı'nda olan tüm saldırılar Alman halkı gözünde hükümetin meşruluğunu kaybetmemesini sağlamıştır. ulus-devlet'lerin oluşumunda etkili olan "düşmana karşı birlik" propagandası aynı anda ekonomik, sosyal, kültürel, ekonomik gelişmeyi de beraberinde getireceği inancı ile pekiştirilmiştir. Emperyal dönemde ulus-devlet propagandası ile birleştirilen halk sömürgecilik yarışında ülkelerin güçlü olmasını sağlamış, ancak milliyetçilik propagandasının dünyanın diğer halklarına da yayılması ile ülkelerin ulus propagandasının kaynaklara ulaşmada "çatışmacı" sorunlar yaşamasına neden olmuştur. II.

Dünya Savaşı sonunda başlayan ideoloji propagandası bu sorunun aşılmasında etkili olmuş yeni dönem askeri, siyasal, kültürel, sosyal-ekonomik ilişkileri ideoloji propagandası ile yeniden şekillendirmiştir. 18. ve 19. Yüzyıl dünyasında olduğu gibi ülkeler tasnif edilirken, ulus adlarından ziyade komünist yada komünist olmayan liberal-demokrat şeklinde ideolojik açıklamalarla belirtilmiştir. Christopher Simpson, bu dönemi “*kalkınmaya ve doğu ile batının bölgesel etkinlik alanları içinde yürüttükleri mücadeleye karşı yerel direnişi kontrol altında tutmaya yönelik Amerikan ve Sovyet çabalarının tarihidir.*”⁶⁵ diyerek açıklamaktadır. Kaynakları ele geçirmek, hegemon güç olmak için verdikleri mücadelede, ideolojik taarruz, psikolojik savaş, politik savaş, düşük yoğunluklu savaş, özel harp, zihin yarışı, ulusallaştırma, zenginleştirme, kalkınma, özgürleştirme gibi isimlerle maskeleyişlerdir. Amerikan propagandası ve Sovyet propagandası dendiğinde ideoloji çağında ABD’nin ve SSCB’nin dünya kaynaklarını elde etmek için dünya halklarına ideoloji adı altında empoze ettiği propaganda gelmelidir. ABD ve SSCB bu propaganda ile ülkelerin kendileri ile işbirliği içinde olmalarını hedeflemişlerdir.

Amerikan propagandası olarak adlandırılan propaganda , anti-komünizm olarak da bilinmektedir. Amerikan propagandası, özgürlük, demokrasi, liberalizm, insan hakları kavramlarını kullanmıştır. Amerikan propagandası, komünizmi “kötü” olmakla suçlarken, Amerikan değerlerinin yayılmasını istemektedir. Soğuk Savaş’ı sadece ABD ve SSCB savaşı olarak açıklamanın ve bu bakış ile anlamlandırmaya çalışmanın eksik bir yaklaşım olduğu bilinmelidir. Çünkü Soğuk Savaş, ABD ve SSCB arasındaki bir rekabet olarak görülse de ABD’nin ve SSCB’nin diğer ülkelere askeri müdahalelerinin, rejim ihraçlarının, kültür propagandalarının ve diğer bir çok eylemlerini anlamlandırmak zor olur.

Amerikan propagandası, kendi başına ülkenin siyasi, askeri, ekonomik, sosyal, kültürel ve diğer değerlerini yayma anlamındadır. ABD, bir ülke olarak bu kavram ile ülkenin yaptığı propagandayı anlatmaktadır. Ulusal propaganda

⁶⁵ Christopher Simpson, *Üniversiteler, Amerikan imparatorluğu*, Kızıl Elma Yayıncılık, İstanbul, 2000, s.23.

dönemi olan 18 ve 19. Yüzyıl propagandalarından farklı olarak, Soğuk Savaş sırasındaki propaganda, Soğuk Savaş'ın askeri değerleri ve kutuplaşmaları nedeniyle savaşın yapılamadığı ortamda propaganda ile ülkeleri işgal etme metodu olarak karşımıza çıkmaktadır. Amerikan propagandası Soğuk Savaş döneminde büyük gelişmeler göstermişse de Amerikan propagandasının izlediği yolun kökenleri, Amerika kıtasına ilk gelen Avrupalı göçmenlerin yerleşmesiyle başlayan 350 yıllık sürecin getirdiği deneyimle oluşan dünya görüşüne dayanır. Etnik kökenleri farklı olan Amerikan göçmenlerinin ırk, millet propagandasının genel anlamda beyaz ırk olarak genişletilse bile bu durumun Avrupa ulus-devletlerinden gelen göçmenleri aynı amaç uğrunda hareket etmelerini sağlayıcı bir unsur değildir. Amerikan göçmen halklarını birleştiren tek unsur Kızılderililerdir. Kızılderililerin düşmanlaştırılması ile birleşen beyaz Amerikalılar, “düşman” kavramı ile birlikte hareket etmişlerdir.

Amerikalıları, 1600-1700 yıllarında birleştiren düşman vahşi Kızılderililer, 1800'lü yıllarda da sömürgeci İngiliz ve diğer Avrupalı devletler, 1900'lü yılların ilk yarısında ise Alman Faşizmi ve Japon Militarizmi'dir.⁶⁶ Etnik, dini, kültürel tanımlamalarla oluşturulan düşman olma propagandasında ABD'liler, özgürlük için mücadele verdikleri inancını paylaşmışlardır, “Amerika, Amerikalıdır” anlayışı empoze edilmiştir. Soğuk Savaş'a kadar düşmanlarını askeri yöntemlerle savaşarak bertaraf eden ABD, 1900'lü yıllardan itibaren dünyanın en büyük askeri ve ekonomik gücüne ulaşmıştır.⁶⁷ Bu askeri ve ekonomik gücün devam etmesi için gerekli olan hammadde ve pazarı genişletme gereksinimi ABD'nin global politika izlemesi gerektiği inancını ortaya koymuştur. Çünkü ABD ekonomisi, İngiltere- Fransa ve Almanya'nın toplamından daha büyük olmasına rağmen, yatırım stokunun sadece %8'ini sağlamaktadır. Bu da Amerikan ekonomisinin devamını sağlamak için yeterli değildir.⁶⁸

ABD ekonomik gücünü devam ettirmek için emperyalist politikalar izlemesi gerektiğini I. ve II. Dünya Savaşı'ndaki tecrübelerinden anlamıştır.

⁶⁶ Samuel Huntington, *Biz Kimiz? Amerika'nın Ulusal Kimlik Arayışı*, CSA Global Yayın Ajansı, İstanbul, 2004, ss.109-138.

⁶⁷ Paul Kennedy, *Büyük Güçlerin Yükselişi ve Çöküşü*, Türkiye İş Bankası Yayınları, 2001, ss. 50-51, 399.

⁶⁸ Maxime Lefebvre, *Amerika Dış Politikası*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2005, s.17.

Fakat, batı değerlerinin ve askeri teknolojilerinin dünyanın bir çok bölgesine yayılması ile artık savaşların çok kanlı çatışmalara neden olması yanı sıra bağımsızlık ve milliyetçilik kavramlarının artık sömürge elde etmede emperyalist dönem yöntemleriyle hareket edilmesine izin vermemektedir.⁶⁹ Amerika'nın yöneticileri, kendi ulusal çıkarlarını gerçekleştirmek, güvenli bir şekilde emperyal politika takip edebilmek için diğer hükümetlerin ve yönetici elit bürokratlarını kendi nüfuzlarına almak ve onları kendi değerleri çerçevesinde etkilemek veya yetiştirmek için yeni bir yöntem bulması gerektiğini anlamışlardır. Bunu da yapacak olanın üniversiteler yani bilim dünyası olduğu Başkan Truman ve Dean Acheson tarafından dile getirilmiştir. Dışişleri Bakanlığı, Genel Kurmay Başkanlığı, Ulusal Güvenlik Konseyi tarafından finanse edilen bilim çevreleri, ABD'nin ekonomik ve siyasi üstünlüğünün devam etmesi için gerekli olan politikaları belirlemek, bölgesel çalışmaların yanı sıra askeri alanda yeni teknolojiler geliştirmek, propaganda yöntemleri hakkında yeni tarz ve yöntemleri belirlemek gerektiğini, bunun modernitenin, global kapitalizmin, dünya çapında zaferini sağlamak dünyanın pazarlarını kaynaklarını ABD için önemli olan her şeyin ele geçirilmesinin gerekli olduğunu söylemişlerdir.⁷⁰ ABD bunu yapmazsa, dünya çapında kalkınmış ekonomik sistemini kaynak, pazar ve ticaret yollarını kaybetmekle kalmaz, ABD'de büyük politik ve kültürel sorunlara da yol açacağı belirtilmiştir. ABD'nin gücünü kaybetmesi, veya devam ettirememesi, yıkılmış Avrupa'nın yeniden kalkındırılmaması ve dünya pazarının Batılıların* elinden çıkması bir çok kötü senaryonun yanı sıra diğer medeniyetler tarafından yok edilme, cezalandırılma eylemine de dönüşme tehlikesini taşımaktadır.

Batı medeniyetinin yüzyıllar daha yaşaması için dünya kaynaklarının elde tutulması ve Batı değerlerinin dünyanın geri kalan kısmına yayılması bunu yaparken hem ülkeleri yabancı yatırım ile kalkındırıp, stratejik boru hatlarının, demir yollarının, kara yollarının ve enerji kaynaklarının elde tutulması gerekmektedir. Bunun için demografik ve kültürel eğilimle ilişkili istihbarat,

⁶⁹ Victor Davis Hanson, *Batı Neden Kazandı? Katliam ve Kültür*, Aykırı Tarih Yayınları, İstanbul, 2003, ss.317-369

⁷⁰ Christopher Simpson, a.g.e., s.22.

* Batılı tabiri, kuzey Avrupa kökenliler için kullanılmıştır.

kamuoyu verileri, medya, maniploasyon ve diğ er aktivitelerle yönetim sistemleri, askeri teknolojiler ve ulaştırma- iletişim alanlarında yenilik ve gelişmelerle desteklenerek batı değerlerinin ve ekonomik gelişmesinin önünde engel olan yerel meydan okumaları yönetmek, engellemek ve bazı durumlarda ortadan kaldırmak veya farklı ideolojik taarruzlarla batı değerlerini yayarak Batıyla işbirliği yapmalarını sağlayarak ABD ekonomik ve siyasi gücünün devamını sağlamayı amaçlamış tır.⁷¹

Soğuk Savaş sırasında I. ve II. Dünya Savaşı'ndaki propaganda ve komünist propagandadan farklı bir yol izleyen ABD, propaganda üreticilerinin başarıları, yeni yöntemler geliştirerek ABD ekonomisi, siyasi ve askeri gücünün devamını sağlamış tır. SSCB ile ABD arasındaki mücadele olarak adlandırılan Soğuk Savaş'ta ABD, SSCB'ye karşı yıkıcı propagandadan ziyade, SSCB'yi düş man olarak göstererek diğ er devletlerin ABD ile işbirliği yapmalarını sağlama ve bu ülkelere Amerikan siyasi, kültürel yaşam tarzını empoze etmeyi amaçlamış lardır. Soğuk Savaş sırasında yoğun olarak yapılan bu faaliyetler Amerikan propagandası olarak adlandırılmaktadır.

1.6.1. Amerikan Propagandasının Amacı

ABD'yi kuran halk Avrupalı göçmenler olarak, 13 kolonide yaşayan İngiliz ve İrlandalıların yanı sıra Alman, Fransız, İtalyan, İspanyol etnik kökenine sahip Avrupalılardır. Bu halkın Avrupa'dan Amerika kıtasına geliş maceraları çoğunlukla Avrupa kurum ve otoriterinden kaçış olarak yeni bir kıtada yeni bir hedefe doğru olmuştur.

ABD'nin kurumları Avrupa kurumlarından etkilener ek Avrupa uygarlığının bir versiyonu olarak karşımıza çıksa da, özellikle Avrupa da sorun yaratan kurumların ABD de oluşturulmadığı ve başka isimlerle kurumsallaştırıldığı görülmektedir.

⁷¹ Christopher Simpson, a.g.e., ss.23-34.

ABD’de propaganda adını taşıyan herhangi bir kuruma rastlanılmamaktadır. Avrupa da ise propaganda, kiliseden bir çok hükümet organizasyonuna kadar “yaymak” anlamında kullanılır. I. ve II. Dünya savaşında propaganda bakanlığı adı altında sistemleşen propagandanın amacı kitleleri etkileyip yönlendirmek iktidarın çıkarları doğrultusunda halkı bir amaç etrafında toplamaktı. Avrupa da uygulanan propaganda faaliyetlerinin bir çok başarıya imza atması nedeniyle ABD’de propagandanın kurumsallaşması gerektiği inancı yaygınlaşmıştır. Ancak ABD’ye gelen göçmenlerinin ve ABD halkının büyük çoğunluğunun Avrupa da ki propagandanın yalancılık, ölüm, işkence anlamına geldiğine inanması nedeniyle ABD de propaganda çok kötü anlamlar anılmıştır. Woodrow Wilson 1917’de ABD’de oluşturmak istediği propaganda kurumunu bu nedenle “Kamu Enformasyon Komitesi” adı ile kurmuş, ancak kurum daha sonra ödeneği kesilerek kapatılmıştır. ABD I. Dünya Savaşı sonrası yeniden Monroe Doktrini’ne dönmesi Avrupa’da oluşturulan kurumların ve Avrupa’nın sorunlarının ABD’yi hep zarara uğrattığı inancı oluşmuştur.

ABD yöneticilerinin propaganda kurumlarının gerekliliğine inanmalarına rağmen, kamuoyunun propaganda kelimesine karşı tepkisini azaltmak için propaganda kurumlarında “propaganda” kelimesi kullanılmamaya dikkat edilmiş “enformasyon”, “iletişim”, “haber”, “kamu diplomasisi”, “kamuoyu”, “yumuşak güç” adı altında propaganda kurumlarını oluşturmuşlardır. II. Dünya savaşı sırasında ABD başkanı Roosevelt’in kurduğu “Savaş Enformasyon Dairesi” ABD de propaganda amaçlı çalışmalar yapmıştır. Ancak propaganda genellikle sivil kuruluş ve şirketlerin elinde olmuştur. ABD başkanı’na bağlı olsa da bir çok propaganda örgütü, sivil kişiler tarafından işletilmiştir. Propaganda, ülke içinde ülke halkının dış politik olaylar karşısında iktidarın politikalarının doğruluğunu anlatmak kamuoyu oluşturmak adına yapılmış buna karşılık “yanlızcılar” adı altında ve genellikle ABD’nin savaşa katılmasını istemeyen, global politikalara karşı olan kişiler de propaganda araçlarını kullanarak ve propaganda örgütleri oluşturarak ABD sınırları içinde kamuoyu oluşturarak dış politikayı etkilemeye çalışmışlardır. “İyi” ile “Kötü” kavramları arasında geçen konuşmalar temel olarak ABD’nin Anglo-Sakson, Protestan, Yahudi temelleri ile Güney Avrupalı-

İrlandalı, Katolik temeller üzerinde bir güç mücadelesini kapsıyordu. ABD'nin II. Dünya savaşına katılıp global politika izlemesini isteyen İngiliz ve Yahudilere karşı yalnızca olan İrlandalı, İtalyan ve İspanyol asıllılar, ABD dış politikasında uygulayacağı yöntemi belirlemeye çalışmışlardır.⁷² Nitekim Almanlar da İngilizler de ABD'nin savaşa kendi yanlarında girmeleri veya özellikle Almanya ve İtalya'nın isteği olan ABD'nin savaşa katılmaması propagandası yapmışlardır.

İkinci Dünya savaşı sırasında ABD'de de etkisini gösteren Alman ve İngiliz propagandasına karşılık Başkan yardımcısı Truman Dışişleri Bakan Yardımcısı Dean Acheson'un önerisiyle dışişleri bakanlığına bağlı olarak Uluslararası Enformasyon Servisi (IIS) adı altında Amerikan haber alma ve propaganda örgütlerini birleştirmiştir.⁷³ 1947 yılında yayınlanan Amerikan güvenlik yasası kararı ile dış haber alma servisi olarak Central İntelligence Agency (CIA) adı altında Ulusal Güvenlik Konseyi ile beraber kurulmuştur.⁷⁴ Amerikan propaganda örgütlerinin birkaç elde toplanıp devletin resmi kurumları haline getirilmesiyle CIA, dış istihbarat ve propaganda eylemlerini gerçekleştirirken, Dışişleri Bakanlığı, Ulusal Güvenlik Konseyi ve Pentagon'a bağlı bir çok istihbarat ve propaganda birimi de kurularak dış politikada uygulanacak olan resmi veya resmi olmayan aktiviteler bu birimler tarafından planlanmış ve uygulanmıştır. 1942 yılından 1947 yılına kadar Amerikan'ın Sesi Radyosu'nu yöneten Enformasyon servisi (IIS) 1947 yılından itibaren bu görevi CIA'ye devretmiştir.

1947'de Ulusal Güvenlik yasasının kararlarıyla oluşturulan kurumlar ve birimler 1950 yılında Dışişleri Bakanı Dean Acheson⁷⁵ tarafından Dışişleri Bakanlığı bünyesinde birleştirilerek bütün istihbarat ve propaganda aktivitelerini gerçekleştiren kurum ve kuruluşlar bir elde toplanmıştır.⁷⁶ ABD kurumları içindeki kurumsal karmaşıklığa böylece son verilirken ABD'nin nasıl bir

⁷² Serzar Akarcalı, a.g.e. , s. 239.

⁷³ Allan A. Needell, "Turva Projesi ve Sosyal Bilimlerin Soğuk Savaş Tarafından İlhakı", *Üniversite Amerikan İmparatorluğu*, Kızıl Elma Yayıncılık, İstanbul, 2000, s. 43.

⁷⁴ http://www.cia.gov/cia/history/american_history.shtml, 22.01.2006.

⁷⁵ Dean Acheson, <http://www.coldwarfiles.org>, bknz. Ek: 13

⁷⁶ Allan A. Needell, a.g.e., s.44.

propaganda izleyeceğinin belirlenmesi için çalışmalara hız verilmiştir. 1949 yılında Amerikanın Sesi radyosunun Rusça yayınlarının SSCB tarafından engellenmesi ve dünyadaki etkin SSCB propagandasına karşılık ABD'nin propaganda amacını ve hedeflerini belirleyecek olan hedeflerinin ne olacağını bu çalışmalar ile belirlenmiştir. Kongre Truman'ın önderliğinde enformasyon programlarının artırılması için gerekli olan finansmanı sağlamak adına yapılan görüşmeler ve bütçe artırımı isteğini kongre kabul ederek istihbarat ve propaganda çalışmalarının geliştirilmesi için kaynak oluşturulmuştur.⁷⁷ Pentagon'da "Soğuk Savaş'ın teknik, sosyolojik ve psikolojik boyutlarının incelenmesi" adı altında Soğuk Savaş döneminde izlenecek olan propagandayı belirlemek için Michigan Üniversitesi'nde psikolog olan Donald Marguies görevlendirilmiş, Marguies "propaganda psikolojisi" adlı konferans ve söyleşilerle ABD'deki seçkin bilim adamlarının bu konu hakkındaki görüşlerini, çalışmalarını , ordu destekli olarak finanse edilmesini sağlamıştır.⁷⁸

Dışişleri Bakanlığı tarafından da desteklenen bu çalışmaların daha kapsamlı bir şekilde ABD propagandasının bugünden sonra dünyada izleyeceği yolu belirlemek için Masschusetts Teknoloji Enstitüsü (MIT) beşeri ve sosyal bilimler dekanı John E. Burchard, Dışişleri Bakanlığı tarafından görevlendirildi. Burchard, "Truva projesi" olarak adlandırılacak olan ABD'nin propaganda da izleyeceği yolu belirleme projesinde çalışacak olan personeli şu isimlerle belirlemiştir; Edward M. Purcell (Harvard Eğitimli fizikçi), Jerome S. Bruner (Harvard Eğitimli Psikolog), Clyde K. M. Kluckhohn (Harvard Eğitimli Antropolog), General Douglas Macarthur, Alex Bavelas (MIT psikoloji profesörü), Elting Morison (MIT'de tarihçi), Burnham Kelly (MIT'de hukuk profesörü), Max Millican (MIT'de İktisatçı), Donald Marbuies (Pentagon Propaganda raportörü, psikolog), Robert Marson (Rockefeller Vakfı Tıp Bilim Başkanı), Dana K. Bailey (Radyo Uzmanı), John A. Marisson (Maryland Üniversitesi Coğrafya uzmanı), John R. Pierce (elektronik uzmanı), Hans Speier

⁷⁷ A.g.e., s.44.

⁷⁸ A.g.e., s.45.

(RAND comperation Sosyal bilimler Başkanı), Jerome Wiesner (MIT elektronik laboratuvarı müdür yardımcısı).⁷⁹

Amerikan propagandasının izleyeceği yolu belirleyecek olan bu ekip bir dizi çalışmalardan sonra 15 Şubat 1951'de Dışışleri Bakanlığı'na Dean Acheson'a sunulmak üzere 81 sayfalık ve ardından 3 cildi bulan toplam 26 adet ekten oluşan rapor gönderdi. Raporda John E. Burchard, amacın, SSCB'nin Amerikanın Sesi Radyosu'nun yayınlarını SSCB'nin engellemesini bertaraf etmekten öteye giderek, ABD'nin izlemesi gerektiği propagandanın temellerinin çizildiğini ve Demir Perde'yi delemek etkinlikleri içerdiğini belirterek "Siyasi Savaş" tabiri ile yeni programın belirlendiğini bunu, Marshall Planı, 4 nokta Programı ve Ekonomik İşbirliği İdaresinde Uzakdoğu'daki faaliyetlerini örnek vererek saldırgan ve kapsamlı bir siyasi savaş programı ile Şimdi saldırıya geçersek amaçlarımızı silahlı bir saldırı olmadan ulaşabiliriz demiştir. Ayrıca Radyo yayınları ve balonla atılan afişlerin yanı sıra filmler, gezginler, kütüphane hizmetleri, öğrenci mübadeleleri, mesleki dergiler, endüstriyel – ticari yayınlar ve ihracat malları ile propaganda yapılabileceğini belirtmiştir. Küçük radyo alıcıları geliştirerek bunları kalem, el feneri gibi küçük aletlerin içine yerleştirip radyo yayınlarının dñyanın her yerinde ulaştırılmasını istemiştir.⁸⁰ Teknolojik ve teknik imkanlarla propaganda yapabilme olanaklarını sıralayan bilim adamlarının ardından ikinci bölümde sosyal bilimciler, Amerikan propagandasının nasıl hareket edeceğini belirlemiştir. Buna göre toplumların sosyal, kültürel ve psikolojik yapılarının dikkate alınması gerektiğinden bahsedilmiştir. Raporda, Amerika'nın propaganda yaparken dikkat etmesi gereken en önemli söylevin "Komünizmin kötü ve küçümsenecek bir Şey olarak değil de, Stalinizm ve Marxizmin Batıda barışçı ideallere ihanet ettiği görüşünü savunması gerektiği vurgulanmıştır. Ayrıca, SSCB'nin entelektüel temellerine ve bilimsel gelişmelerine saldırlmamalı, ekonomik başarılar abartılmamalı, SSCB'lileri kızdırarak birlik içinde hareket etmelerini önlemek açısından önemli olduğunu söylemiştir. SSCB içindeki ayrılıkçı hareketlerin desteklenmemesi gerektiğini bunun tüm SSCB halklarını birleştireceğini belirtilmiştir." Raporda,

⁷⁹ A.g.e., ss.48,49

⁸⁰ A.g.e., ss.47-50.

amacın SSCB'ye saldırmaktan çok SSCB'ye karşı Avrupa ülkelerinin ABD'nin yanında olması gerektiğine inandırmak olduğunu bunun için tarihsel, ırksal, siyasal bağlar kullanılması gerektiğini, Avrupa'da ABD ile işbirliği yapan iktidarların ekonomik açıdan desteklenmesi gerektiğini bu iktidarların halka başarılı olduklarını ispatlamaları için yardımlarda bulunarak, ABD ile işbirliği yapacak politikacıları Avrupa'da iktidara getirilmesi gerektiği ve bunun Amerikan propagandasının başarısının hayati noktası olduğu belirtilmiştir.

Raporda, Uzakdoğu'daki komünist uzantıların SSCB ile doğrudan bir bağlantısı olmadığı ileri sürülürken, Uzakdoğu ülkelerinin amacının ekonomik ve teknolojik gelişmelerle ülkelerini kalkındırmak isteyen liderlerin komünistlere yaklaştığını analizi yapılmıştır. Bunların asıl amacının SSCB'nin uydusu olmak değil, ülkelerini geliştirmek olduğunu bu nedenle ABD Uzakdoğu'da bu ülkelerin ekonomik ve endüstriyel gelişmelerini tamamlamalarını sağlamalıdır. ABD çıkarlarına uygun bir ekonomik yapıya sahip olmalarını sağlayarak, ABD propagandası ile Uzakdoğu'da ABD ile işbirliği yapan ülkeler oluşturmanın zorluğu açıklanmıştır. Bunu yapmak için zor şartlarda eğitim, sağlık ve mühendislik hizmetleri gibi bir çok alanda faaliyet gösterecek olan Amerikan gençlerinin bu ülkelere gönderilmesi gerektiğini ve Amerika'yı doğru temsil edecek kişilerin seçilmesi gerektiği belirtilmiştir. Uzakdoğu ülkelerinden öğrencilerin de ABD'de eğitim almalarına olanak sağlanmalıdır⁸¹ diyerek Amerikan propagandasının Soğuk Savaş'ta izleneceği yol haritası çizilmiştir. Rapor, eklerle beraber Avrupa, Asya ve Amerika'nın yanı sıra diğer bölgelerde de uygulanacak propagandanın nasıl olacağını nelere dikkat edilmesi gerektiğini sosyolojik, psikolojik, ekonomik, askeri, kültürel ve tarihi temellere dayanarak anlamlandırmaya çalışılmıştır. Rapor genel olarak ABD'nin "kara" propagandadan daha çok "beyaz" ve "gri" propaganda yapması gerektiğini ve insani değerler üzerinden ülkeleri ve halklarını etkilemenin gerektiğini, direk komünizm düşmanlığı yerine komünizmin çelişkileri üzerinden komünizmin tartışmaya açılmasını, böylece komünizm değerlerinin çarpıklarını ortaya çıkararak, bölünmelerin sağlanması gerektiğini vurgulamıştır. Amerikan propaganda oluşturucuları, SSCB politikalarının, komünizm ile alakalı

⁸¹ A.g.e., ss. 50-59.

olmadığını, işgalci, emperyal ve saldırgan politikalar izlediğini işlemişlerdir. Bunu kanıtlayan delillerin bulunması gerekliliği de vurgulanmıştır. Avrupa ve Uzakdoğu'daki devletlerin, ABD ile işbirliği yapmalarını sağlamanın gerektiğini, bunun için demokratik ülkelerde ABD ile işbirliği yapacak politikacıların ekonomik ve askeri bakımdan desteklenmelerini belirtmişlerdir. SSCB'nin saldırgan tehlikesi karşısında ülkelere Amerikan desteği vaat edilmesini önermişlerdir. SSCB'ye karşı siyasal savaş hızla devam ettirilmelidir görüşünü savunmuşlardır.

Truva Projesi olarak adlandırılan bu proje, ABD propaganda üreticileri arasında çeşitli dönemlerde tartışılrsa da genel olarak uygulanacak olan propaganda açısından önemlidir. ABD, kendi ulusal çıkarını korumak ve uyguladığı politikaların, hem kendi halkına, hem de dünya halklarına doğruluğunu kanıtlamak, ulusal ve global destek almak için dünyada propaganda organizasyonunu genişleterek propaganda ile sorumlu kurumlar oluşturmuştur. Böylece ABD, çıkarlarını dünyada korumak ve devam ettirmek istemiştir. 1953 yılında Eisenhower tarafından kurulan ABD enformasyon Ajansı (USIA) 141 ülkede 190 birimi ile faaliyet göstermektedir. USIA'nın amacı, Amerikan dış politikasına enformasyon ve kültürel organizasyonlarla desteklemek olarak belirlemiştir. Bu kurum, Dışişleri Bakanı'na bağlı ancak özerk olarak çalışan bir birim şeklinde düzenlenmiştir.⁸² ABD'li propaganda üreticilerinin "propaganda" kelimesini kullanmama geleneği ile kamu diplomasisi olarak tabir edilen propaganda faaliyetlerinde kamuoyunu etkilemek ve ABD çıkarlarına uygun hareket etmeleri sağlanmaya çalışılmıştır. Kamu diplomasi ülke veya yabancı ülke halklarını hükümet destekli programlarla destekleyerek başlıca sinema, kültürel değişimler, radyo yayınları, TV yayınları, eğitim, sağlık, ekonomik alanlardaki aktivitelerde etkileyerek Amerikan ulusal çıkarlarını ve güvenliğini sağlamayı amaçlanmıştır.⁸³

⁸² H.Emre Bağçe, "Emperyalizm Kuramları ve Amerikan Kamu Diplomasisi", *İÜ Siyasal bilgiler Fakülte Dergisi*, No;28, İstanbul, 2003, s.74.

⁸³ A.g.e., s.75.

Noam Chomsky, *Medya Gerçeği* adlı eserinde Amerikan medyasının ABD'nin ulusal çıkarlarını desteklemek adına medya patronlarının* ülkedeki bütün yerel medya merkezleri ile işbirliği içinde olduğunu ve izinsiz hiçbir haberin yerel gazetelerde bile yayınlanamayacağını belirtmiştir. Ayrıca bir dizi anlaşmalar ve desteklemelerle dünyadaki bir çok medya organını da denetlediklerini söylemektedir.⁸⁴ ABD'nin çeşitli kuruluşlara propaganda amaçlı parasal desteğin, Soğuk Savaş sırasında çok büyük boyutlarda olduğu propaganda amaçlı haber, film, sanat, akademik çalışma, sağlık ve bir dizi alanda yapılan çalışmaların parasal olarak desteklemiştir.⁸⁵ Soğuk Savaş döneminde ABD bir çok alanda yaptığı propaganda ile Amerikan çıkarlarını devam ettirmeyi ve dış politikasına kamuoyu desteği sağlamayı amaçlamıştır. Soğuk Savaş, ABD ile SSCB arasında hegemonya savaşı tarihi olarak görmüştür.⁸⁶ ABD bu savaşı global politika uygulama şansı olarak görmüştür. Bu anlayış, ABD'nin büyük bir güç olarak ortaya çıkmasını sağlamış ve Soğuk Savaş sırasında ABD, dünyanın ekonomik kaynaklarına hakim olma mücadelesi vermiştir. ABD, dış politikasında ekonomik, askeri ve siyasi hedeflerini belirlemede öncelikli olarak komünist olmayan bölgelerle olan ilişkilerini ve o bölgelerde yapılacak olan propagandanın amaçlarını belirlemiş, bundan dolayı Amerikan propaganda argümanları komünist olan ülkelere ziyade komünist olmayan ABD müttefiki veya işbirlikçisi ülkelere faaliyet göstermiştir. ABD, ekonomi politikasını belirlemede de aynı mantıkla komünist olmayan ülkelere yapılan siyasi, askeri ilişkileri ve ekonomi politikalarını şu şekilde belirlemiştir.

- a) Acil ve kısa dönemdeki kaygılarımız, askeri sürecimizle ilgilidir. Dünyanın komünist olmayan bölgeleri yakın askeri tehditle kendi askeri güçleriyle ve gelirlerinde büyük düşüşler yaşamak zorunda kalmadan karşı koymalarına el verecek ekonomik kaynaklara sahip olmalıdırlar.
- b) Komünist olmayan ülkeler fedakarlık yapabilecekleri kadar ekonomik açıdan desteklenmelidirler.

* Bunların bir elin parmakları kadar olduğunu söylemektedir

⁸⁴ Naom Chomsky, *Medya Gerçeği*, 3.Baskı, Everest Yayınları, İstanbul,2002, ss.112-158.

⁸⁵ Cristopher Simpson,*a.g.e.*, s.20.

⁸⁶ A.g.e., s. 23.

- c) Düzenli bir ekonomik ve askeri kalkınma sayesinde insani kaynaklarında geliştirilerek ABD çıkarlarına uygun olarak komünist ülkeler, askeri açıdan çevrilmelidirler.
- d) Ülkemizin sürekli büyümesinin sağlanması için dünyanın alım gücü arttırılmalı Amerikan üretim mekanizmasının sağlıklı bir şekilde çalışması sağlanmalıdır. Bunun için komünist olmayan ülkelerin ekonomik düzenleri Amerikan ekonomisine uygun olmalıdır.⁸⁷

ABD, komünist olmayan ülkelerdeki askeri, siyasi, ekonomik isteklerini gerçekleştirmek için propaganda araçlarını kullanmıştır. Komünist olmayan ülkelerde etkinliğini sağlamlaştırarak kendi hegemon alanındaki ülkelerin elden çıkmasını önlemeye çalışmıştır. “Amerikan Müdahaleciliği” olarak da adlandırılan bu durum çerçevesinde ABD, Kore ve Vietnam dışında Pasifik ve Latin Amerika’da bir çok ülkeye askeri müdahalede bulunarak komünist yayılmacılığı önlemek adına, Amerikan çıkarlarını savunan politikacıları iş başına getirmiştir. Hükümet darbelerine destek vererek, ABD yanlısı hükümetlerin oluşmasını sağlamıştır. Komünizmin yayılmasını önlemek, hür dünyayı kurtarmak iddiasıyla yapılan bu müdahalelerde ABD bir çok ülkede kendi ekonomik, askeri ve siyasi etkisini kurumsallaştırmıştır.⁸⁸

ABD, Soğuk Savaş boyunca yaptığı propaganda faaliyetleri ile dünya hegemonyasını pekiştirmeye çalışmıştır. İzlediği global politika sonucunda siyasi, askeri ve ekonomik kazanımlarını arttırmıştır. ABD, emperyal politikaların devamı için gerekli olan “düşman olma” durumunu SSCB ile kullanmış, yaptığı propaganda sayesinde dünyaya SSCB’nin emperyalist, işgalci olduğunu anlatarak diğer ülkelerin ABD ile işbirliği yapmalarını sağlamayı amaçlamıştır. ABD, Soğuk Savaş sırasında SSCB’den daha çok komünist olmayan ülkelere karşı propaganda uygulamış ve komünist bloğa dahil olmayan ülkelere karşı askeri müdahalelerde bulunmuştur.

⁸⁷ Max F. Millikan, Walt W. Roster, “Dış Politika üzerine Notlar”, *Üniversite, Amerikan İmparatorluğu*, a.g.e, s. 71.

⁸⁸ Naom Chomsky, *Amerikan Müdahaleciliği*, Aram Yayıncılık, İstanbul, 20036, s.192-197.

1.6.2. Amerikan Propagandasında Karar Verme Süreci

Amerikan propaganda üreticilerinin ve propaganda yapılması için gerekli olan envanteri temin edenlerin, propaganda oluşturma sürecinde etkilendikleri idari ve hukuki kaynaklar propaganda araçlarını kullanmada ve onay mercilerine kabul ettirmek zorunda kaldıkları “karar verme süreci” durumunda Amerikan tarihi, kültürel ve geleneklerine bağlı kalmak zorunluluğu doğmuştur. Amerika kurulduğu yıllardan itibaren karar verme sürecinde kamuoyunun, propaganda yöntemlerinde etkin bir yeri oluşturmuştur. ABD’nin kendi iç dinamiklerinin doğurduğu sonuçlar, Amerikan dış politikasına da yansımıştır.

Amerikan sisteminde bulunan iki partili sistem aynı zamanda ABD’nin iki yüzünü oluşturur. Demokratlar daha entelektüel liberallerin, sendikaların ve Yahudi, Hespanik gibi Kuzey Avrupalı olmayan göçmenlerin partisi, Cumhuriyetçiler ise Kuzey Avrupalı muhafazakarların partisidir.⁸⁹ Bu iki parti arasında 26 Temmuz 1948 tarihinde dış politikada ortak karar alma anlayışı kabul edilmiştir.⁹⁰ Ancak iki parti arasında dış politika yöntemi olarak farklılıklar görülmektedir. Demokrat parti, idealizm teorisinin gereklerini yerine getirmeye çalışırken, Cumhuriyetçiler realizm teorisinin gerekçelerini dış politika argümanı olarak kullanmaktadırlar. Amerikan sisteminde, dış politikayı belirleyen etkenlerin başında başkan gelir. Başkan icranın başında bulunduğu gibi aynı zamanda ordu komutanıdır. Aynı şekilde propaganda üretim merkezi olan haber alma teşkilatı, Pentagon ve dışişleri bakanlığı başkanın kontrolündedir. Amerikan sisteminin başkanı bu kadar yetkili kılması aynı zamanda başkanın geniş bir ekiple çalışmasına da olanak verir. Danışmanlar, bürokratlar, askerler, akademisyenler ve bir çok meslek grubundan insanlar başkanlık ofisinde çalışma imkanı bulurlar. Amerikan propagandasında karar verme sürecinde işte bütün bu meslek gruplarının oluşturduğu sistematik bir ağ olay karşısında belirlenecek bir dış politika veya uygulanacak propaganda yöntemlerini belirlemede önemli rol oynarlar. Bu nedenle Soğuk Savaş sırasındaki Amerikan

⁸⁹ Maxime Lefebvre, a.g.e, s.78.

⁹⁰ *Cumhuriyet gazetesi*, 26 Temmuz 1948.

propagandası bu güne kadar gelmiş olan propaganda yöntemlerinden farklılık arz eder. Propaganda yöntemi belirlenirken dışişleri bakanlığı bünyesinde veya bağımsız tink-tank kuruluşları tarafından hazırlanan raporlar, CIA, Pentagon ve dışişleri bakanlığı bünyesinde incelenerek sistemli bir şekilde oluşturulacak olan propaganda yöntemi başkana sunulur. Bu süreç devletin resmi ve resmi olmayan kuruluşlarının yardımı ile kamuoyuna açıklanır. Açık veya gizli olarak CIA tarafından uygulamaya koyulur. Amerikan sisteminde kurumları denetleyen kurumlar olması kurumlar arası rekabette başkanı hakem rolüne sokması ve son sözün başkanda olması nedeniyle önemlidir. Kongre ve Temsilciler Meclisi üyeleri de başkanı denetlemesi Amerika'da kamuoyu oluşturmadan yapılacak herhangi bir dış politika atağının veya propaganda amaçlı çalışmanın Amerikan sistemi tarafından açığa çıkarılma endişesi oluşturur. Bu nedenle özellikle dışişleri bakanlığı ve enformasyon daireleri kamuoyu oluşturma araçları ile Amerikan toplumunu özellikle kongreyi uygulanacak olan politikalara inandırmak zorundadır.

Amerikan propagandasının sistemleştirildiği kurum olarak dışişleri bakanlığı birinci merkez olarak ortaya çıkar. Ancak, CIA ve ticari şirketler, medya organları, vakıflar propaganda uygulama kurumları etkin görev üstlenirler. Propaganda karar verme sürecinde öncelikli kurum dışişleri bakanlığıdır. Dışişleri bakanlığı oluşturdukları dış politika yöntemlerini ve ulusal çıkarlarını korumak adına yapacakları politikaları başarılı bir şekilde uygulamak için propaganda yöntemlerini belirlerler. Dışişleri bakanlığı ABD'nin dış siyaseti için çok önemli olan bu kurum propaganda üretim merkezi ve propaganda yöntemlerini finanse eden kurum olarak faaliyet gösterir.

Dışişleri bakanlığı bugünkü rakamlarla yaklaşık yüz elli bin kişilik kadrosu, sekiz milyar dolarlık bütçesi ve dışişleri bakanlığı adına çalışan diğer kuruluşlarla beraber yaklaşık elli milyar dolarlık bir parayı faaliyetleri için kullanır.⁹¹ Soğuk Savaş sırasında en etkin bakanlık olan dışişleri bakanlığı propaganda üretiminde merkez rolü üstlenmiştir. Dünyanın bir çok yerinde elemanı ile birlikte Amerikanın Sesi Radyosu, Birleşik Devletler Enformasyon

⁹¹ Maxime Lefebvre, a.g.e, s.80.

Ajansı, Silahların Sınırlandırılma ve Anlaşmaları Kontrol Ajansı, Gelişen Ülkelere Yardım Ajansı gibi özellikle propaganda üretim araçlarına sahip bir bakanlık olarak görev yapmaktadır.

Propaganda üretiminde başkan, dışişleri bakanlığı, CIA dışında propaganda karar alma sürecinde etkili olan bir diğer kurum pentagondur. Pentagon 1949 yılında savunma bakanlığı adı ile kuruldu. Özellikle ABD'nin Soğuk Savaş dönemindeki askeri faaliyetlerini üstlenen bu kurum propaganda sürecinde etkin bir rol üstlenmiştir. ABD sistemli propaganda yapım sürecinde, yöntem ve eylemleri belirlemek için en son başkana ve mali destek için kongreye sunulan dış politika argümanları üretiminde dışişleri bakanlığı, CIA, Pentagon'un alt birimlerinde üretilen politikalar Başkana sunulur kabul edilir. Bu karar alma sürecinin örnekleri daha sonraki konularda özellikle Truva Projesi olarak bahsedilerek açıklanmıştır. Karar alma sürecine giden yolda hazırlanan raporlar, üniversite, sanat, kültür, medya, ekonomi gibi bir çok alanda uzmanlaşmış kişi ve kurumların hazırladıkları raporlarla oluşturulan propaganda yöntemi en son olarak dışişleri bakanlığına ve oradan başkana gelir. Başkan'ın ikna edilmesi en önemli merkez olarak çıksa da kongrenin ikna edilmesi için dışişleri bakanlığı bizzat kamuoyu oluşturma çalışmaları da yapmaktadır. Amerikan dış politikasını etkileyen iç ve dış faktörlerin Amerikan propagandasında da etkili olduğunu söylemek gerekir. Amerikan propaganda oluşturucuları, Amerika, tarihi, kültürü ve sisteminden etkilenmişlerdir. Amerikan propaganda oluşturma sürecinde karar vericilerin etkilendikleri değerlere kısaca göz atmak Amerikan propagandasını anlamakta yardımcı olacaktır.

1.6.2.1. Amerikalılık

Amerikan propagandasının kendine özgü yöntemleri olduğundan bahsedilmiştir. Amerikanın farklı olmasının nedeni, Amerikan ulusçuluğunda yatmaktadır. Amerikan halkı Avrupalı göçmenlerden oluşmasına rağmen farklı bir anlayış ve sistemle yeni bir devlet ve ulus oluşturmayı hayal etmişlerdir. Bu nedenle Amerikalılar kendilerini diğer uluslardan farklı ve onlara örnek olarak görürler. Bunda biraz da Anglo-Sakson kibirliği, Fransız umursamazlığı, Alman

yayılcılığının etkisi olduğu söylene bilir. Amerika'nın ulusa bakış tarzı gibi dine bakış tarzı da Avrupa'dan farklıdır. Bu farklılığın getirdiği başarı olarak ABD kendisini dünyanın süper gücü olarak görmektedir. Özellikle I. ve II. Dünya Savaşları'nda ulusların yardıma koşan, himayeci ABD anlayışı, kötülere cezalandırma gibi misyonla ABD ulusların koruyucusu ve dünyanın ihtiyacı olan medeniyet anlayışını benimsemiştir. ABD'nin ülkelerle olan ilişkilerinde bu faktör Amerikalı liderler ve bürokratlar tarafından sıkça dile getirilir. İşbirliği içinde bulunduğu ülkeler Amerikan çıkarlarına uygun hareket etmediklerinde ABD kendinde “ama biz sizi kurtarmıştık” anlayışındaki serzenişleri sergilemelerini halkları olarak görürler. Nitekim Fransa'nın NATO'nun askeri kanıdan ayrılması sırasında Fransız yetkililerin Amerikan karşıtı sözlerine karşılık ABD, sürekli Alman işgalini, Marshall yardımını gündeme getirmiştir.

ABD, dün Alman, İtalyan yayılcılığından Avrupa'yı korumuş bugünde SSCB yayılcılığından korumaktadır. Bu anlayış, Avrupalı ve SSCB tehdidindeki ulusların ABD ile sorgusuz iş birliğine gitmeleri gerektiğinin kanıtı olarak Amerikalılar tarafından sunulmuştur. Amerikalılar vaat edilmiş toprakların sahibi olarak, tanrının onlara kötülükle savaşmak , ahlaki değerlere sahip çıkmak için görev verdiğine inanırlar. Amerika'daki bir çok kilisede bu inanç Avrupa'dan farklı olarak yaygındır. Amerika'nın askeri müdahaleleri incelendiğinde görülecek önemli bir nokta ABD'li başkanların savaş kararı almalarındaki “kötülük” ile savaştır. I. Dünya Savaşına girerken başkan Wilson “Barbar Almanlarla” II. Dünya savaşında Roosevelt, “Katil Naziler ve Gaddar Faşizmle” Soğuk Savaş'ta da Truman, Johnson, Kennedy, Nixon, Reagan ve Bush, “Şeytan Komünistlerle” savaştıklarını dile getirmişlerdir. Amerikan başkanlarının hemen hemen hepsinin konuşmalarında, “insan hakları, demokrasi, özgürlük, şeytan, kötülük merkezi vb.” sözcüklerini sıkça kullandıklarını görürüz.⁹²

Amerikan propagandasında sıkça kullanılan bu sözler hem Amerikalılığın hem de Amerikan propagandasının oluşmasında karar alıcıları etkilemektedir. Samuel Huntington'un “Biz Kimiz” adlı eserinde Amerikalı olmanın ayrıcalıklarını

⁹² Maxime Lefebvre, a.g.e, s. 74.

ve farklılıklarını görmek mümkündür.⁹³ Ayrıca Soğuk Savaş'ın önemli bir dönüm noktasında Dışişleri Bakanlığı yapan Henry Kissinger'in "Amerika'nın Dış Politikaya İhtiyacı Var mı?" adlı eserinde de Avrupa literatürü olan Diplomasinin eşit ulus devletler arasında yapıldığını ABD'nin ise eşiti olan bir ulus devletin olmadığını ve ABD'nin diplomasiye ve dolayısıyla dış politikaya ihtiyacı olmadığını yaptıkları dış politikanın ise diğer ulusları kötülüklerden korumak adına olduğunu dile getirmektedir.⁹⁴

Amerikan propaganda üretim sürecinde karar vericilerin Amerikalılık anlayışının etkisi altında oldukları Amerikan propagandasının yapılaş yöntemleri ile örtüştüğünü, Amerikan propagandasında kullanılan argümanların Amerikalılık anlayışının bir yansıması olduğunu görmekteyiz.

1.6.2.2. Gücün Gerçekliği

ABD'de İdealizm ve Realizm teorilerinin uygulamaya koyulmasında güç faktörünün etkili olduğu inancı bir gerçeklik olarak ortaya çıkar. ABD'de, idealizmle ideal bir dünya yaratmak için gücün var olması gerekliliği anlayışı mevcuttur. "Güç Dengesi" sitemine dayalı realizm teorisi Avrupa kökenli bir teori olmasına karşın ABD, güç dengesi sistemini Soğuk Savaş sırasında SSCB'nin güç yarışı anlayışında kullanmıştır. ABD'nin güç anlayışı rakamlar olarak ortaya çıkar. Ne kadar asker, silah, para, toprak, nüfus o kadar güç anlayışı mevcuttur. Bu nedenle Soğuk Savaş döneminde propaganda üreten yayın organlarında sürekli ABD ve SSCB'yi asker, silah, para, nüfus, etki alanı olarak karşılaştıran haritalar, resimler, analizler yayınlanmıştır.⁹⁵ En çok rakama ulaşan argümanla en güçlü olan belirlenmektedir. Bu nedenle ABD, SSCB'ye karşı zayıf olduğu alanları diğer argümanlardaki fazla üretimi ile kapatmayı hesaplamış bu da tarih boyunca görülmemiş bir silahlanma ve yayılma yarışına dönüşmüştür.

⁹³ Bakınız, Samuel Huntington, *Biz Kimiz*, CSA yayıncılık, Ekim 2004.

⁹⁴ Bakınız, Henry Kissinger, *Amerika'nın Dış Politikaya İhtiyacı Var mı?*, MTU yayıncılık, Ekim 2002.

⁹⁵ Silahlanmaya en çok para harcayan ülkelerin sıralaması, <http://gbulten.ssm.gov.tr>, bkz. Ek:

Amerikan propagandasının bir boyutu da gücün göstergesidir.⁹⁶ Bu nedenle ABD müttefik ülkelerde ve uluslararası sularda sürekli güç gösteri yapmıştır. Amerikan propaganda üreticileri güçlü oldukları alanlarda propagandanın başarılı olacağına inanmış ve özellikle her alanda güçlü oldukları müttefik ve üçüncü dünya ülkelerinde yoğun propaganda yapmışlardır.

1.6.2.3. Tek Olmanın Cazibesi

ABD, kuruluş tarihi olan 1776 tarihinden itibaren tek olmanın gerekliliğini uygulamış bir ülke olarak karşımıza çıkmaktadır. Ulusal sembolü olarak yalnız avlanan Amerikan kartalını seçmesi bile, ABD'nin tek güç olarak var olması anlayışını yansıtmaktadır. Monroe Doktrini her ne kadar ABD'nin izalasyon süreci olarak algılansa da o dönemde Avrupa'nın büyük güçlerine karşı global anlamda boy ölçüşemeyecek olan ABD'nin Amerika kıtasında tek hakim güç olarak kabul edilmesi anlamına gelmektedir. ABD, Monroe doktrini ile ülke sınırları içerisine değil, Amerikan kıtasına çekilmiştir. Bu durum o güne kadar global politika izleyemeyecek kadar sınırlı güce sahip olan ABD'nin koca bir kıtayı Avrupa etkisinden kendi eksenine alması bir nevi kıtada tek olma anlamına gelmektedir. I. ve II. Dünya Savaşlarından sonra global aktör olarak ortaya çıkan ABD dünya üzerinde tek olma mücadelesi vermiştir.

Soğuk Savaş döneminde kendisine rakip olarak SSCB'nin ABD'nin dünya üzerindeki hakimiyet alanını genişletmek dışında, ABD'ye herhangi bir zararının olmadığı göz önüne alınırsa ABD ve SSCB arasında ki ilişkinin hangi bağlamda olduğu gizli kalan bir noktadır. ABD ile SSCB arasında ki ilişki ikinci bölümde bir başlık olarak ele alınmıştır. ABD Soğuk Savaş döneminde tek global güç olarak politikalar izlemek adına yapmaya çalıştığı bir çok operasyonda karşısına SSCB çıkmıştır. Ancak, SSCB etkisinde olamayan ülkelerde ABD'nin tek güç olarak varlığını devam ettirmesi önemlidir. ABD Soğuk Savaş dönemi boyunca SSCB'nin yayılmacı politika izlediği propagandası ile diğer ülkeleri özellikle müttefik ülkeleri kendi gücü etrafında tek

⁹⁶ ABD hava kuvvetlerine ait Soğuk Savaşın ilk yıllarındaki jet uçağı, <http://www.pinetreeline.org>, bknz. Ek: 12

güç olarak toplamıştır. 1947 tarihinden itibaren SSCB hiçbir Amerikan müttefiki ülkede hakimiyet kuramamıştır.

ABD, tek süper güç olma yolunda verdiği mücadelede Amerikan propaganda üreticileri ciddi roller üstlenmiştir. Amerika propaganda uyguladığı ülkelerde özellikle büyük güç, tek süper devlet propagandasını işlemiştir.

İKİNCİ BÖLÜM

2. AMERİKAN PROPAGANDASINI ETKİNLEŞTİREN ULUSLARARASI ORTAM VE TÜRKİYE – ABD İLİŞKİLERİ

2.1. SOĞUK SAVAŞ DÖNEMİ OLAYLARI

ABD bağımsızlığını elde ettikten sonra batıya doğru genişleyerek bir kıta devleti olmuştur. California'yı topraklarına kattığında, Pasifik kıyılarına gelmişti. ABD, 1867'de Rus toprağı olan Alaska'yı satın aldığında 1867 yılında Rusya ile komşu olmuştu. ABD'nin Alaska'yı almasının nedenlerinden bir tanesi de 1815 Viyana Kongresi'nden sonra alınan kararlar neticesinde İspanya'daki karışıklıkları bastıran Fransa'nın Latin Amerika'daki İspanyol sömürgelerindeki karışıklıklara da müdahale etmek istemesidir. Fransa Latin Amerika'ya girerken sorunla başa çıkamazsa Viyana sisteminin (Metternich sistemi) ittifak üyelerinin Kuzey Amerika'dan girerek destek vermesi de gündeme gelmiştir. Bu tehlikeyi gören Amerikan Başkanı James Monroe 2 Aralık 1823 tarihinde ABD'yi yalnızcılık politikasına iten tarihi Monroe Doktrinini ilan etmiştir. 1867'de ABD'nin Alaska'yı alması da ihtimal olabilen Rus askerlerinin Amerika kıtasına gelmelerini engellemiş olmuştur. ABD birliğini tamamlayıp, emperyal devletler arasına girmek istediğinde önünde önemli iki sorun bulunmaktaydı.

a) Atlantik'te yüzlerce yıllık Avrupa devletleri hakimiyetinin devam ediyor olması.*

b) Pasifik'te uğraşması gereken yükselen güçler Japonya ve Rusya'nın varlığı.

ABD kıtadaki hakim gücünü korumak global bir güç olabilmek için ekonomisini, askeriyesini genişletmek için 1917 yılına kadar Amerika kıtası dışındaki gelişmelere kayıtsız kalmaya çalıştı. 1917 yılında Rusya'daki Bolşevik

* İngiltere, Fransa Atlantik'in bu dönemde en güçlü deniz kuvvetlerine sahip ülkelerdir.

ihtilali nedeniyle savaştan çekilen Rusya'nın yerine İngiltere'nin baskısı üzerine ABD savaşa girmiştir. Müttefikler, Rusya'nın savaştan çekilmesiyle Alman ordularının batıya kayacağı korkusu yüzünden çarlık Rusya'ya yardım edebilmek için bir çok yol denemek zorunda kalmışlardır. Bunlardan en önemlisi Boğazlardan geçerek Rusya'ya yardım etmek fikridir. Ancak bu başarısızlığa uğramıştır. İkincisi, Kafkaslardan İran üzerinden yardım etmektir. Bu da hem coğrafi zorluklar hem de bölgede zaten Alman ve Osmanlı ordusu ile savaşın devam etmesi yanı sıra buradaki bir mağlubiyet Alman ve Osmanlı ordusuna Hindistan yolunu açardı. Bu nedenle üçüncü bir yol olan Sibiryadan var olan demir yollarının kolaylığı ile de Çarlık Rusya'ya yardım etmek ve doğudan Almanlara karşı cepheyi yeniden açmak olmuştur. Bu amaçla Ağustos 1918 tarihinde İngiliz ve Fransız kuvvetleri komünistleri de bastırmak, Çarlık yanlısı Ruslara destek vermek için Arkanjelisk Limanı'na asker çıkardılar. Bu tarihlerde Japonlar da, Viladivostok'a asker çıkardı. Eylül 1918'de ABD'de Sibiryaya asker çıkarmıştır.⁹⁷ Böylece ABD ilk kez Pasifik'i aşip Asya kıtasına asker çıkarmış oluyordu.⁹⁸ Almanların batı cephesinde yenilmesi ile bu cephe önemini kaybedince ABD güçleri Sibiryadan çekilmiştir. 1919 yılında Paris konferansı yapıldıktan sonra, Woodrow Wilson, ekonomisini düzeltmek amacıyla savaş öncesi duruma geri dönmek istemiştir. Amerikan kamuoyunun da bu düşüncede olduğu belirtilmiştir. Böylece ABD yeniden Monroe Doktrini kararlarına geri dönmüştür.

ABD Çarlık Rusya'nın yıkılıp yerine Bolşevik Rusya'nın kurulmasından rahatsızlık duymuştur. Ancak, duruma müdahale etmek gibi bir düşüncesi de olmamıştır. Bolşevik Rusya'nın devrimi yayma düşüncesi özellikle ABD'nin Pasifik'teki çıkarlarını tehdit etmekteydi. Avrupa Devletleri de Bolşevik Rusya'nın bu tutumundan rahatsız oluyorlardı. Bolşevik Rusya'nın her yerde devrim fikrinden vazgeçmesi ile Avrupalı devletler hepsi 1920'li yıllardan 1930'lu yıllara kadar SSCB'yi tanımışlardır. SSCB ile iş birliği içine girmişlerdir. ABD hem uyguladığı yeniden Monroe Doktrini sebebiyle hem de SSCB'nin Japonya ile birlikte Pasifik'te kendisine tehdit olacağı düşüncesi nedeni ile SSCB'yi 1933

⁹⁷ Fahir Armaoğlu, *20. Yüz Yıl Siyasi Tarihi*, Alkım yayıncılık, Genişletilmiş 14. Baskı, İstanbul , ss.163-164.

⁹⁸ Viladivostok şehrini ve Uzak Doğu'yu gösteren harita, <http://www.army.mil>, bknz. Ek: 14

yılına kadar tanımamıştır. 1933 yılında SSCB ile yoğun ticari ilişkiler içine giren Amerikalı iş adamlarının baskısı sonucu ABD 1933 yılında SSCB'yi tanımıştır.⁹⁹

SSCB – ABD ilişkileri II. Dünya Savaşı'nın başlamasına kadar temkinli bir bekleyiş ile geçmiştir. SSCB batıda Almanya'nın yükselişi ve diğer Avrupalı demokratik ülkelerin komünizm baskısı nedeniyle, Pasifik'teki Amerikan çıkarlarını tehdit edecek bir girişimde bulunmamıştır. Zaten büyük bir deniz gücü olmayan, askeri gücünü kalabalık Kızıl Ordu'ya bağlayan SSCB Pasifik'e geçmek için ABD'den önce Japonya ile uğraşmak zorunda kalmıştır. Japonya, Doğu Asya'da hızla yükselişe geçmiş, yeni sömürgeler arayışına girmişti.¹⁰⁰ SSCB 1905'deki Japonya'ya yenilmiştir. Doğu- Batı yönünde uzun bir araziye sahip olan SSCB için doğudaki bu Japon varlığı tehdit ediciydi ancak, II. Dünya Savaşı'nın başlamasıyla Almanya'nın komşusu olan SSCB kuvvetlerini batıda tutmak zorunda kalmıştır.

II. Dünya Savaşı'nda ABD ve SSCB için tek düşman vardır. O da Nazi Almanya'sı olmuştur. Çünkü, Almanya, Atlantik'te askeri faaliyetler düzenlerken, Japonya'nın yardımı ile de Pasifik'te faaliyet gösteriyordu. Bu nedenle Almanya hem ABD hem de SSCB için tehdit olmuştur. Ancak Hitler nedeni hala tartışılan farklı bir hareketle 22 Haziran 1941'de SSCB'ye savaş ilan etmiştir. Hitler'in bu hareketi SSCB'den pek fazla haz etmeyen ABD'yi SSCB'ye yaklaştırmıştır. Çünkü Hitler, SSCB'den sonra ABD'ye savaş açabilirdi. Bu nedenle Almanya, geniş Doğu Avrupa topraklarına gömülmeli, yada yıllarca sürececek bir maceraya sürüklenmeliydi. Böylece 1941 yılından 1945 yılına kadar süren ABD – SSCB ittifakı başlamıştır. Savaşa girmek için can atan ABD Başkanı Roosevelt, tarihi 7 Aralık 1941'deki Japonların Pearl Harbor baskını ile Monroe Doktrini neticesinde gelen kamuoyu baskısını aşarak savaşa katılmıştır.¹⁰¹

⁹⁹ Fahir Armaoğlu, a.g.e, s.165.

¹⁰⁰ II. Dünya Savaşı sırasında Japon yayılmasını gösteren harita, <http://cla.calpoly.edu>, bknz.

Ek: 15

¹⁰¹ Liddell Hart, *II. Dünya Savaşı Tarihi I*, 6. Baskı, YK Yayınları, İstanbul, 2004, ss.230-232.

II. Dünya Savaşı'nda ABD- SSCB ilişkilerinde anlaşılmakta zorluk çekilen en önemli tarafı 1941 yılında Başkan Roosevelt'in senatodan geçirdiği kiralama ve ödünç verme yasasının nimetlerinden İngiltere'den sonra en büyük payı SSCB'nin almasıdır. ABD, Savaş başında yüksek meblağda temel ihtiyaç ve askeri envanteri ödünç veya kiralama adı altında müttefiklere vermiştir. ABD bu dört yıllık süre zarfında toplam 50 milyar dolarlık yardım yapmıştır. Bu yardımın 10 milyar doları yiyecek ve hizmet, 40 milyar doları da askeri malzemeydi.¹⁰² Bu yardımdan aslan payını Atlantik'te ve Pasifik'te güçlü donanması ile ABD'nin yanında olan ve donanmasının belirli bir kısmını ABD emrine veren İngiltere almıştır. İkinci büyük payı alan SSCB ise, 11 Milyar dolarlık ABD yardımı almıştır. Bunun 9 milyar doları askeri yardımdı. SSCB askeri yardım ile insan gücüne dayalı olan kara ordusunu, motorize ekipmanla modernize etmiştir.¹⁰³

SSCB'nin Alman ordularını yenmesindeki en önemli desteği olan bu modernizasyon, savaş bittikten sonra kendini Doğu Avrupa'da göstermiştir. Hızlı hareket kabiliyetine ABD yardımı ile ulaşan SSCB orduları, savaşın bitiminde Stalingrad'dan binlerce kilometre uzaktaki Berlin, Viyana, Bükreş hattına kolaylıkla ulaşmışlardı. Soğuk Savaş'ın başlamasına neden olan Berlin Sorunu ABD, İngiliz ve Fransız askerlerinin Batı Avrupa sayılabilecek Berlin'e girdiklerinde SSCB orduları ile karşılaşmalarında olmuştur. Oysa ki ilerleme alanı dikkate alındığında, SSCB dışındaki müttefik kuvvetler henüz Avrupa'nın neredeyse ellerinde bulunan kısımlarında hakimiyet kurmuşlardır. Oysa SSCB savaş öncesi topraklarından binlerce kilometre uzaktaki Batı Avrupa sınırındadır. Bu durum yüzyıllardır sağlanmaya çalışılan Rusya'nın Avrupa'ya girişini engelleyecek olan Doğu Avrupa tampon bölgesinin yıkılmasını Alman-Rus işbirliğinin engellenmesinin teminatı olan bölgeyi Almanlardan kurtarıırken, müttefikler SSCB'nin ellerine bırakmıştır.¹⁰⁴ Avrupa'yı bir Batı Avrupalı devlet olan Almanya'nın işgalinden kurtaran müttefikler, Avrupa'nın en doğu ucunu temsil eden ve Avrupalılığı tartışma konusu olan ve ideolojisi nedeniyle Batı

¹⁰² Oral Sander, a.g.e, s.162.

¹⁰³ Liddell, Hart, *II. Dünya Savaşı Tarihi II*, 6. Baskı, YK Yayınları, İstanbul, 2004, s 615.

¹⁰⁴ 1945-1948 yılları arasında Doğu Avrupa'da askeri durumu gösteren harita, <http://www.shsu.edu>, bknz. Ek: 16

Avrupalı demokrasilerin korkusu olan SSCB'nin tehlikesi ile karşı karşıya kalmışlardır. Aslında savaşın müttefiklerce zaferle sonuçlanmasının ışıkları görülmeye başlandığında, SSCB'nin niyetleri belli olmuştur. 09-20 Ekim 1944 Churchill ile Stalin'in Moskova'da konferansta görüşmeleri sonucunda SSCB'nin niyetleri anlaşılmış ama henüz savaş sona ermediğinden Churchill, SSCB görüşlerini %50 oranlarında kabul etmiştir.¹⁰⁵ 4 – 11 Şubat 1945 tarihleri arasında Yalta'da bir araya gelen müttefikler savaş sonrası durumu görüşmüşlerdir. Özellikle ABD'nin Uzak Doğu'da sıkışması ve halen Japon direncinin kırılmamış olması SSCB'nin bu konferansta büyük kazanımlar elde etmesine yarar sağlamıştır. SSCB, Japonya'ya savaş ilan edeceğini söylemesine rağmen Stalin işleri biraz ağırdan almıştır. Çünkü SSCB için önemli olan Avrupa bölümüdür. 30 Nisan 1945 günü müttefik kuvvetleri ki Başkanlık Sarayını çeviren Kızılordu 2 Mayıs 1945'te Berlin teslim almış ve 7 Mayıs 1945'de Alman kuvvetleri teslim olmuştur. Teslimiyet anlaşması imzalanmış,. Almanya'nın teslim olması nedeniyle müttefikler zafer kazanmışlardır. Ancak bir çok sorun gündeme gelmiştir. Özellikle SSCB'nin durumu İngiltere'yi kaygılandırmış, bu nedenle 17 Temmuz'dan 2 Ağustos'a kadar sürecek olan Potsdam Konferansı toplanmıştır. Fakat konferansta Stalin hariç II.Dünya Savaşı'nın liderlerinin hiç biri bulunmamıştır. 12 Nisan 1945'de ölen Roosevelt'in yerine ve Roosevelt'ten çok farklı kişilik ve düşünceye sahip olan Truman gelmiştir.¹⁰⁶ İngiltere'de ise Temmuz ayındaki seçimleri Churchill kaybetmiş, konferansın yarısından sonra İngiltere'yi yeni başbakan İşçi Parti'li Clement Attlee temsil etmiştir. Potsdam Konferansı'nda SSCB hemen hemen tüm isteklerini kabul ettirmiştir.

Yalta Konferansı kararları sonucu kurulmuş olan Birleşmiş Milletler, dünyada barışı ve huzuru sağlamayı amaçlamıştır. Potsdam Konferansı ile bu barışa bir adım daha atılmış ancak SSCB Doğu Avrupa'dan henüz çekilmemiş ve İran'da hakimiyetini devam ettirmiştir. Uzak Doğu'da ise Sovyet yayılcılığı artık Pasifik'e inmek için hazırlıkları başlatmıştır.

¹⁰⁵ Fahir, Armaoğlu, a.g.e, ss.398-399.

¹⁰⁶ Henry Kissinger, *Diplomasi*, Türkiye İş Bankası yayınları, İstanbul, 2002, ss.404-405.

SSCB'nin bir çok konuda Avrupalı ve ABD'li uzmanlar ve siyasetçiler tarafından uzlaşmaz tutumu ile suçlansa da Truman durumun yanlış anlaşılardan ve tarihi tecrübeden farklı kültürlülükten kaynaklandığını düşündüğünü belirtmiştir.¹⁰⁷ Ancak halen, SSCB, ABD'nin ulusal çıkarları için bir tehdit teşkil etmiyordu. SSCB, İran hariç ABD'nin bulunduğu sınırları aşmamıştır.¹⁰⁸

ABD, Japonya'yı saf dışı bıraktıktan sonra Pasifik'te tek güç, İngiltere'nin savaş sonrası yıkıntı nedeniyle de Atlantik'te rakipsiz kalmıştır. Hem ABD'nin elinde atom bombası gibi yıkıcılığı Hiroşima ve Nagazaki'de kanıtlanmış bir silah vardır. Fakat ABD'nin bu düşüncesi 1946 yılından itibaren değişmeye başlamıştır. Savaşın bitmesi ile başlayan SSCB'nin niyetlerinin iç yüzünün ortaya çıkmıştır. Ancak, İngiltere'nin müdahale edecek gücünün olmamasından, ABD'nin de SSCB'yi tehlike görmemesi nedeniyle 1946 yılına kadar gelinmiştir. ABD'nin 1946 yılında SSCB'nin tehlike tutumunu anlamasının en önemli nedeni Joseph E. Davies'ti. Davies, adeta bir Sovyet propagandacısı gibi çalışmasıdır.¹⁰⁹ Potsdam Konferansı'nda Davies, Truman'ın yanındadır.¹¹⁰ ABD, hala SSCB'ye müttefik olarak bakıyordu. Ancak Stalin'in tutumu açık ve netti. Stalin belki bahane belki de SSCB'nin prestijini yükseltmek adına Sovyet toprakları veya askerleri bulunan yerler dışında hiçbir konferans ve toplantıya katılmamıştır. Bu da uluslararası prestij bakımından SSCB'nin gücünü göstermiştir. ABD, SSCB'nin hareketlerine sessiz kalarak savaşacak gücü kalmayan Avrupa'yı, adeta yalvartmaya çalışmıştır. Nitekim Churchill dahil bir çok Avrupalı Amerikalıların fikirlerini değiştirmek için bir çok konferansa katılmış ve görüşmeler yapmışlardır. ABD, yaşlı Avrupa'yı SSCB tehdidi ile kendine çekmeyi amaçlamıştır. Çünkü SSCB, ABD için değil Avrupa için bir tehdittir. Eğer SSCB, ABD'ye karşı bir eylem içerisine girerse ABD atom bombası ile SSCB'yi mahvedebilirdi. Ancak 1946 yılında Stalin'in atom bombası hakkında görüşlerini bildiren doktrini ilan edince ABD cephesinde de işler değişmiştir. Bu olay SSCB'nin yayılması için bir psikolojik hareket olduğu anlaşılmıştır. Nitekim

¹⁰⁷ A.g.e, s. 407.

¹⁰⁸ Comecon ülkelerini ve SSCB'nin doğu Avrupa'daki sınırlarını gösteren harita, <http://www.sciences-po.fr>, bknz. Ek: 17

¹⁰⁹ Henry Kissinger, a.g.e, s.410.

¹¹⁰ A.g.e, s.410.

1946 yılına gelindiğinde SSCB, Doğu Avrupa'dan çıkmadığı gibi Pasifik'teki Komünist ayaklanmaları da kışkırtmaya başlamıştır. Böylece ABD'nin ulusal çıkarlarını tehdit etmiştir. Çin'de Rusya'nın komünistlere silah yardımı yapması bunun açık delili olarak ABD'nin karşısına çıkmıştır.

ABD, SSCB'ye karşı yeni bir savaş veya tehdit politikası uygulamak zorunda olduğunu anlamıştır. Ancak bunun için ABD kamuoyunun hazır olması gerekmektedir. Nitekim, ABD kamuoyu, savaşın bittiğini, Japonların yenildiğini, şimdi bozulan ekonominin düzeltilmesi için bir barış ortamının olması gerektiğine inanıyordu. ABD kamuoyunun SSCB'ye karşı ABD'nin sert politika izlemesi için düğmeye basılmıştı. Zaten 1945'ten itibaren devam eden SSCB karşıtı konferans ve söyleşiler hükümet kanadında da ses bulmuştur. Bunun en önemli nedeni ABD'nin Moskova elçiliğinde Rus uzmanı olarak çalışan George F. Kennan'ın "Long Telegram" olarak tanınan raporlarıdır.¹¹¹ Stalin'in iç yüzünü ortaya çıkaran bu raporlar 1947 yılında "Bay X" adı ile yayınlandı.¹¹² SSCB yaşanan İran krizi ve ardından SSCB'nin Türkiye'yi tehdit ederek doğu sınırında düzenleme ve boğazlarda üs istemesinin yanında, Yunanistan'daki komünistlere silah yardımı yaparak destek vermesi.¹¹³ George F. Kennan'ı haklı çıkarmıştır. İngiliz hükümetinin 21 Şubat 1947'de ABD Dışişleri Bakanlığı'na Yunanistan'a ve Türkiye'ye yardım yapılması İngiltere'nin SSCB'nin yayılcı politikasına karşı koyamayacağını bildirmiştir.¹¹⁴ Bunun üzerine Başkan Truman harekete geçerek, George F. Kennan'ın raporları, İngiliz hükümetinin durumu, Yunanistan'ın durumu ve Türkiye Cumhuriyeti yetkilileri ile yapılan görüşmeler sonucunda ABD Avrupa'nın kendisine muhtaç kaldığını, global bir politika izleyebilmek ve ekonomik çıkarlarını devam ettirebilmek için SSCB'nin tehdit ettiği tüm ülkelere yardım etmesi gerektiğini ve bu yardımı Amerikan çıkarlarına uygun bir şekilde yapması gerektiğini kamuoyuna ilan etmiştir. 12 Mart 1947 yılında senatodan Türkiye ve Yunanistan'a 400 milyon dolarlık bir yardım yapmak için onay istenmiştir. Bu

¹¹¹ F,George Kennan, *Soviet Foreign Policy 1917-1941*, D. Van Nostrand Company, New York, 1960.

¹¹² Henry Kissinger, a.g.e, ss.429-435.

¹¹³ Mustafa, Balcioğlu, *Cumhuriyet Tarihi II*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2002, ss.463-464.

¹¹⁴ A.g.e, s.464.

onayı isterken Truman, kongrede özgür ulusların yaşaması, demokrasilerin yaşaması, komünist tehlikenin önlenmesi barış ve huzurun devamı için komünistlerle mücadele edilmesini ilan etmiştir.¹¹⁵ Truman doktrini olarak adlandırılan kararlar çerçevesinde ABD, 400 milyon dolarlık yardımın 300 milyon dolarını Yunanistan'a 100 milyon dolarını da Türkiye'ye vermiştir. Ancak yardım belirli şartlar karşılığında verilmiştir. Bu da silah karşılığında bir yardımdır. ABD bu şekilde Soğuk Savaş'ta nasıl bir ekonomik politika izleyeceğinin de haberini vermiştir. Daha sonra, Dean Acheson, kongrede yaptığı konuşmada komünizm in önlenmesi gerektiğini, bunun için gerekli olan her şeyi yapmanın ABD için iyi olacağını çünkü Roma- Kartaca'dan sonra dünyada ikinci kez ABD-SSCB başat gücünün kaldığını, özgür ulusları komünist baskısından kurtarmak gerektiğini belirtmiştir.¹¹⁶

George F. Kennan'ın raporları, Başkan Truman'ın Türkiye ve Yunanistan için kongreden istediği yardım konuşması, Dean Acheson'un kongre konuşmaları, Churchill'in yaptığı tarihi konferans ve ABD'li ve Avrupalı uzmanların SSCB hakkındaki görüşleri ABD kamuoyunu SSCB'ye karşı harekete geçirmeye yetmişti. 5 Haziran 1947'de General Marshall'ın Harvard Üniversitesi'nde kendi nutuğundan sonra, kongre Marshall Planı olarak adlandırılacak olan Avrupalı demokratik ülkeler ve SSCB'nin tehdidi altındaki devletlere ABD yardımı yapılması kararlaştırılmıştır.¹¹⁷ 12 Temmuz 1947 yılında Paris'te 16 Avrupalı devlet toplanarak Marshall yardımının nasıl yapılacağını kararlaştırılmıştır.¹¹⁸ Bu yardım planına SSCB ve Doğu Avrupa ülkeleri de davet edilmiştir. Ancak SSCB bunun onur kırıcı bir hareket olduğunu, düşmanca bir tavır alınmasının sonucu olarak görülmüştür. ABD'de de yardımı bazı ekonomik düzenlemeler ve IMF denetiminde yapacağından SSCB, Marshall planına karşı çıkmıştır. Yandaş ülkelerinin de bu yardımı almasını engellemiştir. SSCB'nin , Yunanistan, Türkiye, İran, Doğu Avrupa, Uzak Doğu, güney Asya(Pasifik) bölgelerinde ABD ile karşıt tutumları su yüzüne çıkmıştı. Truman Doktrininden sonra Marshall Planı'na da sert tepki gösteren SSCB artık bu bölgelerde hızla

¹¹⁵ Jeremy Isaacs, *Taylor Downing, Cold War*, Bantam press, London,1993, ss. 43,44,46.

¹¹⁶ Henry, Kissinger, a.g.e, s.433.

¹¹⁷ Georges Longlois, a.g.e, s.278.

¹¹⁸ 1947-1957 yılları arasında Truman doktrini ve Marshall planı çerçevesinde yardım alan ülkelerin ekonomik kalkınma oranlarını gösteren tablo, [hptt://www.ncpa.org](http://www.ncpa.org), bknz. Ek: 18

ilerlemek için bir dizi faaliyete girişmiştir. Böylece Soğuk Savaş'ın çatışmalar ve bloklaşmalar dönemi başlamıştır.

1948 yılına gelindiğinde ABD ve SSCB global politikalar izlemek için gerekli tüm önlemleri almışlardır. ABD'nin Truman Doktrini ve Marshall planına karşılık SSCB Stalin Doktrini ve Komünform Birliğini kurmuştu.¹¹⁹ Bu şekilde bloklaşmanın temeli atılırken, ABD'de de SSCB'yi 1945'deki durumundan ileri gitmemesi, yeni toprak, müttefik kazanımları olmaması için "sınırlandırma" politikası uygulanmıştır. SSCB ise bu "sınırlandırmayı" kırmak için askeri varlığını ABD'nin atom bombası tekeline karşı kullanamadığı için hedef ülkelerdeki komünist örgüt ve partileri destekleyerek hedef ülkede komünist devrimler ile komünistlerin iktidara gelmesi için faaliyete girişmiştir. Bu yöntem ile 1948 yılına kadar Polonya, Romanya, Bulgaristan, Yugoslavya*, Macaristan, Arnavutluk ve Doğu Almanya Demokratik Cumhuriyeti, Çekoslovakya Komünist iktidarlar egemen olmuştur.¹²⁰ Doğu Avrupa'daki bu durumun Batılılar için en vahim ve SSCB'nin yayılmacılığının kanıtı olmuştur. Çekoslovakya'nın Kızılordu darbesi ile SSCB egemenliğine dahil olması ve bu duruma ABD'nin ses çıkarmaması Avrupa'yı endişelendirmiştir. Oysa Çekoslovakya savaş sonrasında Avrupalılar için tam olarak Doğu Avrupa'da SSCB işgaline uğramamış tam bir demokratik ülkeydi. Batı Avrupa demokrasisine uygun Batı yanlısı iktidar, Çekoslovakya'nın bağımsızlığı için Almanya'ya karşı mücadele etmiştir. Çekoslovakya'nın işgali, SSCB'nin tüm Avrupa'yı işgal edeceği korkusunu doğurmuştur.

Çekoslovakya'da II. Dünya Savaşı öncesi iktidarda Dr. Beneş vardır. Dr. Beneş bir liderin başına gelebilecek en kötü durum olan ülkesini kaybetmek durumuna ne talihsizliktir ki iki kere tanık olmuştur. Birincisinde Hitler'in baskı ve tehditle imzalattığı birlik anlaşması, ikincisi ise kendisinin başbakan olarak

¹¹⁹ Comecon üyesi ülkeler ve Avrupa'daki diğer ekonomik ortaklıkları belirten harita, <http://www.zum.de>, bknz. Ek: 19

* Yugoslavya lideri Tito 1945'de partizan adlı örgütü ile Almanlara karşı mücadele etmiş ve savaşın bitiminde ülkede iktidarı ele geçirerek Komünizmi ilan etmiştir. Bu aşamada Tito tamamen milli bir hareketle Komünizmi kurmuştur. SSCB'den Komünist iktidar oluşturmak için destek almamıştır. Bu nedenle diğer Doğu Avrupalı Komünist ülkelerden farklı bir yapı içerir.

¹²⁰ Doğu Avrupa ülkelerini gösteren harita, <http://www.geschiedenisvoorkinderen.nl>, bknz. Ek: 20

atadığı ve ülkedeki liberal ve komünist yanlısı kişileri dengelemek adına güvendiği kişi olan Klement Gottward, Çekoslovakya'da komünist iktidarı oluşturmak için harekete geçmiştir. SSCB, Çekoslovakya'daki durumdan rahatsızlık duymuştur. Çünkü ülkedeki bakanların bir çoğu komünist değildir. SSCB, Çekoslovakya'nın komünist iktidardan kurtulması korkusu ile olaya müdahale etmiştir. SSCB'nin müdahalesi askeri bir müdahale değildir. Kış şartları zor geçen, açlıkla karşı karşıya kalan Çekoslovak halkına buğday yardımı yapacak olan SSCB, bu yardımın koşullarını Başbakan Gottward'ın yaptığı komünist atamaların kabullenmesine bağlamıştır. Buna karşı çıkan komünist olmayan bakanlar istifa dilekçelerini vermişlerdir. İstifaları kabul etmemek taraftarı olan Dr. Beneş, Batı Avrupa'dan ve ABD'den hiçbir somut adımın atılmaması ve SSCB'nin baskısının yanı sıra, Başbakan Gottward'ın silahlandığı paralı işçilerin eylemler yapması nedeniyle Şubat 1948'de Beneş istifaları onaylamıştır. Gottward istifa eden komünist olmayan bakanlar yerine komünistleri atmıştır. Çekoslovakya'da komünist iktidarın tam anlamıyla ülkeye hakim olmasının önünde iki engel kalmıştır. Birincisi, ülkenin kurucusu olan Thomas Masaryk'ın oğlu Jan Masaryk'ın hala dışişleri bakanı olması, ikincisi ise Dr. Beneş'in kendisidir. 10 Mart 1948 günü hala intihar mı yoksa suikast mi olduğu anlaşılamayan bir olay yaşanmıştır. Dışişleri Bakanı Jan Masaryk, bakanlık binasının önünde ölü bulunmuştur.¹²¹ Ardından Dr. Beneş de hastalığı ve yaşlılığı nedeniyle istifa etmiştir. Böylece Çekoslovakya'da Batılı bir demokrasi olma özelliği tarihe gömülmüştür. "Çekoslovakya Darbesi" olarak adlandırılan bu gelişme batı Avrupa'da ve ABD'de büyük yankı uyandırmış, özellikle Avrupalı medya ve ABD'li medya grupları bu olayı günlerce dramatize ederek yayınlamışlardır. Çekoslovakya'nın komünist ülkeler arasına girip, SSCB'nin güdümüne girmesi ve bunun ülkedeki komünist başbakan tarafından gerçekleştirilmesi Batı Avrupalı devletleri harekete geçirmiştir. Ayrıca duruma ABD'nin sessiz kalması da olası benzer bir olayın başka bir demokratik ülkede gerçekleşmesi halinde ABD'nin nasıl davranacağını belirsizliğini ortaya koymuştur. Oysa ABD, Truman Doktrini ve Marshall Planı ile SSCB'yi sınırlandırma politikası izliyordur. Yunanistan, Türkiye ve İran'daki tutumu ile de bunu kanıtlamış oluyordur. Ancak Çekoslovakya'da bu şekilde davranmasının

¹²¹ Oral Sander, a.g.e, s.244.

en önemli iki nedeni vardır. Birincisi 1948 yılının son aylarında yapılacak olan ABD seçimlerinde SSCB'ye karşı düşmanca tavır sergilediği için suçlanan Truman'ın durumudur. Özellikle ABD'li bir kısım bürokrat ki bunlar, Wilson geleneğinin devamını isteyen ve aynı zamanda Roosevelt'in ekibinden olan ve Truman zamanında da iş başında olan idealistlerdir. Bu ekip ABD'nin İngiltere'nin kışkırtması ile SSCB'ye karşı bir III. Dünya Savaşı'na doğru cepheleşme yaratıldığını, BM'yi ve Amerikan geleneklerini hiçe sayarak Avrupa işlerine karıştığını söyleyerek, Truman'ın oluşturmaya çalıştığı SSCB'ye karşı kamuoyunu etkilemeye çalışmışlardır. Truman 1948 yılında seçimlerde 24 milyon oy alınca rakiplerinden en önemli karşıtı Wallace'ın ancak New York'dan 1 milyon oy alması ile Truman'ın uyguladığı bu politikanın halk tarafından da doğrulanmış olduğunu ispatlamıştır.¹²² Böylece ABD, Çekoslovakya Darbesi'ne sessiz kalarak, kamuoyunu SSCB'ye karşı birleştirmiştir. ABD'nin sessiz kalmasının ikinci nedeni ise, savaş sonrası SSCB'nin sürekli yaptığı barış propagandasına Batı Avrupalı devletlerin ve tabii ki kendi ülkesindeki bazı bürokratların da inanmasıdır. Özellikle Batı Avrupa'daki devletler SSCB'nin barış propagandasına inanmak istemişler ve ABD'nin oluşturmak istediği bloğa katılmakta istekli olmamışlardır. Ancak, Çekoslovakya Darbesi, Batı Avrupa devletlerini dehşete düşürmeye yetmiştir.

İngiltere'nin çabaları ile 4 mart 1948'de İngiltere, Fransa, Hollanda, Belçika bir araya geldiler.¹²³ 17 Mart 1948'de birlik anlaşmasını imzaladılar. Bu ortaklık SSCB'nin olası bir Batı Avrupa işgaline karşı yeterli bir güç anlamına gelmemektedir. Çünkü ABD, bu ittifaka da katılmamıştı. ABD'nin bu ittifaka katılmamasının nedenleri arasında, halen daha bazı Avrupa ülkeleri SSCB'nin barış propagandasına inanmasıdır. Nitekim bu anlaşmaya çağırılmalarına karşın İskandinav ülkeleri katılmamışlardır. Nitekim Mart 1948'de SSCB Batı Avrupa Birliği'ne karşı cevapta gecikememiştir. 1945'ten itibaren işgal devam ettiği,¹²⁴ Almanya topraklarının ortasında bulunan Berlin ilinin dörde bölünmesinin yanlış olduğunu kendisine bırakılması gerektiğini göstermek için

¹²² Henry Kissinger, a.g.e, s.451.

¹²³ Avrupa'da ekonomik ve askeri işbirliği imzalayan ülkeleri gösteren harita, <http://www.duitslandweb.nl>, bknz. Ek: 21

¹²⁴ Alman topraklarının müttefikler işgal ettiği bölgeleri gösteren harita, <http://www.zum.de>, bknz. Ek: 22

Mart 1948'den itibaren Batı Berlin'i abluka altına aldı. ABD, Avrupa ülkelerinin kendisine olan güvensizliğini kırmak ve iç muhalefete "işte SSCB'nin anladığı dil" dedirtebilmek için duruma hemen müdahale etmiştir.¹²⁵ Bizzat Başkan Truman'ın emri ile Berlin'e hava kordonu açılarak Amerika'nın büyük nakliye uçakları olan C-47, C-54 ve C-74'lerle, günde 500 tonu aşan gıda, yakacak yardımı yapılmıştır.¹²⁶ SSCB'nin ABD'nin güçlü hava gücüne karşılık bir şey yapamamış olmasının yanı sıra SSCB'nin sayıca fazla Kızıl Ordu askerleri ve çoğu II. Dünya Savaşı'ndaki ABD yardımında oluşturulan motorize ekiplerinden başka ABD'ye karşı koyacak silahları yoktu. O dönemde yüksek irtifadan uçakları vuracak teknolojinin olmamasının yanı sıra Avrupa ile yapılacak bir savaşta güçlü olan SSCB'nin, ABD'nin savaşa katılması sonucu gücü sıfırlanabilirdi. Çünkü Sovyetler Eylül 1948'e kadar süren bu gerginlik sırasında henüz Atom Bombası yapamamıştır. ABD atom bombası yüklü uçaklarını İngiltere'de bulunan üslere getirmiştir. Herhangi bir savaşta Moskova'nın Hiroşima gibi yerle bir edilmesi korkusu SSCB'yi geri adım atmaya zorlamıştır. Ancak, ABD bu hava ve atom bombası üstünlüğüne rağmen SSCB'nin ne Doğu Almanya'dan çekilmesini ne de II. Dünya Savaşı sonunda ulaştığı etki alanını boşaltmasını istedi. ABD tam anlamıyla bir sınırlandırma politikası görünüyordu. SSCB'yi yıkma veya geriletme politikası izlemiyordu. Eylül 1948'de ABD, Fransa, İngiltere, Almanya'nın işgal topraklarını Haziran 1948'de birleştirerek Federal Almanya Cumhuriyeti'ni kurdular. Buna karşılık Ekim 1949'da SSCB de Doğu Almanya'da Demokratik Alman Cumhuriyeti'ni kurarak Almanya'nın bölünmesini resmileştirdiler.¹²⁷

ABD ve İngiltere Almanya'nın bölünmesinin pek yararlarına olmadığını düşünseler de özellikle ABD elinde imkan bulunmasına rağmen SSCB'nin Doğu Almanya'dan çekilmesi için hiçbir ciddi girişimde bulunmamıştır. Berlin Ablukasını Batı Avrupa'ya iki şeyi öğretmiştir. Bunlar; SSCB'nin Avrupa'da genişlemek için istekli olduğu ve SSCB'nin Doğu Avrupa'da sürekli Batı için bir tehdit olarak kalacağı ve ABD olmadan da SSCB'yi asla durduramayacakları gerçekleridir..

¹²⁵ Berlin abluğasında Amerikan yardımını anlatan bir afiş, <http://home.comcast.net>, bknz. Ek: 23

¹²⁶ Jeremy Isaacs, Taylor Downing, a.g.e, ss.72-74.

¹²⁷ Fahir Armaoğlu, a.g.e, s.447.

Berlin Ablukası, Avrupa'ya Amerikasız asla bir şey yapamayacaklarını anlatmıştır. Ayrıca Marshall yardımı da Avrupa'yı ABD'ye mecbur bırakır bir hale getirmiştir.¹²⁸ ABD parasına ihtiyacı olan Avrupa, bir de SSCB tehdidi karşısında ABD'den gelen her ittifaka açık hale gelmiştir. ABD'nin önderliğinde batı Avrupalı on devletin, Kanada'nın katılımı ile 4 Nisan 1949'da NATO (North Atlantic Treaty Organization) Yani Kuzey Atlantik İşbirliği Örgütü kurulmuştur. Bu örgüt SSCB'yi sınırlandıracağı gibi Avrupa'ya yapacağı her hangi bir saldırıda ABD ve Kanada dahil bu ittifakı karşısında bulmasına neden olacaktır. Bu nedenle SSCB, NATO görüşmeleri sırasında 31 Mart 1949'da bir memorandumla ittifaka dahil olacak ülkeleri hem tehdit etmiş, hem de yine barış propagandası yaparak SSCB'nin Avrupa için bir tehdit olmadığını, eğer böyle bir ittifak içinde olurlarsa bir tehdit durumunun oluşacağını anlatmıştır.¹²⁹ Buna rağmen NATO kurulmuştur. Ancak SSCB gerçekten de ABD'nin müttefiki için bir tehdit olacak kadar güçlü değildir. Özellikle ABD'nin hava ve nükleer gücü SSCB'nin yapacağı hareketleri caydıracak bir niteliğe sahiptir. Nitekim, bunun örnekleri 1946'dan itibaren görülmüştür. Ancak, Ağustos 1949'da, Batı Avrupa'yı dehşete düşüren, ABD'yi de telaşlandıran SSCB'den gelen bir haber oldu. SSCB 29 Ağustos 1949'dan itibaren atom bombasına sahip olduğunu nükleer bir deneme ile ilan etmiştir.¹³⁰ Ancak Batı'nın bir blok halinde olması ve SSCB'nin bu bombayı kullanacak hava gücü veya roket sistemi olmadığından ABD fazlaca bir politika değişimi göstermemiştir. SSCB de Avrupa'da bulunduğu konumdan daha ileriye gidemeyeceğini anlaması üzerine uzak doğudaki mühim bir gelişme nedeniyle de yüzünü doğuya dönmüştür. Bu dönüş aynı 1905'de Rusya'nın Japonya'ya ağır bir şekilde yenilmesiyle batıya dönmesine benzer bir olaydır. SSCB, Batıda güçlü bir bloğu karşısında bulmuş ve prestij kaybetmiştir. Uzak doğuda Mao'nun 1949 yılının son aylarında Pekin'i ele geçirerek Komünist Çin Halk Cumhuriyeti'ni ilan etmesi SSCB'yi doğu da güçlü duruma getirmiştir.

¹²⁸ Marshall Planı çerçevesinde yardım alan ülkelerin bayraklarını gösteren propaganda afişi, <http://en.wikipedia.org>, bknz. Ek: 24

¹²⁹ Jeremy Isaacs, Taylor Downing, a.g.e, ss.80-81.

¹³⁰ *Thema Laureosse Tematik Ansiklopedi*, a.g.e, s.450.

SSCB, Batıda kendisine karşı nasıl bir blok oluşturulduysa kendisi de Çin ile birlikte ABD'ye karşı bir blok oluşturabilecek güçte olduğunu görmüştür. ABD'nin Japonya ile barış yaptıktan sonra ikili savunma anlaşması yaparak, askeri üsleri boşaltmamıştı. Aynı anlaşmayı Filipinler, Avustralya, Yeni Zelanda ile de yapmış ve Kore'nin güneyini 38. Paralele kadar işgal etmişti. 38. Paralelin kuzeyini de SSCB işgal etmiştir ve iki Kore'nin birleşmesi için ABD ve SSCB'nin anlaşamaması sonucu Kore ikiye bölünmüştür.¹³¹ Komünist Kuzey Kore ve Demokratik Güney Kore oluşmuştur. SSCB uzak doğuda yeni kazanımlar elde etmek, yeni müttefiklerin oluşması için komünist hükümet ve örgütleri destekleyerek Çin'in komünist olması ile de komünist yayılcılığın hızlanmasını istemiştir.¹³² Bu amaçla desteklenen Komünist Kore, 38. Paraleli geçerek sınır boyunca Güney Kore'ye saldırmıştır. SSCB, durumun kendi lehine olacağını düşünmüş, Batılı bloğun, Kore'yi savunmayacağını, zaten yenilmiş olan Japonya'nın da müdahale edecek gücünün bulunmadığını düşünmüştür. SSCB'nin Japonya açısından düşünceleri doğrudur. Ancak ABD henüz askeri varlığı ile birlikte bölgede bulunuyordu. Truman, Kuzey Kore ile Güney Kore'nin birleşmesi gerektiğini her fırsatta dile getiriyordu. Bu SSCB'ye cesaret veren bir açıklamaydı. Ancak, ABD'nin Pasifik'e yükselebilmesi ve bunu Pasifik ülkelerinin isteği ile yapması için Pasifik ülkelerini tehdit eden büyük bir gelişmenin olması gerekiyordu. İşte SSCB destekli Kuzey Kore, ABD'ye bu fırsatı vermişti. ABD, Japonya ile yaptığı ve askerlerinin Japonya'da kalmasını sağlayan anlaşmanın benzerlerini Filipinler, Avustralya ve Yeni Zelanda ile de yaparak Pasifik'te SSCB ve Çin'e karşı bir blok oluşturmuştur. 25 Haziran 1950'de SSCB ve Çin'in boykot etmesi nedeniyle BM'nin müdahale kararı alması sonucu ABD'nin öncülüğünü yaptığı ve Türkiye'nin de asker göndererek katıldığı Kore Savaşı, 27 Temmuz 1953'de yapılan bir anlaşma ile eski duruma dönülmesi ve Kore'nin iki kesimliliğinin kabulü ile son bulmuştur. Savaşın son bulmasında her ne kadar Mart 1953'de Stalin'in ölmesi nedeniyle SSCB'nin iktidar çekişmeleriyle uğraşması ve Avrupa'daki sorunlarla karşı karşıya kalması gösterilse de savaş bittiğinde kimsenin kazanmadığı bir duruma dönmüştü. Ancak Uzak Doğuda iki devlet savaşı kazanmıştı. Bunlardan birincisi ABD'dir.

¹³¹ Kore'nin ikiye bölünmesini gösteren harita, <http://www.asianinfo.org>, bknz. Ek: 25

¹³² Komünist Çin propaganda afişi, <http://www.iisg.nl>, bknz. Ek: 26

Çünkü ABD Kore Savaşı'nın oluşturduğu tehdit nedeniyle birinci derecede önemli açılım alanı gördüğü Pasifik Bölgesi'ne yerleşmiştir.¹³³ İkinci kazanan devlet ise SSCB'dir. Çünkü SSCB de Güney ile bir daha asla birleşemeyecek olan ve Uzak Doğulu bir müttefike yani Kuzey Kore'ye kavuşmuştur. Bölgesel bir güç olan Çin, bölgede kurulan ABD ittifakını ve ABD'nin kendisini tehdit olarak görüp SSCB'ye daha çok yanaşacaktı. Kore Savaşı, Soğuk Savaş için bir kural belirleme alanı olmuştur. Soğuk Savaş bitene kadar Kore Savaşı'nda yazılı olmayan kurallar uygulanmıştır. Bu yazılı olmayan kuralların birinci özelliği iki devletin SSCB ve ABD'nin açık bir savaş ilanı ile birbirleri ile savaşmamalarıdır. Kore Savaşı'ndan sonra ABD ve SSCB üçüncü bir ülkede karşı karşıya gelseler de asla birbirlerine savaş ilan etmemişlerdir. Her zaman statükoya dönüş yaşanmıştır. Bu statüko 1948'de Avrupa'da 1954'de de Uzak Doğuda sağlanmıştır. Avrupa'daki statüko durumunu zaten kurulacak olan Varşova Paktı, kurulan NATO ile kesin sınırlarına ulaştı ve bu tarihten itibaren Avrupa'da statükoyu değiştirebilecek bir değişme yaşanmamıştır. 1954'e kadar Kore'nin kuzey ve güney olarak ayrılmasının fiili olarak kabulü, Vietnam'ın kuzey ve güney olarak bölünmesinin 20 Temmuz 1945'de Cenevre kongresinde resmi olarak kabul edilmesi ve 1954 yılına gelene kadar ABD'nin Japonya, Filipinler, Avustralya, Yeni Zelanda ile ittifak anlaşmaları yaparak bu ülkelere yerleşmesi Tayvan'da resmi olmayan bir tanıma ile işbirliği içine girerek Pasifik'te sınırlarını çizmiş bulunuyordu. Dönem revizyonist hareketler gerçekleşse de bu hareketler hangi ülke bölgesinde gerçekleşiyorsa o ülkenin müdahalesiyle karşılaşıyordu. Moğolistan'daki, Sibiryadaki, Orta Asya'daki, Doğu Avrupa'daki revizyonist hareketlere SSCB müdahale etmiş, Pasifik'te, Latin Amerika'da, Batı Avrupa'da, Orta Doğu'daki revizyonist hareketlere de ABD müdahale etmiştir. Bu durum 1815'de Viyana Kongresi'nde alınan kararlar sonucu oluşan Metternich Sistemi'ne benzemektedir.¹³⁴ Soğuk Savaş'ın bu döneminde ilginç iki olay Soğuk Savaş'taki yazılı olmayan ABD- SSCB anlaşmasını ortaya koyar niteliktedir. Birincisi 1948 yılında İsrail Devleti'nin kurulması ve 1948-49 Arap- İsrail Savaşı'nda ABD ve SSCB'nin tutumu, ikincisi

¹³³ Pasifik ülkelerini gösteren harita, <http://bojack.org>, bkz. Ek: 27

¹³⁴ Hüner Tuncer, *Metternich'in Osmanlı Politikası*, Ümit Yayıncılık, Ankara, 1996, ss.18-22. Bknz. Geniş Bilgi, Metternich Sisteminde Avrupa'da Fransız Devrimi etkisiyle oluşan milliyetçi ve ayrılıkçı ayaklanmaları Viyana İttifakı'na imza atmış 4 devlet kendi bölgelerindeki ayaklanmaları bastıracaktır.

1956 yılında başlayan İngiltere ve Fransa'nın Süveyş Kanalı harekatında ABD ve SSCB'nin tutumu benzerlik göstermektedir. Her iki sorunda da ABD ve SSCB, Soğuk Savaş'ın en derin ayrılıklarının, çatışmalarının ve bloklaşmalarının yaşandığı bu dönemde ortak hareket etmişlerdir. İsrail Devleti'nin kuruluş aşamasında sorunun BM'ye götürülmesinde ABD ve SSCB İsrail lehinde oy kullanmışlardır.¹³⁵ Arapların İsrail'e 15 Mayıs 1948'de savaş ilan etmesiyle de SSCB, İsrail'e silah yardımı yapmış, bölgeyi ablukaya alan ABD, Araplara silah sevkiyatını engellemiş ve bu şekilde Arapların ağır yenilgiye uğraması nedeniyle de İsrail Devleti'nin resmen kurulmasını sağlamıştır. Aynı dönemde, ABD, Fransa, İngiltere'nin yanı sıra SSCB'li Yahudilerin de İsrail'e göç etmesi ortak bir şekilde uygulanan bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Nitekim İsrail gizli örgütü MOSSAD ve diğer kurumların SSCB'den aldıkları destek ve ilgiyle güçlendikleri bilinmektedir.¹³⁶ İkinci olay olan Kanal Krizinde, ABD ve SSCB, İngiltere ve Fransa'ya karşı ortak hareket ederek bu ülkeleri Mısır'dan çekilmesi için uyarmış ve tehdit etmişlerdir. Nitekim İngiltere ve Fransa'nın Mısır'dan çekilmesiyle biten bu süreçte ABD Başkanı Eisenhower, 5 Ocak 1957'de Senatodan aldığı kararla Orta Doğu'da Amerikan çıkarlarını korumak ve bir daha bu tür olaylara mahal vermemek için kararlar alarak Eisenhower Doktrini'ni ilan etmiştir. SSCB'nin Orta Doğu'daki bu kırılmada ABD'nin yanında gözükmemesinin önemli iki nedeni vardır. Birincisi 1953 yılında Stalin'in ölmesi ile Doğu Avrupa'da başlayan bir dizi olaylara ABD'nin müdahale etmesini önlemek , ikincisi Orta Doğu'da oluşacak yeni kamplaşmada işbirliği yapabileceği ülkeleri görebilmektir. Nitekim SSCB, bu önemli iki hedefinde başarıya ulaşmıştır. Doğu Avrupa'daki ayaklanmaları bastırmada kınama ve düşman propagandası dışında hiçbir ABD müdahalesiyle karşılaşmamış, aynı şekilde de ABD bölgesi olan Orta Doğu'da da Soğuk Savaş bitene kadar ABD karşıtı olan devletlerle de ABD'yi kızdırmayacak şekilde işbirliği yapmıştır. Orta Doğu'da silah ticareti yapmaktan ileri gitmemiş nitekim Soğuk Savaş bitene kadar SSCB, Orta Doğu'da hiç bir ülkede üs kurmamıştır. Bu durum ABD'nin komünist Tito ile SSCB'ye karşı işbirliği yapması, silah ve gıda yardımında bulunması, SSCB'nin de Orta Doğu'da bazen Mısır, Suriye

¹³⁵ Faruk Sönmezoğlu, a.g.e, s.488.

¹³⁶ Richard Deacan, *İsrail Gizli Servisi*, Anahtar Yayıncılık, İstanbul, 1993, ss. 64-68.

veya Irak'la aynı ilişki biçiminde hareket etmesine neden olmuştur. Nitekim yazılı olmayan ABD- SSCB ittifakı bu şekilde küçük karşılıklı anlayışlarla sürmüştür. ABD'nin, 1951'de Yunanistan ve Türkiye'yi NATO'ya alması, SSCB kanadında 1954'teki Federal Almanya'nın NATO'ya alınışı kadar etki yaratmamıştır. 1954 yılında Federal Almanya'nın NATO'ya alınışı ve ikinci Dünya Savaşı'nın bitiminden henüz on yıl geçmesine rağmen Savaşın nedeni olan Alman silahlanmasının yayılmacı amaçlara dönüşmesi unutulurak Federal Almanya'nın silahlandırılması kararı alınmıştır. Bu durum aslında SSCB açısından önemli bir konu değildir. Zaten Federal Almanya Batı Avrupa grubu ülkeler arasında ve NATO tarafından her zaman savunulacak bir ülkedir. Ayrıca, SSCB'nin Almanya'nın hepsini işgal etmek gibi bir düşüncesi olsaydı bunu 1945'de deneyebilirdi. Ancak, Federal Almanya'nın NATO'ya alınmasına tepkinin asıl nedeni, Doğu Almanya ile Federal Almanya arasındaki açık ekonomik uçurumun oluşması ve milyonlarca Doğu Alman'ın Batıya kaçma çabalarıdır.* SSCB, Doğu ile Batı arasındaki kapışmayı daha da derinleştirmek için 14 Mayıs 1955'de SSCB, Romanya, Bulgaristan, Macaristan, Çekoslovakya, ve Polonya ile birlikte Varşova Paktı'nı kurduklarını ilan etmişlerdir.¹³⁷ Bu durum, Doğu Avrupa'nın kesin SSCB tarafında olduğunun yazılı bir metni olduğu gibi iki Almanya'nın birleşmesini engellemek ve Stalin'in ölümü ile baş gösteren huzursuzluklardan SSCB'nin kendi müttefik ülkelerinde askeri harekatta bulunabilmesini sağlayacak bir kılıf olarak ortaya çıkmıştır. Nitekim, bundan sonra Doğu Avrupa ülkelerinde ortaya çıkabilecek her hangi bir ayrılıkçı faaliyette, Kızılordu bizzat müdahale etmiştir.¹³⁸

ABD ve SSCB arasında yazılı olmayan ittifakın olmadığını ispatlamak için, bu dönemdeki bir çok olay ele alınabilir. Ancak, ABD ile resmi ittifak içinde olan İngiltere ve Fransa'nın yaptıklarından daha farklı olmadığı düşünülebilir. Bu dönemde başlayan bloklar içi çekişmelerde bu durumun en güzel örnekleridir. SSCB'nin Yugoslavya, Arnavutluk ve Çin ile yaşadığı sorunların yanı sıra, ABD de en yakın müttefiki olan İngiltere'nin yanı sıra Fransa ile yoğun anlaşmazlıklar yaşamıştır. Özellikle Fransa'nın Çin Hindi Bölgesi'nde ve Afrika'da yaptığı

* Berlin Duvarı'nın örülmesi de önleyemeyecektir

¹³⁷ Varşova paktının imzalanma anı, <http://www.byegm.gov.tr>, bknz. Ek: 28

¹³⁸ NATO ve Varşova paktı ülkelerini gösteren harita, <http://www.byegm.gov.tr>, bknz. Ek: 29

hareketler ve müdahalelere ABD, kimi zaman sessiz kalmışsa da kimi zaman da sert tepki göstermiştir. SSCB ile ABD arasında yaşanan U-2 Casus Uçağı Olayı ve Küba Krizi de bu şekilde görülebilir. Ayrıca 1957 yılında SSCB'nin "Sputnik 1" uzay aracını uzaya göndermesi ile başlayan "dehşet dengesi" teorisi ve nükleer silahların artık sınır tanımaması özelliğı, ABD ile SSCB arasındaki silahsal dengeyi doğururken 1960'ların sonuna kadar bu silahlara İngiltere, Fransa ve Çin'in sahip olması hatta 1974'lerin ortalarında da Hindistan ve Pakistan'ın da nükleer silaha sahip olması önemli bir durumdur. ABD ve SSCB'nin nükleer silahlara sahip olması nedeniyle savaşamadıkları inancı 1945'den itibaren başladığı bilinen ABD-SSCB çekişmesinde 1957'ye kadar önde olan ABD'nin SSCB'ye neden saldırmadığı, hayati bir düşmansa eğer Japonya gibi yok edilebileceğı halde bu yola başvurulmadığının nedenleri dikkatlice analiz edilmelidir. 1962 yılında baş gösteren Küba Füze Krizi'nde SSCB'nin bu durumu pazarlık konusu olarak kullanması ve danışıklı sertleşmenin dünya kamuoyunda artık eskisi gibi kamplaşmanın değil kamplar içinde bölünmeye neden olması yeni bir süreci doğurmuştur. Nitekim bu dönemde SSCB bloğı içindeki bölünmelerin yanı sıra ABD bloğunun içinde de ciddi bölünmeler olmuştur. Bu nedenle temelleri 1960'dan itibaren atılan "yumuşama", 1962 Küba Füze Krizi'nin sonunda hayata geçmiş bir anlamda "resmi olmayan ittifak", "danışıklı dövüş" bloklar içindeki sorunları gidermek amacıyla son verilmiştir. Bu dönemde her iki ülke de hakimiyet alanındaki bölgede etkinliklerini arttırmak için yoğun diplomatik, askeri ve propaganda aktivitelerinde bulunmuşlardır.

Soğuk Savaş'ın yumuşama evresi ABD ve SSCB arasındaki yoğun silahlanma yarışının tehlikeli boyutlara ulaşması ile başladığı düşünülmektedir. Nitekim 1960'lı yıllara gelindiğinde nükleer güç olarak karşımızda bulunan ABD ve SSCB'nin yanı sıra diğer devletlerde bu silahlara sahip olmuşlardı. Bu nedenle artık nükleer güç kullanma inisiyatifi sadece iki ülkede bulunmamaktadır. ABD veya SSCB birbirlerini hiçbir şekilde başka bir devlet için tehlikeye atamamıştır. İki devlet müttefik ülkelerine nükleer silah vermişlerdir. Ancak bu silahların denetimleri tamamen ABD ve SSCB'nin kendi ellerinde olmuştur. Örnek olarak Türkiye'deki "Jüpiter" kısa menzilli nükleer

silahlar gösterilebilir. Bu silahları ABD, Türkiye'ye sadece kendini güvende hissedip ABD ile işbirliğini devam ettirmesi için bir propaganda aracı olarak kullanmıştır. Çünkü bu silahları TSK (Türk Silahlı Kuvvetleri) kullanma tekeline sahip değildir. Nitekim 1962 Küba Krizi'nde de görüldü ki ABD hiçbir şekilde danışmadan bu silahları pazarlık konusu yapmıştır. Soğuk Savaş sırasında başlattıkları hareketler Avrupa'nın anti-komünist bir mücadele içinde olmadığını bir göstergesidir. Özellikle, yeni bağımsız devletlerin bağımsızlıklarını koruyamayacakları korkuları ki bunu çoğu zaman ABD ve SSCB'nin yayılmacılığı gösterilerek yapılmıştır. Kendi himayesine alırken SSCB'de aynı taktiği kullanmıştır. ABD, Çekoslovakya, Macaristan ve Polonya ayaklanmalarında SSCB'ye müdahale etmezken, SSCB'de Latin Amerika'daki gelişmeleri görmezden gelmekte başarılı davranmıştır. 1960'lara kadar ABD ve SSCB tüm dünyaya üçüncü bir yolun olmadığını kanıtlamak için ortak hareket etmişlerdir. ABD – SSCB dışındaki ülkelerin yanı sıra bu bloklara dahil olmayan ülkelerde de yayılma eğilimi gösteren nükleer silahların imhası ve sınırlandırılması gündeme gelmiştir. Bu nedenle yapılan SALT-I ve SALT- II anlaşmaları ve devam eden görüşmeler neticesinde görülen iki önemli konu vardır. Birincisi ABD ve SSCB'deki nükleer silahların tam sayısının bilinmemesi ve yok edilen nükleer silahların genellikle üçüncü ülkelerde olması ikincisi ise ABD ve SSCB kendi ana karalarındaki silahlar hakkındaki görüşmelerde vakit geçirme, oyalama ve bilgi eksikliği sunması taktiğidir. Yumuşama Dönemi'nin bir başka boyutu ki asıl amacın bu olduğunu düşündürten olaylar zincirinin başlamasıdır. Yumuşama Dönemi'nde adeta hakimiyet alanı zincirleri kırılmış ve Bağlantısızlar Hareketi'nin başarısızlığı için iki ülke ortak hareket etmiştir. Soğuk Savaş'ın devrim, ihtilal, savaş, müdahale, bölünme, darbe, halk mücadelesi, protesto gösterileri, özgürlük mücadeleleri, terörizm, bloklar arası geçiş gibi olayların bu döneme denk gelmesi ve özellikle bağlantısız ülkeler içinde veya zayıf blok ülkeleri içerisinde cereyan etmesi önemlidir. Bu hareketler sonucunda ülkeler ya ABD tarafını ya da SSCB tarafını tercih etmeye mecbur bırakılmıştır. Yumuşama döneminde özellikle SSCB'nin, Çekoslovakya, Macaristan ve Polonya'da yaptığı müdahalelerde başarılı olması, özellikle Latin Amerika, Orta Doğu ve Afrika'da yeni müttefikler edinmesi, buna karşın ABD'nin Yumuşama Dönemi'nde elindeki müttefiklerle yetinmesinin yanı sıra bu dönemi,

Vietnam Savaşı ile geçirmesi ABD açısından büyük hayal kırıklığı yaratmıştır. ABD, kendi müttefiklerinin kendini Vietnam'da yalnız bırakmasının yanı sıra batı bloğundaki bölünme ve parçalanma hat safhaya ulaşmıştır. ABD bu dönemde, SSCB tarafından kandırıldığı ve Vietnam bataklığına düşürüldüğünü düşünmüştür.¹³⁹ ABD, Vietnam Savaşı'nda kaybettiklerini geri almak için yeniden harekete geçmek zorunda olduğunu bu nedenle yumuşamanın özellikle SSCB'ye yaradığını görmüştür.¹⁴⁰

1962 yılından itibaren başlayan yumuşama dönemi 1973 yılında ABD'nin Vietnam'da yenilmesi ile son bulma sinyallerini vermiştir. ABD, bu dönemde geri çekilme sendromunu yaşamış ve SSCB'nin yayılmasına sınırlandırma politikasını bırakarak yatıştırma politikası izlemiştir. Ancak durum 1939 öncesi İngiltere'nin Hitler Almanya'sına uyguladığı politikadan farklılık göstermiyordu. Sonuç olarak SSCB, 1943-1962 yılına kadar var olduğu sınırlarını propaganda ile aşmıştır. SALT I anlaşması SSCB'nin sanılandan daha güçlü olduğunu da göstermiştir. Askeri envanter olarak tüm NATO üyesi ülkeleri ancak Kızıl Ordu ile rakamsal olarak boy ölçüşebilecek durumda olduğu görülmüştür. Bir de ABD'nin bölgesel güç bile olamayan küçük bir güney Asya ülkesinde başarısızlığa uğraması SSCB'yi cesaretlendirmiştir.

SSCB, ABD'nin Vietnam'da başarısızlığa uğradığı tarihe kadar sürdürdüğü emperyalizme hayır, barış, özgür halklar propagandasını bu yıllarda bırakmıştır. Kıta genişlemesini sağlamak amacıyla yeni bölgeler işgal etmek için hazırlıklar yapmaya başlamıştır. ABD ise 1970'li yıllara kadar SSCB'nin bu davranışını yanlışlamak için uğraşmıştır. Ancak, SSCB 1945'deki hakimiyet alanını aşmadığı için pek fazla sorunla karşılaşmamıştır. Bugün ise SSCB, tüm dünyada faaliyet göstermeye başlamıştır. Çünkü, SSCB'li kurmaylar artık ABD'nin yenildiğini düşünmektedirler. SSCB'nin propaganda faaliyetleri sonucunda Arap Petrol Boykotu, Latin Amerika İsyancıları-Devrimleri, Pasifik'teki Komünist hareketler ve 1979 İran Devrimi ile ABD, Soğuk Savaş'ın başlangıç yıllarından itibaren izlediği emperyal politikalarda "Vietnam Sendromu"

¹³⁹ Haydar Çakmak, *Avrupa Güvenliği, NATO, AGİT, AGSP*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2003, s.137.

¹⁴⁰ Henry Kissinger, a.g.e, s.741.

nedeniyle başarısızlığa uğramıştır. ABD, SSCB karşısında düştüğü bu durumdan kurtulmak için “yeniden Soğuk Savaş” politikasını uygulamıştır. Özellikle de Reagan döneminde nükleer savaştan bile bahsetmiş, yıldız savaşları projesini gündeme getirerek, uzayda öne geçtiği SSCB’yi uzaydan vurmayı planlamıştır. Her bölgede SSCB uyduları ve müttefiklerine karşı ambargo, savaş gibi baskıların yanı sıra propaganda faaliyetlerini arttırmıştır. Soğuk Savaş’ın en yoğun propaganda aktivitesinin bu dönemde olması bu nedenle dikkat çekicidir.

1945-1970 yıllarında kadar SSCB aleyhine yapılan film, broşür vs. gibi materyallerden daha fazla 1970-1990 yılları arasındaki yirmi yılda yapılmıştır. ABD bu dönemde özellikle müttefik ülkelerde veya yandaş ülkelerdeki komünist faaliyetleri durdurmak için propaganda ile devrim, ihtilal, silahlı mücadele, karşı devrim, karşı propaganda, istihbarata karşı koyma, suikast, aydınların öldürülmesi gibi eylemler bu dönemde sıkça karşımıza çıkan faaliyetler olmuşlardır. Reagan döneminde SSCB’ye karşı nükleer silah kullanma tehdidi 1980’li yıllara kadar olan söylemlerden çok ciddi bir dil kullanılmıştır. Bu dönemde ABD, karşılıklı geri çekilme veya barış görüşmelerinin yerine kararlı bir şekilde SSCB’nin geri adım atması istenmiştir. Ronald Reagan, ABD başkanlarının aksine dış politika ile hiç uğraşmamış olan bir Hollywood sanatçısıdır. İncil’den okuduğu kıyamet günü senaryolarının bugün gerçek olabileceğini ve sonun yaklaştığına inandığını belirtmiştir.¹⁴¹ Reagan, 1981’de iktidara geldiğinde bu durumun ilk etapta ABD için bir zafiyet olduğu düşünülmüştür. Çünkü hiçbir diplomatik yeteneği olmayan bir Hollywood sanatçısı ABD Başkanı olmuştur. Ancak, Ronald Reagan, politikaya o kadar uzak değildir. Kaybetmiş olduğu bir seçim vardır ve Hollywood’da “Komünist Avcısı” olarak tanınmıştır. Yeni, ABD Başkanlığına komünizme gerçekten düşman olan, dini inançları ve gelenekleriyle komünizme karşı hayatı boyunca mücadele vermiş bir kişidir. Reagan bir rol adamı olduğu için ve muhtemelen dış politika kurallarını bilmediğinden bir çok akademisyen ve uzmana farklı ve anlaşılmaz gelmiştir.¹⁴² Reagan, iktidara geldiği 1981 yılından itibaren kesintisiz

¹⁴¹ Henry Kissinger, a.g.e, s.742.

¹⁴² A.g.e, ss.742-744.

olarak 1990'a kadar iktidarda kalmıştır. Bu süre içerisinde 1979'a kadar ABD'nin etkisini kaybettiği ülkelerdeki etkisini ABD, bu dönemde siyasal, kültürel ve askeri açıdan geri almıştır. SSCB'nin Afganistan'ı işgal etmesiyle başlayan gerilim 1981'den itibaren ABD'nin Afgan mücahitlere müthiş derecede silah ve envanter yardımı ile hat safhaya çıkmıştır. Ancak Reagan döneminin en önemli özelliği olan Soğuk Savaş'ın çekinen tarafın SSCB olması gerektiği inancı gerçek olmasıdır.

ABD, 1979 yılına kadar SSCB'nin hakim olduğu tüm ülkelerde operasyonlar düzenlenmiştir. Kamboçya, Angola, Granada, Nikaragua, Panama, Peru, Ortadoğu ülkeleri, Pasifik- Çin Hindi ülkelerine ABD yardımının yanı sıra ayrılıkçı hareketlere de para ve silah yardımı yapmıştır. Bu dönemde baş döndürücü bir şekilde propaganda faaliyetlerinin yapılması da dünya kamuoyunu oluşturmak için önemli bir etkendi. Özellikle 1983 yılında Reagan'ın SSCB'yi "kötülük imparatorluğu" ilan etmesi ve emperyalizm için her türlü yalana başvuracaklarını söylemesi müthiş bir propaganda örneği olmuştur.¹⁴³ SSCB'de ise durum ABD'nin atılımlarına karşılık geri çekilme pozisyonunda olmuştur. Tarih tekerrür etmiş ve ABD'nin Vietnam'da düştüğü bataklığa SSCB'de Afganistan'da düşmüştür. Ancak SSCB'nin Afganistan gibi dağlık, fakir bir kıta içi devleti neden işgal etmeye çalışması SSCB'nin "Rus Yayılmacılığı"nın verdiği hareketle Afganistan'da sonra Pakistan'ı alarak tarihi sıcak denizlere inme hayalini gerçekleştirmek istemiştir. SSCB, Afganistan'da müthiş bir İslami direnç ve ABD silahlarıyla karşılaşmıştır. Bu dönemde ABD'nin özellikle "yeşil kuşak projesi" ve "Komünizmin İslam'a düşman olması propagandası" etkili olmuştur. Yalnız bu etki özellikle kendini Türkiye, Afganistan ve Pakistan'da göstermiştir. ABD müttefiki olan İsrail'in düşmanı Arap ülkelerinde bu propaganda aynı etkiyi göstermemiştir. Ancak, Orta Doğu'daki sol kökenli parti veya hükümetlerin genellikle ihtilalle aldıkları iktidar sonrasında ABD, çıkarlarına uygun davranışları da gözden kaçırılmaması gereken önemli bir husustur. Bu dönemde ABD şahin politikaları izlerken, SSCB'nin karşısında "yumuşama döneminin" en etkin ismi Brejnev'i olmuştur. Ancak, Kasım 1982'de Brejnev'in ölümü ile SSCB bir iktidar mücadelesinin

¹⁴³ A.g.e, s.745.

ardından uzun sürecek bir istikrarsız iktidarlar dönemine girmiştir. Brejnev'den sonra Başkan, 1983'de iktidara gelen Yuri Andropov yaşlılıktan ve hastalıktan ölünce yine onun yerine Andropov'dan daha hasta ve yaşlı olan Konstantin Çornenko Başkan olmuştur. Oysa ABD Başkanı Reagan, uzun yıllar sürecek istikrarlı bir politika ile Başkanlık görevini sürdürmüştür. 1981'den 1986'daki Reykjavit Görüşmeleri'ne kadar Reagan nükleer bir savaşın kaçınılmaz olduğunu ve ABD'nin bundan asla çekinmeyeceğini söylemiştir. SALT II anlaşmasının ABD tarafından onaylanmaması ve Reagan'ın 23 mart 1983'de açıkladığı nükleer silahların imhası için yoğun bilimsel program hazırlığı ve silahlanmaya hız vermesi tüm stratejilerini nükleer silahlar üzerine kuran SSCB'yi korkutmuştur. Çünkü SSCB yıllardır ABD ile dengelemeye çalıştığı nükleer gücün bir anda modası geçmiş, eski bir füzeden farklı olmayacağı durumu SSCB yayılmacılığı için korkunç sonuçlar ihtimalini doğurmuştur.¹⁴⁴

SSCB, ABD'nin ilan ettiği "füze kalkanı projesi" ile yaşanabilecek ekonomik istikrar ve güçten Afganistan harcamaları nedeniyle yoksun kalmıştır. Buna karşılık ABD, Avrupa'yı nükleer füze deposu haline getirmişti. Gerçi SSCB de kendi ülkesi ve Varşova Paktı üyelerindeki nükleer silahları barındırsa da hemen yanı başındaki Avrupa nükleer deposu olması SSCB'nin nükleer gücünü önemsizleştirmiştir. Bir de Reagan'ın açıkladığı gibi nükleer silahları etkisiz hale getiren bir silah veya sistemin bulunması ki SSCB'nin bu dönemde böyle bir araştırması olmadığı bilinmektedir. SSCB için ABD'nin stratejik üstünlüğünü yakalamak için yeni ekonomik yarış anlamına gelecektir. 1986 yılına gelindiğinde Reagan ve Gorbaçov 48 saatlik bir gemi yolculuğundan sonra İzlanda'nın başkenti Rykjavik'te yapılan görüşmeler sonunda ilk 5 yılda bütün stratejik kuvvetleri %50 oranında azaltmak ve 10 yıl içinde de bütün nükleer silahları kaldırmak konusunda anlaşmışlardır.¹⁴⁵ Bu anlaşmayı yapmadan önceki Avrupa'daki nükleer silahların konuşlandırılması tartışmalarında ABD, Avrupa'yı nükleer silah deposu haline getirmek isterken, SSCB kendi nükleer gücünü dengeleyebileceği açısından tehlikelidir. Bu dönemde ABD, özellikle barış hareketleri adı altında Avrupa'da yüzlerce gösteri düzenlenmişti. Çünkü

¹⁴⁴ A.g.e, s.756.

¹⁴⁵ A.g.e, s.760.

SSCB'nin propagandası etkisiyle yirmi yıl boyunca devrimci hareketler güçlenmiştir. Özellikle Fransa, Almanya, Türkiye'de ABD denetimi etkisizleşmiştir. Fransa De Gaulle ile yeni bir Fransa politikası ile Avrupa güvenliğini Avrupalıların sağlaması, SSCB ile ikili anlaşmalar ile güvence altında olma, bağımsız nükleer güç gibi konularda faaliyet göstermişti. Ancak 1968, gençlik hareketleri, hippie kuşağı ve Beatles grubunun şarkıları Fransa'nın iç huzurunu bozmuştur. Sağ ve sol çatışmalarının yanı sıra duyarsız bir toplumun oluşması tehlikesi baş göstermiştir. Almanya ise Fransa kadar sert ve kararlı tutum içine girmemişse de doğu – batı birleşmesi hayali için ikili görüşmelerin mümkün olduğunu düşünmüştür. Türkiye'de ise istikrarsız hükümetler ve sol iktidarlar birlikte Komünist hareketler en güçlü dönemini yaşamaktaydılar. Bu dönemde propagandanın tüm inceliklerini kullanan ABD, “şahin dış politika” ile SSCB'nin yeniden silahlanma yoluna girmesini istemekteydi. SSCB, ABD karşısında prestij kaybetmemek için ABD'nin Federal Almanya ve Batı Avrupa'ya yerleştirmeyi ilan ettiği nükleer füzelere karşılık Doğu Avrupa'ya yerleştirmeyi kabul etmek zorunda kalmış ancak SSCB'nin özellikle Baltık ülkelerinde baş gösteren ulusçuluk ve ayrılıkçı hareketleri bastırmak ve egemenliğini yeniden rezerve ederek ABD ile yarışır hale gelebilecek ekonomik ve siyasi gücü kazanmak için zaman aramak zorunda kalmıştır.

ABD silah indirimi anlaşmaları ile SSCB'ye bu zamanı vermiştir. Ancak Gorbaçov'un ilan ettiği Prestiroyka (yeniden yapılanma) Glasnost (açıklık) politikaları ABD'nin ve Gorbaçov'un hiç beklemediği bir şekilde SSCB'nin dağılmasına neden olmuştur. Bu dağılma süreci de 1989'dan 1993'e kadar sürdü. Bu süreçte SSCB'nin dağılmasına hazırlıklı olan sadece Federal Almanya olmuştur. İki Almanya'nın birleşmesiyle Almanya kurulmuştur. Ancak ABD, SSCB'nin dağılmasına hazırlıklı değildi. Çünkü SSCB dağıldığında ABD ne Doğu Avrupa'da ne Orta Asya'da ne de Orta Doğu'da bir hazırlık yapmıştır. Tüm enerjisini müttefiklerini yeniden ele almak ve eski hakimiyet alanına yeniden girmek adına harcayan ABD, bu ani dağılışı karşısında şok olmuştur. Bu beklenmedik dağılma ABD'nin Avrupa'ya ve eski hakimiyet alanına tam olarak yerleşmeden olmuştur. Bu da bölgelerdeki yeni seslerin ortaya çıkmasını ve

Soğuk Savaş boyunca müttefiklere karşı sunulan SSCB tehdidini ortadan kaldırmış yıllarca hazırlanarak işlenen SSCB'ye karşı propaganda faaliyetleri tecrübesi yeni dönemde propaganda uygulama alanı bulmuştur.

2.2. TÜRKİYE - ABD İLİŞKİLERİNİN BAŞLANGICI

Türk – Amerikan ilişkileri Amerika'nın bağımsızlığını ilan ettiği 1776 yılından itibaren ABD – Osmanlı (Türk) ilişkilerinin başladığını söylenebilir.

ABD'yi oluşturan halk, Avrupa göçmeni olan İngiliz, Alman, İtalyan, Fransız kökenli Amerika doğumlu özellikle İngiliz, İskoç ve İrlanda kökenli olan 13 kolonide yaşayan halktı. Bu halk Hıristiyan olması, Avrupa kökeninden gelmesi nedeniyle emperyalist bir görüş, ulus-devlet modelinin getirdiği argümanları kullanan yayılcı bir devlet olarak tarih sahnesine çıkmıştır. Bu nedenle 1800'lü yıllardan itibaren Türk coğrafyası olan Osmanlı Devleti topraklarının bakir ve zengin varlığından pay almak için diğer Avrupalı devletler gibi ABD de Osmanlı ile çeşitli münasebetler içine girmiştir. ABD - Osmanlı ilişkileri 1831 yılına kadar Osmanlı merkezi yönetiminden ziyade Osmanlı eyaletleri ise ABD arasındaki çeşitli ticaret ve korsanlık faaliyetleri yüzünden başlamıştır.¹⁴⁶ ABD- Fas, Cezayir, Tunus ilişkileri bu boyutta incelendiğinde Osmanlı merkezi yönetiminin direk olarak ABD ile münasebeti 1983 yılında imzalanan "Seyr-ü Sefain Ticaret Anlaşması" ile başlamış ilk ABD maslahatgüzarı David Potter'in 1831 yılında İstanbul'a gelişiyle ivme kazanmıştır.¹⁴⁷ ABD, Osmanlı toprakları üzerinde yürüttüğü ticaret faaliyetlerinin yanı sıra misyonerlik merkezleri, kolejler, hastaneler de açmış, çeşitli dönemlerde bu kuruluşlar ABD çıkarlarına hizmet etmek için bir çok faaliyetlerde bulunmuşlardır. Özellikle misyonerlik faaliyetleri çalışmalarında AB, Osmanlı topraklarında yaşayan gayri Müslimlerin haklarını korumak adına büyük oranda isyan ve bağımsızlık hareketlerine destek vermişlerdir.¹⁴⁸

¹⁴⁶ Çağrı Erhan, *Türk-Amerikan İlişkilerinin Tarihsel Kökenleri*, İmge yayıncılık, Ankara, 2001 ss.33-66.

¹⁴⁷ Fahir Armaoğlu, *Belgelerle Türk – Amerikan Münasebetleri*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1991, s.119.

¹⁴⁸ Mustafa Balcıoğlu, *Teşkilat-ı Mahsusa'dan Cumhuriyet'e*, ss .69-80.

Resmi olarak 1830 yılında başlayan Osmanlı- ABD ilişkileri I. Dünya Savaşı'na Osmanlı Devleti'nin girmesi ile başlayan süreçten 1917 yılına kadar sürmüştür. Osmanlı Devleti, ABD ile bu neredeyse 100 yıl süren dönemde 5 anlaşma imzalamıştır.¹⁴⁹ 23 ABD elçisi İstanbul'da 12 Osmanlı Elçisi ise Washington'da görev yapmış ve Ticari faaliyetlerde ABD Osmanlı'da ciddi gelişmeler kaydetmiştir.¹⁵⁰ Osmanlı- ABD ilişkilerinde yaşanan bir çok önemli gelişmeye rağmen Osmanlı tarihini etkileyecek bir etki yaratmamıştır. Bundaki en önemli nedenler dönemin şartları neticesinde coğrafi uzaklık ve her iki ülkenin iç politikası ve ilişkiden beklentilerinin farklı olması etkilidir. ABD Osmanlı'ya açılım, pazar bölgesi olarak bakarken Avrupalı mantıkla Osmanlı'yı düşman ve Hıristiyanları ezen unsur gözüyle görmektedir. Ayrıca ABD'nin ilan ettiği Monroe Doktrini nedeniyle Osmanlı- Avrupa ilişkilerine karışmak istememekteydi. Oysa Osmanlı ABD'yi Avrupa devletlerine karşı kullanabileceği, üçüncü bir yol olarak görmekte ticari kolaylıklarla Avrupalı düşmanlarına karşı ABD'yi müttefik olarak görmek istemekteydi. ABD'nin Osmanlı'nın bu isteğine hiçbir zaman olumlu bir tavır göstermemesinin yanında özellikle gayri Müslimlere verdiği destek ve I. Dünya Savaşı'nda Ermeni sorunları nedeniyle Osmanlı'ya düşmanca tavır almış ve nitekim 1917 yılında ABD – Osmanlı ilişkileri Cumhuriyetin kurulmasına kadar kesilmiştir.

2.2.1. Atatürk Dönemi Türkiye – ABD İlişkileri (1923 – 1939)

Bu dönemde Türk – Amerikan ilişkileri aslında psikolojik ortamın hazır olmasında rağmen ciddi bir gelişme göstermemiştir. Bundaki en önemli neden ABD'nin ilan ettiği Monroe Doktrinine I. Dünya Savaşı sonrası geri dönmesi, ABD'nin oluşturmak istediği ideal Dünya Milletler Cemiyeti örgütünün galipler arasında yapılmasıdır.¹⁵¹ Yeni kurulan Türk Devleti'nin Avrupa'ya karşı savaşması, Wilson prensiplerinin Türk Devleti üzerinde kurulmasını öngördüğü Ermenistan ve Kürdistan devletler prensibi, ABD'nin tecrit edilen Ermenilere baskısı ve Cumhuriyet'in kuruluşu sırasında Anadolu'da çıkan isyanlarda Amerikan misyonerlerinin etkisi nedeniyle bu dönemde Türk – Amerikan

¹⁴⁹ Fahir Armaoğlu, a.g.e, ss. 1-18.

¹⁵⁰ Çağrı Erhan, a.g.e. ss.417-420.

¹⁵¹ Margaret McMillan, a.g.e., s.87.

yakınlaşması mümkün olmamıştır. Ancak Türk Devleti'nin ABD'ye bakışı olumlu olduğu Atatürk ile Roosevelt arasındaki mektuplaşmalardan bilinmektedir.¹⁵² ABD, Lozan Konferansı hakkında yapılacak siyasi ve mülki düzenlemelerin sorumluluğunu almamak için katılmamıştır. Ancak temsilci ile görüşlerini bildirmiştir.¹⁵³ Bu dönemde Türk – Amerikan ilişkilerindeki önemli kırılma noktaları; Ermeni sorunudur. ABD'de yaşayan Avrupa göçmeni ve Anadolu göçmeni Ermeniler ABD'nin Türkiye'ye karşı tutumunu etkilemekteydiler.¹⁵⁴ Ancak ABD'nin Türkiye'ye karşı neredeyse 1940'lara kadar süren soğuk politikasında etkili olan Avrupa'daki gelişmelerdir. Bu dönemde ABD 1929 Ekonomik Buhranı'nı yaşamış Avrupa büyük bir çöküntüyle yeni emperyalist politikalar izleyerek pazar payını arttırmak için hayati tehlikeleri göze almaktaydı. Özellikle Avrupa'da başlayan Hitler iktidarı ABD'nin Türkiye'deki projelerini rafa kaldırmasına neden olmuştur. Chester projesi, Boğazlar sorunu birkaç defa ABD'nin Türkiye hakkında görüş bildirmesine neden olsa da uluslararası ortam ve ABD'nin kamuoyu tutumu ABD'nin bir Avrupa sorunu olarak gördüğü Türkiye ile ilişkilerini geliştirmesine olanak vermiştir.

Türk – Amerikan ilişkilerinde milat 1 Nisan 1939 yılında imzalanan Türk – Amerikan Ticaret Anlaşması'dır. Bu yılın özellikle II. Dünya Savaşı'nın başlangıç yılı olarak göz önüne alındığında ilişkilerin başlamasının bir süre daha ertelenmek zorunda olduğu görülmüştür. Bu ertelemenin en önemli nedeni 1939'da başlayan Türk- Amerikan Ticaret Anlaşması gereğince Türkiye'ye ödünç verme ve kiralama yoluyla yapılan askeri ve sivil yardımlarla Türkiye'nin İngiltere safında savaşa girmesi amaçlanmaktaydı. Ancak Türkiye tarafsız kalmaya devam ettiği gibi 1941 yılında Almanya ile imzaladığı Ticaret Anlaşması ile ABD'nin tepkisini çekmiş ve ilişkiler son bir kez daha kesintiye uğramıştır.¹⁵⁵

¹⁵² Mustafa Balcıoğlu, a.g.e, s.463.

¹⁵³ Fahir Armaoğlu, a.g.e., s. 20.

¹⁵⁴ Haluk Özdemir, "Diaspora Ararat'ı Ararken: Ermeni Kimliği ve Soykırım İddiaları", *Ermeni Araştırmaları Dergisi*, 2004, Sayı. 14-15, s..95

¹⁵⁵ Mustafa Balcıoğlu, a.g.e. s.456.

2.2.2. İkinci Dünya Savaşı'ndan Soğuk Savaş'a Türkiye – ABD İlişkileri (1939-1947)

ABD, I. Dünya Savaşı'nın galipleri arasında olmasına rağmen ABD'nin dünya politikasında yerini almamıştır. 1929 ekonomik buhranı ve Avrupalı müttefiklerinin savaş sonrası ABD ile ilişkilerinde yaşanan olumsuzluklar, Amerikan kamuoyunu "Avrupa için bir kez daha asla" görüşüne yöneltmiştir. Monroe Doktrini'ne geri dönmüştür. Ancak ABD, bir dünya devleti olmak için global politikalar izlemek zorunda olduğunu her fırsatta dile getirmiştir. Bunun için gerekli çalışmaları yapmıştır. Özellikle ikili ticaret anlaşmaları ile yapılan ticari faaliyetler, siyasi ve askeri açıdan desteklenmedikçe gücü görülmediğini bilen Amerikan Ticaret şirketleri iktidarı global bir siyasi ve askeri politika izlemeye zorlamıştır. Roosevelt, Amerikan kamuoyunu global siyaset izlemeye hazırlamak için yurt gezilerine çıksa da savaşa karşı olan kamuoyunun isteğine göre konuşmalar yapmak zorunda kalmıştır. Alman denizaltılarının Amerikan ticaret gemilerine saldırması ve ABD aşırı derecede propaganda edilen Hitler'in çılgınlıkları ABD halkının "savaşa evet" dememelerini sürdürmesini engellememiştir. ABD, ödünç verme ve kiralama anlaşmalarıyla müttefiklere yardım etse de, savaşa girmediği için savaş sonrası oluşacak ortamda etkin bir global rol kapamayacağını düşünmektedir. Ancak tarihler 1941 yılını gösterdiğinde Japonya'nın Pearl Harbour baskını Amerikan kamuoyunu savaşa girmeye ikna etmiştir. 7 Aralık 1941 yılında ABD, Japonya'ya ve Almanya'ya savaş ilan etti.

Türk – Amerikan ilişkileri 1941 yılına kadar ABD'nin işbirliği içinde olduğu, İngiltere ile gelişen ikili ilişkiler çerçevesinde sürdürülmüştür. Müttefikler Türkiye'yi II. Dünya Savaşı'na sokmak istemişlerdir. Özellikle Türkiye'nin savaşa girmesi için İngiltere ve ABD Türkiye'ye silah ve sivil yardımlar sözü vermiş ABD'nin kiralama ve ödünç verme yasasından Türkiye'yi de yararlandırmıştır. Ancak Türkiye'nin ısrarla savaş dışı kalması, ABD'de Türkiye aleyhtarı bir havanın oluşmasına neden olmuştur. ABD'de varolan Türkiye karşıtlığı lobisi ABD'de Türkiye'ye karşı bir çok iftira ve suçlamalara neden olmuştur. Türkiye'nin Almanya ile olan ticareti ve Türkiye'deki Alman propagandasının

etkisi Amerikalılar ve İngilizler tarafından hep eleştirilmiştir. Özellikle bu dönemde Türkiye'deki Türkçü ve Turancı yaklaşımları Almanya tarafından desteklendiği ve buna da Türk iktidarın göz yumduğu iddia edilmiştir.¹⁵⁶ Türkiye'nin savaşın dönüştüğü yıl olan 1944 yılında Almanya ile ilişkilerini kesmesi ve son anlarda Almanya'ya savaş ilan etmesi ile Türkiye de İngiltere ve ABD ile ilişkilerini geliştirmeye çalışmıştır. Bu dönemde Türkiye, İngiltere ve ABD ile ilişki kurabilmek için Alman etkisinin sonu olan siyasi ve sosyal yapılanmaların arka plana atılması için Alman sisteminden etkilendiği iddia edilen Türkçü-Turancı faaliyetlerin engellenmiştir. Bu yıllarda faşist Turancı olmakla suçlanan İsmet İnönü şimdi komünist olmakla suçlanmış 3 Mayıs 1944 tarihi Türkçü aydınlanmanın yargılandığı tarih Türkiye'de bir milat olmuştur.

Türkiye bu dönemde uluslararası konjektürden ve birlikte hareket ettiği ülkelerin hakim ideolojilerinden etkilenmiş ittifak arayışında dahil olmak istediği ittifakın ideolojik bağlantılarını Türkiye'de var olmalarını sağlayarak yakınlık kurmak istemiştir. Türkiye 1947 yılında netleşen bloklaşmadan itibaren ABD'nin politikalarını uygulayarak ve ülkedeki komünist ideolojiye hayat sahası bırakmayarak ülkede komünistlere yaşamak olanağı tanımamaya çalışmıştır. Türkiye batılılaşma uğruna yüzyıllık geleneği olan ittifak politikası uzak bir müttefik anlayışı sayesinde ABD ile aynı ittifakta yer almaya çalışmıştır. 1947 yılından itibaren Türk- Amerikan ilişkilerinde bazı kopma noktaları da dahil olmak üzere Türkiye günümüze kadar ABD ile ilişkilerini sürdürmüştür.

2.3. SOĞUK SAVAŞ SIRASINDA ABD'NİN TÜRKİYE'YE BAKIŞI

Türkiye'nin jeopolitik konumu tarihten itibaren hep önemli olmuştur. Anadolu toprakları Asya ve Avrupa uygarlıklarının kesişme noktası olduğu gibi İslam-Hıristiyan uygarlığı, İskender - Pers, Bizans-İran, Bizans-Selçuklu, Osmanlı-Avrupa devletlerinin hep çatışma ve hakimiyet mücadelesinin yaşandığı topraklar olmuştur. I. ve II. Dünya Savaşı'nda jeopolitik önemi nedeniyle hep ön planda olan bu topraklar Soğuk Savaş döneminde de Avrupa

¹⁵⁶ Johannes Glasneçk, *Türkiye'de faşist Alman Propagandası*, Onur yayınları, Ankara, 1968, ss.55-280.

ile SSCB, Orta Doğu ile SSCB arasında stratejik bir bölge olarak görülmüştür. 1947 yılında ABD başkanı Truman doktrinini ilan ederken komünizmle savaşta en önemli ülkelerin Türkiye ve Yunanistan olduğunu vurgulamıştır. Türkiye'nin ABD tarafından desteklenmesi SSCB'nin isteklerine de cevap nitelikli olmuştur. Bazı akademisyenlerin ABD'nin amacının Türkiye'ye yardım değil SSCB'ye karşı izlemek istediği düşman politikasında bir an önce Soğuk Savaş'ı başlatmak istemesidir.¹⁵⁷ Soğuk Savaş, dünya paylaşımında ABD-SSCB ittifakı olarak yorumlanabilse de Türkiye bölgesel açıdan ABD ile ittifak yapabilecek en uygun ülke konumunda olması önemlidir. ABD'nin dünyaya verdiği demokrasi ve barış için komünizm tehlikesinden bahsederken demokrasi ve liberalizm ABD'nin öncelikli ideolojisini oluşturmaktadır. Bu nedenle bölgede bu kritere en uygun olan tek ülke Türkiye olarak karşımıza çıkmaktadır. Her ne kadar demokratik gelişmeler sağlanamamış ve liberal bir ekonomiden bahsedilemese de Türkiye Batılılaşma çabasıyla Avrupa ittifakında yer almak istediğini ve Avrupalı müttefikleriyle olan ilişkileri Türkiye'yi Avrupa yanlısı bir ülke konumuna sokmuştu. Önceki bölümlerde anlatılan nedenlerden dolayı ABD'nin Ortadoğu bölgesi ve Güney Doğu Avrupa'da müttefik ihtiyacı Türkiye ve Yunanistan'la aşılacak istenmiş özellikle yine önceki bölümlerde bahsedilen İngiltere'nin artık global politika izleyemeyeceğini açıklaması nedeniyle ABD Truman doktrinini ilanıyla İngiltere'nin boşaltmış olduğu yerleri ABD hakimiyeti ile doldurulması olarak ortaya çıkmıştır. Türkiye, jeopolitik konumu nedeniyle hem SSCB'ye karşı bir tampon ve serbest hareket bölge olma özelliği olması yanı sıra Ortadoğu bölgesine ABD, açılımı sağlayacak konumda olması bölge olaylarına müdahalede iyi bir üs olma görevi göre bilecek olması nedeniyle ABD, Türkiye ile ilişkileri geliştirmek ve ittifak içine almak zorunluluğu hissetmiştir.¹⁵⁸

ABD, II. Dünya savaşı sonunda SSCB'nin dış politika yöntemlerine karşılık barışçıl düzenlemeler meydana getiremeyince Truman Doktrini ile Soğuk Savaş olarak adlandırılacak SSCB'yi sınırlandırma ve çevreleme politikalarını uygulamaya koymuştur. SSCB'nin bir deniz gücü olarak ortaya çıkmasını engellemek isteyen ABD, SSCB'nin özellikle Yunanistan, Türkiye,

¹⁵⁷ Türkkaya Ataöv, *Amerika NATO ve Türkiye*, Aydınlik Yayın Evi, Ankara, 1969, ss.20-97.

¹⁵⁸ Oral Sander, *Türk-Amerikan İlişkileri*, Sevinç Matbaası, Ankara 1979, s.16.

İran, Pakistan ve Kore hattını sağlamlaştırmak adına bu ülkeler ile güçlü işbirlikleri kurma yoluna gitmiştir.

Türkiye bu bağlamda, ABD'nin SSCB'yi çevreleme politikası izleyeceği Doğu Akdeniz havzasında ki politikalarda kilit ülke olarak önem arz etmektedir. 1947 yılından 1952 yılına kadar geçen sürede yaşanan olaylar neticesinde Türkiye'nin NATO üyesi olması gerekliliği iyice artmıştır. 1947 yılında başlayan İran sorunu ABD'nin eğer önlem alınmazsa Türkiye ve Yunanistan'ın SSCB uydusu olacağını ve SSCB'nin Doğu Akdeniz'de hem Avrupa'yı tehdit edeceği gibi Afrika, Orta Doğu, Hindistan bölgesinde de hakimiyet kurabileceğini görmüştür.

ABD'nin elindeki nükleer silahlar nedeni ile 1950 yılına kadar SSCB'nin Avrupa veya herhangi bir bölgede ABD'nin izin vermemesi halinde genişleme veya operasyon düzenleyemeyeceği fikri SSCB'nin Berlin olayları, Çekoslovakya Darbesi, 1949 yılında atom bombasını yapması, Çin'de Mao'nun iktidara gelmesi ve Kore savaşı ile ABD'nin nükleer gücünün SSCB'yi caydıramayacağı anlaşılmıştır. SSCB'nin Kore'de olduğu gibi Avrupa'da da askeri harekate girişebileceği endişesi çoğalmıştır. ABD, SSCB ile olası bir savaşta üstün duruma geçebilmek için gerekli olan üs ve müttefik ülke imkanlarını sağlamak adına oluşturulan "güvenlik kalkanını" genişletmek zorunda olduğunu görmüştür.

SSCB'nin Batı Avrupa'ya saldırması durumunda güçlü kara birlikleri ile Avrupa'yı işgal etmede hiçbir sorun yaşamayacağı düşünülecek olursa ABD'nin Avrupa savunmasındaki coğrafi engeli de göz önünü alınırsa ABD'nin SSCB'yi böyle bir savaşta saf dışı edebilmek için Türkiye'ye ve Türkiye'de kuracağı üslere ihtiyacı daha da belirgin bir şekilde ortaya çıkmıştır. SSCB, Avrupa'da girişeceği harekatta ABD Türkiye'deki üslerden kalkan ağır bombardıman uçakları ile SSCB silah fabrikalarını imha edebilecek ve SSCB'nin geniş bir alanda savaşmasını sağlayacaktır. Batı Avrupa'nın güvenliğini sağlayabilecekti. Avrupa'nın güvenliğini sağlamak, SSCB'nin genişlemesine engel olmak, küresel olarak Amerikan çıkarlarını savunabilmek adına ABD, Türkiye'yi kendi saflarına

katmak için bir çok yöntemi kullanmıştır. 1946 yılından itibaren başlata bilecek ancak özellikle 1948 Marshall yardımı ile büyük oranda alt yapısı tamamlanan Türkiye’de ABD etkisini artırma çalışması, 1952 yılında Türkiye’nin NATO üyesi olması ile tamamlanmıştır. 1952 yılına gelene kadar ABD’nin Türkiye’yi neredeyse her alanda desteklemesi, hala Türkiye’de söylenen Mehmet Ali Birand’ın dile getirdiği, Türkiye, Türklere bırakılmayacak kadar değerli bir ülkedir. Söylemi kanıtlar niteliktedir. Türkiye’nin 1947-1952 yılları arasında uygulamış olduğu politika yeni kurulmuş cumhuriyetin Atatürk’ün dış politika yöntemlerine uygun olarak tam bağımsız ve ulusal çıkarlar doğrultusunda olduğundan ABD Türkiye’nin NATO üyesi olmasına kadar üslerini kullanılmayacağı gerçeğini görmesine neden olmuştur. Bu nedenle ABD, Bağdat paktı, Ortadoğu Komutanlığı, Balkan Paktı gibi bölgesel savunma ve işbirliği çalışmalarında Türkiye’yi üslerini ABD’ye açması karşılığında desteklemiştir. Ancak Türkiye özellikle NATO’nun kuruluşundan itibaren NATO üyesi olmadan buna yanaşmamıştır. Türkiye’nin NATO üyesi olmadan ülkede Amerikan üsleri kurulmasına izin vermemesindeki önemli ortaya koyulabilecek bir neden olarak karşımıza böyle bir durum karşısında SSCB’nin saldırısına karşı Türkiye’nin güvenliğini sağlayacak hiçbir sistemin olmayışı ve cumhuriyeti kuran anlayışın devamı olan partinin iktidarda olası gösterilebilir. ABD’nin özellikle 1948 yılından itibaren yoğun temas halinde olduğu Türk bürokrasisinin özelliklerini anlamış olması muhtemel olduğu ABD’nin Türkiye’deki etkin çevreler ile yoğun temas halinde olması ile gösterilebilir. Bu dönemde iş dünyasının, medya patronlarının, dışişleri bakanlığı elemanlarının yanı sıra Türk silahlı kuvvetlerinin etkin isimlerinin ABD’ye ziyarete gitmesi ve ABD’den de bu oranda etkin kişilerin Türkiye gelmesi irtibatlar kurdukları, ABD’ye giden görevlilerin ABD’den geldikten sonra Türkiye’de önemli mevkilere gelmesi Türkiye’deki Amerikan etkisini göstermek açısından önemlidir.

Ankara Radyosunda, Amerika lehine programlar yapan Selim Sarper’in ABD’deki BM temsilcisi olarak atanmasından sonra dışişleri bakanı olması, Türkiye’de özellikle hava üsleri isteyen ABD’nin Türk hava kuvvetlerini de geliştirerek SSCB’ye karşı yapılacak herhangi bir hava hareketinde kullanmak istediği Türk hava kuvvetlerinin etkin korgenerali Zeki Doğan’ın 10 Ağustos

1948 tarihinde ABD'yi ziyaret etmesi ve Truman'ın özel uçağı ile Türkiye'ye geldikten 20 gün sonra terfi ederek orgeneral olması ve hava Kuvvetleri komutanlığına atanması¹⁵⁹ 1952 yılından sonra başlayacak olan Amerikan üsleri ve ülkedeki Amerikan etkisinin arka planını kişilere balı olduğu söylenemese de şüphe uyandıran önemli gelişmelerdir.

Türkiye'nin NATO üyesi olmak için verdiği yoğun çaba karşısında ABD'de durum aynı şekilde Senatoyu ve müttefik İngiltere'yi ikna etmeye çalışan Amerikan Başkanı Johnson, 23 Mart 1951 tarihinde Amerikan senatosuna verdiği demeçte *“Doğu Akdeniz'in sadece bu bölge için değil tüm dünya için oneli olduğunu SSCB'nin yüksek silah gücüne karşılık vermek için ABD'nin de bu bölgede hava, kara, deniz kuvvetlerini kullanarak hemen cevap vermek için emre amade olması gerekmektedir”*¹⁶⁰ diyerek, Türkiye'nin NATO üyesi olarak üslerini Amerikan kuvvetlerine açmasının hayati derecede önemli olduğunu anlatmıştır.

Amerika'nın SSCB'ye karşı saldırı stratejisinde önemli bir noktada olan Türkiye'de hava üslerinin yanı sıra NATO üyesi olacak olan Türkiye'nin hava kuvvetlerini geliştirerek SSCB'ye karşı hava gücünde büyük üstünlük sağlamayı amaçlamıştır. ABD, Türkiye'ye hava jetleri vererek Türk Hava Kuvvetlerinin gelişmesini amaçlamakta 22 ocak 1951 tarihinde Türkiye'ye jet yardımı yapmış ve jet uçaklarına uygun olarak en az beş havalimanı yapmak gerektiğini belirtmiştir.¹⁶¹ ABD, Türkiye'nin kesin bir şekilde Amerikan politikalarına uygun olarak dış ve iç politikasını düzenlemek gerektiği inancını pekiştiren gelişmeler Amerika'nın Avrupa, Ortadoğu ve Uzakdoğu'daki dış politika yöntemlerini uygulamada stratejik bir ülke olarak Türkiye'nin en uygun toprak ve enerjiye sahip olması önemli noktayı oluşturmaktaydı. Bu nedenle ABD Türkiye'de ihtiyacı olan üsleri alabilmek için gerekli olan her şeyi yapmanın gerekli olduğunu New York Times yazarlarından Sulzberger şöyle açıklamaktaydı; *“tarafsız bir ülke olarak bile Türkiye, Batılı devlet için büyük bir tehlikedir. Böyle bir siyasal durum SSCB'nin yeni bir savaşta Balkanları hatta İtalya'yı hiç hesaba*

¹⁵⁹ *Cumhuriyet Gazetesi*, I. Cilt, 10-30 Ağustos 1948.

¹⁶⁰ *Ayın Tarihi Dergisi*, Mart 1951, s. 107.

¹⁶¹ *Cumhuriyet Gazetesi*, 22 ocak 1951.

katmadan doğrudan Kuzey Avrupa'ya yönelecektir."¹⁶² Türkiye'nin ABD ve Avrupa açısından önemini ortaya koymaya yetecek olan bu açıklama ABD'nin Türkiye'ye bakışının nedenlerini de ortaya koymaktadır.

Türkiye'deki Amerikan propagandasını anlatırken yukarıdaki nedenlerin etkili olduğunu söylemek ABD'nin Türkiye'yi sorgusuz müttelik haline getirmek için yaptığı çalışmaların nedenlerini anlamak açısından önemlidir. Amerika'dan Türkiye'ye bakmak sadece haritadaki yerini görmek halinde bile ne kadar önemli olduğunu anlamaya yetmektedir. Soğuk Savaş döneminde Amerikan politikaları açısından Türkiye'nin önemini anlamak haritaya bakmak kadar kolaydır.

2.4. SOĞUK SAVAŞ SIRASINDA TÜRKİYE'NİN ABD'YE BAKIŞI

Türkiye Cumhuriyeti Batılı emperyalist güçlere karşı verdiği mücadele ile kurulan Batı tarzı yapılanmayı seçen, Avrupa ülkeleri seviyesine gelmek isteyen Batılı ülke modelini kendine model seçmiş bir ülkedir. Türkiye'ye uluslararası ortam ve daha sonra da bahsedilecek olan propaganda yöntemleri ile ittifak politikalarına dahil olmak durumunda da kalmıştır. İttifak politikası Soğuk Savaş döneminde de kendini göstermiş II. Dünya savaşının sonuçları Türkiye cumhuriyetine demokratik güçlerin daha sağlam ve devamlı olduğunu ABD'nin Atom bombası gücüyle yenilmez olduğunu, tarafsız kalsa da Türkiye'nin jeopolitik konumunun her dönemde işe yarayan bir etken olduğunu, boğazların her zaman önemini koruduğunu göstermiştir. Boğazların korunması ve öneminin kullanılması 1936 yılında Atatürk, Başbakan İnönü ve Dışişleri Bakanı Saraçoğlu arasında yapılan gizli yazışmalardan anlaşılmaktadır.¹⁶³ Gizli yazışmalarda Montreux anlaşmasının kararlarını Türkiye lehine kabul edilebilmesi için İtalya tehlikesi ve İtalya ile kesilen ilişkilerinin başlaması, Türk donanmasının güçlendirilmesi ancak Türk donanma gücünün (tonaj oranında) yarısının boğazlardan geçebilmesi İngiltere ve SSCB için çok küçük miktarlar

¹⁶² Oral Sander, *a.g.e*, s.59.

¹⁶³ Ertuğrul Zekai Ökte, "Montreux Boğazlar Konferansı Sürecinde Türk Dış Politikasını Yönlendiren Gizli Yazışmalar", *Belgelerle Türk Tarihi Dergisi*, İstanbul, Kasım, 1998, Sayı, 22, ss. 69-75.

olduğu için savaş zamanında işe yaramayacak olması görüşleri ve boğazların kesinlikle Türk savunmasına bırakılması görüşleri ve emirleri verilmiştir.

Bu dönemde, Türkiye boğazların Türk egemenliğinde kalmasını sağlayan Montreux anlaşmasının tartışılmasını istememektedir. II. Dünya savaşı sonunda, kararın savaş çıkma olasılığı nedeniyle alınmış olması Montreux anlaşmasının savaş sonunda SSCB tarafından tartışılmaya açılmış ve Türkiye'ye Boğazlar sorunu hakkında nota vermiştir. 19 Mart 1945 tarihinde Ankara'nın Moskova büyük elçisi Selim Sarper'e Molotov tarafından verilen bu nota da SSCB ile imzalanan 1925 tarihli Türk-Sovyet anlaşmasının yenilenmeyeceği ancak yeni bir anlaşma yapılabileceği de belirtiyordu.¹⁶⁴ Saper, Molotov'la görüşmelerinde ve SSCB basınına yansıyan Türkiye haberlerin de SSCB'nin savaş sonrası Türkiye görüşlerinin dostane olmadığını özellikle SSCB'nin boğazlar hakkındaki olumsuz görüşlerinin yanı sıra doğu sınırında düzenleme yapmak istediği Kars ve Ardahan'ın SSCB'nin özerk Cumhuriyeti olan Gürcistan topraklarına dahil edilmesi gerektiği görüşleri olduğunu öğrenmiş ve bu durumu Ankara hükümetine iletmıştır. Yalta, Kahire, Tahran ve en nihayetinde Potsdam konferansında SSCB'nin Türkiye'ye karşı tutumu özellikle savaş sırasında SSCB'nin savaşa girmesindeki ısrarı ve savaş sonrasında Türkiye'nin mağluplar statüsünde ele alınmasını istemesi ardında Türkiye hakkında nota vermesi Türkiye'nin SSCB'ye karşı olan güvensizliğini artırmıştır. SSCB'nin komünizmi yayma amacıyla ilk baskı uygulayacağı ülke olarak Türkiye'yi gördüğü izlenimini güçlendirmiştir. SSCB'nin Türk Kurtuluş Savaşı sırasında Atatürk'ü milli Mücadeleyi desteklemesindeki nedenin emperyalist Batılı güçlere karşı mücadele veren Türkiye'nin komünist bir ülke olacağı ve olması gerektiği görüşleri ve yaptığı çalışmalarıdır.¹⁶⁵ Kurtuluş Savaşı döneminde, ABD ve İngiltere'nin tutumu nedeniyle Türkiye'nin SSCB'ye karşı iyi komşuluk politikası izlemek zorunda kaldığını gösteriyordu. Türkiye 1935'li yıllardan itibaren ilk önce İtalyan, II. Dünya savaşında Alman ve 1945 yılından sonrada SSCB tehlikesi nedeniyle ekonomisini ve halkını savaş

¹⁶⁴ Ayşegül Sever, *Soğuk Savaş Kuşatmasında Türkiye, Batı ve Ortadoğu 1945-1958*, Boyut Yayınları, İstanbul, 1997, s.19.

¹⁶⁵ Baymirza Hayit, "Sovyet Kaynaklarında Atatürk", *Belgelerle Türk Tarihi Dergisi*, İstanbul, Mart 1985, Sayı.1, ss. 20-26.

durumu düzeninde tutmuş çok sayıda asker beslemek zorunda kalmıştır. Ekonomik yatırımları askeri harcamalara ayırmak zorunda kalmıştır. II. Dünya savaşında aldığı ABD ve İngiliz yardımının devam etmemesi halinde Türkiye'nin SSCB'ye karşı ordusunu güçlendirmede çok zor durumda kalacağı gözler önündeydi. Bu nedenle boğazlar konusu kullanılarak tarihi Rus isteklerine karşı İngiliz desteğinin kullanılması yoluna gidilmesi kararlaştırılmıştır. Ancak İngiltere'nin savaş sonrası ekonomik ve askeri durumu göz önüne alındığında bunun mümkün olmadığı görülmüştür. İngiltere'nin tarihi hakimiyet alanını bıraktığı ABD'nin Türkiye'ye yardım etmesi için ABD'nin görüşü sorulmuş, ilk etapta boğazlar konusunda neredeyse SSCB ile aynı düşündüğü görülen ABD büyük bir hayal kırıklığı yaratmıştır. 1945-1946 yılları Türkiye'nin güvenlik açısından en zor geçen yılları olmuştur. 1945 yılından itibaren başlayan ABD-SSCB anlaşmazlığı Türkiye'nin ABD ile yakınlaşmasını sağlayacak ortamı hazırlamıştır. SSCB'nin savaş sonrası Avrupa ve Ortadoğu'da yapmak istediği düzenlemeleri kabul edilemez bulan ABD, SSCB'nin İran'dan çıkmak istememesi , Doğu Avrupa ve Balkanlardaki hızlı yayılışı, Yunanistan'daki iç savaşın komünistler lehine dönüşmesi İngiltere'nin ardından Dünya'ya hükmeden global politikalar izlemek isteyen ABD'nin Türkiye'ye yardım etmesini sağlamıştır. 6 nisan 1946 tarihinde Missouri adlı zırhlı savaş gemisinin İstanbul limanına gelmesi Türkiye tarafından ABD'nin SSCB'ye karşı Türkiye'yi desteklediği imajını vermiştir. ABD dışişleri bakanlığı ve İngiliz hükümeti ABD'nin Türkiye'yi desteklemesi bakımından önemli görüşler ileri sürmüşler eğer Türkiye ve Yunanistan SSCB'nin güdümüne girerse tarihi Rus hayallerinin gerçek olacağı gibi İngiliz ve ABD çıkarlarına ters olacak olan Orta Doğu petroleri de SSCB'nin eline geçeceği görüşü etkinlik kazanmıştır. 1947 yılında ilan edilen ve Soğuk Savaş'ı başlatan Truman doktrini bu tezdin yola çıkararak, Türkiye ve Yunanistan'a yardım edilmesi gerektiğini belirten görüşün benimsenmesini sağlamıştır. 1947 yılında ABD desteğini almayı garantileyen Türkiye bu tarihten itibaren ABD ve Avrupalı müttefikler safında yer alan bir ülke olmuştur. Türkiye'nin ABD ile ittifak yapmasına mecbur olmasını gerektiren şartları kısaca sıralayacak olursak:

- a) SSCB'nin savaş sonrası tutumuna karşı Türkiye'nin vereceği tepkinin SSCB açısından caydırıcılığının düşük olması.
- b) Ordusunu modernize etmek ve büyük sayıdaki orduyu beslemek zorunda olan Türkiye'nin dış yardıma gereksinin duyması.
- c) Gelişme sürecinde olan Türkiye'nin ekonomisinin bozulması ve yatırıma ayrılması gereken paranın askeri harcamalara gitmesi.
- d) Uzun süren savaş ortamında tarımla uğraşan üretim yapan kalifiye elemanların, genç nüfusun silah altında tutulması nedeniyle oluşan verin düşüklüğünün Türkiye'yi açlık sınırına getirmesi ve bir çok yiyecek maddesinin ithal edilmek zorunda olunması.
- e) Oluşacak olan uluslararası ortamda Türkiye'nin savaşın galip devletleri safında yer alması nedeniyle itilmiş olduğu yalnızlığın Türkiye için doğuracağı sorunların Türk devletinin varlığını tehlikeye düşürecek boyutlara ulaşması.
- f) Halkın aşırı fakirleşmesi sonucu oluşan toplumsal kaosun düzeltilmesi için gerekli güvenlik önlemlerinin alınmasının zorunluluğu.

Nedenlerinden dolayı bir müttefike ihtiyaç duyan Türkiye dönemin en güçlü ve global politikalar izlemeye soyunmuş olan ABD ile iş birliği içine girmeyi hayati derecede önemli görmüştür.¹⁶⁶

Türkiye, güvenlik ve diğer ekonomik etkenler nedenleri ile ABD ile olan ittifaka değer vermesindeki önemli nedenlerden biri de tarihi deneyimidir. Çünkü Türkiye güvenlik ve ekonomik eksikliklerini SSCB ile yapacağı iş birliği sayesinde aşılabileceğine rağmen ABD'yi tercih etmesinde Osmanlı imparatorluğunun Abdülhamit zamanında uygulanan denge politikası ve

¹⁶⁶ Bu bilgiler: Oral Sander'in "Türk-Amerikan İlişkileri 1945-1964", Atatürk Araştırma Merkezi yayınlarından "Türkiye Cumhuriyeti tarihi I-II" ve Dönemin Ekonomik, Sosyal, Siyasal, Askersel, Kültürel olaylarından kısa notlar veren "Ayın Tarihi" dergisinden edinilmiştir.

kurtuluş savaşı sırasında batılı müttefiklere hatta Rusya'ya karşı duyulan şüphe etkili olmuştur. Kurtuluş Savaşı sırasında Erzurum ve Sivas kongrelerinde de dile getirilen "Amerikan Mandası" isteğinde de ABD'nin coğrafi uzaklığı ve sınırdaş olmadığı için ülkeyi işgal edemeyecek olması etkili olmuştur. Atatürk'ün tam bağımsızlık politikası nedeniyle bu seçenekten kurtulan Türkiye II. Dünya Savaşı sonrası SSCB'nin yayılması politikası ile bu sefer farklı bir şekilde yine Türk dış politikası veya güvenlik politikasında gündemine gelmiştir.

ABD-Türk ilişkilerinde tarihi travmaların olmayışı Türk kamuoyunda ABD'ye bakışı daha sempatik hale getirirken tarihi düşman Rusya'nın Türkiye karşı işgalci veya büyük ortak olarak da tahammül edilemeyecek derece tarihi kinin etkin olması Türkiye'nin ABD ile işbirliğine daha yakın psikolojik ortam oluşması etkin olmuştur. Türkiye ABD'nin Türkiye'den toprak talep etmeyeceği gibi o günlerde ihtiyacı olan sınır güvenliğini sağlamada iyi bir müttefik olacağını hesaplamıştır.

2.5. SOĞUK SAVAŞ SIRASINDA TÜRK – AMERİKAN İLİŞKİLERİNDE BAŞLICA GELİŞMELER, KIRILMA DÖNEMLERİ

Türk-Amerikan ilişkilerinin başlangıcından itibaren Soğuk Savaş'a kadar geçen dönemde iki ülkenin birbirine bakışı yukarıda anlatılmıştır. Soğuk Savaş dönemi Türk-Amerikan ilişkileri iki ülkenin ulusal çıkarları ve güven problemleri nedeniyle çeşitli dönemlere ayrılabilir. Bu dönemler bir çok eserde yaklaşık olarak aynı olaylar yada aynı yıllara denk gelse de Türk- Amerikan ilişkilerinde kesin çizgiler çizilebilmesi biraz zordur. Türk- Amerikan ilişkilerinde en net görülen kırılmalar ; Kıbrıs ile ilgili görüş ayrılıkları ve Kıbrıs Harekatından sonra uygulanan ambargo, Johnson mektubu, Küba Füze Krizi sorunlarıdır. Ancak bu dönemlerde dahi genel itibariyle konu ele alındığında ilişkilerin devam ettiği ancak inişli-çıkışlı dönemler yaşandığı görülür. Daha önceki ve sonraki sayfalarda bu inişli-çıkışlı dönemlerin olayları anlatılmıştır. Bu bölümde Türk-

Amerikan ilişkilerindeki bu inişli çıkışlı dönemlere ayırarak konunun anlaşılması sağlanmak istenmektedir.¹⁶⁷

2.5.1. Sistemli İlişkilerin Başlangıç İlişkiler Dönemi (1946-1952)

Bu dönem II. Dünya Savaşı sonrası oluşan uluslararası ortamda Türkiye'nin savaşta tarafsız olmanın bedelini ödememek ve yakın komşusu SSCB'nin yayılmacılığına maruz kalmamak için müttefik aradığı dönemdir. ABD'nin de global politikalar izlemek ve SSCB'yi sınırlandırmak adına Doğu Akdeniz'de işbirliği yapabileceği ülke arayışı içinde olduğu dönemdir. Türkiye, bu dönemde ABD'nin bu ihtiyacına hem cevap vermek hem de bu ihtiyaçtan faydalanmak, güvenlik zaafını ABD yardımı ile kapatmak amacıyla işbirliğini geliştirmeye çalışmıştır. Dönemi 1946 tarihinde başlatmanın nedeni Türk mediasında SSCB'nin yayılmacı amaçlarını içeren yayınlar ve Boğazlar sorununun gündeme gelmesiyle Türkiye'nin ABD'den yardım istemesidir. ABD, İran olayları Yunanistan'daki iç savaş, Orta Avrupa'daki Sovyet yayılmacılığı, Berlin sorunu nedenleriyle Türkiye ve Türkiye'de kuracağı üslere ihtiyaç duymaktaydı. 1947 Truman Doktrini ile başlatılabilecek olan Soğuk Savaş dönemi Marshall Yardımı ile ivme kazanmış ve Türk-Amerikan ilişkileri hızlı bir gelişme göstermiştir. Bu dönemde Türk- Amerikan ilişkileri karşılıklı anlayışla gerçekleşmiş, sadece Marshall yardımını almak ve sonrasında da alınacak payı belirlemek adına bazı küçük pürüzler ortaya çıkmış ancak bu pürüzler ABD 'nin Türkiye lehine kararlar almasıyla geçiştirilmiştir.

Bu dönemi hazırlık evresi olarak tanımlamanın nedeni ABD'nin Türkiye'deki varlığının temelini oluşturan gelişmelerin yaşanmasıdır. Türk-Amerikan ticaret anlaşmasının, silah yardımının, ekonomik yardımın, askeri eğitim, mühendislik, sağlık gibi bir çok teknik eleman ve ihtiyacın ABD tarafından karşılanması ve bunun SSCB yayılmacılığını önlemek adına Türkiye'den pek fazla bir fedakarlık istenmediği bir dönem olmasıdır. Türkiye, bu

¹⁶⁷ Daha geniş bilgi için, bakınız, Oral Sander, *Türk- Amerikan İlişkileri 1947-1964*, Nasuh Uslu, *Türk-Amerikan İlişkileri*, 21.YY Yayınları, Ankara, 2000, Mustafa Balcıoğlu, *Cumhuriyet tarihi II*.

dönemde NATO'ya girme çalışmaları yapmış, NATO'ya girmek için Kore'ye asker göndermiştir. Türkiye'nin Kore'ye asker göndermesi, ABD'nin ihtiyacını karşılamaktan çok, Türkiye'nin sadık ve yararlı bir müttefik olarak NATO'ya girmek ve güvenliğini garantiye almak amacını taşımıştır.

Türkiye'nin, bu dönemde Bağdat Paktı, Ortadoğu Komutanlığı gibi bölgesel işbirliği çalışmaları hem kendi güvenliğini sağlamak hem de asıl amaç olan NATO'ya girebilmek için özellikle ABD'nin önemli müttefiki olan İngiltere'yi ikna etme amacı taşımaktadır. Türk- ABD ilişkileri hazırlık evresi karşılıklı anlayış ve hemen hemen her alanda ABD'nin Türkiye'yi desteklemesiyle geçmiştir.

2.5.2. Türk- ABD İlişkilerinin Zirve Dönemi (1952-1960)

Bu dönemin en önemli olayı Türkiye'nin NATO'ya girmesidir. NATO'nun kurulduğu tarihten itibaren Türkiye'nin NATO'ya girmek istemiştir. ABD'nin de desteklemesiyle NATO üyesi olan Türkiye'de, ABD'ye olan güven ve hazırlık evresinde yapılan antlaşmalar, karşılıksız yardımları Türkiye'nin ABD'ye olan güveninin hat safhaya çıktığı dönem olarak görülebilir. Bu dönemde Türkiye'de NATO Anlaşması çerçevesinde bir çok üs, radar, lojistik destek sağlayan kurumlar açılmış, bunların yanında anlaşmalar çerçevesi dışında ABD'ye istediği yerde faaliyet yapma serbestliği de tanınmıştır. Bu dönem Amerikan askerlerinin Türkiye'de adeta ayrıcalıklı muamele gördüğü, Türkiye'nin tüm imkanlarından faydalandığı dönemdir.

Türkiye, SSCB'nin yayılmacı politikalarına karşı bu dönemde ülkeyi ABD üssü haline getirmek ve bütün imkanları ABD'ye seferber etmekle suçlanmıştır. SSCB'nin tehditlerine aldırılmadan ABD ile bu sorgusuz ilişkiyi devam ettiren Türkiye, ABD yardımlarını almaya devam etmiş, Yunanistan ile yaşanmaya başlayan Kıbrıs ve İstanbul Rumlarının sorunlarını görmezden gelmiştir. ABD'ye olan güveni ve ABD'nin Türkiye'ye olan ihtiyacı nedeniyle iç politikada radikal kararlar almıştır. Demokrat Parti'nin ABD'ye olan güveninin nedeni olan Türk-ABD ilişkilerini hat safhaya getirmiştir. Türkiye'nin NATO'ya girmesini sağlayan,

ABD üslerini açan partinin Demokrat Parti (DP) olması nedeniyle iç politikada uyguladığı politikalar, Türkiye Cumhuriyeti'ne rejim tehlikesi yaratacak irticai gelişmelere neden olmuştur. 6-7 Eylül olayları Yunanistan ile ilişkileri çıkmaza sürüklemiş, Suriye bunalımı ile Arap komşuları ile ilişkiler kopma noktasına gelmiş, SSCB'yi dikkate almayan notalarına dahi ciddiyetle cevap verilmemesi Türk – Sovyet ilişkilerini derin bir çıkmazın eşiğine getirmiştir.

ABD'ye karşı olan güven ve sorunsuz devam edecek olan işbirliği hayali ile Türkiye, 1955 yılında Bandung'da toplanan bağlantısızlar hareketine adeta ABD'nin sözcüsü olarak katılmış ve bu toplantıya katılan ülkelerin ABD bloğuna dahil olmalarını önererek bağlantısızlar hareketinden ayrılmıştır. ABD ile uzun yıllar süreceğini düşündüğü işbirliği çerçevesinde ikinci bir alternatifin tüm yollarını tıkayan bu dönem politikaları, özellikle 1950'li yılların sonlarına doğru Kıbrıs sorununda ABD'nin Türkiye'ye karşı tavır alması, SSCB ile tüm ipleri atan Türkiye'ye karşılık ABD'nin SSCB ile görüşmelere başlaması Türkiye'yi hayal kırıklığına uğratmıştır. Demokrat Parti, ABD'ye olan güveni nedeniyle iç politikada yapmış olduğu tehlikeli adımları neticesinde özellikle Türk Silahlı Kuvvetleri'nde büyük etkisi bulunan İsmet İnönü'nün muhalefetini dikkate almamakla büyük hata ettiğini 1960 darbesi ile ödemek zorunda kalmıştır. 1960 darbesi sonrası alınan dış politika kararları ise Türk – Amerikan ilişkilerinin hiçbir şekilde sekteye uğramayacağını belirtmesiyle ABD'nin Türkiye'deki iktidarla değil ülkedeki çıkarlarının önemli olduğunu, ilişkilerin devam etmesi sürecinde iktidarlara ilgilenmeyeceğini göstermiştir.¹⁶⁸

Bu dönem Türk –Amerikan ilişkilerinin sorunsuz bir şekilde zirveye çıktığı dönem olduğu gibi, derin çatlakların ve güvensizliklerin başlayacağı dönem olarak da dikkate değerdir.

¹⁶⁸ Cüneyt Akalın, *Uluslararası İlişkiler Ortamında 27 Mayıs Müdahalesi*, Galatasaray Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 1999, s. 172-174.

2.5.3. İlişkilerde Kriz Dönemi (1960- 1974)

Askeri darbe ile bu dönemi başlamasının önemli nedeni ABD ile ilişkilerde öncelikli olan Türk Silahlı Kuvvetleri'nin bu dönemde ABD ile ilişkilerin sekteye uğramasında etkin rol almasıdır. Böyle bir yargıya varmanın nedeni Küba Füze Krizi'nde, Kıbrıs olaylarında siyasi yelpazeden daha çok askeri kanadın tepki göstermesidir. Her ne kadar 1960 darbesinden sonra ABD ile ilişkilerin sorunsuz devam edeceği söylene de bu dönem Amerikan karşıtlığının arttığı ABD'ye olan güvenin azaldığı ve ABD ile ilişkilerde kaosların yaşandığı dönem olmuştur. İlk olarak Türkiye'ye yerleştirilen nükleer başlık taşıyabilen Jüpiter isimli füzelerin Türkiye'ye sorulmadan SSCB ile Küba'daki füzeler karşılığında pazarlık konusu yapılması ve ardından Jüpiter adlı füzelerin sökülmesi ile başlayan, 1964 Johnson mektubu ile derin bir krizin eşiğine gelinmesiyle devam eden Kıbrıs olayları nedeniyle ABD 'ye olan güvenin sona erdiği dönemdir.

Türk- Amerikan ilişkileri bu dönemde, daha önceki dönemde edinilen kazanımların devam etmesi ile sürse de, Türkiye'deki Amerikan askeri varlığı kamuoyunda tepkilere neden olmuştur. Bu dönemde Türkiye'de ilk defa Amerikan aleyhtarı büyük gösteriler düzenlenmiştir. Kıbrıs konusunda ortak tavır gösterilmiştir. Türkiye'deki Amerikan askeri varlığı azaltılma çalışmaları yapılmıştır. Amerikan üslerindeki birinci derecede yetkili Türk komutanın olması istenmiştir. Amerikalı askerlerin Türkiye'deki faaliyetleri kayıt altına alınmaya çalışılmış, mevcut üsler haricinde başka bir üs açılmasına mümkün olduğunca izin verilmemiştir. Bu dönem aynı zamanda Türk – Sovyet ilişkilerinin yumuşamaya başladığı SSCB ile ilişkilerin yeniden tesis edilmeye çalışıldığı dönemdir. SSCB'nin Sputnik-1 adlı füzeyi uzaya göndermesiyle başlayan yumuşama dönemi de Türkiye'nin ABD'ye bakışını değiştirmiştir. SSCB ile yumuşama dönemine giren Türkiye'deki nükleer füzeleri pazarlık konusu yapıp kaldıran ABD için Türkiye, çok taraflı politika izlemesi gerektiğinin farkına varmıştır. Bu nedenle Türk – Amerikan ilişkileri her ne kadar ön planda Kıbrıs sorunu olsa da global ve güvenlik sorunları nedeniyle yavaşlama dönemine girmiştir. ABD'nin her ne olursa olsun sorunsuz ilişkiyi devam etmesi için yaptığı

faaliyetler, krizin daha da derinleşmesine neden olmuştur. Bu dönemde ABD'nin Vietnam Savaşı'nı yaşaması ve Vietnam'da büyük bir çıkmaza girmesi karşısında SSCB'yi, ABD'nin herhangi bir savaşta durduramayacağı şüphesinin de doğduğu dönem olmuştur. ABD askerlerinin bu dönemde Türkiye'de askerlerin azaltılmasında ABD'nin sert tepkiler vermemesinin bir önemli nedeni de Vietnam'da ABD'nin varolan asker ihtiyacıdır. Vietnam Savaşı'nda ABD'yi Türkiye'nin kesin haklı olarak görmesine, ABD'nin ulusal çıkarlarında desteklemesine karşılık ABD'nin Kıbrıs gibi haklı ve Türkiye'nin ulusal davasında destek vermemesi ilişkilerin kopma noktasına gelme sürecindeki önemli travmayı oluşturmuştur.

Türkiye, ABD'nin uyuşturucuya açtığı savaş çerçevesinde Nixon'un ABD'deki uyuşturucu trafiğinin Türkiye'den gelen haşhaş ile döndüğünü ilan etmesi nedeniyle ilişkiler tamamen kopma noktasına gelmiştir.¹⁶⁹ ABD'nin Kıbrıs'ta Türkiye'nin girişeceği herhangi bir harekette Türkiye'yi savunmayacağını ilan etmesiyle de sorun derinleşmiş, 1974'te Türkiye'nin Kıbrıs'a hareket düzenlemesi ardından adayı ikiye bölmesi ile de devam eden süreçte ABD, hem haşhaş sorunu hem de Kıbrıs'ta Amerikan silahlarının kullanılmaması için bu dönemde Türkiye'ye ambargo uygulamıştır. Türkiye'de bu ambargoya karşılık, İncirlik Üssü hariç Türkiye'de bulunan tüm Amerikan üsleri ve tesislerini kapatmıştır.

Bu dönem Türk-Amerikan ilişkilerinin neredeyse bittiği dönemdir. Ancak, Türkiye bu dönemde NATO üyesi olmaktan vazgeçmemiş, askeri kanadından ayrılmamış, SSCB ile ilişkileri yumuşatmaya çalışmasına rağmen batı ile irtibatı kesmemeye çalışmıştır. Türkiye, ihtiyacı olduğu yardım ve envanteri Batı Avrupa'dan özellikle de Federal Almanya'dan temin etmeye çalışmıştır.

¹⁶⁹ Daha Geniş Bilgi İçin Bakınız. Aytunç Altındal, *Haşhaş ve Emperyalizm*, Havas Yayınları, İstanbul, 1979

2.5.4. Kontrollü İlişki Dönemi (1974-1980)

Bu dönem Türk – Amerikan ilişkilerinin 1974 Ambargosu ile başlayan süreçte, Türkiye'nin aldığı kararlar neticesinde devam eden dönemdir. Aynı zamanda bu dönem ABD'nin Vietnam Savaşı sırasında SSCB'nin kazanımlarını geri almak için mücadele ettiği dönemdir. Türk- Amerikan ilişkileri minimum seviyede beklerken ABD, hayat alanı olarak gördüğü Pasifik'teki gelişmelerle meşgul olmuş, yani hayat damarı olan Pasifik'i kurtarmadan diğer sorunlarla ilgilenmeyeceğini göstermiştir. Bu dönem aynı zamanda Türkiye'nin sağ-sol çatışmalarının yoğun bir şekilde yaşandığı dönemdir. Türkiye, uluslararası sorunlardan daha çok iç sorunlarla mücadele etmek zorunda kalmış, ülkede olabilecek herhangi bir komünist devrimi engellemek ve bu arada da ilişkilerin minimum seviyede olan ABD'den destek alamadığından SSCB'yi kızdırmadan adeta kim galip gelirse o egemen olur mantığıyla süren çatışmalara müdahale etmede zafiyet göstermiş, bu dönemi iç mücadele ile atlattır.

2.5.5. Yeniden İşbirliği Dönemi (1980-1990)

Bu dönemi aslında 1978 yılında Amerikan ambargosunun kalkmasıyla ve Türk- ABD antlaşmasının yenilenmesiyle başlatmasına rağmen 1980 tarihinden başlatılmasının nedeni 1978-80 arası dönemde Türkiye'nin yoğun iç çatışmalarının ve Amerikan karşıtlığının devam etmesidir. Türkiye'de istikrarsız hükümetlerin koalisyon partilerinin iktidarda olması ve sürekli iktidar değişimi yaşanması nedeniyle Türk-Amerikan ilişkilerinin tam anlamda başlayamamıştır. Ülkedeki sağ-sol çatışmasının hat safhada olduğundan istikrarlı bir dönem olmaması ülkede istikrarın sağlandığı ve Türk - Amerikan ilişkilerine muhalif grupların sistem dışına itildiği, 1980 darbesiyle başlayan süreçten itibaren ele almanın daha doğru olduğunu söylemek gerekir.

1980 ihtilali ile başlayan süreçte Türk – Amerikan ilişkileri Türkiye'nin Yunanistan'ın NATO'nun askeri kanadına yeniden girmesine evet demesi ile Türk- ABD ilişkilerinin zaten 1978 yılında kaldırılmış olan ambargo ve antlaşmayla başlayan sürecin devam etmesidir. 1980-90 dönemi, Soğuk

Savaş'ın aynı zamanda son evresi olup, ABD'nin Reagan başkanlığında SSCB'ye karşı yeniden Soğuk Savaş ve ilişkilerin sertleştiği dönemdir. 1960'lardan 70'lere kadar süren dönemde SSCB'nin elde ettiği kazanımları ABD, bu dönemde hemen hemen geri almış ve SSCB'yi çevreleme politikasını başarıyla devam ettirmenin yanında “Şeytan koalisyonuna son” anlayışı ile SSCB'ye son vermek amacını gütmüştür. ABD, bu dönemde hem yeniden silahlanma ve uzay kalkını projesi ile yeni bir silah yarışına girerek SSCB'nin ekonomik olarak Afganistan'da uğradığı kayıplar ve prestijden yararlanma yolunu seçmiştir. ABD, bu dönemde Türkiye ile olan ilişkilerin yeniden SSCB'ye karşı güçlü bir blok oluşturmak ve aynı zamanda ekonomik olarak güçlenmek adına Türkiye'nin serbest piyasa ekonomisine geçmesini sağlamış ve pazar ekonomisi kavramı oluşmuştur. Bu dönemde Türkiye ekonomik ve askeri yönden daha güçlü hale gelmek ve ülkeyi pazar ekonomisine uygun hale getirmek için “Özallı yıllar” olarak adlandırılan dönemi yaşamıştır.

Türk-Amerikan ilişkileri Berlin Duvarı'nın yıkılışına değin sorunsuz bir şekilde devam etmiştir. 1952-60 dönemini aratmayacak ancak daha sistemli bir şekilde Türk- Amerikan ilişkileri gelişmiştir. Türkiye'nin stratejik ve jeopolitik konumun yanı sıra nüfusu, askeri özellikleri, enerji kaynaklarına yakın oluşu, yeni pazarlara açılımında üs konumu görebilecek olması, enerji bölgelerini kontrol altına alma ve müdahale edebilme yeteneğine sahip stratejik konumda olması, Türk- Amerikan ilişkilerinin bu dönemde stratejik ortaklık noktasına kadar gelebilmesine neden olmuştur.

Bu dönem Soğuk Savaş'ın bitimiyle farklı bir boyut kazanmıştır. Bugüne kadar SSCB'ye karşı bir üs ve müttefik olarak görülen Türkiye, SSCB'nin yıkılmasıyla Türk- ABD ilişkilerinde Soğuk Savaş sonrası dönem olarak adlandırılan ve günümüze kadar gelen dönemin de başlangıç evresini oluşturması açısından önemlidir.

2.6. ABD İLE SSCB ARASINDA BİR ÜLKE: TÜRKİYE

II. Dünya Savaşı'nın galip ülkeleri olan ABD ve SSCB savaş sonrası düzenlemeler nedeniyle özellikle İran ve Berlin sorunu da anlaşmazlığa düşmesi nedeniyle SSCB'nin tarihi sıcak denizlere inme politikasını yeniden gündeme getirmiştir. Bu durum Türkiye'nin savaş sonrası dönemde önemini arttırmıştır. ABD'nin yeni deniz gücü olarak ortaya çıkması SSCB'nin Türkiye üzerinden Akdeniz'e inme politikası, ABD'nin savaş sonrası İngiltere'nin yerine global güç olarak geçmesinde SSCB tehdit oluşturmuştur.

SSCB'nin II. Dünya Savaşı sonrası düzenlemelerde kara hakimiyetine karşın ABD deniz hakimiyetinden taviz vermemiş, SSCB'nin denizlere çıkış olarak yapacağı açılımları engellemek istemiştir. 1947 Truman Doktrini bu açıdan Türkiye ve Yunanistan'ın desteklenmesi olarak açıklanması önemlidir. SSCB, Türkiye ve Yunanistan üzerinde nüfuz kurarak sıcak denizlere inmek istemesi nedeniyle 19 Mart 1945'de SSCB, Türkiye'ye nota vererek, Türkiye'yi baskı altına almak istemiştir. SSCB'nin savaş sonrası düzenlemelerde savaşa katılmayan Türkiye'yi de dahil etmek istemesi Türkiye'de rahatsızlık yaratmıştır. Moskova elçisi Selim Sarper konu hakkında Türk hükümetini bilgilendirirken SSCB'de yayınlanan Türkiye hakkındaki gazete makalelerini de SSCB'nin düşmanca politikasının delili olarak sunmuştur. SSCB'nin düzenleme istediği ilk yıllarda ABD tarafından olumlu karşılanırken Türkiye konuyu tarihi denge politikasının işe yaramayacağı anlamına gelmesinden dolayı korkmuştur. Ancak, 1946 yılında ABD'nin yeni bir politika izleme aşamasında Türkiye'ye destek vermiş Soğuk Savaş döneminin de başlaması anlamına gelen bu destekle Türk-Amerikan ilişkileri hızla gelişirken Türk-Sovyet ilişkilerinin gerginleşmesine neden olmuştur.

Türkiye'nin ABD ile her alanda işbirliği yapmaya çalışması ülkesindeki sol hareketleri, medyayı baskı altına alması nedeniyle SSCB Türkiye'ye nota vermiş ve baskının bir an önce durmasını istemiştir. Türkiye'nin Marshall Yardımı'ndan yararlanması SSCB'nin Türkiye'ye kesin cephe almasına neden olmuştur. 1950 yılında Türkiye'nin NATO'ya girmek istemesi SSCB'de Türkiye

aleyhine yayınlanan yazıların sertleşmesine neden olmuştur. Türkiye'nin NATO'ya girmesi nedeniyle SSCB Türkiye'ye nota vererek "Türkiye'nin arazisini NATO'nun saldırgan emellerine tesis ettiğini ve sorumluluğunun Türkiye'ye ait olduğunu" bildirmiştir.¹⁷⁰

SSCB, Türkiye'nin ABD bloğunda yer alması nedeniyle sürekli tehdit etmiş, SSCB'nin bu tehditleri Türkiye'nin ABD'ye daha da yaklaşmasına neden olmuştur. Türkiye ABD'ye yanaştıkça ABD desteğini almak için ABD'nin Ortadoğu politikalarında SSCB'ye karşı uyguladığı stratejiler Türkiye'nin toprakları yanı sıra tarihi ve kültürel ilişkilerini de kullanmıştır. Türkiye, NATO'ya girmek ABD ile ilişkilerini sağlam bir zemine oturtmak için özellikle İngiltere'nin isteği üzerine Ortadoğu komutanlığını oluşturmak için Ortadoğu ülkeleriyle görüşmeler yapmıştır. Türkiye, Ortadoğu'da Amerikan ve İngiliz çıkarlarını savunmuştur. Türkiye'nin Ortadoğu komutanlığındaki aktif rolü SSCB tarafından şiddetle eleştirilmiş ve yapılan bu çalışmaya kayıtsız kalmayacağını belirtmiştir. Şubat 1952 yılında Türkiye'nin NATO'ya girmesi ise SSCB tarafından tam anlamıyla Türkiye'nin düşmanca bir tavır içinde olduğunu ilan edilmiştir. SSCB radyoları ve gazeteleri tüm dünyada Türkiye aleyhine propagandasını şiddetlenmiştir.¹⁷¹ Türkiye'nin "barış düşmanı", "emperyalizmin uşağı" ve "Amerikan eyaleti" olduğu, tüm bölgeyi tehlikeye sürüklediği, şiddetli bir şekilde III. Dünya Savaşı'nı başlatmaya çalıştığını söylenmiştir. Ayrıca Türkiye'nin dünyadaki tüm barışçıl insanların düşmanı olduğunu belirtmiştir. SSCB tehdit ve propagandasına rağmen Türkiye, 1945'den itibaren devam ettiği ABD ile işbirliğini devam ettirmiş,

Türkiye'deki Amerikan askeri varlığını arttırmış ve ülkenin bir çok yerinde ABD'ye yeni üsler vermiştir. 1950'li yılların sonunda Türkiye'deki ABD askerlerinin sayısı 30 binli rakamlara ulaşmış, ayrıca tüm askeri birlikler SSCB'ye karşı konuşlandırılmış, Türk- Amerikan ilişkileri her alanda gelişme gösterirken, Türkiye'deki Amerikan faaliyetleri, anlaşmalar çerçevesinden ziyade ortak iki ülke ilişkisi şeklinde geliştirilmiştir. Türk radyo, gazete ve

¹⁷⁰ Mustafa Balcıoğlu, *Cumhuriyet Tarihi II*, AA Merkezi, Ankara, 2000, s. 473

¹⁷¹ A.g.e, s.474.

dergilerinde ABD övülürken, SSCB ve Komünizmin şeytanlıkları, kötülüğünden bahsedilmiştir. 5 Mart 1953'te Stalin'in ölümü üzerine Kruşçev "Barış içinde bir arada yaşamak" doktrinini yayınlanması, SSCB yöneticileri Soğuk Savaş sırasında Türkiye'nin ABD'ye yanaşmasındaki neden olan "toprak talebi" hiçbir zaman olmadığını açıklamışlardır. Bu durumun Türk- Amerikan ilişkilerine zarar vereceğini düşünen Türkiye SSCB notasına uzun süre sessiz kalırken Türkiye hakkındaki görüşleri uluslararası basında yayınlanınca 18 Temmuz 1953'de Türkiye, SSCB'nin barışçıl notasına "toprak talebinde olmamalarına memnun olduklarını, boğazlar sorunu ile ilgili konuların Montreux Sözleşmesi'nde belirlendiğini söylemişlerdir."¹⁷²

ABD, Türkiye'de NATO çerçevesinde üsler kurması hatta NATO çerçevesinde belirtilen üsler dışında bulunmayan Türkiye'deki üslere de yerleşmesi olanağı bulmuştur.¹⁷³ Ayrıca, Montreux Sözleşmesine aykırı olarak yüksek tonajdaki askeri gemilerin boğazlarda demir atması ve gösteri yapması SSCB'yi rahatsız etmiş bu konuda Türkiye'ye sorulan soruya Türkiye " iç işlerine karışma" olarak tanımlayacağını SSCB'ye bildirmiştir. Montreux Anlaşmasının 20 yıl süreyle yürürlükte kalacağını, sürenin bitmesine 2 yıl kala taraf ülkelerden birinin iptal ihbarı yapması gerektiğini Kasım 1954 tarihinde de SSCB'nin böyle bir iptal ihbarında bulunmadığını bu nedenle Montreux Anlaşmasının devam ettiğini söylemiştir.¹⁷⁴ Ortadoğu'da Avrupalı müttefiklerin krizler çıkarması, Ortadoğulu Arap ülkelerinin SSCB'ye yanaşmasına neden olması, Süveyş Kanlı krizinden sonra 5 Ocak 1957 tarihinde ABD Başkanı Eisenhower Doktrinini ilan ederek, Ortadoğu devletlerinin SSCB emellerine karşı bağımsızlığını koruması gerektiğini bunun için ABD'nin destek vereceğini açıklaması ile ABD'nin Ortadoğu'daki bütün girişimlerine Türkiye başrol oynamıştır.

Türkiye, Ortadoğu'da ABD adına giriştiği ittifaklar neticesinde Arap Devletleri ve SSCB ile ilişkilerin daha da kötüleşmesi durumunda da ABD ile sorgusuz işbirliğine devam etmiştir. SSCB'nin dostluk mesajlarını ve 16 Mart 1956 günü SSCB gazetelerinde çıkan Türkiye ile işbirliğini geliştirmede

¹⁷² A.g.e, s. 476.

¹⁷³ Edip Çelik, *100 soruda Türkiye'nin Dış Politika Tarihi*, Gerçek yayınevi, Ankara, 1983, s.197.

¹⁷⁴ Kamuran Gürün, *Dış İlişkiler ve Türk Dış politikası*, Ty Yayıncılık, Ankara, 1983, s.197.

Türkiye'nin NATO'ya üyeliğinin sorun teşkil etmeyeceği haberleri ile başlayabilecek yeni dostluk girişimleri Macaristan Olayları'nın başlaması ve ardından Türkiye, Suriye'yi SSCB ile işbirliği yapmak, komünizmi Ortadoğu'ya getirmekle suçlaması ve Türk- Sovyet ilişkilerinin yeni bir gerginlik dönemine girmesine neden olmuştur. SSCB, Türkiye Başbakanı Adnan Menderes'e gönderdiği mektupta Türkiye'nin Suriye'ye tecavüz emelleri beslediğini SSCB'nin herhangi bir fiili hareket sonucunda asla sessiz kalmayacağını bildirmesi ile Türkiye, SSCB ile karşı karşıya kalmış bu durum karşısında ABD ise sessizliğini korumuştur.¹⁷⁵ ABD'nin 1955 yılından itibaren özellikle 1957 yılından sonra Türk-Sovyet ilişkilerindeki krizlerde sessiz kalması Amerikan yardımlarının istenildiği bir düzeyde artmaması ve SSCB'nin "Nükleer karşılık" doktrini karşısında ABD-SSCB ilişkilerinin yumuşama dönemine girmesi Türkiye'nin SSCB ile ilişkilerini gözden geçirmek ve barışçıl bir havaya sokması gerektiği anlaşılmıştır. 1959 yılında Sağlık bakanı Lütfi Kırdar ile büyük bir heyetin SSCB ziyaret sonrasında ilişkilerin dostane bir şekilde gelişeceğini açıklaması ile 1960 yılının ilk aylarında Adnan Menderes'in SSCB ziyaretini planlamıştır. Ancak 27 Mayıs 1960 darbesi ile Menderes iktidardan uzaklaştırılmıştır. 28 Haziran 1960 tarihinde Kruşçev yolladığı mesajda yeni Türk hükümeti ile ilişkilerin düzeltilmesi dileğini iletmıştır. 8 Temmuz 1960 tarihinde Cemal Gürsel'in cevabında "Türk- Sovyet ilişkilerinin iyileştirilmesi üzerinde hiçbir engel olmadığı" belirtilmiştir. İlk ortak çalışma olan Aras Nehri üzerine yapılacak olan Arpaçay Barajı'nın temeli 1962 yılında atılmıştır. Bu yıllarda ortaya çıkan ve ABD ile SSCB arasında nükleer bir savaşın eşiğine gelmesine neden olan Küba füze Krizi ve ABD- SSCB arasında görüşmeler sırasında Türkiye'deki Jüpiter kısa menzilli nükleer füzelerin gündeme gelmesi ile Türkiye hem SSCB'nin nükleer tehlikesi altına girmiş hem de ABD'nin Türkiye'deki füzeleri Türkiye'ye sormadan pazarlık konusu yapması ve füzeleri sökeceğini bildirmesi Türkiye'nin ABD'ye karşı güven bunalımına sürüklenmesine neden olmuştur. 1964 yılı Kıbrıs Olayları ve Johnson Mektubu ile iyice gerginleşen Türk-Amerikan ilişkileri nedeniyle Türkiye alternatif bir dış politika üretmek için SSCB ile ilişkilerini düzenlemek istemiş ancak Kıbrıs konusunda SSCB'nin Makarios'u destekler görüşleri Türk – Sovyet ilişkilerinde

¹⁷⁵ A.g.e., s. 201.

buhranlı yılların devam etmesine neden olmuştur. Dışişleri Bakanı Feridun Cemal Erkin, ABD'nin tutumu karşısında bu güne kadar ABD ile sorunsuz birliktelik nedeniyle hem güneyden hem de kuzeyden tehlike altında olan Türkiye'nin bu handikabını aşmak için Moskova'yı ziyaret etmiş özellikle Kıbrıs konusunda SSCB ile görüşmelerde bulunmuştur. Erkin, SSCB'nin Kıbrıs konusunda iki halkın barış içinde yaşaması gerektiği ve Kıbrıs'ta iki ayrı toplumun varlığını kabul etmesi ile ilişkiler düzene girmiştir. Bu tarihten itibaren Türkiye ile SSCB arasındaki ilişkiler her alanda bir düzelme göstermiştir. SSCB kredi ve bedelli ihraç ürünlerinden ödenme yolu ile İskenderun Demir- çelik fabrikası, Aliağa petrol rafinerisi, Seydi Şehir Alüminyum Komplekslerini kurmuştur. Türkiye, SSCB'den aldığı bu teknolojik ve maddi yardımla yeni sanayi tesislerine kavuşmuştur.¹⁷⁶ 1966 yılında SSCB Başbakanı Kossigin'in Ankara'yı 1967 yılında Başbakan Süleyman Demirel'in de Moskova'yı ziyaret etmeleri iki ülkede ilişkilerin gelişmesini güçlendirmiş, 1969 yılında Türk – Amerikan Savunma ve İşbirliği Anlaşması ile Türkiye'deki ABD varlığının en aza indirilmesi gelişmeleri sonucunda Kasım 1969'da gerçekleşen Cemal Gürsel'in Moskova Ziyareti Türk – Sovyet ilişkilerinde en zirve noktası olmuştur. 1970-1971 yıllarında başlayan ve 1980 darbesine kadar devam eden Türkiye'deki sol eylemlerin artmasını Türkiye, SSCB'nin Türkiye'deki emellerini gerçekleştirmek için yaptığı anarşi ve terör hareketi olduğunu düşünmüştür. Öğrenci eylemleri, işçi grevleri ve sol görüşlü terör örgütlerinin SSCB tarafından desteklendiği düşünülmüş Türkiye basınında SSCB hakkında güvensizlik ve şüphecilik yeniden başlamıştır.¹⁷⁷

1974 Kıbrıs Barış Harekatı'nda ABD ve SSCB'nin Türk harekatına karşı tepki göstermiş, SSCB Türk Askerlerinin bir an önce adadan çekilmesini isterken ABD Türkiye'ye ambargo uygulamıştır. Türkiye'nin 1974-1980 yılları arasında NATO üyesi olmasına rağmen ABD tarafından ambargo uygulanması SSCB'nin Türkiye'deki terör ve anarşinin destekleyicisi olarak algılanması ile uluslararası arenada yalnız kaldığını düşünmüştür. 12 Eylül Askeri Darbesi Türkiye'deki çatışmaları bitirirken ABD Başkanı Ronald Reagan, Türkiye ile

¹⁷⁶ Fahir Armaoğlu, a.g.e, s.830,831.

¹⁷⁷ A.g.e., s.831.

ABD arasında yeni bir dönem başladığını belirtmiş,¹⁷⁸ 1980 Darbesi ABD'de memnuniyetle karşılanmıştır.¹⁷⁹ SSCB ile ilişkilerde soğuk devam ederken Türkiye, 1950'li yıllardan itibaren dış politikada tek bir ülke ile işbirliğinin zararlarını görmüş, ABD ile ilişkilerini sistemleştirirken, SSCB ve diğer ülkelerle iyi ilişkiler kurulmasını ihmal etmemeye çalışmıştır.

¹⁷⁸ A.g.e., ss. 820-824.

¹⁷⁹ Mustafa Balcıoğlu, a.g.e, s.474.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. SOĞUK SAVAŞ YILLARINDA TÜRKİYE'DE AMERİKAN PROPAGANDASI

3.1. TÜRKİYE'DE AMERİKAN PROPAGANDASININ AMACI

ABD'nin dünyaya sunduğu ideoloji demokrasi ve liberalizm oldu. Soğuk Savaş sırasında global bir politika izlemede kullanılan ideolojiler ABD'nin liberal ekonomi ve demokratik rejimlerin varlığı ile etkinlik oluşturmaya neden olmuştur. ABD'nin Türkiye de dahil olmak üzere müttefik ülkelerde bu argümanların etkin olarak kullanmıştır. ABD kendi sistemini diğer ülkelerde de tesis etmek için bir çok propaganda faaliyetinde bulunmuştur. 1947 yılında ilan edilen Truman Doktrini Amerikan kongresinde tartışılması sırasında ABD Dışişleri Bakan Yardımcısı Dean Acheson ve Başkan Truman'ın konuşmalarında, Amerikan propagandasının Türkiye'deki amacının nasıl bir yol izlediğinin belirtmişlerdir.

Dışişleri Bakan yardımcısı Dean Acheson'ın Temsilciler Meclisindeki konuşmasında: *“Ekonomik problemlerini özgürlük yolunu seçmek suretiyle çözümlerinde kendilerine elimizden geldiği kadar yardım etmek çıkarımız için hayattır. Türkiye ve Yunanistan'ın yıkılması ve iki ülkede totaliter rejimlerin kurulmasının Ortadoğu ülkeleri üzerindeki etkisinin ne olacağını anlatmama gerek yok... Öte yandan Yunanistan ve Türkiye'nin özgürlük ilkelerini sıkı sıkıya bağladıkları ABD'den yardım gördükleri zaman bunun moralleri ve iç gelişmeleri üzerindeki etkisini bir düşünün. Türkiye ve Yunanistan'da elde edilecek sonucun boğazlardan Çin denizi'ne kadar olan geniş bölgede nasıl büyük bir ilgi ile izleneceğini söylemek çok abartılı olmaz.”* demiştir.¹⁸⁰

Başkan Truman'ın Kongre'ye verdiği özel demecinde Türkiye ve Yunanistan hakkında *“Her iki ülkede görevimiz, ana amacımızı*

¹⁸⁰ Oral Sander, a.g.e., s.16.

*gerçekleştirmeye yönelmiştir. Özgür halkların, çoğunluğunun isteklerine uygun olarak hükümetlerin biçimini ve bileşimini koruma gayretlerine yardım etmek.”*¹⁸¹ diyerek ABD'nin Türkiye'deki amaçlarını özetlemişlerdir.

ABD'nin en yetkili iki ağzından dökülen bu sözcükler Türkiye'deki Amerikan propagandasının ne gibi sonuçlarla, ABD çıkarlarına hizmet edeceğini göstermektedir. ABD müttefik ve işbirliği yaptığı ülkelerdeki halkı etkilemek amacıyla askeri, siyasi ve ekonomik yardımların yanı sıra ABD'li bilim adamlarından oluşan bir ekip de bu ülkelerde çeşitli konferanslar vermiştir. Bu bağlamda, 1946-1947 yıllarında ABD'li bilim adamları İstanbul, Ankara ve İzmir illerinde ekonomi politikalarından siyasi politikalara bir çok konferanslar vermişlerdir.¹⁸² ABD, 1947 yılında ilan ettiği doktrini uygulamak ve SSCB ile Yalta'da anlaştıkları gibi dünyayı paylaşmak ve tarihi Avrupa hegemonyasına ait bölgelere SSCB'nin girmesini engellemek amacıyla açık siyasi ve askeri çözümlerin yanı sıra özellikle bu ülkelerdeki komünist faaliyetleri durdurmak amacıyla gizli bir örgüt kurduğu, bugün bu örgütün faaliyetlerinin açığa çıkmasından anlaşılmaktadır. 18 Temmuz 1948 tarihinde Ulusal Güvenlik Konseyi yurt dışındaki gizli ABD'li ajanlara çok gizli adı altında geçen ve artık gizliliği kalmayan belge ABD'li ajanların buldukları ülkelerde SSCB'nin etkisinde olan ve Amerikan çıkarlarını tehdit eden komünist faaliyetleri engellemek için suikast, eylem, sabotaj ve bir çok operasyonu yapabilecek gayri nizami örgütlenmiş, hücreler kurmaları istenmektedir.¹⁸³ Türkiye'de yıllarca tartışılan ve birçok eylem, suikast, provokasyon ve darbeler yapıldığı olarak atfedilen ve ABD tarafından desteklenen anti-komünist timi ve gayri nizami harp teşkilatı günümüzde hızla deşifre olmasına rağmen halen daha gerçek lideri ve Türkiye uzantıları deşifre edilememiştir. Orgeneral Kemal Yamak'ın “gölgede kalan izler ve gölgeleşen bizler” adında yayınlanan kitabında bu konu üzerinde durulmuşsa da bazı konularda kitap kamuoyunu aydınlatmada çok yetersiz kalmaktadır. Ancak, Türkiye'de bir çok devlet görevlisi ABD'nin bu gizli örgütünün ve faaliyetlerinin var olduğunu bahsetmektedir. Bu haberler günlük

¹⁸¹ A.g.e.,s.17.

¹⁸² *Ayin Tarihi Dergisi*, 1946-47, s.30-32.

¹⁸³ Jens Meclenburg, *NATO'nun Gizli Terör Örgütü*, Sorun Yayıncılık, İkinci baskı, İstanbul, 2000, s.18.

siyasi gazetelerde yerini almaktadır. Kemal yamak'ın kitabı üzerinden yapılan Hürriyet Gazetesi yazı dizisinde ABD'nin her yıl Türkiye'deki Gayri Nizami Harp Dairesine 1 milyon dolar verdiği söylenmektedir.¹⁸⁴ ABD, Türkiye'deki çıkarlarını korumak adına bir çok propaganda eylemine başvurduğu gibi aktif kont gerilla taktiklerine de başvurduğu anlaşılmaktadır. ABD'nin amacı Amerikan çıkarlarını Ortadoğu'da koruyacak müttefik veya işbirlikçi Ülkelerin sürekli elde kalmasını sağlamak ve ABD çıkarlarını korumak olduğu çoğu zaman çok açık olmasa da ABD'li üst düzey yöneticilerinin asıl amaçlarının "özgür dünyayı savunacak ABD çıkarlarını korumak olduğunu" söylemekten geri durmamışlardır. Türkiye'nin Jeopolitik konumu Ortadoğu, Balkanlar ve SSCB'yi sınırlandıracak politikalarda en uygun üs görevi görmektedir.¹⁸⁵

Daha öncede açıklanmaya çalışılan ABD'nin Türkiye'de etkin olma anlayışını gerçekleştirmek için Soğuk Savaş dönemin en etkin silahı olan propagandayı kullanmıştır. Amerikan propagandası bölümünde anlatılan yöntemleri Türkiye'ye karşı kullanan ABD, amacı Türkiye'de kendi politikalarına uygun hareket edecek sistemler oluşturmak ve ABD politikaları destekleyen kamuoyunu oluşturmuştur.

3.2. TÜRKİYE'DE AMERİKAN PROPAGANDASININ ARAÇLARI

Propaganda kitleleri etkileme sanatı olduğunu ve kitleleri etkilemek için kullanılabilir tüm araç ve gereçlerin haber, etki, tepki ve sonuç ilişkisinde istenilen amacı gerçekleştirmek için doğru hedef kitesine ulaşmak adına yapılmaktadır. ABD, Soğuk Savaş döneminde özellikle müttefik ve işbirlikçi ülkelerde yönetici elitin ve halk kitlelerine ulaşmak ve etki altına almak adına bir çok araç ve gereç kullanmıştır. Bunun için Hollywood sineması, Amerikanın Sesi Radyosu, Amerikan Ulusal Tiyatrosu ve Akademisi, Amerikan Ülkelerini Korumak İçin Birleşmiş Sinemacılar Örgütü, Amerikan Gazeteciler Birliği, Enformasyon Ajansı, Ford Vakfı, Asya Vakfı, Film Festivallileri, Çağdaş Sanatlar Enstitüsü, Çağdaş Dil Derneği, Enformasyon Araştırma Dairesi, Fairfield Vakfı,

¹⁸⁴ *Hürriyet Gazetesi*, "Gündem", *CHP'li özel harpçiler*, 2 Ocak 2006, s.18.

¹⁸⁵ Türkaya Ataöv, a.g.e., s.217.

Komünist Olmayan Sol Örgüt (KOS), Kültürel Özgürlük Komisyonları, CIA, Özgür Avrupa Radyosu, Özgürlük Haçlıları, New York Times, Özgür Avrupa, Özgürlük Evi, Psikolojik Savaş ve Strateji Daireleri, Rockefeller Vakfı, Uluslararası Yayımcılık Şirketleri Birliği, Uluslararası Hukukçular Komisyonu, Uluslararası Emek Araştırma Vakfı, Ulusal Sanat Vakfı, Artforum, Ulusal Yazarlar Komitesi, Yeniden Manevi Silahlanma Harekatı, Yurt İçi Amerikan Düşmanı eylemler Komisyonu¹⁸⁶ bir çok alanda faaliyet gösteren hemen hemen hepsinin amacı komünist faaliyetleri ve diğer ülkelerdeki uzantılarını etkisiz kılmak Amerika'nın dünyaya verdiği özgürlük, demokrasi, barış , liberalizm ve yüksek yaşam standardı anlayışını yaymak amacıyla ABD'nin müttefik ve işbirlikçi ülkelerin de faaliyetlerde bulunmaktadırlar. Amerikan propagandası bölümünde değinilen bu konuların Türkiye uzantıları ve Türkiye'deki Amerikan propagandasının araçlarını ana başlıklar içerisinde incelenen, ABD'nin Soğuk Savaş yılları olarak sınırlandırılabilir. 1947-1989 yılları arasında kültürel, sosyal, ekonomik, siyasal alanlarda Türkiye'nin bu yıllarda politikalarını etkilemeye nasıl çalıştığını ve ne kadar başarılı olduğunu görmek açısından önemlidir. Propaganda faaliyetleri, Türkiye'de uzun yıllar tartışılmasına rağmen, bir çok ülkede bu konuda oluşan arşivin açılmasına ve birçok araştırmacı yazarlar tarafından aydınlatılmasına rağmen Türkiye'deki Amerikan propagandasında uzmanlarının kullandığı araçlarının isimleri ve işbirlikçileri açıklanmamıştır. Ancak, genel Amerikan propagandasına hizmet eden eylem ve etkenlerden oluşan haber, aktivitelerde anlaşılmaktadır. Konu hakkında genel bir değerlendirme Soğuk Savaş'ın başlama evresi olan 1946 yılından itibaren Türkiye'nin değişim ve dönüşüm sürecine girdiğini dönemin basın yayın organlarının durumu ve Türkiye Cumhuriyetinde kurulan dernek ve vakıf ve sivil toplum örgütlerinin amacı ve faaliyetlerine bakıldığında ABD propagandasının etkisi görülmektedir.

Türkiye'deki bir çok akademisyen dalgalı dönemler geçirse de, 1946-1947 yıllarından itibaren günümüze kadar ABD ile ilişkilerin büyük güç, küçük müttefik ilişkisi içinde geldiğini belirtmektedirler. ABD, Truman doktrinini ilan

¹⁸⁶ Frances Stonors Saounder, *Parayı Verdi Düdüğü Çaldı CIA ve Kültürel Soğuk Savaş*, 2. Baskı, Doğan Kitap Evi, İstanbul, 2004, ss. 76-480.

ederken hedeflerini açıkça belirtmiş demokratik, özgür hükümetler yaratmak olduğunu söylemiştir. 1945 yılından itibaren dünyada yapılan demokratik seçimler furyasında Yalta'da anlaşılan dünya paylaşımı neticesinde Doğu Avrupa'nın Slav halklarının yaşadığı devletlerde komünistler iktidarı kazanmış diğer ülkelerde ise demokratlar iktidara gelmiştir. Ancak anlaşma sınırlarındaki ülkelerdeki çekişmeler sonucunda Soğuk Savaş dönemi yaşanmıştır. Çekoslovakya, Macaristan, Yunanistan ve Türkiye İngiliz eski başbakanı Churchill'in dediği gibi demir bir perdenin çekildiği hat üzerindeki devletlerdir. Bu devletlerdeki sorunlar ABD ve SSCB arasındaki imzalı olmayan anlaşmanın çatışma noktalarını oluşturmaktadır. Türkiye ve Yunanistan'ın ABD saflarına dahil olurken Çekoslovakya ve Macaristan SSCB'ye Yugoslavya ise üçüncü bir yolu seçmiştir. Çünkü Yugoslavya komünform da istediği bulamadığı gibi çeşitli suçlamalara maruz kalırken ABD hiçbir zaman yardım etmediği diğer komünist uydu devletlere rağmen Yugoslavya'ya bonkörce davranmıştır. ABD, Türkiye'de de medya , güzel sanatlar, yardımlar, ve diğer bütün kuruluşlarla yaptığı yardım ve diğer yöntemlerle etkin olmaya çalışmıştır. Türkiye 1945-1946 dış politik olayları nedeniyle kendini ABD'ye teslim etmek zorunda kalmıştır. Oysa SSCB'nin dış politika üreticileri Türkiye'ye yapacakları baskı nedeniyle Türkiye'nin ABD ile işbirliğine gidebileceğini hesaplayamayacaklarını düşünmek ancak tesadüf ile açıklamasıyla belki anlamlandırılabilir. Fakat dış politikada tesadüflerin özellikle de uzun süreli politikalarda olmaması gereken bir durumdur.

Avrupa'nın bir çok ülkesinde ABD propagandasının işlevleri ve eylemleri bazı noktaları ile açığa kavuşmuştur. Bir çok gazete, dergi, kuruluş, vakıf ve kurumların Soğuk Savaş sırasında Amerikan propagandası yaptığı hatta bir çok yazar ve akademisyenin propaganda amacı ile yazılar yayınlanmıştır. Kitaplar, filmler ile yapılan propaganda açıklanmış, bunlar bugün Soğuk Savaş dönemi olaylarını anlatmak ve anlamlandırmak adına örnek olarak ders kitaplarında bile okutulmaktadır. Türkiye ve Türkiye gibi birkaç ABD müttefiki veya işbirlikçisi ülkelerde Soğuk Savaş dönemi bir sır gibi saklanmaktadır.

1946 yılından itibaren Türkiye'deki propaganda araçlarının eylem ve faaliyetlerinin genel bir değerlendirme ile inceleyip dönemi açıklayan ülkelerdeki eylem ve olaylarla benzerlik gösteren faaliyetleri ve sonuçlarına bakarak Soğuk Savaş dönemi Türkiye'deki Amerikan propagandası açıklığa kavuşturulacaktır.

3.3. KAMUOYU OLUŞTURMA ARAÇLARINDA AMERİKAN PROPAGANDASI

Kamuoyu oluşturma araçları yazılı, sözlü, görsel haber ve sanat aktiviteleri ile kitleleri etkilemek ve yönlendirmek anlamında kullanılır. Amerikan propagandası Türkiye'de kullandığı araçlar ile Soğuk Savaş dönemindeki Propaganda Türkiye'ye etkilerine medya organlarındaki haber ve yazılarla anlaşılabilir.

3.3.1. Gazete, Dergi, Kitap

Eski MİT (Milli İstihbarat Teşkilatı) mensubu Mahir Kaynak Star gazetesindeki bir köşe yazısında "Satır Araları" adlı başlık ile verdiği makalesinde haberin satır aralarında gizli olduğunu söylemektedir.¹⁸⁷ Propaganda yöntemi olan bu sistem Türkiye'de uygulanmaktadır. 1946 tarihinden itibaren Türkiye'de gazeteler genel olarak incelediğinde hem Türkiye'deki değişimlere hem de satır aralarındaki Amerikan propagandasına tanıklık etme imkanı bulunur. Dünyada gazeteler ilk önce devletin resmi yayın organı olarak sahneye çıkmıştır. Ancak gazetelerin bağımsız adı altında devlet memuru olmayan şahıs veya kurumların eline geçmesi pek eski tarihlere dayanmaz ve tüm gazetelerin bir amacı olduğu, bu amaç doğrultusunda yayın yaptığı bilinmektedir. Kurtuluş Savaşı sırasında Türk Kurtuluş Savaşı'nın haklılığını dünyaya ve kendi halkına duyurmak isteyen Atatürk, bir çok gazete çıkarmış, aynı şekilde İstanbul hükümeti ve zararlı cemiyetler de gazeteler çıkarmıştır. Osmanlı yayıncı merkezi olan Bab-ı Ali semti Türk gazeteciliğinin merkezi olarak bilinmektedir. 1919-1922 yılları arasında Bab-ı Ali'de yayın yapan gazetelerin hemen hemen hepsinde Atatürk ve Kuva-i Milliyecileri

¹⁸⁷ Mahir kaynak, "Satır Araları", *Star Gazetesi*, Ankara Baskısı, 10 Aralık 2005.

kötülemiştir. 1923 yılından itibaren ise gazeteler Atatürk ve Türkiye Cumhuriyeti'ni savunan yazılar yazmışlardır. Türk basınındaki bu dönüşümler devlet rejiminin veya ideolojisinin değişimi ile orantılı olarak değişmiştir. II. Dünya Savaşı'nda Almanya'nın büyüklüğü, güçlülüğü ve Alman ideolojisi hakkında yazılan yazılar yerini kısa bir dönem SSCB lehine dönüştürse de özellikle 1946 yılından itibaren ABD'yi öven yazılar yazılmaya başlamıştır. Komünist ideolojiden bahseden gazeteler kapatılmış veya halk bu gazeteleri komünist diyerek basıp yağmalamıştır. Dünyada hemen hemen aynı seyri izleyen gazeteler dönüşüm yaşayan ülkelerde gözle görülür bir şekilde kısa vadeli aralıklarla değişimler yaşadıkları görülmektedir.

Türkiye'deki gazete yazılarının 1945-46 yıllarından itibaren nasıl değiştiğini görmek için dönemin olaylarına ve basın tutumuna göz atmakta yarar vardır. 19 Mart 1945 tarihinde SSCB, Türkiye'ye 1925 tarihli dostluk anlaşmasını bitirdiğine dair nota göndermesi üzerine Türk hükümetinde başlayan telaş, Aralık 1945'de Gürcistan'da çıkan "Komünist" adlı gazetede iki gürcü profesörün "tarihi Gürcistan" adlı makalesinde Kars, Ardahan ve bir çok doğu Karadeniz ve Doğu Anadolu illerinin tarihi Gürcü toprağı olduğunu iddia etmesi ve bunun Kızıl Ordu yayın organı olan "Kızıl Yıldız" ve "Moskova" gazetelerinde de yayınlanması Türk basınında ve hükümetinde SSCB'nin Türkiye'den toprak talebi olarak yorumlanmıştır.

Gürcü profesörlerin bu iddialarına karşılık Şükrü Saraçoğlu; "*Türkiye'de Müslüman Gürcü vardır ancak bu vatandaşlarımızın toplam sayısı 57,325 kişidir ve çoğunluğu Marmara bölgemizde yaşarlar Gürcü Profesörlerin bahsettiği topraklarımızda ise sadece 15,596 Müslüman Gürcü vatandaşımız yaşamaktadır.*"¹⁸⁸ cevabını vermiştir. Türk medyasında konu hakkında, 03 Ocak 1946 tarihli Tanin Gazetesinde; Hüseyin Cahit Yalçın " Türk Meselesi"¹⁸⁹ ,04 Ocak 1946 tarihli Akşam Gazetesinde, Necmettin Sadak "Bir Türkiye Meselesi Yoktur ve Olamaz"¹⁹⁰ , 08 Ocak 1946 Cumhuriyet gazetesinde, Nadir Nadi

¹⁸⁸ *Ayın Tarihi Dergisi*, 146-17B, Ocak 1946, ss. 34 – 36.

¹⁸⁹ *Tanin Gazetesi*, 03 Ocak 1946.

¹⁹⁰ *Akşam Gazetesi*, 04 Ocak 1946.

“Profesörlere Cevabımız”¹⁹¹, 17 Ocak 1946 Vatan gazetesinde, Prof. Dr. Fuat Köprülü “Türkiye Harpte Kendi Emniyetini Korumuştur”¹⁹² adlı makaleler yazarak hem gürcü Profesörler, SSCB ve Türk halkıma mesajlar vermişlerdir. Ancak SSCB’nin Türkiye’ye gönderdiği nota da toprak talebinde bulunmamış sadece 1925 tarihli dostluk anlaşmasının süresinin bittiğini yeni anlaşma yapılması için görüşmelerin yapılabileceğini belirtmişti.

Bu dönemde Türkiye’nin ABD büyükelçisi Minur Ertegun’un cenazesini ABD zırhlı savaş gemisinin İstanbul’a getirmesi basında ABD’nin SSCB’nin tehditlerine karşı Türkiye’nin yanında olduğunu açıklayan makaleler ve haberler yazılmıştır. 1945 ve 1946 tarihlerinde Türk basınından ABD’nin 500 şişelik penisilin yardımı, Missouri Gemisinin gelişi, İngiltere’de eğitim gören 50 öğrencinin Türkiye’ye gelişi, BM konferansına katılmak için Başbakan Hasan Saka’nın ABD ‘ye gidişi, Hasan Saka’nın ABD dışişleri bakanı Stettinius’la San Francisco’da görüşmesi, II. Dünya Savaşı’nın bitişi ile yapılan BM şenliğine Türkiye’nin de katılması, İngiliz Ajax kruvazörünün İstanbul’a gelişi, Nişantaşı’ndaki Amerikan Hastanesi’ne Amiral Bristol Hastanesi adı verilmesi, ABD’nin Pan-Am Havayolu şirketinin New York – Hindistan seferini yaparken İstanbul’a uğraması, New York’taki Amerikan Flagpole Equipment adlı şirketin Anıtkabir için hediye ettiği Türk Bayrağının göndere çekilmesi Türk basınında birinci haber olarak halka duyurulmuştur. Bu haber, ABD sempatzanlığını arttırıcı haberlerdir. Ayrıca, İnönü’nün 19 Mayıs 1945 tarihinde yaptığı demokrasi ve çok partili sisteme geçiş konuşması sonrası Türkiye’de çok partili hayata geçiş sürecinin başlaması Nuri Demirağ’ın Milli Kalkınma Partisi’ni kurması devletçilik rejimini yeren konuşmaları yanı sıra “putlara tapmayacağız, put olmayacağız” diyerek demeçler vermesi, 14 Mayıs 1945 tarihindeki toprak reformu yasasında alınan kararlara muhalif olan 4 milletvekili Fuat Köprülü, Adnan Menderes, Celal Bayar, Refik Koraltan, dörtlü taktir adı altında meclise önerge vererek kurulacak Demokrat parti’nin temellerini atarken Türk basınında uzun süre tartışılırken Tan Gazetesi’nin bu konudaki görüşleri gündemde yerini almış, 04 Aralık’ta Beyazıt Meydanı’nda toplanan bir grup, Komünist olduğu

¹⁹¹ *Cumhuriyet Gazetesi*, 08 Ocak 1946.

¹⁹² *Vatan Gazetesi*, 17 Ocak 1946.

gerekçesiyle Tan gazetesi, Görüşler Dergisi, Yeni Dünya ve La Turquie Gazetelerini ve Matbaalarını tahrip etmişlerdir.¹⁹³ Ayrıca bu gazetelerin afişleri üzerine “bunlar komünisttir okumayın!” yazılarak görüşler dergisinin yazı kurulunda Celal Bayar’ın da bulunduğunu ilan edilen afişler asılmış, Celal Bayar komünistlikle suçlanmıştır. SSCB’nin TASS Ajansı, bu olayları Polis ve hükümet yetkilileri gözetiminde yapıldığını ilan eden bir haber çıkarması Türkiye’deki dönüşümün ne kadar belirgin olduğunun bir göstergesidir. 12 Haziran 1946 tarihinde İstanbul Gazeteciler Cemiyeti kurulurken Gün, Yığın, Noror, Ses, Sendika ve Dost Dergi ve Gazetelerinin yasaklanması¹⁹⁴ bu dönemin en belirgin gazete ve dergi değişiminin örnekleridir.

ABD aleyhine yazı yazan yazarların gazete ve dergilerin komünist ilan edilmesi yargılanması veya kapatılması, Türkiye’deki ABD etkisini gösteren önemli deliller sayılabilir. 5 Ocak 1946 tarihinde İngiltere Büyük elçiliği basın ataşesi M. Roy Tristman ile ABD basın ataşesi M. Demon’un Türk basın konseyi üyelerine kokteyl partisi vermiştir.¹⁹⁵ ABD ve İngiliz yetkililerin Türk basının durumu ile ilgili brifingler verilmesi bu tarihten sonra Türk mediasındaki değişimleri görmek açısından önemlidir. Nitekim 26 Ocak 1946 tarihli Cumhuriyet gazetesinde Amerikalı Sumner Welles adındaki yazar “Amerikalı Gözü İle Türkiye” başlıklı köşe yazısı ile Türkiye’nin ABD için öneminden bahsederken SSCB’nin de bu durumu görmesi gerektiğini ve Türkiye ile ilişkilerine bu perspektifte yaklaşmasını tavsiye etmektedir.¹⁹⁶ Aynı günlerde ise ünlü Amerikan dergisi Times, Türk – Rus ihtilafları üzerine paragraflar yayınlıyor olması gerip bir tesadüf olarak adlandırılmazdı. Türkiye’de medya aracılığı ile halkta uyandırılan tarihi Rusya düşmanlığı her gün gazetelerin baş köşelerini SSCB’nin düşmanca emellerini deşifre eden haberlerle doldurulmaktadır. ABD’nin SSCB’nin planlarına vereceği cevabın nasıl olacağını ve muhtemel Sovyet yayılcılığı karşısında ABD’nin Türkiye’ye karşı takınacağı tavrın nasıl olacağını bilmeden bir elden yönetilircesine Türk mediasında her gün SSCB’nin Türkiye ile ilgili planları ve bunun sonucunda Ortadoğu ve Akdeniz’e hakim

¹⁹³ *Cumhuriyet Ansiklopedisi 1941-1960*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2005, s.72.

¹⁹⁴ A.g.e., s.75.

¹⁹⁵ *Ayın Tarihi Dergisi*, 146-17B, Ocak 1946, s.2.

¹⁹⁶ *Cumhuriyet Gazetesi*, I. Cilt, Ocak 1946.

olacağı senaryoları çizilmekteydi. Özellikle ABD'nin SSCB ile olan itilaflarının gün yüzüne çıkması ile haberler genellikle Avrupalı eski sömürge anlayışına sahip yöneticilerin tarihi kabusları olan Rusların boğazlara hakim olma senaryoları Türk medyasında yayınlanıyordu. 04 Ocak 1947 tarihli Cumhuriyet gazetesinin manşet bölümünden alt alta verilmiş kaynağı belli olmayan iki haber Türkiye'nin ABD veya SSCB saflarına kaymasının an meselesi olduğunu anlatmaktaydı. Bu haberlerin bir tanesi Fransız diğer ise Romen kaynaklı olduğu belirtilirken, Fransız kaynaklı haberde Türkiye'nin SSCB ile birleşmesinin an meselesi olduğu yazılıyor. Romen kaynaklı haberde ise Türkiye'nin ABD askeri üssü olduğu haberleri veriliyordu.¹⁹⁷ Bu haberler hem Türk kamu oyunda hem de Batı kamu oyunda geniş yankı bulması Türkiye'nin bir an önce Batı safında yerini alması için çabaların hızlandırılması fikrini geliştirmeye yarıyordu. Nitekim Times dergisinde 09 Ocak 1947 tarihinde yayınlanan SSCB'nin özellikle Balkanlar ve Türkiye'nin boğazlarını ilgilendiren bölümünde yapacağı değişiklikler Batı dünyasını dehşete düşürmeye yetecek derece vahimdi. Bu haber 16 Ocak 1947 tarihinde Cumhuriyet gazetesinde de "Sovyetlerin Balkan Planı" olarak manşetten verilmiştir. Bu plana göre Sovyetler Bakanlarda Sovyet Cumhuriyetleri oluşturduğu gibi Yunanistan'ın bölünmesi ve Boğazların bağımsız İstanbul bölgesi olarak SSCB hakimiyetine geçecek şekilde düzenlendiği görülüyordu.¹⁹⁸ 1947 yılı gazete manşetleri ve haberlerin içeriğinin genellikle Türk- Rus Düşmanlığı ve SSCB'nin Türkiye üzerindeki planlarının ilanı ile dolu olması Türkiye'nin Batılıların desteklemeleri ile Türkiye'nin oluşacak Batı ittifakına katılmaya hazır olduğunu gösteriyordu. Türkiye Batının Türkiye lehine veya aleyhine alacağı bir kararda yönünü netleştirmek için SSCB kapısını da kısmen açık tuttuğu ancak kesin olarak Batı taraftarı olacağını durumun netleşmesini beklediği anlaşılıyordu. Truman Doktrini'nin ilan edilmesiyle birlikte Türkiye netleştirmeye çalıştığı durumuna destek kazanmış, Truman Doktrini Türk medyasında büyük bir zafer nidasıyla yayınlanmış, doktrin kararları 1 Eylül 1947 tarihinde Meclis'te Amerikan Yardım Anlaşması adı ile oy birliği ile kabul edilmiştir.¹⁹⁹ Bu tarihten itibaren, komünist aleyhtarları yazılar gazetelerin manşetlerini süslemiştir. Cumhuriyet gazetesi, Stalin'in tüm dünyayı

¹⁹⁷ A.g.g, 04 Ocak 1947.

¹⁹⁸ A.g.g, 16 Ocak 1947.

¹⁹⁹ *Ayın Tarihi Dergisi*, s.127.

komünistleştirmek için ordu kurduğunu, komünistlerin yerel işbirlikçileri kullanarak harekete geçeceği haberlerinin ardından İstanbul ve Ankara'da Emekçi ve Köylü Partisi kurmak için faaliyet gösteren Komünist propaganda yapmakla suçlanan kırk beş kişi tutuklanmıştır.²⁰⁰ Haberleri vererek ülkedeki komünist ideolojiyi savunanlara sonlarının ne olacağı gösterilmeye çalışılmıştır. Cumhuriyet gazetesinde yayınlanan haberler genellikle Komünist faaliyetler içerisinde olan kişilerin ihanet derecesinde olduğunu ve bu hareketlerin cezasız kalmadığını belirtmektedir.

16 Temmuz 1948 tarihli Cumhuriyet Gazetesi'nde ABD'nin İngiltere ve Kanada ile birlikte komünist casusları yakalamak için ortak karar aldıkları haberi ve ABD'nin dış politikada tüm partilerle birlikte değişmez ortak Dış Politika kararları aldıkları yazmaktadır.²⁰¹ Türkiye'deki sol yazarların, gazetelerin ve dergilerin kapatılması, yasaklanması ve cezalandırılması sürecinde medya ABD sempatzanı çizgisine getirilmiş ve Kıbrıs Sorunu'na kadar hemen hiç denecek sayıda ABD aleyhine yazılar medyada yer almıştır 1960'lı yıllara kadar, Türkiye'de komünist dergi ve gazete çıkarılmasına izin verilmemiştir. Ayrıca, ABD'yi eleştiren, SSCB'yi öven veya SSCB'den haber veren bütün yazarlar ve gazeteler hakkında soruşturma başlatılmıştır. 1946-1960 yılları arası Türkiye için önemli siyasi olaylarla doludur. Türkiye, çok partili hayata geçmiş, Demokrat Parti iktidara gelmiş, SSCB ile sertlik politikası 1953 yılındaki SSCB Dostluk Notası'na rağmen devam etmiş, ABD Lübnan olaylarında İncirlik üssünü kullanmış, Türkiye NATO'ya girmiş, Türk Ordusu Kore Savaşı'na katılmış, 6-7 Eylül olayları olmuş, Kıbrıs Sorunu başlamıştır. Türkiye'nin Kore Savaşı'nda ABD'ye yardım ederek Türk askerinin Komünizme karşı savaştığı aynı şekilde Türkiye NATO'ya girişinde Türk basını Türkiye'nin NATO'ya girmesinin sadece güvenlik değil, demokrasi, özgürlük ve ekonomik açıdan önemli olduğunu ve ABD'nin Türkiye'ye yardım etmesinin devam edeceğini yazmış, Türk Basını ABD lehine Türk halkını yönlendiren yazılar yayınlamıştır.²⁰² Bu dönemde bir çok kez basın kanunu değişmesine rağmen gazeteler ve yazarlara karşı

²⁰⁰ *Cumhuriyet Gazetesi*, 15 Temmuz 1948.

²⁰¹ A.g.g, 16 Temmuz 1948.

²⁰² Hüseyin Emiroğlu, "Türkiye'nin Atlantik Paktına Giriş Süreci ve Türk Basınının Tutumu", *İÜSBF Dergisi*, İstanbul, Mart 2003, Sayı 28, ss. 85-115.

baskılar devam etmiş, 7 Haziran 1957 tarihli Basın kanunu'nun kabul edilmesi ve Uluslararası Gazeteciler Cemiyeti'nin 20'den fazla gazetecinin hapis edilmesini kınamasına rağmen basın üzerine yapılan iktidar baskıları devam etmiştir. Demokrat Parti'nin özellikle sol görüşlü aydınların üzerine gitmesi, sol görüşlü yazar, aydın ve vatandaşların CHP (Cumhuriyet Halk Partisi) saflarına katılması CHP'de dönüşüm sağlamış, Kıbrıs Olayları neticesinde ABD'nin Türk-Yunan anlaşmazlığında Türkiye'ye karşı tutum değiştirmesi ve Demokrat Parti'nin rejimi tehdit eden faaliyetler ile suçlanması özellikle İsmet İnönü'nün asker üzerindeki etkisi nedeniyle 1960 Darbesi ortamı hazırlanmıştır.

1960 yılından itibaren Türk basınında küçük değişimler yaşanmaya başlanmış ve yeniden sol basın yayın organları sahneye çıkmaya başlamıştır. 1960 -1974 yılları özellikle Küba Füze Krizi, Kıbrıs olayları ve Johnson Mektubu yüzünden ABD ile Türkiye ilişkisinin sorgulanmaya başlanmıştır. 1974 Kıbrıs harekatı ve ardından gelen ABD ambargosuna kadar geçen sürede kısmen denetimli sayılabilecek kadar bir sol yayında artış gözlenmiş, sağcılarla solcu basın arasında yaşanan tartışmalar yavaş yavaş halk arasında büyük tartışmalara neden olmuştur. ABD donanmasının altıncı filosu Türkiye'ye gelişi ülke çapında büyük sol eylemlerin başlamasına neden olmuştur. Türk basını, sağcı ve solcu yayın kuruluşları olarak ikiye ayrılmıştır. Kıbrıs harekatı sırasında birlik ve beraberlik misali ile bir araya gelen halk Kıbrıs harekatından sonra 1974 yılından 1978 yılına kadar süren ABD ambargosunun kalkmasına kadar geçen sürede adeta ülke iç savaş yaşamış bundan gazeteler de payını aldığı gibi halkı yönlendiren gazete ve dergiler de olmuştur. Bu dönemde Abdi İpekçi cinayetinden başka bu dönem bir çok gazeteci cinayeti ile sarsılmış, 352 gazeteci ceza evine girmiş ve yargılanmıştır.²⁰³ 1978 tarihinde ABD'nin ambargoyu kaldırması ile yumuşaması beklenen Türk- ABD ilişkilerinin bir türlü istenilen yere gelmemesi ülkede etkin olan sol eylemler ve medyanın gücü nedeniyle olduğu anlaşılmaktadır. 1980 Darbesi ile girilen yeni süreçte ülkeyi bölünmenin eşiğine getiren sağ ve sol ayrımının müdavimleri yargılanmış ve bir çoğu idam edilmiştir. 1980 tarihinden itibaren başlayan medyanın dönüşümü gazete ve dergiler yeniden ABD sempatisini hava estirmeye başlamıştır.

²⁰³ *Cumhuriyet Tarihi II*, AAM Yayınları, Ankara, 2002,s.233.

1946 yılında Cumhuriyet Gazetesi'nde Fazıl Hüsnü Dağlarca'nın "Missouri" adlı bir şiir yayınlaması²⁰⁴ ile başlayan ABD'ye karşı sempati uyandıran yayınlar 1961 yılında John Kennedy'nin ölümü üzerine Türk Ocağı Dergisi'nin kapak arkasında John Kennedy adlı şiirle devam etmiş,²⁰⁵ toplumda oluşturulan ABD yanlısı hava, Küba Füze Krizi ve Johnson Mektubu'nun basına verilmesi, Kıbrıs harekati'nda ABD'nin tutumunun basında yayınlanması, ABD ambargosu Türk basınında 1960'lı yıllara kadar gelen olumlu ABD havasını bozmuştur. 1980 yılına kadar basında ABD aleyhtarı yayınlar yayınlanmaya başlamıştır. 1980 Darbesi ile düzelen Türk – Amerikan ilişkileri, olumlu havası devam ederek Soğuk Savaşın bitimine kadar Türk basınında 1950'li yılların sloganı olan "Küçük Amerika" olma hayali yeniden başlamış, Özal'la gelen süreçte gazeteler Amerikanvari dizaynlar ile yeni sürece katılmış oluşan demokratik özgürlükçü hava Amerikanvari yaşam hayaline dönüşmüştür.

Türk basını genel olarak incelendiğinde sadece haber başlıkları takip edildiğinde bile fark edilen en önemli nokta, Türk- Amerikan ilişkilerinin olumlu olduğu yıllarda medya ABD taraftarı olmuş, ABD ile ilgili olumlu tüm haberleri ana sayfalardan okuyucuya iletmışlerdir. Dönemin ABD yardımları, Türk yetkililerin ABD'de karşılanması, ABD'li yetkililerin Türkiye'ye gelmeleri hatta Türkiye'den tarifeli geçen yolcu uçakları hava alanlarımızda yakıt ikmali yapmaları bile anlatılmıştır. Amerikan yaşam tarzı övülerek anlatılırken, Türkiye'deki bir çok Amerikanvari yaşam tarzı özendirilmeye çalışılmıştır. Bununla birlikte, ABD'yi eleştiren yazarlar hapse atılarak gazeteler kapatılmıştır. ABD'ye karşı eleştiri yazan, Moskova'nın adını anan herkes komünist ilan edilmiştir. Noam Chomsky, "medya gerçeği" adlı eserinde "düşmanı kontrol altına almak" bölümünde genel olarak gazetelerin devletin kontrolünden çıkamadığı, devletin her zaman sınırlı da olsa kontrolünün olduğu ve gazetelerin düşmanı kontrol altına almak için var olduklarını söylemektedir.²⁰⁶

²⁰⁴ Cumhuriyet Ansiklopedisi, a.g.e , s.107

²⁰⁵ Türk Ocağı Dergisi, 1961 cildi, Milli Kütüphane Arşivi.

²⁰⁶ Noam Chomsky, Medya Gerçeği, Everest yayınları, İstanbul, 2002, ss.33-67.

Türkiye’de Amerikan propagandası yapan Türk gazeteleri Türk-Amerikan ilişkilerinin bozulduğu zamanda hükümetin kısmen de olsa baskısıyla ve diğer yayınların etkin olması nedeniyle istenilen propaganda yapılamaması gibi zamanlarda ABD, dünyada olduğu gibi Türkiye’de de işbirlikçi ajanlarını kullanarak provakatif eylemlerle şok haberler yaratarak ABD çıkarlarına uygun politikalar uygulanması hedeflenmektedir. CIA dünyanın bir çok ülkesinde ajan istihdam ettiği gibi CIA’den para alan basın yayın ajanları da bulunmaktadır.²⁰⁷ New York Times Gazetesi’nin 1966 yılında yayınladığı makaleler dizisinde Avrupa ve diğer ülkelerdeki CIA ajanlarının düştükleri kötü ve komik durumları okuyucularına bildirmiştir. Ancak haberlerde CIA’ye çalışan yazarlar olmasına karşın CIA’den habersiz hatta ABD karşıtlığı yaptığını sanan yazarların nasıl CIA’den para aldıklarını komedi serisinde açıklayarak Avrupa’daki özellikle tarafsız veya sol görüşlü yazarların saygınlığını ve inandırıcılığını halk gözünde kaybetmelerine neden olmuştur.²⁰⁸

ABD propaganda yöntemlerinde etkin olarak kullandığı gazete, dergi ve kitap bastırma yöntemleriyle bir çok Avrupa ülkesinde etkili olduğunu ve kitapların öteki propaganda araçlarından farklı olduğunu belirtilmiştir. 1977 yılında New York Times’da yayınlanan bir yazıda isim verilmeden yayınlanan bine yakın kitabın CIA destekli olduğunu açıklıyordu.²⁰⁹ Bugün ABD’de ve Avrupa’nın bir çok ülkesinde CIA adına çalışan kişiler yayın evleri gazeteler ve basılan kitapların finansmanının kimler olduğu çeşitli arşiv ve araştırma belgelerinde açıklanırken Türkiye’de bu haberler Soğuk Savaş döneminde olduğu gibi söylentiden ileri gitmemiştir. ABD adına çalıştığı yazdığı yazılardan itafen söylenen bir çok yazar ve gazeteci hiçbir belge ve bilgi açıklanmadığı için haberin gerek bir değer taşımadığı sadece iftira olarak kullanıldığı görülmektedir. Ancak Türkiye’de Türk basını hariç Avrupa gazeteleri ve Amerikan gazeteleri yayın hayatında yerini bulmuştur. Özellikle New York Times ve ABD ile Avrupa orijinli gazeteler Türkiye’nin Ankara, İstanbul, İzmir gibi büyük şehirleri dışında Adana, Bursa, Diyarbakır, Gaziantep gibi diğer birçok şehirlerinde ana caddelerinde satılmaktadır. Ayrıca bildiri, afiş gibi açık

²⁰⁷ Bknz, Jim Keith, *CIA’den Medya’ya Kitlelerin Kontrolü*, NoktaKitap Yayınları, İstanbul, 2005,

²⁰⁸ Frances Stonor Saunders, a.g.e, s.17,18.

²⁰⁹ A.g.e., s.262.

ve gizli olarak dağıtılan haber ve reklam argümanlarında propaganda amaçlı bir çok etkinin var olduğu tespit edilmiştir. Yasaklanan veya gizli çalışması nedeniyle hücre evleri şeklinde örgütlenen sağ ve sol örgütlerin basın ve yayınlarında ABD ve SSCB lehine bir çok propaganda haberi olduğu görülmüştür. Devlet eliyle basıldığı, yazıldığı ve bir istihbarat kitabı olduğu her şekilde belirtilmiş olan beyaz kitap serilerinde de Türkiye'deki solcu öğrenci kişi, örgüt veya iş yerleri deşifre edilmek, resimleri koyulmak amacıyla kitaplar basılmış, 1973 yılında basılan böyle bir kitapta bugüne kadar yapılmış sol eylemleri yapanlar, yaşayanlar, destek verenler ve yakalananlar resimleriyle deşifre edilmiş, adeta “teröristler bunlar!” dercesine belirtilmiştir. Kitap fiyat bandrolü olmadan dağıtılmış ve satılmış, kitapta ABD'den bahsederken “Dost ve müttefiklerimiz” , “Bizi komünizme karşı koruyan müttefiklerimiz” gibi sempati uyandıracak cümleler kullanılmıştır.²¹⁰ Ayrıca SSCB'nin işgal ettiği ülkeler olan Orta Asya ve Çin'deki Türk soydaşların yaşadığı sorunları sık sık dile getirerek 1945'de Türkiye'ye yerleşmiş olan Uygur ve Kazak Türklerine yerel kıyafetlerle gösteriler düzenletilmiştir. Özellikle “Biz çektik siz çekmeyin”, “Artık uyanın!” pankartları taşınmıştır.²¹¹ Solcu gazetecilerin yazdıkları yazılar neticesinde tutuklanması, hapse atılması nedeniyle sık sık diğer demokratik ülkelerdeki gazetecilere yapılan olumsuz örnekler verilerek yapılanların uluslararası haklılığı yine gazete ve kitap sayfalarında anlatılmıştır.

Soğuk Savaş döneminde Türk Gazeteciliği Türkiye'nin dahil olduğu taraf dışında yapılan yorum ve yazılara ancak Türkiye'nin taraf olduğu blokla sorun yaşadığında mümkün olmuştur. Ancak, bu geçici süreç zarfındaki sürece aldanan yazarlar sorunların çözülmesi sonucunda teker teker cezalandırılmıştır. 1946 yılından 1990'lı yıllara gelindiğinde Türk gazetecilik tarihi komünizm ile mücadele tarihi olarak yerini almıştır. Soğuk Savaş dönemi boyunca Türkiye'nin Batı bloğuna dahil olan bir ülke olarak Batı bloğunun lider gücü olan ABD'yi öven yazıların gazetelerde yer alması doğal olarak karşılanabilir. Ancak gazetelerdeki Amerikan propagandasını dönemlere ayıracak bu dönemlerin Türk ulusal çıkarlarının Batı bloğu tarafından desteklenmediği ve iç sorunlar

²¹⁰ Beyaz Kitap, *Türkiye gerçekleri ve Komünizm*, Ankara, 1973, ss.15-185.

²¹¹ Cumhuriyet Ansiklopedisi, a.g.e, s. 172

karşısında Batı bloğunun, Türk devletinin rejimin savunması verdiği dönemlerde Amerikan propagandasının etkisi sınırlandırılmıştır. 1947-1964 yılları arasında medyada bazı küçük dönemler olsa da genellikle Amerika lehine yazılar göze çarpar. Haberlerde SSCB'den bahsederken "Komünist Rusya" Çin'den bahsederken " Kızıl Çin" ABD'den bahsederken ise "Dost ve Müttefikimiz Amerika" olarak bahsedilmesi Amerikan Propagandasının kamuoyu oluşturma açısından önemli görülmektedir. Bu dönemde ABD'nin Türkiye yaptığı yardımlar, ziyaretler, Türkiye hakkındaki medya yayınları veya şahsi yorumlar Türk gazetelerinin manşetlerini süslemiştir. 1964-1978 yılları arasında ise Türk basınında yüksek derecede Amerikan aleyhtarlığının daha doğru tabirle bir çok alanda güven duyulan ABD'nin Türkiye'nin ulusal davalarında Türkiye'yi yalnız bırakması hatta Kıbrıs konusunda ambargo uygulaması nedeniyle ABD'ye karşı halk arasında oluşan kızgınlık gazetelere de yansımıştır. Ancak bu dönemde de ABD karşıtlığının temkinli bir durumda yansıtılmıştır. Bu dönem ABD'nin Türkiye olmaksızın neler yapamayacağını gösterilmesi açısından önemli bir dönemi oluşturmuştur. Bu yıllar arasında Türkiye'deki sağ-sol çatışması olarak adlandırılan olayların gündemi meşgul etmesi önemlidir. 1978-1990 yılları arası ise Türk gazeteleri yeniden ABD lehine yazılara geri dönse de çok seslilik anlayışı SSCB'nin dağılıp Soğuk Savaş'ın bitmesine kadar sürmüştür. 1964-1978 dönemin getirmiş olduğu tecrübeler, bu dönemde sorgusuz bir Amerikan sempatanlığına izin vermemiştir. Ancak genel olarak, 1947-1964 yılları gibi 1978-1990 yılları arası dönem ABD'nin gelişmişliğini, özgürlüğünü anlatan haberlerle sayfalarını süsleyen yazıları ile devam etmiştir.

3.3.2. Radyo

Dünyada Amerikan propagandası dendiğinde akla gelen radyo yayınlarıdır. Bu radyoların en ünlüsü Amerikanın Sesi Radyosu'dur. Amerikanın Sesi Radyosu tüm dünyada ve Türkiye'de Amerikan propagandası yapıldığının kanıtıdır. Amerikanın Sesi Radyosu bir çok ülkede olduğu gibi Türkiye'de de yayın yapmaktadır. Halen daha yayınları süren bu radyo propaganda tarihinin en güzel örneğini oluşturur. Soğuk Savaş sırasında radyo ve propagandayı bir araya getiren radyolar olarak; Amerikanın Sesi Radyosu, Özgür Avrupa

Radyosu, Özgürlük radyosu, Radyo Moskova, Barış ve Özgürlük Radyosu, Radyo Havana Küba, Vietnam'ın Sesi Radyosu, Komünist Radyo²¹² dönemin propaganda yapan radyoları olarak ön plana çıkmıştır.²¹³ Amerikanın Sesi radyosu, 1942 yılında Amerikan Haber Alma teşkilatı'nın önerisi üzerine orta ve kısa dalgada yayın yaparak Avrupa'da yayın yapan komünist radyoların propagandasını engellemek Avrupalı müttefiklere moral vermek ve ABD'nin barışçıl politikalarını halka anlatmak amacıyla yayın hayatına başlamıştır. İlke etapta 27 dilde yayın yapan radyo bir çok yerel radyo ile de anlaşarak müttefik ve işbirlikçi ülkelerdeki radyo yayınlarında ABD propagandası yapmıştır. 7 Temmuz 2005 tarihindeki Amerika'nın Sesi Radyosu Internet sitesinde Türkiye'deki kardeş radyolar olarak NTV Radyo, Radyo X (Ankara), Kanal S(Gaziantep), First FM (Kıbrıs), Bizim Radyo (Kocaeli), Azerbaycan Fm (Bakü), Kent Fm (Piriştina) olarak vermiştir.²¹⁴ Amerikanın Sesi Radyosu, CIA'den maddi destek BBC'den teknik destek alarak sürdürdüğü yayınları ayrıca sabit ve gezici verici istasyonları ile dünyaya haber yayma imkanına ulaşmıştır. Türkiye'de radyo yayınları bir çok Avrupa ülkesiyle yakın yıllarda başlasa da bir çok nedenden dolayı gerçek anlamda gelişmesi 1980'lerden sonra olmuştur. 1980'lere kadar radyo devlet tekelinde olmuştur. Bazı özel teşebbüsler radyo yayını yapsa da devlet izni ve kontrolünde bu yayınları yapmışlardır.

Türkiye'de radyo yayını çalışmaları Atatürk, İngiltere'ye spiker ve teknisyenlerin eğitim alması için göndermesi ile başlamıştır.²¹⁵ BBC'de eğitim alan elemanlar Türkiye'ye gelerek radyo yayıncılığı çalışmalarını hızlandırmışlardır. İstanbul Radyosundan sonra Ankara Radyosu, İzmir, Gaziantep, Kars, Trabzon gibi illerde radyo kurma çalışması devam etmiştir. Dış yayınlarda Türkçe yayınlar yapılmasından dolayı Türkiye de dış dünyaya sesini duyurmak için dış yayınlar yapmıştır. Özellikle II. Dünya Savaşı döneminde Türkiye'nin tarafsızlığını anlatmak için kullanılan dış yayınlar 1944 yılından itibaren ABD ve İngiltere lehine dönen politikayı anlatmak için yapılır duruma

²¹² Komünist Radyonun reklam afişi, <http://www.kommunist.se>, bknz. Ek: 30

²¹³ Soğuk Savaş Döneminde Propaganda yayını yapan radyolar, <http://www.tr.wikipedia.org/wiki/propaganda-44k>, 12/10/2005.

²¹⁴ Amerikanın Sesi Radyosu Türkçe Yayınlarında Kardeş Radyo Anlaşması Yaptığı Radyo evleri, <http://www.voanews.com/turkish/affibitaaes.cfm>, 07/07/2005.

²¹⁵ Sezer Akarcalı, *Radyo ve Televizyonda Dış Yayınlar*, İmaj Yayıncılık, Ankara, 2003, s.49,30.

gelmiş 1944 yılından daha sonra Ankara'nın SSCB büyükelçisi olacak olan basın yayın umum müdürü Selim Sarper, Ankara Radyosu yayınında Amerikalı Büyükelçi A. Steinhard'la birlikte "Amerikalı Dostlarım bu Türkiye'nin sesidir" adlı dizi programında Türkiye'nin halkının ve devletinin uluslararası sorunlara bakışını dünyaya duyurmak olduğunu söylemiştir.²¹⁶ Selim Sarper, daha sonra SSCB'de Türkiye büyükelçisi olduğunda 1945 notası ile Türkiye'nin SSCB ile arasının iyice bozulduğu ve SSCB'nin Türkiye'den toprak talebi olduğunu halka ve hükümete duyuran kişiydi. Oysa Selim Sarper'in bir büyükelçi olarak SSCB ile Türkiye'nin arasında işbirliğini tesis etmesi gerekirken, büyükelçi olarak başarısızlık anlamına gelen bir durum onun döneminde, SSCB ile Türkiye arasında derin krizler yaşanmış, komşu SSCB'nin Türkiye'ye karşı düşmanca tavır almasına neden olmuştur. Selim Sarper, 1944 yılında yaptığı ve yaptırdığı radyo yayınlarında ABD lehine yayınlar yapmış ve amacının dünyaya Türkiye'nin görüşlerini anlatmak adına ABD ile işbirliğini savunan programlara imza atmıştır.

Türkiye'de radyo yayınlarının tekeli oluşturulan Ankara Radyosu'dur. Ankara Radyosu bu dönemde, uluslararası yayın yapan ve dünyada uluslararası yayın yapan radyolar arasında ilk sıralarda yerini almıştır. Ankara Radyosu, hükümet kontrolünde yayın yapmakta ve dünyaya Türkiye'nin politik tarafını anlatmayı amaçlamaktadır. 14 Ocak 1948 tarihli Cumhuriyet gazetesinde manşetten verilen bir haberde "Amerika Basını Ankara Radyosu için Müdafimiz Diyor" yazılarak haberin içeriğinde Romanya'daki Anti-Komünist örgütlerin Ankara Radyosu yayınlarını neşriyat haline getirip yayınlattıklarından bahsetmektedir.²¹⁷ Türkiye bu dönemde Ankara Radyosu ile dış yayınlar yapmasının yanı sıra özellikle Moskova Radyosunun Türkiye ile ilgili yayınlarına da cevap vermektedir. 11 Temmuz 1948 tarihinde Moskova Radyosu'nun Türkçe, Farsça yayınlarında Türk-İran tarihi ilişkileri ve Türkiye'nin İran üzerindeki emellerini konu alan yayınlar yapmasına karşılık Türk -İran dostluğunu içeren yayınlar yapmıştır. Moskova Radyosunun bu yayınları gazetelerde de şiddetle kınanmış ve halka Moskova radyosunun amacının

²¹⁶ A.g.e., s.30.

²¹⁷ *Cumhuriyet Gazetesi*, I. Cilt, 14 Ocak 1948.

Türk-İran ilişkilerini bozmak olduğu anlatılmıştır.²¹⁸ Ankara Radyosu aynı zamanda bölge ülkeleri ile ilgili haberler yaparak ve Komünist propaganda yapan Radyolarının yayınlarına cevap vermek Türkiye'nin haklılığını anlatmak için dış yayınlar yapmaktadır. Ankara Radyosu, 1961 Anayasasının getirdiği düzenleme ile kurulan TRT dönemine kadar Türkiye'nin sesi olmuştur. 1948 yılında Ankara Radyosu "Ankara Radyosu Marshall Saati" adı ile radyo yayını yapmıştır. Türkiye'nin NATO'ya girmesi ile birlikte ABD, NATO ve Batı Avrupa ülkelerini anlatan ve öven programlar yapmıştır. Bu dönemde BBC, VOA (Voice Of America), İngiliz Kültür heyeti ile program anlaşmaları yapılmış, aynı anda söz ve haber programları yayınlanmıştır. "UNESCO Saati", "Türkiye'de Marshall Planı", "BM Saati", "NATO Saati" gibi programlar radyodan tüm Türkiye'ye duyurulmuştur. Ayrıca, Türkiye'deki ABD'li personel ve askerlerin Noel mesajlarını göndermek için Ankara Radyosu özel programlar yapmıştır. Radyoların, ana haber kaynağı olan Anadolu Ajansı ve Yabancı Haber programları Dinleme Merkezi, Türk radyolarında dönemin olaylarını halka, devletin siyasi bağlantıları dikkate alınarak ve hükümet kontrolünde yapılmıştır.²¹⁹ Türkiye'de Amerikanın Sesi Radyosu ve BBC dışında Türkiye'deki ABD üslerinde yayın yapan ve asıl amacı ABD'li personele hizmet vermek olan radyolar ki bunlar, Çiğilli (İzmir), İncirlik(Adana), Karamürsel(Samsun), Trabzon ve Sinop'taki üslerde yayın yaparak Türkçe haberler dışında hafif batı müziği ve popüler şarkılar yayınlamışlardır. Bu radyolar aracılığı ile, Türk gençlerinin bu radyoları dinlemesi sağlanarak ABD propagandası yapılmıştır.²²⁰

1960 yılından sonra TRT adı ile özerk bir kurum halini alan radyo yayınları, TRT1, TRT2,TRT3,TRT4, TRT Fm Radyoları ile yayın hayatına devam etmiş, Ankara radyosu'nun başlattığı uluslararası anlaşmalar devam etmesine rağmen ABD ile kriz dönemlerinde gazeteler gibi radyolarda kısmen ağız değiştirirken, dış haber radyolar, ABD taraftarlığından pek fazla taviz vermemişlerdir.

²¹⁸ A.g.g, 11 Temmuz 1948.

²¹⁹ Özden Çankaya, *Bir Kitle İletişim Kurumu tarihi TRT 1927-2000*, YKY, İstanbul, 2003, s. 50.

²²⁰ A.g.e., s.52.

3.3.3. Televizyon

Televizyon günümüzde en yaygın olarak kullanılan propaganda aracı olarak karşımıza çıkmaktadır ancak Soğuk Savaş yıllarında Avrupa ve ABD'de etkin olan televizyon yayıncılığı Türkiye'ye çok geç dene bilecek yıllarda 1968 yılında gelmiştir.

İstanbul Teknik Üniversitesi 1952 yılında üniversite içinde 17:00 - 18:00 saatleri arasında televizyon yayını yapmıştır.²²¹ Türkiye'ye televizyonun gelmesi için gerekli olan ekipman ve paranın çok fazla olması nedeniyle Türkiye hükümetleri bu yıllarda televizyon yayıncılığına pek sıcak bakmamışlardır. İsmet İnönü, radyo yayınlarının dünya standartları ölçüsünde kalitesini oluşturduktan sonra televizyon çalışmalarına geçilmesinin daha iyi olacağını belirtmiştir.

Türkiye de ki televizyon yayıncılığının gelişmesindeki engel ekonomik nedenler olarak sıralansa da bu dönemde radyo yayınlarında ve gazete yazılarında sıkça tartışmalara neden olan iktidar-muhalefet çekişmesi ve hükümetin öncelikle gazetelerdeki haberlerin yanı sıra CHP'nin muhalefet olduğu dönemde iktidarın elinde olan radyo yayınlarının nasıl iktidarlar tarafından kullanıldığı görülmüş televizyon yayınları ile de hükümetin propaganda denetimini elinden kaçıracağını düşünmesi de etkili olmuştur. Ayrıca askeri darbelerde de görülen ve darbenin başarısını gösteren radyo istasyonlarını ele geçirmek ve darbeyi halka duyurmak ile başarılı olduğu anlayışı nedeni ile ayrıca askerlerinde çok sayıda radyo ve daha gelişmiş ses ve görüntü cihazı olan televizyonun şüpheli görülmesi de etkili olduğu söylene bilir, fakat gelişen dünya koşulları neticesinde Türkiye'nin komşuları olan balkan ülkeleri, SSCB ve hatta İran'ın bile televizyon yayına geçmesi nedeniyle Türkiye bu gelişmelerden geri kalamamıştır. İstanbul da televizyonu olan vatandaşların çok güçlü denilen antenlerle Bulgar, Romen, Yunan ve Yugoslav kanallarını bulabilmek için uğraşmaları nedeni ile hükümet bir an önce televizyon yayınına başlaması gerektiği kanısına varmıştır. 9 Nisan 1963

²²¹ A.g.e, s. 52.

tarihinde Federal Almanya ile yapılan görüşmelerde televizyon yayını yapabilmek için teknik anlaşmalar imzalanmış İngiltere'nin BBC televizyonundan ve Federal Almanya'dan getirilen eğiticiler yanı sıra yayınları hızlandırabilmek ve halka gösterebilmek için Avrupa'nın ünlü televizyon üreticilerinin ihaleye girmesi ile halkın televizyon ihtiyacı karşılanmak istenmiştir. Ancak Avrupa'nın renkli televizyon yayına geçmesi ile ucuzlayan renksiz televizyonların satışına onay veren hükümet böylece bu malzemenin daha ucuza mal edilebileceğini hesaplamıştır. İlk TV yayını 31 Ocak 1968 tarihinde başlasa da yayınların ancak Ankara ve İstanbul'a konulan verici ile bu illerde izlenebilmiştir. Bu durum televizyon yayıncılığı ile propaganda yapılabilmesini geciktirmiştir.

İlk televizyon yayını 18:30'dan 20:51'e kadar 141 dakika sürmüştür. Bu aralıkta haberler, devrim tarihi(belgesel), Antalya'nın sırları (belgesel) ve çizgi film yayınlanmıştır.²²² Televizyon yayınları ve vericileri bu tarihten sonra gelişse de gelişmesini çok yavaş sürdürmüştür. Türkiye'de televizyon izleme olanağına ancak 1980'li yılların sonlarına doğru ulaşılmıştır. TRT'nin uluslararası yaptığı anlaşmalar çerçevesinde özellikle Avrupalı yayıncılarla yaptığı anlaşmalar neticesinde televizyonlarda Federal Alman yapımı eğitici programlar ve diziler, Fransızca müzik programları yanı sıra "iyi Akşamlar Katrina", "Çeşitli ülkeler ve bilinmeyen yönleri ile ülkeler", "jimnastik ustaları", " İngilizce Dil Dersi", " Bibi Johns'u tanıyor musunuz?", "Büyük Savaş" gibi İngiliz ve ABD yapımı programlar da yayınlanmıştır. Ayrıca bu yıllarda yayınlanan 25 filmin yapım kimliği belli olan 8 filminden 5 i ABD yapımı²²³ olması Türkiye'deki Amerikan propagandası televizyondaki etkisi açısından önemlidir. Soğuk Savaş'ın bitiş yıllarına denk gelen televizyon yayıncılığı ve verici istasyonlarının gelişmesi ve bir çok devlet televizyonu ve özel kanalların açılmasıyla günümüzde televizyon yayıncılığı propaganda açısından daha önem taşımaktadır. Televizyon yayıncılığının gelişmesinin önündeki engellerden biri de TRT'deki iktidar muhalefet çekişmesidir. İsmail Cem'in TRT Genel Müdürü olduktan sonra yaptığı bir çok başarılı çalışmaya rağmen TRT sağ-sol çatışmasını yaşamış, Demirel, İsmail Cem'in TRT'yi komünistleştirdiğini iddia etmiş, iktidara gelince ilk

²²² *Cumhuriyet Ansiklopedisi 1961-1980*, s. 202.

²²³ Özden Çankaya, a.g.e, s.81.

iş olarak İsmail Cem'in yerine Nevzat Yalçıntaş'ı getirmiştir. Ancak Yalçıntaş baskılara dayanamayarak TRT'den istifa etmiştir. 1970'li yılların TRT'nin sağ/sol tartışmalarına kurban gitmesi Televizyonun gelişmesinin önünde bir engel olmuştur. Türkiye'deki Amerikan propagandasının televizyon aracılığı ile olması Soğuk Savaş yıllarında televizyon yayıncılığındaki bu geç kalma nedeniyle yavaş olmuştur da özellikle yeni olan televizyonda İngilizce Dil Eğitimi verilmesi ve Amerikan filmlerinin en çok izlenen filmler olması Türkiye'deki ABD etkisi göstermektedir.

3.3.4. Güzel Sanatlar

Güzel sanatlar da diğer bir çok araç gibi propaganda alanında kullanılmıştır. Sadece söz, yazı temeline dayanan propagandanın yeterli olmadığı özellikle II. Dünya Savaşı sırasında anlaşılmıştır. Bu nedenle kitleleri derinden etkileyen kitlelerin görsel zevklerine hitap ettiği gibi duygusal yönlerine de hitap eden resim, heykel, tiyatro yapılmıştır. Propaganda amaçlı yapılan resim heykel, müzik, tiyatro çalışmalarını kısaca propaganda sanatı olarak belirtilebilir. Sanatın bugünkü anlamda propaganda boyutunda kullanılmasının en yoğun ve gelişmiş olduğu dönem Soğuk Savaş dönemidir. Bu konuda en başarılı örnekleri ise ABD vermiştir.²²⁴

Soğuk Savaş sırasında özellikle SSCB ve diğer komünist ülkelerce kullanılan genel olarak "kitsch" olarak adlandırılan resim ve heykelle ideolojinin direk olarak halka sunulması sanatına karşılık ABD daha özgün sanat değeri taşıyabilecek ancak ABD'nin dünyada savunduğu değerleri anlatan özgürlük, barış, mutluluk, isyan, üzüntü, bağımsızlık, özgürce gezmek, özgürce yaşamak, istediğini yapmak gibi pozitif sanatın yanı sıra karmaşık duygular, görsel zevkler, düşünceler içeren resim ve heykellerle propaganda yapmıştır. Soyut dışavurumculuk olarak adlandırılan Clement Greenbrek tarafından sistemleştirilen siyasal ve ideolojik saplantılardan arınmış gibi gözükken insana hizmet eden sanat anlayışı 1950'li yıllarda "Amerikan Soyut Dışa Vurumcular Ekolü" ve "New York Modern Sanat Müzesi" tarafından geliştirilmiştir. Bu

²²⁴ Toby Clark, a.g.e., s.13.

kurumlar dünyanın bir çok yerinde özellikle ABD müttefiki ve işbirlikçisi ülkelerde sanat sergileri düzenlenmiştir.²²⁵ Amerikan Ulusal Tiyatrosu ve Akademisi, Artform, Çağdaş Sanatlar Enstitüsü, Kültürel Özgürlük İngiliz Derneği, Uluslararası Kültürel Özgürlükler Derneği gibi ABD ve İngiliz Dernekleri ve kuruluşları CIA'nin desteği ile dünyanın bir çok yerinde sanatını icra etmektedir.²²⁶

Türkiye'de güzel sanatlar Cumhuriyet'in kurulup Atatürk inkılaplarının yapılması ile başlamış denilebilir. Halk arasında resim, heykel sanatının dinde kesin yasak olduğu inancı batı tarzı müziğin asla kabul edilemediği tiyatronun ise Tanzimat döneminde hafif bir gelişme gösterdiği görülür. Atatürk, resim ve heykel sanatı adına yaptığı bir çok konuşma ve sanatkarları desteklemesi nedeniyle bu sanatlarda bazı gelişmeler yaşanmış, ancak bu sanatların bir propaganda aracı olarak kullanılması çok ileriki tarihlere kadar mümkün olmamıştır. Demokrat Parti'nin "Yeter, Söz Milletin" sloganlı el resminin çizildiği afiş bu dönemdeki en etkili propaganda resmidir.²²⁷ Cumhuriyet gazetesi'nde bu dönemde çizilen karikatürler Marshall Yardımını anlatan afiş ve ilanlar propaganda araçları olarak kullanılan birkaç örnektir.²²⁸ Ancak Türkiye'de yoğun ABD ve SSCB propagandası nedeniyle dışarıdan gelmiş afiş, bildiri ve ilanlardan ideolojik resimler, halkı etkilemekte başarı kazanmıştır. Bu dönemdeki sağcı ve solcu eylemciler de taşıdıkları pankartlarda yazının yanı sıra ABD veya SSCB'yi öven veya yeren resimler de yapılmıştır. Resim alanında en etkili ve ABD'deki soyut dışa vurumculuk akımından etkilenerek 12 Mayıs 1947'de oluşturulan "Onlar Grubu"dur. İvy Stangali liderliğinde kurulan daha sonra 11 kişinin daha katılıp, 21 kişi olan resim grubudur. Bu grup 1948, 1949 ve 1950 yıllarında resim sergileri açmış, en son toplu olarak İstanbul Amerikan Haber Merkezi'nde 1954 yılında büyük bir sergi açmıştır.²²⁹ Bu grup, özellikle doğu/batı sentezi, olarak batı tarzı resim sanatı ile doğu'nun motiflerini birleştirmeyi amaçlamıştır. Bu dönemde Türk resmindeki Avrupa ve ABD etkisi diğer sanatlarda olduğu gibi etkisini göstermektedir.

²²⁵ A.g.e., s.13.

²²⁶ Frances Stonor Saunders, a.g.e., ss.151-451.

²²⁷ Demokrat Partinin seçim afişi, <http://www.sodev.org.tr>, bkz. Ek: 31

²²⁸ Türk medyasında da yayınlanmış olan Marshall planı afişi, <http://www.dhm.de>, bkz. Ek: 32

²²⁹ *Cumhuriyet Ansiklopedisi 1941-1960*, s.117.

27 Aralık 1949 tarihinde imzalanan Türkiye-ABD Kültür Anlaşması'ndan²³⁰ sonra Türkiye'de özellikle tiyatro, müzik, resim ve heykel alanında ABD etkisi hızla görülmeye başlanmış, ABD'de etkin ve sevilen sanatçıların resimleri ve hayat hikayeleri Türk mecmualarının baş sayfalarını süslemiştir. Türkiye'de caz müziği popüler hale getirilmeye çalışılırken ilke caz müziği yıldızı Sevinç Tevs, İngiltere'de BBC'de çalışmış, ABD'de eğitim almış, 1950'li yıllarda Türkiye'de caz konserleri vererek ün yapmıştır. 3 Ocak 1970'de kurulan Türk – Amerikan Kadınlar Derneği²³¹ de Türkiye'de ABD etkisinin her alanda yayıldığına en önemli kanıtlarından birini temsil etmektedir. Müzik alanında ABD etkisi radyo ve plaklarda çalınan şarkılar ve yapılan filmlerin müziklerinde kendini göstermiş, tiyatrodaki ise ABD'li ve Avrupalı sanatçıların yazdığı oyunlar sahnelenmiş, Muhsin Ertuğrul'un Yapı Kredi Bankası desteği ile kurduğu "Küçük Sahne", bu dönemde ABD etkisinin en yoğun hissedildiği faaliyetlerden biridir. Bugün, daha bir çok tiyatro sanatçımızın yetiştiği bu tiyatro okulu Amerikan tarzı yaşamın halka yayılmaya çalışmasında en önde görevi üstlenmiştir.

Türkiye'deki Amerikan etkisi ve propagandası Türkiye- SSCB ilişkilerine konu olmuş, Türkiye'de SSCB karşıtlığı ve propagandasının biran önce durdurulmasını isteyen ve solculara karşı yapılan baskıların durması için birkaç kez nota vermiştir. Türk Güzel sanatlarında 1960'lara kadar süren bu durum özellikle 1962 Küba Füze Krizinden sonra yavaş yavaş değişmeye başlamıştır. Türkiye'nin ABD'ye güveni sarsılmış, yeni arayışlar içine girmiştir. 1945'li yıllardan itibaren devam eden tavizsiz Amerikancılık yerini daha ittihatlı politikalara devrettiğinden ve 1962,1978 yılları arası dönem Türk- Amerikan ilişkilerinde sorunlar dönemi olması nedeniyle bu dönem bir çok alanda olduğu gibi güzel sanatlar alanında bir arayış başlamış, ABD'nin Vietnam uğraşı nedeniyle askeri ve eleman açısından zor durumda olması SSCB propaganda

²³⁰ A.g.e., s.262.

²³¹ A.g.e., s.176.

üreticilerinin etkisi arttırmıştır. Türkiye ve dünyada bu dönemde SSCB propagandasının etkisi görülmeye başlamıştır.²³²

3.3.5. Sinema

Sinema, ilk etapta fotoğraf karelerinin arka arkaya gösterilmesiyle başlamıştır. Sessiz olması, maliyeti yüksek olması ve izleyici kesimini arttırmak için teknolojik gelişime ihtiyaç duyulmuştur. İlk sinema gösterimleri halka değil de elit bir zümreye karşı etki doğuran sanat olduğu için ilk etapta insanları güldüren , eğlendirici bir araç olarak görülmüştür. Bazen de tarihe not düşmek amaçlı belgesel nitelikte senaryosuz, naturel çekimler yapılarak belge niyetine kullanılmıştır.

1914 yılında Rusların Ayestefanos'da (Yeşilköy) yaptıkları abidenin Fuat Uzkınay tarafından filme alınması Türk sinema tarihinde ilk film olarak bilinir.²³³ Sinemanın propaganda amacıyla kullanılması I. Dünya Savaşı'nda Alman Ordu Film Endüstrisi'nin kurulması ile ve bu sistemin Türk Ordusunda ordu film merkezi kurularak devam etmesi, Ordu, sinema ve propaganda kavramlarını bu dönemde bir araya getirmiştir. Fakat sinemanın propaganda amaçlı kullanılmasının en güzel örnekleri Alman Propaganda Bakanı Goebbels'in Alman Film Endüstrisini kurması ile başlar. Goebbels, Hitler ve Nazi propagandası yapan, belgesel ve senaryolu filmler yaptırmış, kurduğu sinema şirketleriyle bütün Avrupa'da etkin olan sinema ağı kurmuştur. ABD'de gösterilen bu filmlerin amacı ABD'deki Alman halkını etkilemek olmuştur.²³⁴ ABD sineması, propaganda amaçlı kullanılmasına rağmen askeri propaganda alanına o yıllarda Hollywood'u çekememiştir. II. Dünya Savaşı yıllarında Hollywood film yapımcılarının ve finansörlerinin hemen hemen hepsinin İngiliz ve Yahudi olması Hollywood'un müttefikleri desteklemesinde büyük bir etken olsa da çoğunlukla kar amaçlı olan sinema sektörü ve yapımcıların bağımsız fikirli sanatçı kişilikleri olması, aşk, hüznün, komedi gibi insani duygulara yönelik

²³² Türkiye'de devam eden ABD karşıtlığına örnek afiş, <http://www.kureselbarisveadalet.org>, bknz. Ek: 33

²³³ Levon Panos Dabağyan, *Zaman Tünelinde Her Yönleriyle Sinema Dünyası*, IQ Yayıncılık, İstanbul, 2004, s.22.

²³⁴ Sezer Akarcalı, a.g.e., s.98.

filmlerin çok gişe yapması Hollywood'un askeri propaganda filmleri yapmamasında büyük etken olmuştur. Amerikan Haber Alma Teşkilatı ve Pentagon'un Hollywood'a el atması bazı film senaryolarını desteklemesi, askeri ve hükümet argümanlarını kullandırması ile durum yavaş yavaş değişmiş II. Dünya Savaşı'nın sonlarına doğru Alman karşıtı birkaç film gösterime girmiştir.²³⁵ Hollywood, Amerikan propaganda tarihinde hep tartışma konusu olmuştur. Amerikan propaganda filmlerinin yanı sıra Amerikan aleyhtarı filmlerin de çekildiği bir yer olarak özellikle komünizmle mücadele adına faaliyetlerde bulunan senatör McCarthy tarafından çok eleştirilmiştir. McCarthy, Hollywood'un Sovyet propaganda merkezi olduğunu iddia etmiş, ancak Hollywood ABD propagandasının merkezi olma özelliğini hiçbir zaman değiştirmemiştir.

Türkiye'de Amerikan filmleri, Amerikan propagandasının birer örnekleri olarak karşımıza çıkarken Hollywood'un siyasi ve askeri propaganda dışında kültür emperyalizmi gibi bir misyonu olduğunu unutmamak gerekir. Bu nedenle Hollywood yapımı olan "Çirkin Amerikalı" gibi filmlerin siyasi ve askeri propagandadan çok kültür propagandası yaptığı Amerikan Gizli Servisi'nin (CIA) ne kadar güçlü olduğunu göstermekten geri durmayarak, ABD'li bir elçiyi yererken, yüksek Amerikan değerlerinden taviz vermeyen yanı dikkate değerdir. Türkiye'deki Amerikan sineması ise izleyici profiline göre duygusal ve macera olarak iki kategoriye ayrılır. Türkiye'de her iki türde filmlerde aynı anda vizyona girmişlerdir.

Türkiye'de, Sovyet filmleri, dünyada olduğu gibi pek rağbet görmemesinin asıl nedeni hükümet engellemelerinden daha çok Sovyet film üreticilerinin yalın propaganda yapmasıdır. Düşük kalitede "kaba" propaganda filmleri olmasıdır. SSCB'nin dolduramadığı bu alanı ABD'li film üreticileri içerisinde Amerikan propagandasının saklı olduğu komünist içerikli filmler yapmışlardır. Komünist propagandayı bölmek amacını taşıyan filmlerin çoğu ABD sinemacılığının tarafsızlığını kanıtlamak adına yapılan filmler olduğu gibi Hollywood tarafından çekilen komünist filmlerin, komünizmin çelişkilerini ve yaşanacak fikrinsel

²³⁵ A.g.e., ss.250-257.

farklılıkları anlatması sol görüşlü insanlar arasında fikir ayrılıklarına ve tartışmalara sebep olması için kullanılmıştır.

Türk Sineması, Amerikan propagandası içeriği olan bir çok film çekmesine rağmen zaman zaman sosyalist propaganda yapan filmler de çekmiştir. Bu filmler, çoğu zaman hükümetlerce yasaklanmasına rağmen Türk sinema tarihinde yerini almıştır. Yılmaz Güney ve Tarık Akan gibi isimler, sol görüşlü filmleri nedeniyle yargılanmıştır. Yılmaz Güney'in kovboy filmlerini Türk sinemasına taşıyan isim olması ve Tarık Akan'ın batı tarzı aşk filmlerin ideal jönü olması bu çelişkiyi ortaya koyan diğer bir durumdur. "Yeşilçam" kısıtlı bütçesine rağmen bu dönemde bir çok tarihi ve güncel film yapmıştır. Bu filmlerin büyük bir çoğunluğu ise Türkiye'deki sosyal yapıyı dejenere eden filmler olması teknolojik desteğin Avrupa, ABD'li sinema şirketlerinden alması açısından ne kadar milli oldukları ne kadar ABD propagandası yapmadıkları şüphelidir. Türkiye'de yayınlanan Amerikan ahlak dışı filmler Türk sinemacıları tarafından da yapılmıştır. Ahlaki değerlerin zayıflaması yoluyla ülkelerin milli direncini kırmak istemiştir.²³⁶ Özellikle "Çirkin Amerikalı", gibi yapımlarla Amerikan karşıtlığının deşarj olması amaçlanırken, "Dallas" vb diziler ile ahlaki açıdan çöküntü hedeflenmektedir.²³⁷

Amerikan Film Sektörü filmlere finansman ve ekipman desteğini CIA ve Pentagondan aldığı bu nedenle bağımsız senaristlerin senaryolarının CIA veya Pentagon tarafından değiştirildiği yada yayınlanmasına izin verilmediğini ayrıca Hollywood'da CIA ve Pentagon yetkililerinin bizzat elemanları veya onlar adına çalışan eleştirmenlerin olduğu bilinmektedir. Bu nedenle bir çok film senaryosundaki Amerikan karşıtlığı söylemlerin çıkarıldığı ABD'de ve dünyada yayınlanan bir çok filmin CIA ve Pentagon soruşturmasından geçtiği bilinmektedir.²³⁸ Türkiye'de yayınlanan sinema filmleri ve "Yeşilçam" yapımı olan Türk sinema filmlerinin devlet kontrolünden geçmediği söylenemez. Hükümetlerin çıkardığı basın yayın kanununda "sansür" olgusunun yer almasının yanı sıra çıkarılan "milli ahlak ve değerlere saygı" adı altında sansür

²³⁶ Levon Panos Dabağyan, a.g.e., ss.171-275.

²³⁷ A.g.e., s.350.

²³⁸ David L. Robb, *Hollywood Operasyonları*, Güncel Yayıncılık, İstanbul, 2005,ss. 29-49.

müessesesi işletilmiştir. Soğuk Savaş'ın başlama evresi olan II. Dünya Savaşı'nın sonlarında Türkiye'de etkin olan Alman sinema filmlerine ve Sovyet sinema filmlerine 23 Ağustos 1945'de Tek Parti Hükümeti CHP el koymuş ve bu filmlerin bir daha yayınlanmasını engellemek için filmleri imha etmiştir.²³⁹ Bu tarihten sonra Türk filmleri ve yabancı filmler SSCB karşıtı filmler olmuş ancak Türk filmlerindeki tarihi temalar sıkça yayınlanan ve bir dönem uzun soluklu çekilen Türk tarihi filmleri Türklük propagandasından daha çok Türkiye'nin tarihi düşmanı olan Rusya'yı hatırlatmak tarihi kini kullanmak amacını taşımaktaydı. Türkiye'de sinema bu dönemde yabancı özellikle de Amerikan yapımı filmlerin revaçta olduğu her 10 filmde en az 8'inin Hollywood yapımı olduğu görülmektedir.²⁴⁰

Türkiye'deki ABD propagandası Türkiye'de Amerikan değerlerini empoze etmenin yanı sıra Amerikan karşıtlığını deşarj etmek ve kültür emperyalizmi ile Amerikan kültürünü yayabilmek amacının yanında milli ve manevi değerleri yıkarak Türkiye'de emperyal düzeni kurmayı amaçlamıştır.

3.4. TÜRKİYE'NİN SİYASİ, ASKERİ VE EKONOMİK YAŞAMINA YÖNELİK AMERİKAN PROPAGANDASI

Türk – Amerikan ilişkilerinin en belirgin ve görünen tarafı olan ABD'li yöneticilerin Türkiye'yi ziyaretleri, anlaşmalar, askeri yardımlar, askeri ziyaretler, Türkiye'deki Amerikan propagandasının etkisini göstermesi bakımından da önemli olan siyasal ve askersel ilişkiler ayrıca Türkiye'deki Amerikan karşıtlarının deşifre olmasını yer altı örgütü konumunda olmasını engellemiş, Amerikan karşıtları veya SSCB taraftarlarının kimler olduğu bilinmesinin yanı sıra halkın hem deşarj olması hem de ABD'nin en güçlü yüzünü gösterdiği Türkiye'de Amerikan hayranlığının artmasını sağlamıştır.²⁴¹

²³⁹ *Cumhuriyet Ansiklopedisi*, a.g.e., s.85.

²⁴⁰ Levon Panos Dabağyan,,a.g.e., ss. 47-58.

²⁴¹ Türkiye'de devam eden Amerikan karşıtı Komünist eylemler, <http://www.anarsistkomunizm.org>, bknz. Ek: 34

Türk – Amerikan ilişkilerinde dönüm noktası,5 Nisan 1946 tarihinde 270 m boyunda 57.500 tonu bulan ağırlığı ile 1600 mürettebatı olan dünyanın en büyük ikinci zırhlı savaş gemisi Washington büyükelçisi Münir Ertegün'ün cenazesini İstanbul'a getirmesidir. ABD'nin en büyük zırhlı savaş gemisinin İstanbul'a gelişi Türk hükümeti ve halkınca SSCB'nin tehditlerine karşı ABD desteği olarak algılanmıştır. ABD'nin çok güçlü olduğu ve Türkiye'ye yardım edeceği Türk basınını meşgul etmiştir. Zırhlının İstanbul'a gelmesi Amerikan propagandasının örneğidir. Naaşın havayolu veya daha küçük gemilerle getirilebilecek olmasına rağmen ABD'nin en büyük zırhlı gemisi ile getirilmesi hem Türk-ABD ilişkileri hem de Amerikan propagandası açısından önemlidir. ABD'nin bu tarihlerde SSCB ile İran ve Mançurya sorunu yüzünden görüşmeler aşamasında olması aslında Türkiye'ye yapacağı ziyaretin SSCB tarafından yanlış anlaşılma olasılığı olmasına rağmen ABD Missouri Zırhlısını Türkiye'ye göndermiştir. Missouri Zırhlısı adına şiirler yazan ve boğazın eşsiz bir manzarası olarak gören halk, neredeyse Türk donanmasının tümünün tonajına yakın olan gemiye ve Amerikan gücüne hayran olmuştur. Ayrıca bu dönemde II. Dünya Savaşı'nı kazanan ülkenin ABD olması yanı sıra , Japonya'ya attığı atom bombası ABD'nin yenilmez bir güçte olduğu kanısını uyandırmıştır. Ayrıca Türk medyasında Amerika'nın gücünü anlatan makaleler yayınlanmaktadır. 01 Ocak 1947 tarihli Cumhuriyet Gazetesi'nde Andre Maurois'in İsviçre'de verdiği konferansta ABD'nin ekonomik, askeri ve siyasi gücünü öven yazılar yayınlanmış, ABD'nin II. Dünya savaşında yılda yüz bin uçak ürettiği ve gerekirse üç yüz bin tanede üretebileceğini belirtilmiştir.²⁴² ABD'nin II.Dünya Savaşı'ndan büyük askeri ve ekonomik güç olarak çıkması nedeniyle Türkiye'deki ekonomik çevrelerde ABD'nin bu gücünden faydanılması gerektiğini belirtmişlerdir. 03 Ocak 1947 tarihinde ABD ziyaretinden dönen Vehbi Koç Cumhuriyet gazetesine verdiği demecinde, *“Türkiye'nin II. Dünya savaşında büyük bir fırsatı kaçırdığını ancak ABD'nin büyük imkanından faydalana bilmek için iki üç yılımızın olduğunu ve ABD'nin doğuda serbest ticaret limanları aradığını bir an önce elimiz çabuk tutup İstanbul'da bir an önce serbest ticaret limanı açılması gerektiğini belirtmiştir.”*²⁴³ Özellikle bu dönemde

²⁴² Cumhuriyet Gazetesi, I. Cilt, 01 Ocak 1947.

²⁴³ A.g.g, 03 Ocak 1947.

Türk medyasında ABD ile ilgi haberlerin had safhaya çıkması, SSCB'nin Türkiye ve bölge ile ilgili planlarının yayınlanması dikkate değerdir.

1947 Truman Doktrininin ilan edilmesi²⁴⁴ ve bu çerçevede Türkiye'ye yardım gönderilmesi kararlaştırılması sonucunda, ABD yardımı TBMM'de tartışılmaya açılmıştır.²⁴⁵ Dönemin CHP hükümeti adına Dışişleri Bakanı Hasan Saka Amerikan yardımı hakkında konuşmasında özetle; özellikle çeşitli gazete ve dergilerde çıkan Amerikan yardımının Türk bağımsızlığı ve bağımsız iktisadi gelişmesine engel olacağına dair yazıların, maksadı belli olmayan siyasi amaçlar taşıdığını belirtmiştir. Ayrıca, anlaşmanın incelenip eğer böyle bir ihtimal gözükürse zaten reddedileceğini ve bu öngöründe bulunanlara teşekkür edileceği ilan edilmiştir. Hasan Saka'dan sonra söz alan Nihat Erim ve Kasım Gülek'de Amerikan yardımının Truman Doktrinin Türkiye'nin güvenliği ve İktisadi gelişmesi açısından çok faydalı olacağını belirtmişlerdir. 12 Temmuz 1947 tarihinde imzalanan Amerikan yardımı anlaşması, 01 Eylül 1947 tarihinde 339 kabul sıfır red oyu ile kabul edilmiştir.²⁴⁶ Böylece Türkiye, Amerikan yardımı alarak, SSCB'ye karşı ABD desteğini sağlamak adına önemli bir adım atmıştır. Ancak Truman doktrini çerçevesindeki yardım ABD kongresinin kararlarına tabi ve değiştirme yetkisine sahip olması yanı sıra yardımların halka duyurulması için kitle iletişim araçlarının kullanılarak Amerikan propagandası yapılmasına, ABD'li kitle iletişim, hükümet ve sivil kuruluşlarının Türkiye'deki Amerikan yardımlarının nasıl kullanıldığını inceleme yetkisine de sahip olmuştur.²⁴⁷

Türkiye bu dönemde ABD'nin oluşturduğu tüm uluslararası örgütlere üye olmaya çalışmıştır, ABD'nin askeri ve ekonomik yardımları törenler düzenlenerek Türkiye'ye getirilmiştir. Aynı anda, ABD'li askeri ve iktisadi heyetler de Türkiye'de incelemeler yapmak üzere gelmişlerdir. Türkiye, askeri yardım çerçevesinde verilen silahlar ABD'nin II. Dünya Savaşı'nda Avrupa cephesinde kullandığı silahlar olması yanı sıra ekonomik ömrünü neredeyse

²⁴⁴ ABD başkanı Truman, Türkiye ve Yunanistan'a yardımı içeren belgeyi imzalıyor, <http://www.trumanlibrary.org>, bknz. Ek: 35

²⁴⁵ Truman Doktrini ilan edildikten sonra CIA'in Türkiye ve Yunanistan hakkındaki raporu, <http://www.trumanlibrary.org>, bknz. Ek: 36

²⁴⁶ *TBMM Tutanak Dergisi*, VIII devre 6, Eylül 1947.

²⁴⁷ Türkaya Ataöv, a.g.e., s.198.

tamamlamış araç ve gereçlerden oluşması da önemli bir konudur. Ancak silahların Türk ordusunun teknolojik yenilenmesini sağlayacak derecede Türkiye’de bulunmayan araçlar olması bakımından önemli olarak algılanmış yardımlar ordunun modernize edilmesi açısından önemli olduğu vurgulanmıştır.

Türkiye’nin aldığı kredi miktarı 4 Temmuz 1948 tarihli Türk – Amerikan Ekonomik İşbirliği çerçevesinde yani Marshall Planı dahilinde 1948-1952 yılları arasında 354 Milyon Dolardır. Bu para bu dönemde Türkiye’nin ödemeler dengesi cari açığına eşit bir paradır.²⁴⁸ ABD Türkiye’ye yardım ederken amaç Türkiye’yi kalkındırmak değil Türkiye’nin sürdürülebilir ekonomik yapısını korumaktır. Bu tarihlerde Harvard Üniversitesi’nde yayınlanan bir bildiriye “*Türkiye için harcanan her bir Amerikan doları Amerika açısından pek sağlam bir yatırımdır.*”²⁴⁹ Denmesi bu dönemdeki Amerikan yardımlarının amacını açıkça göstermesi bakımından önemlidir.

ABD’nin Türkiye’ye gönderdiği yardımlar ve kullanılacak oldukları alanları denetlemek ve yeni alanları keşfetmek adına Türkiye’ye gelen ABD’li heyetler Türkiye’nin SSCB tehdidine karşı aldığı ABD yardımlarından çok Türkiye’yi ABD ticaret kolonisi haline getirmek amacını güttükleri anlaşılmaktaydı. Nitekim ABD’li mühendis, mimar, akademisyen ve uzmanlarda oluşan ekip, Türkiye’deki ulaşım, iletişim, bayındırlık, tarım gibi bir çok alanda faaliyet göstererek incelmelerinin yanı sıra mühendislik hizmetine de talip olmuşlardır. Binlerce Türk işçisinin çalıştığı bu alanlarda Amerikalı uzmanlar Türk halkına güçlü, zengin ve yardım eden Amerika propagandasını yapmalarının yanında Türkiye’yi Marshall Planında da belirttiği gibi bir tarım ülkesi yapma aşamasını yürütmüşlerdir.²⁵⁰ Marshall yardımı çerçevesinde yapılan anlaşma 11 madde ve ek bölümlerden oluşurken bu maddelerde Türkiye Cumhuriyeti’nin tek taraflı ABD isteklerini kabul ettiği tüm yatırım ve harcamalarda ABD’li heyetlerle istişare edileceği ve yapılan yardımın kullanılacağı alanları ABD’nin

²⁴⁸ *Cumhuriyet Ansiklopedisi*, a.g.e.,s.131.

²⁴⁹ Türkaya Ataöv, a.g.e., s.261.

²⁵⁰ A.g.e. s.198.

belirleyeceği, ABD'li heyetlerin diplomatik dokunulmazlıkları olacağı belirtilmiştir.²⁵¹

1948- 1952 yılları arasında verilen yardım ve kredilerde Amerikan üstünlüğünde gözle görülür derecede tek taraflı ve SSCB tehdidine karşı Türkiye'yi güvence altına almak anlamına gelen anlaşmalardan çok Türkiye'nin ekonomik bir pazar olarak oluşturulmasına yönelik olduğu gözükmektedir. Amerikan yardımı sadece silah veya kredi olarak değil gıda ürünleri olarak da verilmiş II. Dünya Savaşı'nda kıtlık çeken halk, "Amerikan unu", "Amerikan sütü", "Amerikan çikolatası", gibi halk arasında hala konuşulan "Biz Amerikan sütü ile büyüdük" diyerek güçlü ve gürbüz olduğunu açıklayan deyimler bu dönemde ABD'nin halk arasında nasıl propaganda yaptığının ve bu propagandanın etkisini göstermek açısından önemlidir. Yapılan tüm yardımlarda ABD bayrağının olması yanı sıra radyo yayınlarında Amerikan yardımı uzun uzun anlatılmış bir saati aşan " Marshall Yardımı Programı" , "ABD ve Biz" gibi ABD propagandası yapan yayınlar yapılmıştır. Gazetelerde Marshall yardımını anlatan afişler yayınlanarak ABD yardımının Türkiye için ne kadar hayati olduğu halka anlatılmıştır. Türkiye ile ABD arasında yapılan anlaşmalar SSCB tehdidine karşı olan askeri anlaşmalardan çok ekonomik ve kültürel anlaşmalar olmuştur. Nitekim Türkiye'deki Amerikan propagandası olarak anlatılan ve Türkiye'de Amerikanvari bir yaşamı öngören bu anlaşmalar çerçevesinde Türkiye Batı tarzı bir ülke olduğunu anlatmada ve ispatlamada kullanıldığı görülmektedir. Türkiye Avrupalılaşıma adına olumlu gördüğü bu gelişmelerle Türkiye'de Amerikan propagandası meşru bir zemin bulmuştur. 1952 yılında Türkiye'nin NATO'ya üye olması öncesindeki görüşmelerde Avrupalı bir çok ülke lideri ve akademisyenleri Türkiye'nin Batı'nın savunulması için gerekli olan askeri topraklar olduğunu belirtmiştir.

Türk ve ABD'li yetkililer Batı tarzı yaşamdaki gelişmeleri, demokratik gelişmeleri hatta Türkçe'nin Macarca, Fince, Estonca, Letonca dilleri ile aynı aileden olduğunu ileri sürmüşlerdir.²⁵² Türkiye'nin Kore Savaşı'ndaki

²⁵¹ Fahir Armaoğlu, a.g.e., ss.165-179.

²⁵² Türkkaya Ataöv, a.g.e, s.204

yararlılıklarından bahsetmişlerdir. Ancak Türkiye'nin Batı tarzı bir ülke olduğunu vurgulamışlardır.²⁵³ Bu dönemde Türkiye Batılı olduğunu göstermek adına yaygınlaşan Avrupalı yaşam, Amerikanvari hayat ve ekonomik durumu göstermek adına bütün kitle iletişim araçlarında Batı müziği, Batı sanatı, Batı tarzı yaşam gösterilmeye çalışılmıştır. Türk kamuoyu Kore'ye asker göndermedeki desteği Demokrat Parti tarafından NATO'ya girmek için bir şans olarak göstermesi, ABD yardımlarına karşılık bir minnet borcu olarak Türkiye'nin de şimdi ABD'ye yardım etmesi gerektiği inancı yaygınlık kazanmış, Behiçe Boran'ın kurduğu "Türk Barışseverler Cemiyeti'nin" protesto gösterilerine ve CHP'nin ABD'ye "evet" DP'ye "hayır" muhalefetine rağmen Kore'ye asker gönderilmiştir. Türk Barışseverler Cemiyeti komünist bir örgüt olduğu gerekçesi ile kapatılmıştır.²⁵⁴

Demokrat Parti iktidarı döneminde Kore'ye asker gönderilmesi hakkında, Kırşehir Millet Vekili Osman Bölükbaşı ve Mardin Millet vekili Kemal Türkoğlu'nun gensoru vermeleri nedeni ile mecliste yapılan konuşmalarda iktidar ve muhalefetin tutumu Kore'ye asker gönderme meselesinin ne anlama geldiğini göstermektedir. Osman Bölükbaşı konuşmasında, "*Kore'ye asker gönderen ülkeler NATO üyesidir. Türkiye ise değildir.*" diyerek Türkiye'nin herhangi bir güvence altında olmadan Kore'ye asker göndermesinin sakıncalı olduğunu eğer NATO üyesi olunursa "*gerekirse elli bin asker gönderelim.*" diyerek NATO üyesi olmadan Kore'ye asker gönderilmesini eleştirmiştir. Ayrıca asker gönderme işinin Resmi Gazete'de neden yayınlanmadığını sormuştur. Başbakan Adnan Menderes ise Kore'ye asker göndermenin Birleşmiş Milletler kararları doğrultusunda olduğunu ve Resmi Gazete'de yayınlanıp yayınlanmadığının takipçisinin kendisinin olmadığını belirtmiştir.²⁵⁵ Gensoru veren diğer vekil Kemal Türkoğlu'da "*Kore'ye asker gönderen ülkeler Kore ile siyasi olarak ilişki içerisinde ve NATO üyesidir. Türkiye ise değildir.*" diyerek Türkiye'nin NATO üyesi olmadan Kore'ye asker gönderilmesini eleştirmiştir. Bütün bu sorulara Dış İşleri Bakanı Fuat Köprülü; "*Efendiler, devletin emniyeti meselesi gayet tabii olarak her hükümetin düşüneceği bir meseledir. Biz bu*

²⁵³ A.g.e. S. 204.

²⁵⁴ Cumhuriyet Ansiklopedisi, a.g.e., s.167.

²⁵⁵ TBMM Tutanak Dergisi, IX Devre 3, Aralık 1950 – Ocak 1951.

emniyeti iptida kendi kuvvetimizin yerinde olmasında ve memleketin, milletin hürriyet ve istiklal ruhunu muhafaza ederek bozguncu propagandaları ve bozguncu telkinleri nefretle karşılaşmasında bulunanlardanız. Bir milletin emniyeti iç bünyesinde ve iç kuvvetle temin edilir. Dışarıdan ne kadar desteklenirse desteklensin içini kurt yiyen hastalıklı bünyeler vardır. Bu millet o bozgunculuk propagandalarına gelmeyecektir.” diyerek Kore’ye asker göndermemize karşı çıkan kişilerin bozgunculuk propagandası yaptığını söylemiştir.²⁵⁶ Meclis sıralarından Köprülü’ye “kim? Kime diyorsun?” gibi bağırarak sorular yöneltilmesine karşılık, Köprülü sataşma şeklindeki soruları cevapsız bırakmıştır. Daha sonra söz alan Manisa Millet Vekili Hamdullah Suphi Tanrıöver konuşmasında; “Türkiye’nin Kore’ye asker göndermesinin sınır koruması ile ilgilidir. Kafkaslarda sınırdış olduğumuz Sovyet Rusya, Kore ile de sınırdıştır. Tehlike bizi de ilgilendirir.” Diyerek başladığı konuşmasında, Rusya’nın bizim tarihi düşmanımız olduğunu, Yunanistan ve İran gibi komşularımızın da düşmanı olduğunu, Rusya’nın tüm Türk Dünyasını yuttuğunu, sınırları içerisindeki Türkleri katlettiğini, Balkanlar’ı da mahvettiğini söyleyerek devam ettirmiştir. Hamdullah Suphi Tanrıöver, ABD ziyaretinde ABD başkanı Eisenhower ile görüşmek istediğini Selim Sarper’e bildirerek Başkan’dan görüşme talep ettiğini belirterek, başkanla aralarında geçen diyalogu şöyle anlatmaktadır. “Eisenhower’ın odasında başkanın yanında bulunan eski asker ve şimdi üniversitede rektör olan bir kişi ile yaptığı sohbeta tanık oldum. Bunun üzerine başkana, SSCB ile ilgili sorunların günümüzle ilgili olmadığını bu meselenin on bir asırlık Balkanlardan Asya’ya uzanan bir sorun olduğunu söyledim” diyerek SSCB sorunun ne kadar derin ve vahim olduğunu anlatmaya çalışmıştır.²⁵⁷ Osman Bölükbaşı ve Kemal Türkoğlu’nun verdiği güven oyu yoklamasında yapılan bu konuşmalarda Türkiye’nin Kore’ye neden asker gönderildiğinden öte NATO’ya üye olmadan asker gönderilmesi eleştirilmektedir. ABD ile olan birliktelik veya işbirliğini eleştirilmemekte adeta Türkiye’nin NATO üyesi olması için ABD’ye mesaj gönderilmektedir.

²⁵⁶ A.g.e, s. 286

²⁵⁷ A.g.d , Ocak 1951.

Türkiye'nin Kore savaşına asker göndermesi ile başlayan süreçte Türk askerinin Kore'de olması mecliste olduğu gibi halk arasında ve medya organlarında da tartışılmıştır. Özellikle sol görüşlü medya organları Kore'ye asker göndermenin Türkiye'nin içinden çıkamayacağı ve nükleer tehlike altında olacağı bir savaşa sokacağını iddia ederlerken, hükümeti ve devleti kuran yönetici elit kesime yakınlığı ile bilenen gazeteler ABD'nin Kore'de verdiği savaşta haklı davasında Türkiye'nin de bulunması Türkiye için Batı bloğuna dahil olmak için hem büyük bir şans hem de kendisini ispatlamak için iyi bir imkan olarak görüyorlardı. Henüz, Atom bombası yapamamış olan SSCB'nin Kore'de ABD ve müttefiklerine herhangi bir saldırıda bulunması durumunda ABD'nin atom bombası silahını kullanacağı güvencesi müttefiklere gösterilmek için ABD Pasifik okyanusunda 12 Ocak 1951 tarihinde atom bombası denemesi yaptı.²⁵⁸ ABD'nin Avrupa'ya yeni ordu göndereceği bilgisi gazeteler tarafından halka duyuruluyordu. Bu dönemde ABD tarafından Türkiye'ye verilen askeri malzemeler gazetelerin baş sayfalarını süslerken aynı zamanda ABD'nin Atom bombası denemeleri de medyada geniş yer buluyordu. 1951 yılı Türkiye'nin Kore'ye asker göndermesi, Orta Doğu Komutanlığı, NATO üyeliği gibi konularında gündemde olduğu yıl olarak bu dönemde İrticai eylemlerinde ortaya çıkması ilginç bir durumdur. 10 Şubat 1951 tarihli cumhuriyet gazetesinde yayınlanan bir karikatürde "sarığın" altından komünistlerin çıktığını göstermesi,²⁵⁹ Türkiye'de irticanın da komünistler tarafından tezgahlanan bir oyun olduğu imgesi halkın belleklerine yerleştirilmeye çalışılıyordu. Kırşehir'de ve Ankara Sıhhiye'deki Atatürk Büstünün tahrip edilmesi ve bu olayların ardından 12 Şubat 1951 tarihinde ABD dışişleri bakanı yardımcısı McGhee'nin Türk dışişleri bakanı Şükrü Saracoğlu ile iki saat süren "Türkiye'nin Güvenliği"²⁶⁰ adlı görüşme Türkiye'deki olayların amacının Türkiye'nin yönünü sürekli Batı tarafında tutmak olduğunu kanıtlar derece tesadüf olamayacak gelişmelerdir. Ancak bu görüşmelerde hiçbir zaman NATO üyesi olmanın ne kadar güvence sağlayacağı görüşülmemiş olması muhtemel olmalı ki Türkiye, 1952 tarihinde NATO'ya üyesi olup, ABD adına Akdeniz, Ortadoğu ve Karadeniz havzasında tüm tehlikeleri göğüslemiş olduğu gibi her hangi bir çatışmada kendisinin taraf

²⁵⁸ *Cumhuriyet Gazetesi*, 12 Ocak 1951.

²⁵⁹ A.g.g, 10 Şubat 1951.

²⁶⁰ A.g.g, 12 Şubat 1951.

olmama durumunun olmayacağı ve kendisine yapılacak olan bir saldırıda diğer üyelerin ne kadar savunacağı bir muamma olan duruma gelmiştir.²⁶¹ Sorulması gereken ancak Küba Füze Krizi'ne kadar hiç sorulmayan Ankara için Washington feda edilir mi? sorusuydu. Türkiye- ABD ilişkileri Türkiye'nin ABD'ye tavizsiz evet demesi nedeniyle gelişme gösteriyor olması ABD'lilerin Türkiye'de kendi ülkelerinde gibi hareket etmelerine neden olmuştur. Türkiye'deki Amerikan asker ve personeli 30.000 civarına ulaşmış, ayrıca Amerikalılar bir çok sivil toplum hareketinde ve sosyal yaşamda etkin olurken askeri amaçlar dışında bir çok alanda faaliyet göstermişlerdir.

1960 yılına kadar Türkiye'deki Amerikan askeri ve sivil varlığının yanı sıra Türk Dış Politikası da ABD isteklerine göre şekillenmekte Türkiye'nin Ortadoğu, Balkanlar politikası ABD isteklerine cevap verme amaçlı olduğu görülmektedir. Türk Ulusal çıkarları açısından halen daha tartışılan bir çok dış politika atağı dönemin ABD çıkar ve hedeflerine hizmet ettiği görülmüştür. Yunanistan ile kurulan işbirliği, Yugoslavya, Yunanistan, Türkiye yakınlaşması, Mısır ile ilişkiler, Süveyş bunalımında Türkiye'nin tutumu, Ortadoğu komutanlığı, Suriye ile savaşın eşiğine gelinmesi, Lübnan ve Ürdün olaylarında Türkiye'nin tutumu, İsrail ile ilişkiler, Cezayir sorununa bakış ve Üçüncü Dünya Bağlantısızlar Toplantısı'nda Türkiye'nin Atlantik Pakti'nin savunmasını konuşması, bu dönemde Türkiye'nin dış politikasında ABD etkisinin olduğunun göstergesidir. Halk arasında ABD sorgusuz sualsiz müttefik olarak anlatılması ABD'nin Türkiye'deki iç sorunlara karşı rahat hareket etmesini sağladığı gibi Amerikan üslerinde çalışan Türk vatandaşları adeta Amerikan Ajansı ve propagandacısı olduğu gibi binlerce Türk vatandaşının bu ülkelerde işçi ve personel olarak çalışmasından dolayı maaşını ABD hükümeti ödemekteydi.

Türkiye, ABD'nin müttefiki olarak hem ekonomik hem de askeri açıdan gelişip, güvence altında olacağını inancı yanı sıra gelişmiş Batı dünyasının bir parçası olarak tüm örgütlerde ve platformlarda yerini alıyordu. Türkiye, ABD ile birlikte hareket etmeye o kadar alışmıştı ki 1953 yılında Stalin'in ölümü üzerine

²⁶¹ Mehmet Saray, *Sovyet Tehdidi Karşısında Türkiye'nin NATO'ya Girişi III. Cumhurbaşkanı Celal Bayar'ın Hatıraları ve Belgeler*, AAM, Ankara, 2000, ss. 148-154

iktidara gelen Kruşçev'in bir arada beraberce yaşamak politikası nedeniyle komşularıyla ilişkilerini gözden geçirirken Türkiye'ye gönderdiği ilişkilerini yeniden tesis etme notasını Türk hükümeti görmezden gelmiş, hatta basın olayı Fransız Gazeteleri'nde yazan "SSCB, Türkiye'ye nota göndermiş" haberlerinden öğrenmiştir. Hükümet, SSCB'nin bu çıkışının ABD'lilerle ilişkisinin bozulabileceği korkusuyla, kuşkuyla bakarak, Türkiye'ye karşı bir komplo olarak algılamış ve çok dostane olmayan bir cevap göndermiştir. ABD, Türkiye'de değil de, Texas veya California gibi bir eyaletindeymiş gibi davranması Türkiye'deki bazı bağımsız milliyetçi aydınları tedirgin etse de ABD aleyhine söylenen söz veya herhangi bir yazı nedeniyle komünist olmakla itham edilip yargılanma ve hapis sürecine uğramışlardır. Türkiye'de sol, Komünist olarak adlandırılan bir çok akademisyen, aydın, vatandaş, "Bağımsız Türkiye" sloganlı ile hareket ederken ABD karşısında tek güç olan SSCB taraftarı olmaya zorlanmış yada SSCB ajanı olarak suçlanmışlardır. Türkiye'de hemen hemen her yerde var olan Amerikan üsleri, irtibat büroları, konsolosluklar, okullar, hastaneler, Amerikan şirketleri veya Amerikalı uzmanlar, işgal ülkesi havası vermekteydiler. 1960 ihtilaline kadar hiçbir Amerikan karşıtlığına izin vermeyen hükümet 1957 yılından, 1960 yılına kadar geçen sürede uluslararası konjonktürün değişmesi nedeniyle zor durumda kalmıştır.

1957 yılına kadar ABD'nin "nükleer saldırı" doktrini ile elindeki nükleer gücün keyfini yaşarken SSCB, 1954'de imal ettiği nükleer silah ve kıtalararası füzeyi ABD'ye yollayabilme imkanına kavuşması ve 1957 yılında uzay denemesini başarıyla gerçekleştirmesi ile SSCB, ABD'nin nükleer saldırı doktrinine karşılık "nükleer karşılık" doktrinini ilan etti. ABD ve Avrupa'dan "Dehşet Dengesi" olarak adlandırılacak bu durum artık ABD'nin Berlin için New York'u feda edip edemeyeceği tartışmaları başlamıştır. Fransa, ABD'nin kendi ülkesinin tehdit altında olması halinde Avrupa'yı savunmayacağını ilan ederek NATO'nun askeri kanadından çekilirken bağımsız Fransız Milli Politikası'nı uygulayacağını ilan etmiştir. ABD Başkanı Eisenhower bu yeni durum karşısında yumuşama döneminin başladığını ilan ederek, SSCB ile ilişkilerin yumuşatılması için karşılıklı görüşmelere başladı. 1945-1960 yılları arasında her şeye rağmen ABD ile işbirliğini devam ettiren ve bu nedenle küçük komşuları

yanı sıra SSCB'ye karşı da düşmanca tavır alan ve SSCB'den gelen görüşme taleplerini geri çeviren Türkiye'yi telaşlandırdı. ABD'nin politika değiştirmesi Türkiye'yi 1945'de olduğu gibi yeni bir güvenlik bunalımına sokmuştur. 6-7 Aralık 1959 tarihinde ABD Başkanı Eisenhower'ın Türkiye'nin kaygılarını gidermek için Ankara'ya geldiğinde görüşmeler ne bundan önceki ABD heyetinin karşılandığı gibi karşılandı, ne de ABD Başkanı, Ankara'da sıcak ve samimi mesajlar verdi. Oysa, 1954 yılında Celal Bayar'ın ABD ziyaretinde Türkiye muzaffer bir ülke lideri şeklinde çok dostane karşılanmıştır.²⁶² Türkiye'de de aynı şekilde ABD'li yetkililerde en üst derecede ve en iyi şekilde karşılanmaya çalışılmıştır.

Bu dönemde, Türkiye, ABD'nin SSCB politikası nedeniyle ilk defa yalnız kaldığını hissetmiştir. Bugüne kadar ABD'ye "topyekün destek" veren Türkiye, uyguladığı politikaların gözden geçirilmesi gerektiğinin farkına varılmıştır. Türkiye ile ABD arasında baş gösteren bu güven bunalımı nedeniyle Türkiye SSCB ile ilişkileri yeniden tesis etmek için 12 Nisan 1960 tarihinde Türk- SSCB ortak bildirisini ile karşılıklı ziyaretler gerçekleştirilmeyi kararlaştırılmıştır.²⁶³

Tüm çabalara rağmen, 8 Mayıs 1960'daki U2 Casus Uçağı'nın Türkiye'den kalktığını SSCB'nin iddia etmesi üzerine Türkiye SSCB ilişkileri yeniden gerginleşmiş, U-2 savaş uçağının açtığı sorun üzerine, SSCB yumuşama döneminin devam etmesi için toplanacak olan, doğu-batı diyalogunun Paris'te yapılacak olan toplantısına SSCB delegelerinin boykot etmesi ile iptal edilmiştir.²⁶⁴ Bugünlerde Ankara hükümetinin devrilmesine sahne oluyordu. Ordu yönetime el koymuş, 10 yıllık Demokrat Parti iktidarına son vermişti. İktidar Komitesi, Türkiye'nin NATO ve CENTO'ya üyeliklerinin devam edeceğini dış politikada herhangi bir değişikliğe gidilmeyeceğini bildirirken, Türkiye-ABD ilişkilerinde bir dönem kapanıyordu. Bu dönemde Türkiye'de komünist basını ve komünist derneklere baskı azalmış, "Yön" dergisi

²⁶² Feridun Cemal Erkin, *Dışişlerinde 34 Yıl Washington Büyükelçiliği*, 2.Cilt, 2.Kısım, TTK Yayınları, Ankara, 1999, ss.453-469.

²⁶³ *Cumhuriyet Ansiklopedisi*, a.g.e., s.395.

²⁶⁴ Fahir Armaoğlu, a.g.e., s.362.

yeniden yayın hayatına girmiş²⁶⁵, 1961 Anayasası ilan edilmiş, özgürlükçü bir anayasa olan 1961 Anayasası sonraki yıllarda ortaya çıkan sağ/sol olaylarının sebebi olarak görülecektir.

Darbeden sonra, 1962 yılında ABD ile SSCB arasında yaşanan Küba Füze Krizi sonucunda Türkiye'deki Jüpiter Füzeleri'nin pazarlık konusu yapılması, Türkiye'nin ABD'ye karşı güvenini ikinci kez yerle bir etmiştir.²⁶⁶ Türkiye'de 1960'dan itibaren başlayan ABD karşıtlığı yükselmeye devam ederken 1960 darbesinden sonra gelişen sol akımlar, 1963 yılında Kıbrıs krizi'nin patlak vermesi ve 1964 tarihinde Türkiye'nin Kıbrıs'a müdahale etme imkanlarını konuşması sonunda ABD Başkanı Johnson'un Başbakan İsmet İnönü'ye gönderdiği ve tarihe "Johnson Mektubu" olarak geçen mesaj Türk – Amerikan ilişkilerinde sonun başlangıcı olmuştur. Türkiye'deki Amerikan varlığı artık her platformda tartışılıyor ve Türkiye'nin ulusal çıkarları gereği attığı her adım ABD'ye çarpıyordu. Bu nedenle ABD ile ilişkilerin artık devam edemeyeceği ve yeni dış politika yöntemleri aranması gerektiği düşünülüyordu. ABD, Türkiye'yi Kıbrıs konusunun yanı sıra, ABD'de kullanılan eroinin Türkiye'den kaçak yollarla geldiğini iddia etmiştir. Bu eroinin Amerikan gençlerini zehirlediğini bunu da Türkiye'nin yaptığını iddia ediyordu.²⁶⁷ Türkiye-ABD ilişkileri her geçen gün hızlı bir krize doğru gidiyor, ABD, 1945-1960 yılları arasında Türkiye'ye karşı izlediği politika her alanda Türkiye'yi etkisi altına almak, ABD yardımlarını kendi çıkarlarına uygun olarak kullandırmak, SSCB'ye karşı Türkiye topraklarını kullandırmak, SSCB'ye karşı Türk ordusunu modernize etmek ve Türk halkını Amerika'yı seven, işbirliği yapan, Amerikanvari bir hayat benimseyen halk yapmak isterken, 1960 yılından sonra Türkiye'de ABD çıkarlarına ters görüşlerin yükselmesi ABD'de büyük tepkilere neden olmuştur.

ABD, SSCB ile başlattığı yumuşama dönemi ve Vietnam savaşı nedeniyle Türkiye'de hem etkin propagandasını devam ettiremediği gibi SSCB ile yumuşama dönemine girmesi nedeniyle Türkiye de alternatif dış politika

²⁶⁵ *Cumhuriyet Ansiklopedisi*, a.g.e., s.27.

²⁶⁶ Nasuh Uslu, a.g.e, s.157-164.

²⁶⁷ Aytunç Altındal, a.g.e, s.104.

yöntemleri geliştirmek istemiş, bu nedenle tavizsiz devam ettirdiği Amerikan ilişkilerine ve Amerikan propagandasına verdiği destek azalmıştır. Kıbrıs sorununda Türkiye ABD'den beklediği desteği alamamasının hatta Johnson mektubu ile büyük bir hayal kırıklığına uğraması, Türkiye'deki Amerikan güvenilirliğini azaltmıştır. Medya organlarındaki Amerikan haberlerinin olumsuz yayınlara dönüşmesi, ABD lehine yazı yazan sol gazetelerden başka milliyetçi, İslamcı ve cumhuriyetçi gazetelerinde Amerikan karşıtı yazılara yer vermeleri neticesinde Kıbrıs sorunu karşısında ortak bir tavır ortaya çıkmış ülkedeki rejim kavgası olarak adlandırılan ABD – SSCB taraftarlığı yerini milli bir birlikteliğe bırakmıştır. Bu tarihten itibaren Türk gazeteleri ve siyasetçileri özellikle Kıbrıs sorunu çerçevesinde ortak demeçler vermeleri dikkat çekicidir. 08 Mayıs 1964 tarihli Cumhuriyet gazetesinin manşetinde ABD'nin Kıbrıs sorununda BM yolunu tavsiye etmesi haberinin hemen yanı başında SSCB lideri Kruşçev'in gemi ile boğazdan geçmesi sırasında Türkiye hakkında, "İstanbul çok güzel, bu ülkeyi seviyorum, Türkiye ile barış ve işbirliği için elimizden geleni yapacağız" şeklinde demeçler verdiği yayınlanmıştır.²⁶⁸ Bu güne kadar ülkedeki Amerikan karşıtı gösteriler genellikle medyada Komünist propaganda veya Komünistler Dost ve müttefikimiz Amerikalılara saldırı gibi haberle verilirken 19 Mayıs 1964 tarihinde yani Gençlik ve Spor bayramı şenliklerinde ABD karşıtı gösteriler olmuş, bu gösteriler peyder pey devam etmiştir. 30 Ağustos 1964 tarihinde zafer bayramı kutlamaları sırasında sayıları yüz bini aşan kalabalık amerikan karşıtı bir gösteri yaparak Amerika'yı lanetlemişlerdir. Bu tarihli cumhuriyet gazetesi olayı "yüz bin genç ABD'yi protesto etti"²⁶⁹ manşeti ile halka duyurmuş ve birlik beraberlik mesajları vermiştir. Artık gazeteler Türkiye'de yükselen Amerikan karşıtlığını birinci haber yaparak haklı Kıbrıs davamızda ABD'nin bize haksızlık yaptığını belirtmektedirler. Türkiye bu dönemde ABD'nin tutumu karşısında alternatif politika ve işbirliği anlaşmaları yapmak için çaba sarf etmiş SSCB ile yakınlaşmanın yollarını ararken Batı Avrupa'dan özellikle Batı Almanya'dan askeri ve ekonomik yardım alabilmek için 3 Mayıs 1964 tarihinde Batı Almanya ile Türk-Alman Askeri yardımlaşma anlaşmasını imzalamıştır.²⁷⁰

²⁶⁸ *Cumhuriyet Gazetesi*, 08 Mayıs 1964.

²⁶⁹ A.g.g, 30 Ağustos 1964.

²⁷⁰ A.g.g, 03 Mayıs 1964.

1974 Kıbrıs harekatı ve ardından gelen haşhaş sorunu ile de birleşen ABD ambargosu, 1978 yılına kadar Türk- Amerikan ilişkilerinin minimum düzeye inmesini sağlarken, Türk – Amerikan ilişkilerinde sapma olmuştur.²⁷¹ 1969 yılındaki Türk – Amerikan Savunma ve İşbirliği Anlaşması çerçevesinde Türkiye'deki ABD askerleri ve personeli 30.000'den 7.000'e indirilmiş ve ABD'nin Türkiye'deki görüntüsü mümkün olduğunca azaltılmaya çalışılmıştır. 1975 tarihinde ise Ecevit hükümeti, incirlik üssü hariç, Türkiye'deki Amerikan üslerine el koymuş, Türkiye'deki ABD etkisi en aza indirilmiştir.²⁷² 1974-1978 yılları, Amerikasız yıllar olarak tabir edilirken, bu dönem Türkiye'nin en çalkantılı dönemi olmuştur. 1968 yılında Amerikan donanmasına ait 6. filonun İstanbul'da protesto edilmesiyle başlatılabilecek olan ve 68 kuşağı olarak adlandırılan Amerikan karşıtlığı hareketi, 70'li yıllarda milliyetçi (ülkücü) hareketle çatışma içine girmiş, Türkiye sağ e sol olarak adeta ikiye bölünmüştür. Sağcılar, solcuların Türkiye'yi SSCB'nin peyki yapmak istemekle suçlarken, solcular da sağcılar Türkiye'yi ABD emperyalizmine kurban etmek istediklerini söylemişlerdir. 1970'li yıllar yoğun çatışmalarla geçmiş, vatandaşlar birbirlerini öldürmüş, ordu olaylara mümkün olduğunca karışmamış, ancak Türk ordusunun Türk siyasal ve toplumsal hayatındaki rolü, devletin milli birlik ve bütünlüğünü sağlamak amacı 1960 darbesi, 1971 muhtırası ile ortaya çıksa da Ordu siyasal hayata müdahale etmede demokrasinin devamını amaçlamıştır.²⁷³ Türk Ordusu'nun bu özelliği Batı ile ilişkilerin darbe dönemlerinde de devam etmesinin önemli bir yönü olduğu gibi darbelerin özellikle ABD etkisinde olduğunu dile getirmesine neden olmuştur. Türk ordusundaki subay kadrosunun, Amerikalı subaylarca eğitildiği gibi kurmay ekibin ABD'de staj yaptığı ve NATO çerçevesinde ABD'de eğitim aldıkları ve bu durumun kriz dönemlerinde bile devam ettiği söylenmektedir. 1980 darbesinde ABD'lilerin "Bizim Çocuklar Yaptı" dediği bugün dile getirilse de Türkiye'deki Amerikan propagandası sadece konuşmalardan ibaret olmamaktadır. Bir dönem silahından yiyeceğine, giyeceğine kadar ABD'den gelen askeri yardımlar, Türk subayların ABD'de de eğitim alması ve ABD'li subayların Türkiye'de eğitim

²⁷¹ Burcu Bostanoğlu, *Türkiye- ABD İlişkilerinin Politikası*, İmge Yayınevi, Ankara, 1999, ss.422-444.

²⁷² Mustafa Balcıoğlu, a.g.e., s.474.

²⁷³ Birsen Örs, *Türkiye'de Askeri Müdahaleler*, Der yayınları, İstanbul, 1996, ss.122-135.

vermesi ile devam eden Türkiye'nin askeri açıdan ABD tarzı eğitim, ekipman ve envantere sahip ordusu nedeniyle askeri alanda ABD ile birlikteliği devamlılığı gerekli olmuş, bu askeri birlik ekonomik ve siyasal birlikteliği de beraberinde getirmiştir. Bazı dönemlerde sapmalar olsa da ilişkiler devam etmiş, kriz dönemlerinin aşılması beklenmiştir. Türkiye'deki Amerikan propagandası tüm alanlarda olduğu gibi askeri ve siyasal alanda da Amerika ile ilişkiyi ve Amerikanvariliği empoze etmeyi amaçladığı söylenebilir.

3.5. SOSYAL VE KÜLTÜREL ALANDA AMERİKAN PROPAGANDASI

Amerikan propagandasının sadece siyasal, askersel ve kamuoyu oluşturma araçlarındaki etkileri ile incelenmesi kırk ayaklı bir düzeneğin sadece ön ayaklarını görmek gibidir. ABD dünyada olduğu gibi ülkemizde de global politikalarının devamı için propagandayı her alanda yapmıştır.

Bu propaganda sadece ABD varlığını, gücünü ve azametini anlatmak değil ABD çıkarlarını savunacak , destek verecek, ABD çıkarlarına uygun bir hal alacak tüm alanlarda yapılmaktadır. Kamuoyunu ABD lehine oluşturmak için kitle iletişim araçlarını, sinemayı, güzel sanatları, siyasal ilişkileri ve askersel ilişkilerini kullanan ABD, bir birine bağlı bir düzenek dahilinde kitle iletişim araçları ile ekonomik ve askeri propagandasını yaparken ekonomik yardım ve diğer araçlarla gücünü göstermekte bu etki ile siyasal yetiye sahip olmakta siyasal yetisini diğer bağlantılı propaganda argümanlarında kullanarak tüm toplumu ve devlet birimlerini saran bir propaganda örgütüne ulaşmaktadır. Türkiye'nin öncelikli hedefi olarak görülen SSCB'ye karşı ABD desteğini almak arzusu ile başlayan Türk-Amerikan ilişkilerinde ABD "Dirsek Etkisi" ile Türkiye'deki tüm kurum, kuruluş ve bireyleri etkilemeye çalışmıştır. Türkiye'deki ABD propagandasının devamı için Türkiye'deki Amerikan varlığını kurumsallaştırmıştır. Kurumsallaşma resmi yollarla yapıldığı gibi gizli anlaşmalar ve gizli örgütlenmelerle de yapılmaktadır.

ABD'yi eleştiren ABD'liler olan Noam Chomsky gibi bir çok yazar ABD'nin dünyada büyük bir muhbir ağı kurduğunu ve ülkelerin tüm sosyal, siyasal,

ekonomik, kültürel, askeri alanlarına nüfuz ettiğini bugüne kadar yayınladığı bir çok kitabında belirtmiştir. ABD'nin görünen propagandası olan ABD damgalı, Hollywood filmler, askeri ve sivil ürünler ABD bayraklı gıda yardımları yanı sıra ABD bayrağı taşımayan ancak ülkelerinde ABD'nin sesi olan gazeteciler, akademisyenler, bürokratlar, siyasetçiler, din adamları, öğrenciler, askerler Amerikan propagandasının hedef kitlesini oluştururken ülkelerin kurumlarının ABD isteğine göre şekillenmesine de ön ayak olurlar. 1946 yılında ABD'de eğitim gören öğrenciler tarafından kurulan ve Türk-Amerikan öğrenciler dostluk grubu, ABD'ye giden Türk yetkililer de ziyaret etmektedirler. 01 Ocak 1950 tarihinde Kaliforniya eyaletinin Standfort Üniversitesinde ABD temsilcileri ve Türkiye'nin Büyük elçisinin katılımı ile yapılan eğlenceler Türk gazetelerine de konu olmuştur.²⁷⁴ Türkiye, ABD propagandası ikili ilişkiler çerçevesinde yapılan ekonomik ve askeri alanlardan ziyade eğitim, kültür, din alanında ABD'nin propaganda üreticilerini yetiştirmek Türkiye'de Amerikan varlığının devamını sağlamak amacıyla yapılmıştır. Ford Vakfı, Rockefeller Vakfı, Fulbright Vakfı, Joseph Kennedy Vakfı gibi bir çok alanda faaliyet gösteren vakıflar eğitim alanında da faaliyet göstererek Türkiye'nin aydın kesimini ve yönetici sınıfını oluşturacak olan öğrencilere çeşitli burslarla ABD'de eğitim verdirerek Türkiye'deki ABD politikalarının devamını sağlamayı amaçlamışlardır.²⁷⁵

Soğuk Savaş sırasında eğitim kurumları özellikle yabancı öğrencileri barındıran Harvard, MIT gibi büyük üniversiteler CIA tarafından destekleniyor ve yabancı öğrenciler CIA tarafından eğitiliyordu.²⁷⁶ Soğuk Savaş sırasında askeri alanda da dahil olmak üzere Türkiye'den bir çok öğrenci bu üniversitelerde eğitim aldılar, genellikle ABD müttefiki ve işbirlikçisi ülkelere gelen öğrenciler ABD'nin bilim, teknoloji ve askeri alandaki üstünlüğünü hayranlıkla ülkelere taşıdılar. CIA'nin üniversite bölümlerine ve koridorlarını denetlemesine hiç tanık olmadılar. ABD bu öğrencilere yoğun İngilizce eğitim yanı sıra ülkelerinin kalkınması için gerekli modeli de öğrettiler. Eğitimlerini bitirip ülkelere dönen bu öğrenciler ülkelerinde etkin görevlerde yer aldılar. Bilerek veya bilmeyerek

²⁷⁴ *Akşam Gazetesi*, I. Cilt, Ocak 1950.

²⁷⁵ Türkaya Ataöv, a.g.e., s.231.

²⁷⁶ Naom Chomsky, *Soğuk Savaş ve Üniversite*, Kızıl Elma yayınları, İstanbul ,1998, ss.191-198.

Amerikan yaşam tarzını ülkelerine taşıdılar. Institut Of International Aducation, tarafından 1988-1989 yılları arasında yayınlanan ABD'de eğitim gören öğrencilerin menşei raporunda, Türkiye 3400 öğrenci ile ABD'de 26. sırada Ortadoğu'da ise Suudi Arabistan, Lübnan gibi ülkelerin ardından gelmektedir ve bu öğrencilerin %58'ini Türkiye'de bir kamu kurumunda çalışanlar oluşturmaktadır. ABD'de eğitim alan öğrencilerin %53'ü araştırma görevlisi, %19'u mühendistir. Güzel sanatlar ve diğer alanlardan öğrenciler de bulunmaktadır. Türkiye'de yüksek mevkilere gelen, bir çok kişinin ABD'de eğitim alan kimseler olduğu dikkate değerdir. Üniversite camiasında ABD'de eğitim almış ABD'de lisans ve yüksek lisans eğitimi almış kişiler de bulunmaktadır.²⁷⁷

Türkiye'nin 1960-1990 dönemine damgasını vurmuş Süleyman Demirel ve Turgut Özal ABD'de eğitim almıştır. Bülent Ecevit ise Türkiye'deki Amerikan koleji olan Robert Koleji'nden mezun olmuştur. Türkiye'nin ilk kadın başbakanı Tansu Çiller'de ABD'de eğitim almıştır. Soğuk Savaş yılları itibariyle Türkiye'den ABD'de eğitim ve yerleşme amacıyla göç olmuştur. Bu göçlerin %79'unu oluşturan 34.068 kişi eğitim alma amacıyla 1945-1987 yılları arasında ABD'ye gitmişlerdir²⁷⁸ ve bu nüfusun %60'dan fazlası geri gelerek Türkiye'de bir kamu kurumunda çalışmıştır. ABD'de de eğitim almış liderlerin Türkiye'de Amerikan tarzı bir siyaset izlemesi anlamına gelmeyecek olan bu söylemin Türkiye'de Türk- Amerikan ilişkilerine sorunsuz devam ettiren kişilerin ABD'de eğitim almış kişiler olduğu da dikkate değerdir. Ancak ABD eğitim almış insanların tamamının böyle bir mantık ve sistemle ülkeye döndükleri anlamına gelmemesi gerekir. Çünkü bir çok kişi ABD eğitim almasına rağmen Amerikan karşıtı veya milli egemenlik çerçevesinde kendini yetiştirmiştir. Ancak ABD'de eğitim alan kişilerin ABD'de buldukları dönemde Amerikan politikalarına ve dünya sistemine muhalif görüş ve eylemler içerisinde bulduklarında bu durum hem ABD hem de Türkiye tarafından inceleme nedeni olmuştur. Bu çerçevede 14 Şubat 1947 tarihli Cumhuriyet gazetesindeki haber durumu açıklama açısından önem arz etmektedir. Haber, ABD'li yetkililerin ABD'de eğitim gören Kenan Baysonun isimli öğrencinin Komünist faaliyetler içerisinde bulunduğu Türk

²⁷⁷ Burak Kurtuluş, *ABD'ye Türk Beyin Göçü*, Alfa Yayınları, İstanbul, 199, s.65,66.

²⁷⁸ A.g.e., s.54.

yetkililere bildirilmesi ile başlayan bir süreci anlatmaktadır. On yıldır ABD'nin Chicago kentinde eğitim gören Türk öğrenci Komünist bir bildiriye imza atmış ve bu bildirileri dağıtmıştır. Bilgisi hükümete bildiriliyor. Hükümet yetkilileri ise öğrencinin ABD'den dönmediğini ve bursunun da kesildiğini bildirerek öğrenci ile alakalarının olmadığını söylemişlerdir. Aynı günlerde ise Üniversite öğrencileri birliği Kenan Baysonun komünist faaliyetler içerisinde olmasını protesto eden telgraflar çekilmiştir.²⁷⁹ Bu haber ABD eğitim alan kişilerin ABD aleyhtarı görüşlere sahip olması durumunda ABD'de ve Türkiye'de nasıl karşılandığının açık örneği olarak karşımıza çıkmaktadır.

Amerikan Üniversiteleri'nde Amerikan propagandasının etkin olması doğaldır. Ancak bu propaganda ABD devleti eliyle yapılması Amerikan propagandasının ne kadar sistemli olduğunu göstermektedir. 1947 yılında ulusal güvenlik yasası çıkarken ABD sadece askeri yöntemlerle global politika izleyemeyeceği SSCB'nin komünist propaganda ile etkin olmaya çalıştığını buna karşılık ABD'nin de her alanda propaganda yapması gerektiği belirtilmiş, Dış İşler Bakanı Dean Acheson, 1949'da Dış İşleri Bakanı olduğunda askeri, siyasal, ekonomik, kültürel propagandanın ve araçların bir elde toplanmasını ve arasında eş düğüm sağlanmasını amaçlamış, akademik yayınların ve yetişecek akademisyenlerin ABD propagandasına hizmet etmesi için bu alanda etki sağlayacak ve akademisyen-ordu işbirliğini sağlayacak Lloyd W. Berkner'i görevlendirmiştir.²⁸⁰ SSCB'nin sosyalist propagandasını bertaraf etmek ve global bir politika izlemek için gerekli olan her şeyi yapan ABD yöneticileri ABD'nin ne kadar barışsever, demokratik, halkların refahını isteyen bir ülke olduğunu ve SSCB'nin yıkıcılığını anlatmak için akademik dünyayı kullanmıştır. Dünyadaki ABD karşıtı ve taraftarı öğrenci hareketlerinin ABD tarafından organize edildiği iddialı bir cümle olsa da Allan A. Needeil, Truva projesi ve sosyal bilimlerin Soğuk Savaş tarafından ilhaki adlı makalesinde ABD'nin üniversiteleri kullanarak askeri, siyasal, sosyal, kültürel kazanımlar elde etmeye çalıştığını hatta bu yolla ülkelerin rejimlerini değiştirmeyi amaçladığını söylemektedir.

²⁷⁹ *Cumhuriyet Gazetesi*, 14 Şubat 1947.

²⁸⁰ Allan A. Needeil, *Üniversiteler, Amerikan İmparatorluğu*, Kızıl Elma Yayınları, İstanbul, 2000, s.44.

1971 -1980 yılları arasındaki Türkiye'deki öğrenci hareketlerini ABD'nin örgütlediği böylece Türkiye'deki komünist iktidardan korkan yönetici elit ve askerlerin buna izin vermeyerek yeniden ABD ile hareket edeceği hesaplanarak yapıldığı söylenmektedir. Bu durum kesin olarak ispatlanmasa da Frances Stonor Saunders "Parayı Verdi Dündüğü Çaldı" adlı kitabında CIA'nin, Avrupa'da bir çok sol görüşlü basın akademisyen ve örgütleri desteklediğini yazmaktadır. Türkiye'deki bir çok sol görüşlü liderin ABD'de eğitim aldığı bu liderlerin ortak özelliği soldaki bölünmeleri ön ayak oldukları bir delil değil ama dikkate değer bir argüman olarak sunulabilir. Amerikan propagandası etkisi ve tepkisi bakımından çok karmaşık bir yapıya sahiptir. Türkiye ve dünyadaki sol bölünmeler SSCB'nin Çekoslovakya darbesi ile oluşurken Çekoslovakya'ya ABD destek vermeyerek durumdan fayda sağladığı da söylenebilir. Çekoslovakya dünyaya ABD propagandasındaki SSCB sömürgeci ve işgalcidir imajının ne kadar gerçek olduğunun delili olmuştur. ABD dünyadaki alternatif sol hareketleri desteklemiş bu da ABD'nin asıl amacının komünizmi engellemek değil kendi hegemonya alanından SSCB'yi uzaklaştırmak olduğunu göstermiştir.

Türkiye'de hükümetler Amerikan propagandasının etkisi kültürel olarak Amerikanvari yaşam, özgürlükçü gençlik, milli değerlerden uzaklaşma, hükümetleri halk desteğinden yoksun bırakarak meşruiyetini devam ettirmek için dış desteğe muhtaç olması ABD'ye yaramıştır. 1947'den 1990 yılına kadar komünist öğrenci hareketlerinin olduğu ülkeler hep ABD müttefiki ve işbirlikçisi ülkeler olması bunlarında genelde ABD'de eğitim almış ve ABD desteği ile kurulmuş üniversite ve akademisyenlerinin olduğu üniversitelerde olması düşündürücüdür. ABD'ye ancak öğrenci gönderen ve öğrenci değişimi programlarıyla ODTÜ (Ortadoğu Teknik Üniversitesi), İTÜ (İstanbul teknik üniversitesi), İÜ (İstanbul üniversitesi) ve Amerikan diplomat ve akademisyenlerin sıklıkla konferans verdiği Ege Üniversitesi'nde olması "tavşana kaç tazıya tut" veya "havuç/sopa" ilişkisi dediğimiz değişimlerin gerçekleştirilmesi olarak yorumlanabilir.

Türkiye’de ABD’nin desteği ile kurulan Özel Harp Dairesi’nde de solcu geçlerin bulunması²⁸¹ Türkiye’deki sol olayların nedenli komünist propagandanın etkisi olduğu tartışmaya yol açmıştır. Türkiye’de yüksek eğitim dışında İkokullardan itibaren Türkiye’de Amerikan propagandası görülür. İlkokul öğrencilerine dağıtılan ve Amerikan yardımı olarak adlandırılan “süt tozu”, “leblebi tozu”, “şeker/çikolata” gibi yiyecekler çocuk beyinlerde “Amerika iyidir” imajını yerleştirmeyi amaç edinmiştir. Ayrıca çeşitli meslek gruplarından olan kişilere Amerikalı uzmanlar, akademisyenler ve ajanlar bilim çevresi adı altında Türkiye’nin turizm, tarım gibi alanlarda yoğunlaşması gerektiğini söyleyerek Türkiye’nin bir çok alanda ABD’ye ihtiyaç duyması ve ekonomik sisteminin Amerikan çıkarlarına göre şekillenmesini amaçlamıştır.²⁸² 1947 yılından itibaren ABD’lilerin desteği ile kurulan Türk-Amerikan Kadın Derneği, Türk- Amerikan Dostluk Derneği, Barış Gönüllüleri, Türk-Helen Dostluk Grubu gibi derneklerin yanı sıra Türkiye’de Amerikanvari yaşamı öngören veya ABD ile kronik bağı olduğu bilinen bir çok sivil toplum örgütü dergi, gazete, broşür,afişlerle Türkiye’de Amerika’nın sesi olmalarının yanı sıra Amerikan çıkarlarına hizmet ettikleri söylenmiştir.

Türkiye’de bugün en çok kolalı içek tüketiminde birinci olan Coca Cola fabrikasını 1964 yılında Kadir Has kurmuştur.²⁸³

Türkiye’deki Amerikan propagandasının etkisi ve gücü nedeniyle bir çok örgüt ABD desteği ile amacına ulaşacağını düşündüğünden ABD ile işbirliği yapmıştır. CIA’nin dünyadaki bir çok muhalif hareketlere desteklediğini söyleyen Jenz Mecklenburg, NATO’nun Gizli Terör Örgütü adlı kitabında ABD’nin Propaganda, suikast, eylem ve bir çok yasa dışı işleri ABD adına yapması için müttefik ülkelerde gizli örgüt kurduğunu belirtmektedir. Bu gizli örgüte Gladio adı verilmiş²⁸⁴ bu örgütün üyeleri ve eylemleri kısmen dünyada açıklanırken Türkiye’de hala kara kutu olarak durmaktadır. Türkiye’de Susurluk çetesi adı ile anılan bir grubun Türkiye’de Gladio üyeleri oldukları söylene de bununla ilgili

²⁸¹ <http://www.hurriyetim.com> , “CHP’li Özel Harpçiler”, 02.01.2006.

²⁸² Türkaya Ataöv, a.g.e., s.239.

²⁸³ CNNTürk, *İşte Gündem*, Kadir Has’la Röportaj, 08. 07. 2006

²⁸⁴ Jenz Mecklenburg, a.g.e., ss. 40-46.

ne belge ne yetililerden bir açıklama gelmiştir. Türkiye ABD'nin SSCB'yi "çevreleme politikası" nedeniyle yeşil kuşak adlı Türkiye, İran, Pakistan ki bu üçlü CENTO ile bir araya gelirken 1979, İran'ın rejim değişikliği ile ABD etkisinden ayrılması nedeniyle Türkiye'de böyle bir sona maruz kalmak istemeyen ABD'nin propaganda yöntemlerinin hepsini Türkiye'de uyguladığını genellikle sol çizgide olduğu söylenen akademisyenler ve yazarlar tarafından söylenmiştir. Türkiye'de ki dini cemaatlerin ve dini eğilimlerin artmasının nedeni olarak oluşturulan "yeşil kuşak" Türkiye'nin "Komünist = dinsiz" inancının yaygın olması dini kesimin Karl Marx'ın "din afyondur" tanımlamasına büyük tepki vermesi ile ABD Türkiye'de komünist karşıtlığı İslam propagandasına destek vermiştir.

ABD'nin Afganistan'ı SSCB'nin işgaline karşı mücadele veren Mücahitlere destek vermesi Türkiye'de İslamcıların ABD'ye karşı sempati ile bakmasına neden olmuştur. Türkiye'de ABD'ye taraf olanlarda karşı olanlarda Amerikan Propagandasının hedef kitlesi olmuş, ABD karşıtı solcular giyim tarzları, yaşam tarzları bakımından Amerikan vari bir yaşamı hatırlatırken sağ kesimde Amerikan propagandasından etkilenmiştir. 1990'lı yıllara gelindiğinde Amerikan botu, Amerikan pantolonu giyen kola içen, hamburger fast-food türü yemek yiyen bir hayat tarzı ortaya çıkmıştır. Türk halkı ile Amerikan halkı arasındaki benzerlik her geçen gün artarak devam etmiş ancak televizyon izleyen, fast-food yiyeceklerden şişmanlayan iki halk arasında yaşamsal benzerlikler artarken toplumsal yaşamda da Amerikan tarzı egemen olmuştur. Kültür emperyalizmi olarak ta tabir edilen Amerikan propagandası global oyuncu olan ABD'nin ülkelerin ihtiyaçlarını kendi üretim mekanizmasına uygun hale getirme çabasının bir ürünü olduğu söylene bilir.

3.6. TÜRKİYE'DEKİ AMERİKAN PROPAGANDASININ SİYASİ KARAR ALMA SÜREÇLERİNE ETKİSİ

Soğuk Savaş sırasında Türk-Amerikan ilişkileri dönemlere ayrılarak incelenmesi konunun anlaşılması açısından önemli olduğu gibi Türkiye'deki Amerikan propagandasındaki gelişmeler, değişimler ışığında dönemlere

ayırarak incelemek konuyu sistemleştirerek anlaşılmasını sağlamak adına önemlidir. Yukarıda Türkiye'deki Amerikan propagandasının amaçları, araçları ve uygulamaları açıklandı.

Türkiye'deki Amerikan propagandası, Türk-Amerikan ilişkilerindeki dönemlerle örtüşmektedir. Dış politikadaki gelişmeler, ABD ile yaşanan sorunlar, krizler ve teknolojik gelişmeler, Türkiye'nin uluslararası ve ulusal sorunları Türkiye'deki Amerikan propagandasının yöntem ve araçlarını etkilemiştir. Amerikan propagandasında anlatılan propaganda yöntemlerinden, lidere suikast, rejim değişikliği haricinde uyguladığı tüm propaganda yöntemlerini Türkiye'ye de uyguladığı yukarıdaki bölümlerde anlatıldı. Türkiye'deki Amerikan propagandasının etkinliği Türk karar alıcılar üzerinde büyük etkileri olmuştur.

3.6.1. Amerikan Propagandasının Başlangıç Yılları (1946-1952)

Türkiye Cumhuriyetin kurulduğu sistemleştiği yıllardan itibaren, özellikle ülkenin ihtiyacı olan eğitilmiş işgücü, askeri ve sivil envanter, ekonomik ve teknolojik destek ihtiyacını dışarıdan karşılamak zorunda kalmıştır. Türkiye bu ihtiyacını cumhuriyetin ilk yıllarında sınırlı oranda SSCB'den karşılanmıştır. SSCB'nin Atatürk döneminde Türkiye ile ilişkilerinin en yüksek seviyede olmasının önemli bir nedeni Batılı güçlere karşı savaş halinde olan Türkiye'nin yardım alabileceği tek devlet olarak SSCB'nin olmasıdır. Türkiye, Batılılarla yaptığı savaşı kazanıp barış imzaladıktan sonra İngiltere, Fransa gibi eski düşmanları ile ilişkileri yeniden tesis etmiştir. II. Dünya Savaşı öncesi Avrupa'daki gelişmeler dahilinde Almanya ile de ilişkilerini geliştiren Türkiye özellikle Osmanlının son döneminden itibaren başlayan Alman ekolünün devam etmesini sağlamıştır. Bir çok Askeri komutan Türkiye cumhuriyetinde Alman ekolünden gelmesi ve ülkedeki bir çok mühendislik, eğitim, sağlık alanındaki gelişmelerin Alman uzmanlar tarafından geliştirilmesi ülkede Alman varlığını pekiştirmiştir. II. Dünya Savaşında tarafsız olmasına rağmen Türkiye Almanya

ile büyük ticari anlaşmalar yapmış, ülkedeki Alman varlığı ve Alman taraftarı olarak adlandırılan kişiler etkin görevler almışlardır.²⁸⁵

Soğuk Savaş dönemine kadar hiçbir zaman Amerikan sisteminde ve etkisinde olmayan Türkiye ile ABD'nin birlikteliği hem Türkiye'deki askeri ve sivil sistemin uyumu hem de bürokratik eğilimler nedeni ile mümkün olmayacağı anlayışı ABD tarafından görülmüştür. Türkiye 1947, yılına kadar ABD'den çok yüz yıllara dayanan ilişkiler nedeni ile İngiltere ve Fransa ile ilişkileri geliştirmeye çalışmış ancak bu ülkelerin II. Dünya Savaşının yıkımından eski güçlerini kaybetmelerinden dolayı aynı bu ülkeler gibi ABD ile işbirliğinin yollarını aramıştır.

Türkiye'deki Amerikan propagandasını 1946 yılından yani Soğuk Savaş'ın başlangıcı olarak kabul edilen Truman doktrinin ilan edildiği 1947 yılından önce başlatmanın önemli nedeni, Boğazlar meselesinde SSCB notasına karşılık ABD'den yardım istemesi ile başlayan süreçte ABD'nin propaganda faaliyetlere başlaması ve Türk medyasında ABD lehine çıkan yazılarla Türk- ABD ilişkilerine kamuoyunu hazırlanması ile ilgilidir. Genel kanı olan Amerikan propagandasının Marshall yardımı ile başladığı ve NATO'ya Türkiye'nin girişi ile etkisinin arttığı inancı her ne kadar yanlış olmasa da Türkiye'deki Amerikan Propagandasında 1946 yılı dönüm noktasıdır. Akşam gazetesinin 26 Mayıs 1946 tarihli gazetesinde, Dünyanın iki bölüme ayrılacağını ve Türkiye'nin bir tarafı seçmek zorunda olduğu, Londra kaynaklı bir haber ile de ABD'nin SSCB olmaksızın bir anlaşma imzalayacağı ve yeni bir dünya düzeninin kurulacağı bu anlamda önemlidir.²⁸⁶

ABD'nin askeri ve ekonomik gücünün ve ABD'li yetkililerle görüşmelerin başladığı bu yılda SSCB'ye karşı tek gücün ABD olduğu anlayışı medyada yazılmıştır. SSCB'ye karşı siyah ve gri propaganda örnekleri gazetelerde yer almıştır. SSCB'nin Türkiye üzerindeki emelleri ve düşmanca davranışlarına

²⁸⁵ Daha Geniz Bilgi İçin Bakınız, Johannes Glasneck, *Türkiye'de Faşist Alman Propagandası*.

²⁸⁶ Akşam Gazetesi, 26 Mayıs 1946

sıkça yer verilmiştir.²⁸⁷ ABD'nin Türkiye'ye bakışını ve SSCB ile planlarında Türkiye'nin önemi yukarıdaki bölümlerde anlatılmıştı. 1946 yılından itibaren Türkiye'de Amerikan etkisinin başlamasını hem ABD hemde Türkiye'nin birbirlerine bakışı etkili olmuştur. ABD askeri gücünü gösteren yazılar ve Türkiye'yi ziyaret eden devasa büyüklükteki gemilerle Türkiye'nin ABD ile işbirliği içinde olmasının yararlı olacağını SSCB karşısında zayıf olan Türkiye'yi sadece ABD'nin koruya bileceğini bunu da Boğazlar sorununda Türkiye'den yana tavır alarak gösterilmiştir.

Türkiye'nin ihtiyacı olan, mühendislik, eğitim, sağlık ve askeri envanterleri sağlayabilecek tek ülke olarak ABD'nin gösterilmesi Türkiye'deki Amerikan propagandasının sistemleşmesine zemin hazırlamıştır. 1947 yılında Truman doktrinin ilan edilmesi ve Türk- Amerikan Anlaşmasının imzalanmasıyla başlayan süreçte ülkedeki Amerikan propagandası resmi zemin edinmiştir. Bu tarihten itibaren görsel gösteri ve bazı medya organlarında yapılan Amerikan propagandası devletin resmi kurumları aracılığı ile yapılmaya başlanmıştır. 1948 yılında Marshall yardımı olarak bilinen ABD'nin ekonomik yardımları ile Türkiye'de "Amerikasız asla" anlamına gelen ve her alanda Amerikan yardımının Türkiye'nin imkanlarına sunulduğu gösterilmeye çalışılmıştır. Bu dönemde teknolojinin propaganda yapmakta verdiği imkanlar olan medya organları, afişler ve söylevler Amerikan sempatizanı havayı yaratmıştır. İlk askeri öğrenci ve sivil öğrenciler bu dönemde Amerika'da eğitim almaya başlamış ve ilk defa hemen her alanda Amerikalı uzmanlar bu dönemde Türkiye'de faaliyet göstermeye başlamışlardır.

Bu dönemin önemli özelliği Türkiye'deki bürokratik kesimin halen daha kurtuluş savaşı kadroları tarafından yetiştirilmiş ve Osmanlı'nın son dönemini yaşamış kişiler olmasıdır. Bu nedenle bağımsızlık ve egemenlik kavramlarının ilişkileri belirlemede etkili olmasıdır. Bu dönemde ABD ile yapılan anlaşmalar ve görüşmelerde özellikle egemenlik kaybına neden olabilecek her hangi bir anlaşmadan kaçınılmıştır. Ulusal çıkar kavramının gerekliliği yerine getirilmiş, ABD ile ilişkilerde diğer devletlerle olan ilişkilerde dikkate alınmıştır. Bu

²⁸⁷ *Cumhuriyet Gazetesi*, 12 Ağustos 1946.

dönemde özellikle ABD'nin üs istekleri nazikçe geri çevrilmiştir. SSCB'nin görüşleri dikkate alınmaya çalışılmıştır. SSCB'nin düşmanca davranışları nedeni ile ABD ile işbirliği yapıldığı gerçeği bu dönemde her olayda gün yüzüne çıkmıştır.

ABD etkin bir şekilde kamuoyu oluşturmak ve devlet yöneticilerini etki altına almak için yaptığı yoğun faaliyetler arasında ikili görüşmeler, konferanslar, sivil ve askeri öğrenci değişimleri yanı sıra Amerikan sempatzanı olan kişilerin yönetime gelmesi için alt yapı oluşturmak adına çalışmalar yaptığı dönemdir. Bu dönemde Ankara Radyosunda dış haberler editörü olarak çalışan Selim Sarper'in²⁸⁸ Türkiye'nin BM ve NATO temsilcisi olması, Korgeneral Zeki Doğan'ın²⁸⁹ ABD ziyaretinden Truman'ın özel uçağıyla döndükten sonra ve ABD'nin Türk Hava Kuvvetlerini SSCB'ye karşı saldırı amaçlı geliştirmek istediği dönemde Orgeneral olup 30 Ağustos 1948'de hava Kuvvetleri Komutanı olması gibi bir çok örnek garip tesadüfler dizisi olarak ortaya çıkmaktadır. Ayrıca çok partili hayata geçiş, Demokrat Parti'nin kurulması ve Demokrat partinin kurucusu Celal Bayar'ın Cumhurbaşkanı olarak ABD'yi ziyaret eden ilk Türk Cumhurbaşkanı, Adnan Menderes'in Türk-Amerikan ilişkilerin zirve döneminde başbakan olması, ABD'de görev yapan bir çok kişinin dışişleri bakanı olması ABD'nin bu dönemdeki faaliyetlerinin meyveleridir. 25 Nisan 1948 tarihli Cumhuriyet Gazetesi'nde yayınlanan bir haber ise ABD'nin Türkiye'de yaptığı propagandanın adeta ispatıydı. Gazetenin manşet bölümdeki haberde "Komünist Darbelere Karşı ABD Planı" olarak verilen yazıda ABD Çekoslovakya'daki hareketin diğer müttefik ve işbirlikçi ülkelerde tekrarlanmaması için İtalya, Türkiye, Yunanistan ve İskandinav ülkelerinde ABD'nin gerekli olan tüm önlemleri alacağını ve ne pahasına olursa olsun buna izin verilmeyeceğini yazmıştır.²⁹⁰

Türkiye'de bu dönemde komünist yayın yapan dergi ve gazetelerin kapatılması da Amerikan propagandasının etkisi olarak ortaya çıkmıştır. Ayrıca bu dönemde ilk defa Amerikalı sanatçıların resimleri Türk gazetelerini süslemiş

²⁸⁸ Selim Sarper, <http://www.byegm.gov.tr>, bknz. Ek: 37

²⁸⁹ Orgeneral Zeki Doğan, <http://www.hho.edu.tr>, bknz. Ek: 38

²⁹⁰ *Cumhuriyet Gazetesi*, 25 Nisan 1948.

Amerikan yaşam tarzı ilk defa Türk halkına tanıtılmıştır.²⁹¹ ABD bu dönemde ilk defa Türk siyasal hayatına da müdahale etmeye başlamıştır. Marshall yardımı çerçevesinde hem ekonomik olarak bazı düzenlemeler yapmak zorunda olan Türkiye, ABD'nin Demokratik sistem anlayışı nedeni ile ABD'de desteğinin devam etmesi için demokratik hayatın ön şartı olarak gösterilen çok partili hayata geçmek zorunda kalmıştır. 1950 yılında Demokrat Partinin iktidara gelmesi ile ABD propagandası bizzat resmi kurumlar tarafından uygulanma alanı bulmuştur. Dış politikada ABD ile hareket edilmeye başlanmış Türkiye'nin çıkarlarına uygun olsun veya olmasın ABD'nin isteği üzerine bölgesel ittifaklar kurulmaya çalışılmıştır. 1950 den 1952 yılına kadar Türkiye'yi bağlayan hiçbir güvenlik anlaşması olamamasına rağmen Türkiye ABD ile ortak Dış politika uygulamış, Kore'ye asker göndermiştir. Bu dönemde ABD'ye olan güven ve SSCB'ye karşılık düşmanlık o kadar artmıştır ki 11 Eylül 1950'de iktidar partisine Kore ile ilgili gensoru veren millet vekilleri Türkiye'nin SSCB tehdidine karşılık hiçbir güvenlik garantisi olmadan Kore'ye asker gönderilmesini eleştirmiş ve Kırşehir millet vekili Osman Bölükbaşı, "NATO'ya girelim elli bin feda olsun" sözleri ile Kore'ye Asker göndermemizin ulusal çıkar açısından önemini ve tehlikesini değil NATO'ya girmeden asker gönderilmesini eleştirmiştir.²⁹²

Bu dönem Amerikan propagandasının Türk devlet sistemin içerisine sızma dönemi olarak adlandırılmasında ABD politikalarını uygulayacak yöneticilerin ve yöneticileri etkileyecek kamuoyu oluşturan araçlarda Amerikan taraftarı kişilerin etkin olmasını sağlamakla geçmiştir. Bu dönemde Türkiye'nin SSCB tarafından tehdit edilmesi ve SSCB politikalarını deşifre eden yazıların Türk yönetici elitini etkilemesinin yanında karşılıksız gelen ABD yardımlarının verdiği güvende etkili olmuştur.

²⁹¹ *Cumhuriyet gazetesi*, 11 Temmuz 1948

²⁹² *TBMM Tutanak Dergisi*, 11 Aralık 1950, s. 286.

3.6.2. Amerikan Propagandasının Başarı Yılları (1952 – 1960)

Türkiye'nin bu dönemi çok partili sistemde ilk defa CHP dışındaki bir partinin iktidarda olduğu dönemdir. 1960 Darbesine kadar iktidarda kalan Demokrat Parti, 1952'de Türkiye'nin NATO'ya girmesini ve Türk-ABD ilişkilerine zirveye ulaşmasını sağlayan partidir. Demokrat Parti iktidarında Türk-ABD ilişkileri hızlı bir ivme kazandığı gibi Türkiye'deki ABD propagandası da etkin bir şekilde sorunsuz olarak faaliyetlerini sürdürmüştür.

Türkiye'nin NATO'ya girmesiyle ABD'nin Türkiye'de üsler kurması, radyo yayınları yapması hatta gazete çıkarması yanı sıra ülkenin olanaklarını incelemek adına NATO heyeti ismiyle ülkenin hemen hemen her yerinde temsilcilikler açması sosyal, kültürel faaliyetlerde bulunması ile devam eden süreçtir. Bu dönemde komünist yayın yapan gazete, dergi ve radyoların kapatılması Amerikan aleyhtarı olan kişilerin tutuklanması, komünist örgütlenmelerin yasaklanması nedeniyle ülkede rakipsiz olarak haber yayma organları ABD etkisinde olmuştur. Amerikan yardımının sorunsuz bir şekilde Türkiye'ye verilmesi, mühendislik, sağlık ve eğitim hizmetlerinde Amerikalıların görev alması, yoğun bir şekilde ABD'ye askeri ve sivil öğrencilerin gönderilmesi bu dönemde gerçekleşmiştir.

ABD, SSCB'ye karşı yaptığı propaganda faaliyetlerinde de Türkiye'nin imkanları kullanıldığı gibi Türkçe yayın yapan Amerikan radyoları vericileri de Türkiye'ye kurulmuştur. Amerika'nın Sesi Radyosu'nun Türkiye'de en etkin olduğu dönem bu dönemdir. Bu radyonun vericileri Türkiye topraklarına kurulduğu gibi, Türk karasularında gemilerdeki vericilerden de yararlanmıştır. Ayrıca, Ankara Radyosu olarak kurulan resmi radyo iç ve dış yayınlarda ABD'nin lehine haberler yapmış, Türk-Amerikan ilişkilerinin devamlılığı ve gerekliliğini anlatan yayınlanmıştır. Ayrıca, Ankara Radyosu ABD'nin dünyada uyguladığı propagandaya uygun olarak Amerikan sistemini, düşüncesini ve ideolojisini yayan yabancı yayınlar da yapmıştır. Ankara Radyosu'nda Türkçe'nin yanı sıra, İngilizce, Bulgarca ve Rusça yayınlar da yapılmış, Türk dünyasında önemli şahsiyetler bu radyoda SSCB'ye karşı röportajlar vermiştir.

Azerbaycan'ın ilk Cumhurbaşkanı Mehmet Emin Resulzade,²⁹³ Ankara Radyosu'nun dış yayınlarında röportaj verdiği gibi, Amerika'nın Sesi radyosunda SSCB'deki Türklere yönelik altı programlık konuşmaya yaparak Azerbaycan'ın Kızılordu tarafından işgalini anlatmıştır.²⁹⁴ Ayrıca, Türk gazetelerinde uzun diziler halinde Türk-Rus tarihi düşmanlığı işlenmiş, Türkiye'ye iltica eden Türk dünyasından kişilerle röportajlar yapılarak SSCB'nin katliam ve vahşeti, Türk dünyasına karşı yaptığı asimilasyon hareketleri medyada ve radyo yayınlarında sıkça yer almıştır. Bu dönem, Türkiye'deki Amerikan propagandası hazırlık evresini tamamlamış olarak faaliyet gösterdiğinden Türkiye kamuoyuna yönelik propaganda faaliyetlerinin yanı sıra Türkiye'nin tarihi, kültürel, dini bağlantıları da kullanılarak Türkiye'nin imkanlarıyla propaganda yapılmıştır. Türkiye'de henüz daha radyo alıcısı dahi yapılamazken, Ankara radyosu kapsadığı yayın alanı bakımından Dünya'nın en büyük radyoları arasına girmiştir. Türkiye'deki Amerikan askerinin varlığı ile kamuoyuna her ne şartla olursa olsun NATO üyesi olduğumuz için ABD'nin herhangi bir savaşta Türkiye'yi tereddütsüz savunacağı, zaten Türkiye'ye savaş ilan edecek olan bir ülkenin Amerikan üslerinin yoğunluğu nedeniyle Amerikan askeri varlığına da saldıracağından dolayı Amerika'nın da üslerini korumak adına Türkiye'yi savunacağı düşünülmüştür.

Bu dönem aynı zamanda iç istikrarsızlığın başladığı dönem olarak da dikkat çekicidir. Türkiye'deki Amerikan propagandası Türk-Amerikan ilişkilerinin kesintisiz devamına yönelik olması nedeniyle Demokrat Parti'nin iç politikada yaptığı genel politikaya aykırı davranışlar muhalefetin tepkisini çekmiştir.²⁹⁵ Demokrat Parti, bu dönemde Amerikan taraftarı olmakla değil, irticacı, hatta komünist olmakla suçlanmıştı. Nitekim, 10 Şubat 1951 tarihli Cumhuriyet Gazetesi'nin karikatür köşesinde irticayı temsil eden sarığın altından Stalin çıkıyor şeklindeki bu karikatür Demokrat Parti'nin irticaya destek vererek aslında

²⁹³ Azerbaycan'ın ilk Cumhurbaşkanı Mehmet Emin Resulzade, <http://www.kimkimdir.gen.tr>, bknz. Ek: 39

²⁹⁴ Nihat Kaşıkçı, Hasan Yılmaz, *Aras'dan Volga'ya Kafkaslar (Ülkeler, Şehirler, İz Bırakanlar)*, Türkar Araştırma Bürosu Yayınları, Ankara, 2000, s.42.

²⁹⁵ DP'nin faaliyetleri nedeni ile irticai faaliyetlerin arttığını gösteren karikatür, <http://www.tombak.com.tr>, bknz. Ek: 40

Komünizme destek verdiği anlatılmaya çalışılıyordu.²⁹⁶ Yine, Kırşehir’de ve sonrasında Ankara Sıhhiye’deki Atatürk büstlerine saldırıda bulunan kişilerin kimlikleri olarak irticacı, ırkçı ve komünistler olarak açıklanması bu dönemdeki Demokrat Parti’ye karşı muhalefetin biz daha çok Amerikancıyız anlayışıyla sürdürüldüğü görülmektedir.²⁹⁷ Nitekim 1960 Darbesi, Türkiye’deki ABD varlığına değil, rejimin irticai, ırkçı ve komünist etki altına girmek üzere olduğu, rejimin tehlikede olduğundan dolayı yapıldığı iddia edilmektedir. 1960 Darbesi sonunda askeri yönetimin Türk-Amerikan ilişkilerini sorunsuz bir şekilde devam edeceğini bildirmesi önemlidir. Ayrıca Adnan Menderes’in 1957 Suriye bunalımında ABD tarafından gereksiz bir hamle olarak görüldüğü hareketinden sonra SSCB ile ilişkileri yumuşatma dönemine girmesi ve 1959 yılında Rus lider Kruşçev ile ikili görüşme anlaşması yaptıktan sonra görüşmenin yapılacağı yıl olan 1960’da askeri darbe olması dikkate değerdir.

ABD, Türkiye’de o kadar etkin bir propaganda yaptığına ve Türkiye’yi ele geçirdiğine o kadar inanmış olacak ki, 1960 sonrası gelişmelerde Türk Dış politikasının tavrına sert tepkiler vermiştir. Bu dönem, ABD propagandasının hem Türkiye’de hem de Türkiye’nin olanaklarıyla geniş bir alanda faaliyet gösterdiği dönemdir. Ancak, ABD’nin bu denli ülkeye hakim olması Kurtuluş Savaşı’nı gerçekleştiren kadroları yani Türk Silahlı Kuvvetleri’ni rahatsız etmiştir.²⁹⁸ 1960 darbesi sonrası Türk-ABD ilişkilerinin sorunsuz bir şekilde devam edeceği hesaplanırken ve Amerikan propaganda araçlarının etkin bir şekilde Türkiye’nin imkanlarını kullanmaya devam edeceği sanılırken Türkiye’de sol yayınlara yeniden izin verilmiş, en etkin komünist dergi olan Yön Dergisi çıkmaya başlamış ve ülkede ilk defa büyük çapta Amerikan aleyhtarları gösteriler düzenlenmiştir.

²⁹⁶ *Cumhuriyet Gazetesi*, 10 Şubat 1951.

²⁹⁷ DP-CHP çekişmesini konu edinen karikatür, <http://www.tombak.com.tr>, bkz. Ek: 41

²⁹⁸ William Hale, *Türkiye’de Ordu ve Siyaset - 1789’dan Günümüze*, Hil Yayıncılık, İstanbul, 1996, ss.100-105.

3.6.3. Amerikan Propagandasının Çıkmaza Girdiği Kriz Yılları (1960-1978)

Bu dönem, Türk-ABD ilişkilerinin derin krizler yaşadığı dönem olduğu gibi, Türkiye'deki ABD taraftarlığının minimum seviyeye indiği dönemdir. Bu dönemde Amerikan propagandasındaki devlet desteğinin kesilmiştir. ABD, Türkiye üzerindeki propagandasını kişisel ve örgütsel propaganda araçlarıyla devam ettirmeye çalışmıştır. Global propaganda ağını Vietnam ve Küba krizi nedenleriyle bu yöne çevirmek zorunda kalmıştır. Ayrıca bu dönemdeki Johnson mektubu, Jüpiter Füze krizi, Kıbrıs krizi, haşhaş sorunu nedenleriyle Türk-ABD ilişkilerinin ambargo ile beraber minimum seviyeye indiği dönemdir. 1960'dan 1974 yılına kadar, ABD ile ilişkilerin devam ettiği Ankara Radyosu'nun dış yayınlarında Amerikan propagandasını kesintiye uğratmadığı görülmektedir. Yine bu dönemde Amerika'ya öğrenci gönderilmiş, ilişkiler kriz dönemlerine rağmen devam etmiş, askeri yardımlarda küçük kesintilerle devam etmiştir. Ancak, SSCB ile ilişkilerde de yumuşama dönemine girilmiştir. 1961 yılında SSCB'nin uzay çalışmalarında ABD'nin önüne geçmesi, nükleer silah dengesinin SSCB lehine değişmesi ile başlayan süreçte Türkiye'nin ABD'nin kendisini savunamayacağı şüphesinin artması ile ABD'den nükleer silah istenmesi ve 29 Ocak 1961 tarihinde Cumhuriyet Gazetesi'nde de yayınlanan ABD'nin Türkiye'ye nükleer silah yardımı ve bir milyar liralık yardım göndermesi Türkiye'nin Sovyet Rusya ile ilişki kurmasını engellenememiştir. 28 Nisan 1961'de Sovyetler ile demir yolu anlaşması imzalanmıştır.²⁹⁹

Türkiye'de bu döneme kadar devam eden rakipsiz Amerikan propagandası argümanlarının karşısına komünist propaganda yapan yayın organları, örgütler, sendikalar, öğrenci hareketleri çıkmıştır. Komünizmle Mücadele Komisyonu'nun başkanı olan ve Amerikalı komünizm karşıtlığı ile ünlü senatör McCarthy ile sık sık görüşen Fethi Tevetoğlu'nun 1967 yılında yazmış olduğu "Türkiye'de Sosyalist ve Komünist Faaliyetler" adlı kitap Türkiye'deki Amerikan propagandasına örnek gösterilecek kadar ciddi bir

²⁹⁹ Cumhuriyet Gazetesi, 29 Ocak, 28 Şubat, 13 Nisan, 20 Nisan 1961.

eserdir.³⁰⁰ Ayrıca Gusstav A. Wetter'ın Kütür Bakanlığı tarafından basılan 1976 yılında basılan "Bugünkü Sovyet İdeolojisi", beyaz kitap serisi olarak adlandırılan yazarı belli olmayan 1973 tarihinde yayınlanan "Türkiye Gerçekleri ve Komünizm" gibi komünizm karşıtı bir çok kitap bu dönemde yayınlanmıştır. Aynı şekilde Türkiye'deki Amerikan emperyalizmini anlatan bir çok komünist ve sosyalist içerikli kitaplar da yayınlanmıştır.³⁰¹ ABD'nin bugüne kadar Türkiye'de sol yayınlara izin verilmemesi nedeniyle tek taraflı propagandası son bulmuştur. Bugüne kadar hiçbir sorun olmadan Türk limanlarına yanaşan, kalabalık topluluklar tarafından alkışlanarak karaya çıkan ABD askerleri, 1968 yılında Akdeniz'de bulunan 6. Filo'nun Türk limanlarına yanaşarak ABD askerlerinin karaya çıkmasında tarihimizde "68 Olayları" olarak bilinen büyük bir ABD karşıtı gösteri ile karşılaşmıştır.³⁰² Amerikalılar, artık istediği gibi Türkiye'de faaliyet gösteremez duruma gelmişlerdir. Amerikan elçisinin ODTÜ'de arabasının yakılması, elçiliklerin basılması, Amerikan müttefiki İsraili iş adamının kaçırılarak öldürülmesi, Türkiye'deki Amerikan varlığına karşı gösterilen büyük tepkilerin bir kaçıdır.

Bu dönemde Türkiye'deki siyasi yelpazenin değişmeye başladığı, Amerikancı ve komünist olarak partilerin birbirlerini suçladığı dönemdir. Süleyman Demirel, CHP'yi komünist Rus ajanları olarak suçlayıp "Komünistler Moskova'ya" diye bağırırken, Süleyman Demirel'e de "Morisson'un Sülo" lakabı takılarak Fullbridge bursu ile ABD'de eğitim alması nedeniyle ABD'nin adamı olarak ilan edildiği yıllardır.³⁰³ Türkiye'de ilk defa bu dönemde sağ ve sol kavramları yerleşmiş, sağcılar Amerikancı olmakla, solcular da SSCB taraftarı olmakla suçlanmışlardır. 1974 yılında iktidara gelen CHP, hem Kıbrıs hareketini gerçekleştirmiş, hem ABD ile ilişkileri ambargo nedeniyle de çıkmaza sokarken SSB ile ilişkiler geliştirilmiştir.

³⁰⁰ Bakınız ; Fethi Tevetoğlu, *Türkiye'de Sosyalist ve Komünist Faaliyetler*, 1967.

³⁰¹ Bu kitaplara örnek : A.Şurunov, Y. Rozaliyev, *Türkiye'de Kapitalistleşme ve Sınıf Kavgaları*, Ant Yayınları, İstanbul, 1970; Victor Marchetti, John D. Marks, *CIA Amerikanın Gizli Emniyetinin İçyüzü*, Nebioğlu Yayınları, 1974; *Pentagon Raporları*, May Yayıncılık, 1971; J.Stalin, *Marksizm ve Ulusal Sorun ve Sömürge Sorunu*, Sol Yayınları, 1976.

³⁰² ABD Deniz kuvvetlerin deniz flosu 6. filo'yu taşıyan Amerikan karşıtı göstericiler, <http://www.turksolu.org>, bknz. Ek: 42

³⁰³ Yurdakul Fincancıoğlu, *Demirel Demokrasinin Duraklama Yılları*, Büke yayıncılık, İstanbul 200, ss.61-92.

Bu dönem olaylarının iç yüzü hala gizemini korurken sağcılar özellikle ülkücü olarak tabir edilen milliyetçi kesimin ABD tarafından desteklendiği, solcu grupların da SSCB tarafından Türkiye’de komünist devrimi yapmak için silahlandırıldığı söylenmektedir. Bu dönem, aynı zamanda propaganda araçlarının teknolojinin gelişmesiyle çoğaldığı ve etkisinin arttığı dönemdir. Televizyon yayınları, müzik kaset ve plakları, sinema gibi araçların propaganda yöntemlerinde kullanıldığı dönemdir. Ayrıca, sağ ve sol görüşlü örgütlerin silahlı çatışmaya girerek adeta ülkede bir savaşın yaşandığı bir dönem olarak da Türkiye için Soğuk Savaş döneminin en hararetli ve hareketli zamanlarıdır.

Amerikan propagandasının kamuoyu oluşturmada kullandığı araçlarının radyo yayınları yaptığı üslerin, askeri tesislerin, kitapevlerinin kapatıldığı, iktidarın sağ ve sol görüşlü partiler arasında gidip geldiği, ülkedeki ABD varlığının meydanlarda tartışılacak kadar ayyuka çıktığı sokak aralarında Amerikancı veya Komünist olmakla suçlanarak insanların öldürüldüğü bir dönem olarak ortaya çıkar. Amerikan propagandasının Türkiye’de etkisinin azalmasının ve yeraltına çekilmesinin global olarak ABD’nin Vietnam, Küba ve Pasifik’te zor durumda kalmasının yanı sıra Türkiye’nin ulusal çıkarlarını ilgilendiren konularda ABD’nin olumsuz tavır alması etkili olmuştur.

ABD, komünizmle mücadelede uyguladığı kontur gerilla faaliyetlerini ilk defa bu dönemde Türkiye’de uygulamıştır. NATO’nun gizli terör örgütü olarak adlandırılan GLADIO Türkiye’de siyasi suikast, adam kaçırma, eylem, yıldırma, hareketlerine girmiştir. Hatta bu örgütün Türk Silahlı Kuvvetleri’nin içinde oluşturulan Komünizmle Mücadele Birimi ile faaliyetler gerçekleştirdiği söylenmektedir.³⁰⁴ Bu dönemde Atatürk’e atfedilen “*Komünistlerin görüldüğü her yerde başları ezilmelidir.*” sözü Atatürk’e ait olup olmadığı ispatlanamadığı gibi, bu sözün Atatürk kullanılarak üretilen bir Amerikan propaganda malzemesi olduğu açıktır. Amerikan propagandasının, Türkiye’de en zor dönemini oluşturan bu yıllar, aynı zamanda Türkiye’nin kolay bir lokma olmayacak kadar güçlü tarihi, kültürel, siyasi geleneklere sahip olduğunun da bir göstergesidir.

³⁰⁴ Jens Mecklenburg, a.g.e., ss. 127-134.

Türkiye, ulusal çıkarlarında ters düştüğü ABD'yi reddedebileceğini hatta global politikalarda zor duruma düşürebileceğini, Türkiye'nin alternatifi çok olan bir coğrafyada yaşadığının göstergesi olmuştur. Soğuk Savaş'ın bitimiyle dünyanın hemen hemen her ülkesinde Amerikan taraftarı olan kişilerin, yayın evlerinin, örgütlerinin, hatta bazı sol görüşlü yazar ve yayın evlerinin CIA tarafından desteklendikleri söylenerek, deşifre edilmiştir.³⁰⁵ Türkiye'de ise halen daha bu konuda resmi bir bilginin çıkmaması Türk Devlet geleneğinin her dönemde Amerikan ve Sovyet propagandalarına hakim olduğunu göstermektedir.

Türkiye'deki Amerikan propagandasının etkili olduğu dönemler Türk-Amerikan ilişkilerinin ulusal çıkar çerçevesinde örtüştüğü dönemlere denk gelmesi buna en güzel örnektir. 1960-78 döneminde Türk ulusal çıkarları, Amerikan politikalarıyla örtüşmediği dönemde Türkiye'deki Amerikan propagandasının zaafa uğraması yer altı örgütlenme, dezanformasyon, kontur gerilla hareketleri, siyasi operasyonlar ile propagandanın devlet desteksiz diğer argümanlarıyla yapılan yöntemlerine rağmen Amerikan propagandasının Türk Siyasi yönünü değiştiremediğine, Türk ulusal çıkarları izin vermediği sürece ABD'nin veya bir başka ülkenin Türkiye'nin yönünü değiştiremeyeceğine bu dönemde şahit olunabilir.

Türkiye'de bu dönem iç çatışmalarla kayıp yıllar olarak adlandırılrsa da ekonomik olarak uluslararası siyasi sorunlar açısından zor durumda kalsa da SSCB ile işbirliği yapmasına rağmen hiçbir zaman NATO üyeliği, batı ile ittifak ve demokrasiden vazgeçmemesi Türk devlet geleneğinin ve sisteminin iç ve dış baskılara ne kadar dirençli olduğunun da bir göstergesidir.

3.6.4. Kontrollü Amerikan Propagandası Yılları (1978-1990)

Bu dönemin 1978 tarihinden başlatılmasının nedeni 1978 yılında Türkiye'ye uygulanan Amerikan ambargosunun kalkması ve Türk-ABD işbirliği antlaşmasının yeniden imzalanmasıyla başlayan sürecin 1980 darbesine kadar geçen sürede ABD ile ilişkilerin düzeltilmesine çalışılmasına rağmen ülkede

³⁰⁵ Bknz, Frances Stonor, *Parayı Verdi Dündüğü Çaldı*.

etkinlik kazanan ABD karşıtlığının ilişkilerin istenilen seviyeye gelememesidir. Ayrıca bu yıllarda istikrarsız hükümetlerin ve iç çatışmaların devam etmesi Türk-ABD ilişkilerinin sistemleşmesini engelleyici faktörler olarak ortaya çıkmasına neden olmuştur. Türk-ABD ilişkileri bu dönemde düzelmesinin önemli nedenleri arasında İran'da ABD karşıtı bir devrimin olması, SSCB'nin ise Afganistan Savaşı ile meşgul olması SSCB'nin yayılcı politikasının getirdiği tehlike ve İran'daki devrim nedeniyle ABD'nin Türkiye'ye, Türkiye'nin de ABD'ye ihtiyaç duymasındır.

İran'ın rejim ihracından ve İran'daki gibi bir devrimin Türkiye'de olmasından korkan ABD, kenar kuşağın tek tek kaybedilmesinin ABD'nin malubiyeti ile sonuçlanacağını, SSCB'nin Afganistan'dan sonra Pakistan'ı da ele geçireceğini ve bu arada Türkiye'de de bir devrim olursa SSCB'nin Hint Okyanusu'ndan Akdeniz'e kadar olan bölgede etkinlik sağlayacak olması ABD ile Türkiye'yi yeniden işbirliğine zorlamıştır. 1980 Darbesi ile ülkedeki sağ ve sol olaylar engellenmiş, komünist yayınlar toplanmış, yayınevleri kapatılmış, gazeteciler tutuklanmış, sinemalar kapatılmış, komünist liderler yakalanmış ve sürgün edilmiş, istikrarsızlığa ve çatışmaya neden olan siyasi partiler kapatılmış, 1952-60 döneminde olduğu gibi Türk-ABD ilişkileri sorunsuz bir zeminde başlamıştır. Bu dönemin Türkiye'deki ABD propagandası bugüne kadar geçen sürede farklı olarak hem kontrollü hem de karşılıklı anlaşmalarla garanti altına alınan faaliyetlerle sürmüştür. Türkiye, bu dönemde Dünya Bankası'nda görevli olan Turgut Özal iktidarıyla istikrarlı bir iktidara kavuşmuş, serbest piyasa ekonomisine geçmiştir.

Amerikan kültür, yaşam ve ekonomik sistemi Türkiye'ye uyarlanmaya çalışılmıştır. 1950'li yılların sloganı olan "Küçük Amerika", "Her Mahalleye Bir Milyoner" sloganları yeniden gündeme gelmiş, Türkiye, "küçük Amerika olmak", dünyada ilk on ülke arasına girmek adına ABD ile ticari ilişkileri geliştirmek, serbest piyasa ekonomisiyle gelişmiş ülkeler seviyesine çıkmak amacıyla ülkede Amerikanvari bir hayat tarzı yaratılmaya çalışılmıştır. Televizyon yayınlarının ve kanallarının Amerikan tarzı bar ve diskoların, "fast-food" yiyecek merkezlerinin, kolanın, Hollywood tarzı filmlerin en çok reklamı yapılarak

özendirildiği dönem olarak karşımıza çıkmaktadır. Teknolojinin verdiği imkanlar dahilinde Amerikan propagandası Türkiye'nin hemen hemen her yerinde Amerikan kültür ve yaşam tarzını geliştirmek adına faaliyet göstermiş, ABD'ye gönderilen öğrenci sayısı en yüksek seviyeye çıkmış, İngilizce öğrenimi okullarda mecburi ders haline getirilmiş, Amerikan ekonomisine uygun olarak ülkede pazar ekonomisi tesis edilmiş, ABD ve Batıdan bir çok mal ithal edilmiş, ABD sineması ve kültürünün yıldızları Türk sokak ve caddelerini süslemiş, ABD ile olan ilişkiler kontrollü olmakla beraber zirveye ulaşmıştır.

1980-90 dönemi ABD'nin SSCB'ye karşı yeniden yarışa girdiği dönem olması ve Türkiye'nin bu dönemde yeniden ABD ile birlikte hareket etmesi nedeniyle ülkede siyasal, kültürel, ekonomik, askeri ilişkilerde ABD propagandası hat safhaya ulaşmıştır. Türkiye'nin kurulan ilk özel televizyonu Star Tv'nin Amerikan tarzı talk showlar yayınlaması ve yoğunlukla Hollywood filmlerine yer vermesi Amerikan propagandasına örnektir.

Bu dönemde Türk- Amerikan ilişkileri geçmişin getirdiği hataları tekrarlamamak adına ilişkilerde daha dikkatli davranılmış, İncirlik üssü dışında ülkede ABD üsleri kurulmasını ne ABD istemiş ne de Türkiye böyle bir teklifte bulunmuştur. Ülkede ABD askerinin varlığı yerine Türk askerinin Amerikan sisteminde eğitilmesi ve Amerikan silahlarıyla donatılarak herhangi bir operasyonda Türk Silahlı Kuvvetlerini NATO gücü olarak kullanılması hesaplanmıştır. ABD, bu dönemde Kıbrıs olaylarında olduğu gibi Türkiye'nin ulusal sorunlarına müdahalede bulunmamış, Türk- Yunan anlaşmazlığında her iki tarafa eşit mesafede durmaya çalışmış, Türkiye ve Yunanistan'ın sorunlarını savaşı ve ikili ilişkiler çerçevesinde aşmasını söylemiştir.³⁰⁶

ABD'nin bu dönemde Türkiye'nin ulusal davalarında ulusal çıkarlarının çatıştığı noktalarında tarafsız kalarak daha önce yaşanan krizlerin yaşanmamasını sağlamıştır. Böylece Türkiye, ABD ile uluslararası arenada herhangi bir kriz yaşamamış ve ilişkiler kontrollü bir şekilde devam etmiştir. Bu

³⁰⁶ M. James Wilkinson, "Amerika, Türkiye ve Yunanistan- Üç Kişi Kalabalıktır", ed. Morton Abromowitz, *Türkiye'nin Dönüşümü ve Amerikan Politikası*, Liberte Yayınları, Ankara, 2001, ss. 269-323.

dönem, ABD başkanlarının Türkiye'yi ziyaret ettiği Türk liderlerinin de ABD'yi sürekli ziyaretle yakın ilişki içine girdiği her iktidar partisi liderinin seçimden önce ve sonra ABD'yi ziyaret ettiği dönemdir. Geroge Bush ve Turgut Özal ilişkisinde George Bush'un Türkiye için "İkinci Vatanım" diyecek seviyeye kadar gelmesi Türk –Amerikan ilişkilerinin geldiği noktayı ve Türk liderlerinin ABD'ye gittiğinde tüm görüşmelerini İngilizce yapması, İstanbul'da Beyoğlu sokaklarının İngilizce tabelalarla dolması en lüks sigaranın Amerikan kovboy simgesi ile Marlboro sigarasının olması, İğdır'ın girişinde bile bu sigaranın reklam tabelasının yer alması, en çok tüketilen içeceğin kola, en bilinen markaların "made in USA" yazan markalar olması bluejeans tipi pantolonların neredeyse tüm erkek ve kızlar tarafından tercih edilmesi, siyaset, bürokrasi, eğitim, sağlık, mühendislik ve diğer bir çok alanda faaliyet gösteren kişilerin ABD'de eğitim görmesi yanı sıra ülkede ABD tipi kolejlerin bir çok ilde faaliyet göstermesi bu dönemdeki Amerikan propagandasına örnek gösterilecek derecede Amerikan propagandasının başarısıdır.

Türkiye'de Amerikan propagandası bu dönemde bu kadar başarılı olmasının nedenleri arasında değişen uluslararası konjonktür ve ABD'nin Türkiye'nin ulusal çıkarları ve rejimi ile ilgili sorunlara taraf olmaması gösterilebilir.³⁰⁷

³⁰⁷ Cengiz Çandar, *Türklerin Amerika'ya Bakışından Örnekler ve Amerika'nın Türkiye Politikası*, a.g.e. ,ss. 169-221.

SONUÇ

Soğuk Savaş döneminde, etkin dış politika aracı olarak kullanılan Amerikan propagandasının Türkiye üzerindeki yankıları büyük olmuştur. Bu propagandanın yansımaları Türk Dış Politikasını derinden etkilemiştir. Bunun yanı sıra Türkiye, Siyasi, askeri, kültürel ve sosyal hayata sözü edilen propagandanın etkisinde kalmıştır. Yukarıda da belirtildiği gibi Türk karar alıcılar çoğunlukla Soğuk Savaş sırasında Amerikan propagandasının hedeflediği amaçlara uygun çizgi geliştirmişlerdir. Bu dönemde, Kurtuluş Savaşı ve sonrasında izlenen tam bağımsızlıkçı ve kamplaşmalardan uzak kalma anlayışı yerini, ülke topraklarını yabancı silahlı kuvvetlere açma, bunları ülkede konuşlandırma hatta ayrıcalıklı yetkilerle donatma noktasına varmıştır. Kamuoyunda devletin egemenlik unsurunun varlığı- yokluğu tartışmaları da bu döneme damgasını vurmuştur. Türkiye’de Amerikan propagandasının etkinleşmesine zemin hazırlayan bir takım gelişmelerde bu döneme rastlamıştır. SSCB’nin 1946 yılında Boğazlarda yeni düzenleme istemeleri, SSCB’nin özerk bir cumhuriyeti olan Gürcistan’ın Türkiye’den toprak talepleri Türkiye’yi Amerikan propagandasına açmıştır.

ABD’nin Türkiye’ye girişini ifade eden Truman Doktrini ile başlayan ve Türkiye ile ABD arasında “sarsılmaz ittifak” a yol açan bu gelişmeler, sistematik Amerikan propagandasının gölgesinde şekillenmiştir. Hem ABD hem de Türkiye açısından “Komünizmle Mücadele” adı altında gerçekleştirilen hareket aynı zamanda Amerikan propagandasın ile Amerikan emperyal çıkarlarının savunulması olmuştur.

Bu çalışmada Soğuk Savaş sırasında uygulanan ve Türkiye’yi her anlamda etkisi altına alan Amerikan propagandası bütün yönleri ile ortaya konulmaya çalışılmıştır. Çalışmada, varılan sonuçlar ayrı ayrı değerlendirilecektir. Böylece konuya bir bütünlük kazandırılacak hem de sonuçların bir arada sistematik bir bütünlük halinde izlenmesi sağlanacaktır.

1. Propaganda, tarih boyunca devletlerin, kişilerin, örgütlerin uyguladığı insanları, devletleri yönlendirmek , kendi politikalarını uygulayabilmek için kullanılmış bir yöntemdir. Her dönemde bu yöneme baş vurulmuştur. Propaganda Romalılar zamanda halkın dış ve iç sorunlar karşısında İmparatorun politikalarını aksatacak eylemlerde bulunmaması için yapılmıştır. Bu bağlamda, düzenlenen oyunlar ve imparatorun başarılarını, halka anlatan yazıların meydanlara yazılması ve halka okunması ile imparator, kendi halkını yönlendirmiştir. Daha sonraları ise propaganda Hıristiyanlığın yayılması için yapılan misyonerlik faaliyetlerine verilen bir isim olarak propaganda adı ile ilk defa kullanılmıştır. Propagandanın, bugünkü anlamı ile ortaya çıkışı ve sistemli olarak uygulanışı, II. Dünya Savaşı dönemidir. Bu dönemde, Adolf Hitler ve propaganda bakanı olan Joseph Goebbels, Propaganda ile özleştirilmiştir. Propaganda, II. Dünya Savaşında ideolojiyi yayma, halkları sindirme, kendi halkını inandırmak için bütün araçların kullanıldığı savaşı kazanma yöntemi idi. Propagandanın bir özelliği de insanların kullandığı tüm araçlarla yapılabilmesidir.

Roma İmparatorlarının başarılarını halka anlatmak için kullandıkları yöntemin bugün “ulusa sesleniş” başlıkları altında yapılmaktadır. Propagandanın diğer temel aracı olan yazı ise tarihte Asur, Sümer yazıtlarında insanları inandırmak için kullanılan bir yöntemdir. Bugün dünyada en çok inananı olan iki din, Hıristiyanlık ve Müslümanlığın temel dayanağının da yazı olduğun görmektedir.

Propaganda sadece haber yaymak anlamında değil kültürü, sanatı, dili, inancı değiştirmek, etkilemek için de kullanılmıştır. Misyonerlerin, sanatçıların, yazarların seyahatleri, yazıların başka dillere çevrilmesi, haberlerin tüm dünyaya yayılması için haber ajanslarının kurulması ve bunları yapmak için büyük meblağlarda harcamalar yapılması, propagandanın ne denli önemli olduğunu anlatmaktadır.

Soğuk Savaş sırasında yapılan propaganda faaliyetleri arasında, propagandanın bütün bu yöntemlerini görmemiz mümkündür. Haber servisleri,

misyonerlik örgütleri, sanat kuruluşları, eğitim kurumları, sağlık kuruluşları, Radyo- televizyon yayınları, meydan konuşmaları, gazete- dergi-kitap yazıları, afişler, resimler, sinemalar, ekonomi sistemleri, kalkınma projeleri daha sayılabilecek bir çok alanda propaganda yöntemleri ile karşılaşmaktadır. Soğuk Savaş döneminde de bu yöntemlerinin her biri geniş bir biçimde kullanılmıştır. Bunun dışında, bu dönemde meydana gelen teknolojik gelişmelerden de yararlanılmış ve bu gelişmeler niceliksel propaganda yapmada yeni açılımlara imkan vermiştir. Yine bu dönemde propaganda yöntemlerinde niteliksel gelişmelere görülmüştür. Propaganda sıcak çatışmayı destekleyen unsurlardan biri olmanın yanı sıra barış zamanında da sıkça kullanılan bir “toplum mühendisliği” haline dönüşmüştür. Bu çerçevede, toplumları etkilemek, ülke rejimlerini değiştirmek, hükümetleri iş birliğine zorlamak için propagandadan yararlanılmıştır. Soğuk Savaş sırasında propaganda diplomasinin temel araçlarından birisi haline gelmiştir. Soğuk Savaş sırasında ABD tarafından en etkin biçimde kullanılan propaganda silahı Soğuk Savaş sonrasında da önemini yitirmemiş bilakis artmıştır. Yeni dönemde, “Kamu Diplomasisi” , “Yumuşak Güç” olarak adlandırılmaya başlayan bu silaha her geçen gün daha fazla baş vurulmaktadır.

2. Soğuk Savaş döneminde, ABD ve SSCB karşılıklı propaganda savaşına girmişlerdir. Bu savaşa iki süper gücün yörüngesindeki ülkelerde katılmak zorunda kalmışlardır. SSCB ve ABD gücü paylaşmamak, kendi etkisi altında olan ülkelerin karşı tarafa geçmesini önlemek, diğer gücün etkisinde olan ülkeleri kendi etkileri altına almak ve kendi ideoloji ve sistemlerinin en iyi olduğuna inandırmak için propaganda yapmışlardır. ABD, SSCB'nin Çekoslovakya'yı işgalinin, vahşi ve acımasızca olduğunu, SSCB'nin bu girişimleri kendi sınırlarını hakimiyet alanını genişletmek için yaptığını, ülkeleri işgal ederek ulusların bağımsız yaşama haklarını ellerinden aldığını, amacının dünyayı işgal etmek olduğunu, müttefik ülkelerin halklarına anlatmıştır. SSCB de ABD'nin ülkeleri sömürdüğünü, işçileri ezdiğini, zenginlere yaşama şansı verip diğer insanları ölüme terk ettiğini, Japonya'ya atom bombası atarak savunmasız insanları gözünü kırpmadan yok ettiği ,iddiasında bulunmuştur. Öte yandan, Kızılderiileri soykırımı uğrattığını ve Vietnam'da masum binlerce

insanın üzerinde kimyasal silah kullanmaktan çekinmediğini, ABD'nin amacının ülkeleri işgal edip sömürmek olduğunu kendi bloğundaki ülkelerin yayın organlarında sıkça işlemiştir. Her iki ülke de birbirlerini kendi ve müttefik halkları gözünde canavarlaştırmaya çalışmışlardır. Bugün de ABD, 11 Eylül saldırılarını yapanların İslamcı teröristler olduğunu ilan etmiş ve İslamcı teröristlerin yok edilmesi gereken “vahşiler” olduklarını ilan etmiştir. Bütün dünyaya “Terörle savaşta ya bizimlesiniz yada karşımızda” diyerek diğer ülkeleri kendisi ile iş birliğine zorlamıştır. Madrid’de, Londra’da, İstanbul’da patlayan bombaların henüz hiçbir örgüt veya kişiler tarafından üstlenmemişken ve failerin buluna bilmesi için gerekli bir soruşturma yapılmamışken, ABD’li uzman ve yöneticiler bömbaların İslamcı teröristler tarafından koyulduğunu daha olayların ilk dakikalarında ilan etmiştir. ABD, terörizmle savaşta kendisini desteklemeyen ülkeleri “terörist ülkeler” , “Şeytan üçgeni” gibi tanımlamalarla tehdit etmiştir. Afganistan ve Irak’a terörizmi ortadan kaldırmak amacıyla askeri operasyon düzenlemiştir. Bu eylemlerini “demokrasiyi yerleştirme” adı altında yapmıştır. Bu eylemlerden ve retorikten çıkarılacak sonuç şudur: ABD, Soğuk Savaş sırasında edindiği tecrübeleri yeni dönemde yine aynı amaçlar için kullanıma sunmuştur.

3. Soğuk Savaş sırasında ABD ve SSCB propaganda silahından azami ölçüde yararlanmışlardır. Bununla birlikte iki ülkenin propaganda araçlarını kullanma yöntemleri birbirinden tamamen ayrılmaktadır. Farklılık iki ülkenin tarihi, kültürel birikimlerinden, sistemlerinden, ideolojilerinden kaynaklanmaktadır.

SSCB; propagandasını ülkelerin içerisinde sınıf çatışmaları yaratmak esası üzerine kurmuştur. Karl Marx ve Lenin’den esinlenen fikirler, Alman propagandasında kullanılan “kaba” metotlarla, kitlelere sunulmuştur. Direkt propaganda olarak adlandırılan bu yöntemde, her fikir direkt, dolaysız biçimde söylenmiş ve yazılmıştır. “En doğru”nun kendileri tarafından söylendiği ifade edilmiş, “zor” ve “telkin” yoluyla bu “doğrular” halka benimsetilmeye çalışılmıştır. Bu yöntemler ile kazanılan kimseler aracılığı ile ülkelerin içerisinde karışıklıklar yaratılmış, karışıklıklar bahane eden SSCB, “halk demokrasisi”ni kurmak için

Ülkelerin yönetimini değiştirmiştir. Daha ok Sovyet propagandasının cazibesine kapılan “yoldaşlar” Kızıl Ordu’nun tankları gölgesinde yönetimleri değiştirmişlerdir. Bu şekilde Sovyet yörüngesine sokulan ülkelerin çokluğu bir anlamda Sovyet propagandasının kısa süreli de olsa başarısını göstermektedir. ABD’nin de bu yöntemi kısmen kullandığı kısmen görülse de Amerikan propagandasını, Sovyet propagandasından ayıran en önemli farklılık Amerikalıların, bütün faktörleri devreye sokarak, insani değerler üzerinden zıtlıkları kullanıp ve mümkün olduğunca tarafsız oldukları imajını vererek propaganda yapmalarıdır. ABD başkanlarının konuşmalarında en çok kullandıkları örnekler, “iyi ve kötü” karşılaştırmalarıdır. Dünyaya verdikleri mesajlarda “zgrlk, bağımsızlık, insan hakları, insanca yaşama, hukuk, adalet, demokrasi” sıklıkla kullanılan kelimelerdir. ABD, SSCB’ye yönelik propaganda da her ne kadar “şeytan, katil vb” kelimeler kullanmışsa da SSCB’de yaşayan halkların bir kabahati olmadığını, “şeytan”ın SSCB’li yöneticiler olduğunu vurgulamışlardır. Oysa SSCB’li propaganda üreticileri tüm Amerikalıları kötü göstermeye çalışmışlardır. Ayrıca Amerikalılar, Sovyetlerden farklı olarak “yanlış”larını kabul etme cesaretini göstermişlerdir. Fakat bunu; “demokrasi” ve “insan hakları”nı korumak için yaptıklarını ne yazık ki sonucun istenileni yansıtmadığını itiraf etmişlerdir. ABD, bu propagandasını özellikle Hollywood aracılığı ile işlemiştir.

Hollywood yapımı filmlerde Amerikalılar, Vietnam işgalinin bile her şeye rağmen haklı olduğunu göstermeye çalışmışlardır. Burada inandırıcılığı sağlamak için propagandanın en inceliklerini kullanmışlardır. ABD’nin bu şekilde yaptığı propagandaya verilecek örnekler çok fazladır. ABD’nin bu derece sistemli ve farklı propaganda izlemesinde Amerikan tarihi ve kültürel değerlerinin yanında, Kamuoyu oluşturma anlayışının ABD’de gelişmiş olması ve bütün ABD kurumlarının, sivil toplum örgütlerinin, bilim adamlarının bilgi ve deneyimlerinden yararlanılmasıdır. ABD, uygulanacak politikaları geniş bir ekiple oluşturmuştur. Tink-tank kuruluşları, sürekli ABD hkmetlerine raporlar göndermiş, niversite-hükümet işbirliği sağlanmıştır. Ayrıca, ülkelerin kültürel, toplumsal yapıları, propaganda üretiminde kullanılmıştır. lkelere yapılan ekonomik ve askeri yardımların yanı sıra o ülkelerde kurulan Amerikan

dernekleri, sağlık kuruluşları, eğitim kurumları Amerikan propagandasının yayım merkezi olarak kullanılmıştır. Ekonomik yardımlar aracılığı ile hedef ülkelerin ekonomileri ABD'ye bağımlı hale getirilmiştir. Bugün Türkiye'de Amerikan politikalarına aykırı bir görüş ortaya atıldığında, bunun imkansız olduğunu anlatmak isteyenler, ABD'ye olan borcumuzu ve ABD ile yaptığımız ticareti hatırlatırlar. Amerikan propagandasının başarısı, sorun zmleri doğru olarak ortaya koymasından kaynaklanmaktadır. Amerikalılar başarılı olmak için her fırsatı değerlendirmişlerdir. Bu yüzden Sovyet propagandasının tek yönlü mesajları, Amerikalılar için geçerli olmamıştır. Hedef lke'deki sağ-sol ayrımını yapmadan bütün grupları kontrol altına alacak şekilde çalışmaları yürütmüşlerdir.

4. Soğuk Savaş sırasında ABD, propaganda yöntemlerinin hemen hemen hepsini uyguladığı ülkelerin başında Türkiye gelmektedir. ABD, müttefiki olan Türkiye'de propaganda yapmıştır. II. Dünya Savaşı'ndan sonraki süreçte SSCB'nin Türkiye'ye karşı takındığı tavır karşısında Türkiye'nin müttefik arayışı içine girmesi ile Türk-ABD ilişkileri geliştirilmeye çalışılmıştır. ABD'nin de Truman Doktrini ile SSCB'ye karşı cephe oluşturması sırasında, Türk-ABD ilişkileri gelişmiştir. Bu dönemde ABD'ye ihtiyacı olan lke Türkiye gibi görülse de ABD'nin uygulamaya başladığı SSCB karşıtı global politikalar çerçevesinde, ABD'nin Türkiye'ye olan ihtiyacı daha fazladır. Türkiye'yi ABD ile işbirliği yapmaya zorlayan olay olarak SSCB'nin yayılmacı emellerini gösteren Gürcistan'da bir gazetede çıkan profesörün Gürcü tarihi ile ilgili makalesi ve bu makalenin Moskova'daki gazetelerde de yayınlanması üzerine oluşan ortamdır. Ayrıca Boğazlarla ilgili SSCB notasında SSCB'nin Türkiye üzerinde yayılmacı emeller beslediği anlayışını doğurmuştur. Ancak SSCB notası, Boğazlarla ilgili görüşmeler ve ilişkilerin yeniden tesisini iptal edilen Türk-Rus dostluk anlaşmasının yeniden görüşülerek değerlendirilmesini içermekteydi. Gürcü profesörlerin yazdığı makaleyi Türk medyasında yayınlatan Selim Sarper'in Ankara Radyosu'nda ABD'yi öven programlar yapması ardından BM'ye daimi elçi olarak atanması SSCB ile ilişkilerin bu denli çıkmaza girmesine şüpheyile bakılmasını yol açmıştır. Çünkü bir çok komşu hatta müttefik ülkenin profesörleri, yazarları, Türkiye aleyhinde yazarken böyle bir olay ortaya

çıkmamıştır. Yunan gazeteleri ve akademisyenleri İstanbul'u Konstantinopolis olarak adlandırmakta ısrar etmişlerdir. Bu söylemin, İstanbul'u işgal etmeleri anlamına gelmediği gibi ABD de Soğuk Savaş yıllarında Türkiye aleyhine bir çok yazı yayınlanmasına rağmen ABD'nin Türkiye'den toprak talebinde bulunduğu görülmemiştir. Nitekim, Türkiye, Boğazlarla ilgili SSCB notasını ABD'ye danıştığı ilk zamanlarda ABD'de de SSCB ile aynı görüşte olduğunu belirtmiştir. Ardından ortaya çıkan İran krizi ile gerginleşen ABD – SSCB ilişkileri nedeniyle ABD, Türkiye tarafında yer almıştır. Türkiye'nin de tarihi düşmanlığı nedeniyle SSCB'ye güvenmemesi, Türk-ABD ilişkilerinin her iki tarafın da yoğun çabası ile gelişmesini sağlamıştır. ABD, Türkiye'ye verdiği askeri ve ekonomik yardımlarla Türkiye'nin ihtiyacının karşılanmasını sağlamıştır. Boğazlar sorunu ile başlayan Türk- SSCB gerginliğinden ABD istifade etmiştir. Bu kriz esnasında Amerikalıların Türkiye'de zaten mevcut olan Rus düşmanlığını körüklemeleri de ABD propagandasının daha ilk günlerde nedenli etkin olduğunu göstermektedir.

5. Soğuk Savaş sırasında ABD, Türkiye'deki propaganda faaliyetlerine özel önem vermiştir. Çünkü Türkiye jeopolitik açıdan ABD'nin stratejik amaçlarının kesişme noktasında bir coğrafi konuma sahipti. Diğer taraftan, ekonomik, askeri, kültürel güç bakımından da ABD için ihmal edilemeyecek kadar büyük bir güçtü. Türkiye'de gelişebilecek herhangi bir SSCB yanlısı yönetim, ABD'nin SSCB'yi çevreleme politikasını sekteye uğratacağı gibi Avrupa'da bir harekete girişecek olan SSCB'nin güneyden de sıkıştırılmasını engelleyecekti. Ayrıca, Türkiye'nin SSCB ile ilişki kurması, Türkiye'de oluşabilecek herhangi bir SSCB sempatanlığı, SSCB'ye Akdeniz, Ortadoğu ve Hint Okyanusu'nun da yolunu açmış olacaktı. Bu durum, ABD'nin SSCB ile mücadelesinde büyük zaaf yaratacağından ABD, bu senaryoların kesinlikle gerçekleşmemesi için Türkiye'de yoğun bir şekilde propaganda uygulamıştır. Propaganda faaliyetlerini uygulayabilmek için Türk siyasi, askeri, kültürel, toplumsal alanlarda faaliyet gösteren kurum, kuruluş, dernek ve kişilerle irtibata geçmiş, bu dönemde bir çok kişi ABD'de eğitim almakla birlikte ABD'den maddi destek görmüştür. ABD, Türkiye'yi askeri ve ekonomik yardımlarla kendine borçlu hale getirirken, bu askeri envanterin ve ekonomik yardımların kullanılacağı alanları belirlemede yetkili olacağı anlaşmalarla Türkiye'yi

bağlamıştır. Nitekim, Türkiye, Kıbrıs harekatında ABD silahlarını kullandığı gerekçesiyle ABD ile siyasi ilişkilerinde olduğu kadar bu silahların, tamir, bakım ve onarımlarında büyük sorunlar yaşamıştır. ABD, Türkiye'ye yaptığı yardımların takipçisi olarak gönderdiği uzmanlar aracılığı ile yapılacak olan tesislerin yerlerinin belirlenmesinden mühendislik hizmetlerine kadar her alanda rol almıştır. Soğuk Savaş'ın ilk yıllarında ABD'ye olan ihtiyaç nedeniyle Türk medyasında çıkan olumlu haberlere karşın muhalif yayın organları da mevcuttu. Ancak ABD ile ilişkiler çerçevesinde "Komünizmle mücadele" adı altında tüm muhalif yayın organları kapatılmış, kişiler tutuklanmıştır. Yayın organlarının sadece ABD lehinde yayın yapması kamuoyunun ABD istekleri doğrultusunda yönlendirilmesi, halkın ABD'ye karşı sempatisinin artması, ülkede iktidara gelecek kişinin ABD sempatisini olmasını da sağlamıştır. ABD ile ilişkileri başlatan ancak devletin kurucu elitini oluşturan kesimin, ABD ile olan ilişkilerde tecrübelerinin getirmiş olduğu şüpheyle yaşanmışlardır. Türkiye'de ABD'nin ekonomik ve askeri yardımın devam etmesinin şartı olarak demokrasinin gelişmesi ve çok partili hayata geçilmesi yolunda propagandalar yapmıştır. Gerçektende Amerikan politikaların takipçisi olmaya kararlı Demokrat Parti'nin iktidar olması, Türkiye'deki Amerikan propagandasının Türk siyasi yapısına etki edecek güce ulaştığını göstermektedir.

Türkiye, Demokrat Parti zamanında NATO'ya girmiştir. Ülkede ABD askeri üsleri açılmış ve tüm alanlarda ABD'nin etkisi görülmüştür. Bu dönemin Türk Dış Politikası hedefleri olan Kore'ye asker göndermek, NATO'ya girmek, Bağdat Paktı'nı kurmak, Ortadoğu Komutanlığı'nı oluşturacak çalışmaları yapmak, Arap ülkeleriyle ilişkileri geliştirmek, Yunanistan'ın faaliyetlerine göz yummak olmuştur. ABD politikalarına bir anlamda gösterilen ve şüphe duyulmayan bağlılık, Türk medyasında etkili olan Amerikan propagandası ile oluşan kamuoyunu da arkasına almıştır. Bu yüzden, Türkiye yapmış olduğu hatayı göremediği gibi SSCB ile yaşanan derin krizler nedeniyle, ABD ile işbirliğine ve ABD'nin her dediğini yapmaya mecbur kalmıştır. ABD ile ilişkilerde alternatifsiz kalan Türkiye, Bağlantısızlar Hareketinden kopmuştur. Diğer taraftan SSCB ile düşmanca politika izlemesinden dolayı, bağımsız bir dış politika süreci oluşturamamıştır. 1950'lerde başlayan Kıbrıs'taki sorunlara bu

yıllarda hiçbir müdahalede bulunulamamıştır. Hatta Kıbrıs ile ilgili gelişmeler Türk medyasına yansımamıştır. Çünkü ABD bu sırada Kıbrıs Meselesi'nin gündeme gelmesine izin vermemiştir. Ayrıca, ülkede başlayan Atatürk rejimine karşı başkaldırıları, artan irticai tehlike, özellikle devletin kurucu temellerini oluşturan Türk Silahlı Kuvvetleri'ni rahatsız etmiştir. Türkiye'nin devlet geleneği, her ne pahasına olursa olsun egemenlikten taviz verilmesini ve devletin bekasını tehlikeye düşürecek faaliyetlerin yükselmesini izin vermemiştir. Bununla birlikte, Türkiye'yi her koldan kuşatan Amerikan propagandası, ABD ile olan ilişkilerin kesilmesine de izin vermeyeceğinden, 1960 Darbesi, Türk- ABD ilişkilerinin hiçbir şekilde değişikliğe uğramadan devam edeceği garantisinin verilmesi ile gerçekleşmiştir.

Bundan çıkarılacak sonuç şudur: Amerika'nın güdümünde olarak kabul edilen hükümeti devirenler, Amerikan propagandasından öylesine etkilenmişlerdir ki darbeden hemen sonra ABD'nin önderliğini yaptığı paktlara sadık kalacaklarını belirtmek zorunda kalmışlardır. Bu durum; 1946 yılından başlayarak gelişen ABD propagandasının Türkiye'nin bütün kurumlarında kökleştiğini, etkisini yoğun biçimde hissettirdiğini de açıklamaktadır.

6. Diğer taraftan, 1960 Darbesi ile başlayan süreç, Türkiye'deki Amerikan propagandasının devam etmesine izin verirken ulusal davalarda özgür karar alabilmek için ülkenin geleceğinin ABD'nin politikalarına bırakılmamasının gerekliliğini de anlatmıştır. Bu nedenle ülkede daha demokratik, özgür, insan haklarına uygun, Batı değerleriyle özdeş anayasa yapılarak, ülkede Amerikan karşıtlarının da güçlenmesi sağlanmıştır. Çünkü Amerikan propagandası ile Türkiye, karar vericiler tarafından "küçük Amerika" olunmaya aday gibi görülmüştür. Nitekim 1946'dan itibaren yasaklanan komünist dergiler, gazeteler yeniden yayınlanmaya başlanmış, sendikalar kurulmuş, işçi örgütleri geliştirilmiş, sol partilerin kurulmasına izin verilmiştir. Böylece; ülkede oluşan Amerikan propagandasının etkisi kırılacak ortam yaratılmaya çalışılmıştır. Nitekim 1964'te Türkiye'nin Kıbrıs'a asker çıkarmasını önlemek için ABD Başkanı Johnson'un çok ağır bir dille kaleme aldığı mektup, Türkiye'nin SSCB ile olan ilişkilerinin kötü olmasından ötürü etkili olmuş, Türkiye, Kıbrıs'a

müdahalede bulunmakta on yıl gecikmiştir. Bu on yıl süresince Türkiye'deki ABD karşıtlığı yükselmiştir. Böylece; amerikan propagandasının izleri etkisizleştirilmeye çalışılmıştır. SSCB ile ilişkiler yumuşama dönemine girmiş, nitekim 1974'te Türkiye, İngiltere'nin onayını da alarak Kıbrıs'a askeri müdahalede bulunmuştur. Kıbrıs'a müdahale II. Dünya Savaşından sonra etkisini artıran Amerikan propagandasının bir anlamda Türkiye'de iflası olmuştur.

Türkiye'deki, Amerikan propagandasının krizler, anlaşmazlıklar, ambargolara rağmen devam ettiği medya organlarında çıkan yazılardan anlaşılmaktadır. Ancak, Amerikan propagandası rakipsiz değildir. Türkiye'de 1960-1980 yılları arasında Amerikan propaganda araçlarının, eylemlerinin yanı sıra Amerikan karşıtı propaganda da etkili olmuş, adeta ülkede propaganda savaşları yaşanmıştır. Nitekim bu propaganda savaşları, 1970'li yıllardan itibaren gruplaşmalara ve nihayetinde silahlı çatışmalara dönüşmüştür. Siyasi Partiler, Amerikan taraftarı veya komünist olarak suçlanmıştır. Siyasi partiler, sağ-sol kavramlarının yerine komünist olan olmayan olarak adlandırılmışlardır. "Ortanın solu, Moskova'nın yolu" gibi görülmüştür. Bu ayrımların 1970'li yıllarda Türkiye'nin pek çok servetini, değerini yitirmesine yol açtığı bilinmektedir. Fakat, Soğuk Savaş yıllarında beliren bu ayrılıkların suni ve süper güçler tarafından kendi emperyal amaçları için çıkardıkları anlaşmazlıklardır. Özellikle, Türkiye'de Amerikan politikalarının her alanda etkinlik sağlamasını isteyenlerin, bu ayrılıkların tohumlarını attıkları, kışkırttıkları somut olarak ortadadır.

7. Türkiye'deki Amerikan propagandasının etkisi zaman zaman azalmakla birlikte 1980'li yıllarda yeniden başlangıç dönemindeki gücüne ulaşmıştır. Nitekim, Türk Silahlı Kuvvetlerinden, Siyasal partilerin propaganda yöntemlerinde, yeme-içme kültüründe "Amerikan tarzı" yine başat yerini almıştır. Bugün, ülkenin tüm kurumlarında sivil toplum örgütlerinde, medya organlarında, sanat yaşamında, Amerikan eğitimi almış insanlara rastlamak mümkündür. Amerikan propagandası direkt Sovyet propagandasında olduğu gibi insanları sloganlarla etki altına almamaktadır. Bu nedenle bir çok insan, aslında Amerikan propagandasına hizmet ettiğinin farkında bile olmamaktadır. ABD'de

eğitim almış kişilere, ABD sistemi öğretilip etki altında bırakılarak ülkelerinde de bu yöntemleri uygulamaları sağlanmıştır. İnsani değerlerden ve ihtiyaçlardan yola çıkararak uygulanan Amerikan propagandası psikolojik ve sosyolojik değerlendirmeleri de göz önüne alarak sistemleşmiştir. Bu yüzden, Amerikan propagandasının etkileri kültürel, sosyal ve diğer alanlarda zamanla etkisini göstermektedir. Türkiye'deki bir çok sanat yapıtı, kültürel değişimler, yaşamsal değişikliklerde Amerikan propagandasının etkisi bugün daha net görülmektedir. Amerikan propagandası Türkiye'de Amerika'yı savunacak taraftarlarla da üretilmiştir. ABD, Türkiye'deki taraftarları vasıtasıyla, her alanda Amerika'nın istediği, amaçladığı siyasal davranışların edinilmesini sağlamıştır. Türkiye'nin karar vericilerinin bir kısmının Amerikan okullarından mezun oldukları, Amerikan kültür ve yaşamına tanık oldukları ve Amerika ile yoğun ilişkiler geliştirdikleri bilinmektedir. Bu yöntemle etkinlik sağlamanın bir örneğini de Türkiye vermiştir. Yeni bağımsız Türk Devletlerine mensup öğrencilere yapılan yardımlar, gösterilen kolaylıklar bu anlamda değerlendirilmesi gerektiği açıktır. Çünkü Türk yetkililer, bu uygulamayı açıklarken bugün burada öğrenim gören öğrencilerin yarın ülkelerinde st görevlerde olacaklarını ve Türkiye ile ilişki içinde olacaklarını söylemektedirler.

ABD tarafından sistemli ve uzun soluklu yürütülen propaganda faaliyetleri, Türk-ABD ilişkilerinin başlıca belirleyici ögesidir. Amerikan propagandası Türkiye'yi her alanda ABD'ye bağlamıştır. Tüm askeri silah envanterimiz bu ülkenin silah teknolojisiyle donatılmış, yedek parça ve ekipman olarak ABD'ye muhtaç duruma düşülmüştür. Bugün siyasal hayatta başarılı olmak isteyen liderler, ABD'yi ziyaret etmeyi bir "görev" olarak görmektedir. ABD'yi ziyaret edip Amerikalılarla görüşme siyasal önderler için bir üstünlük gösterisine dönüşmüştür.

EKLER

Ek: 1
Lenin resimli Bolşevik Propaganda afişi

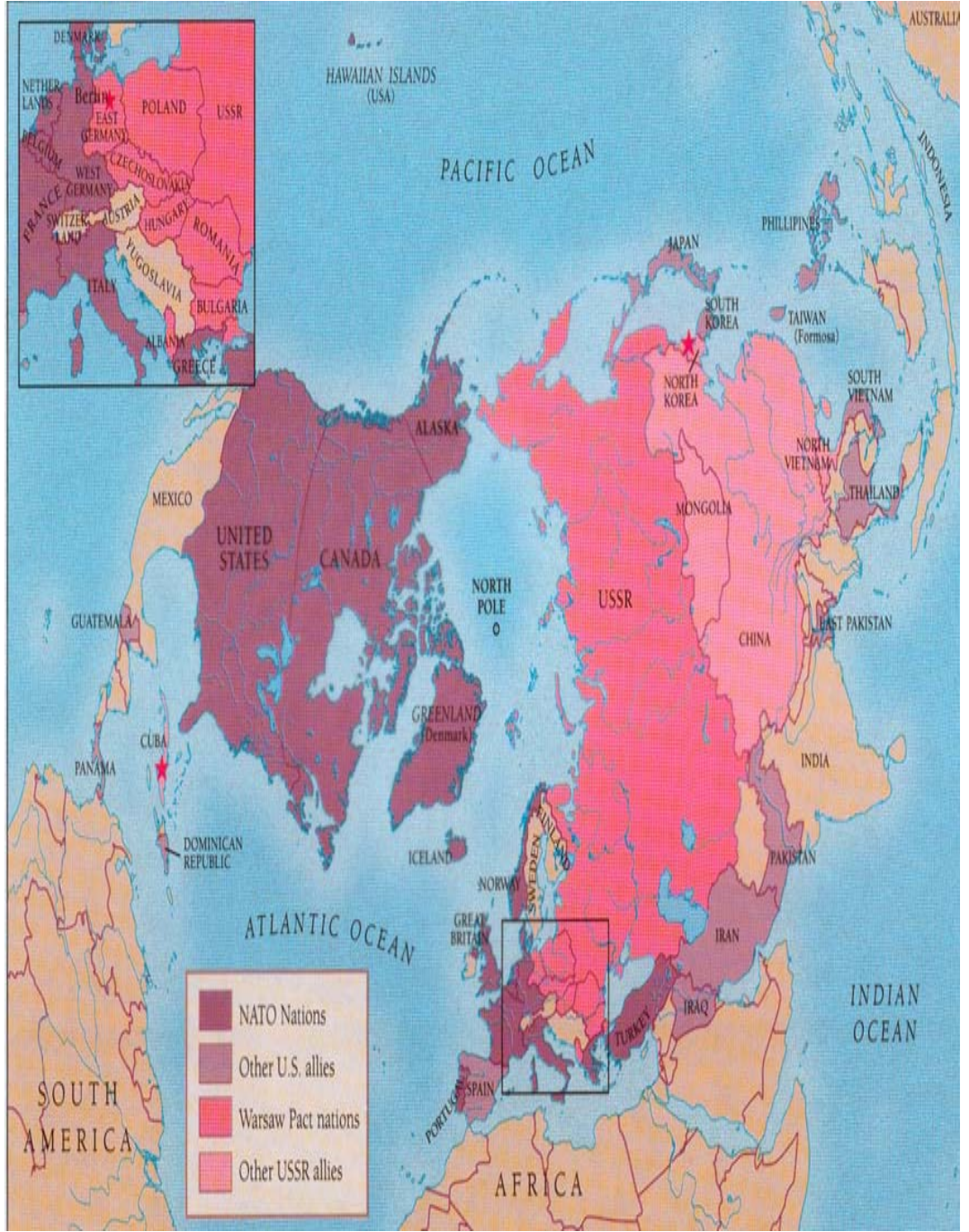
Ek: 2
Hitler'in propaganda konuşmasından bir kesit

Ek: 3
Çin'de uygulanan propagandaya örnek bir afiş

Ek: 4
Demir Perde olarak tabir edilen ülkeler

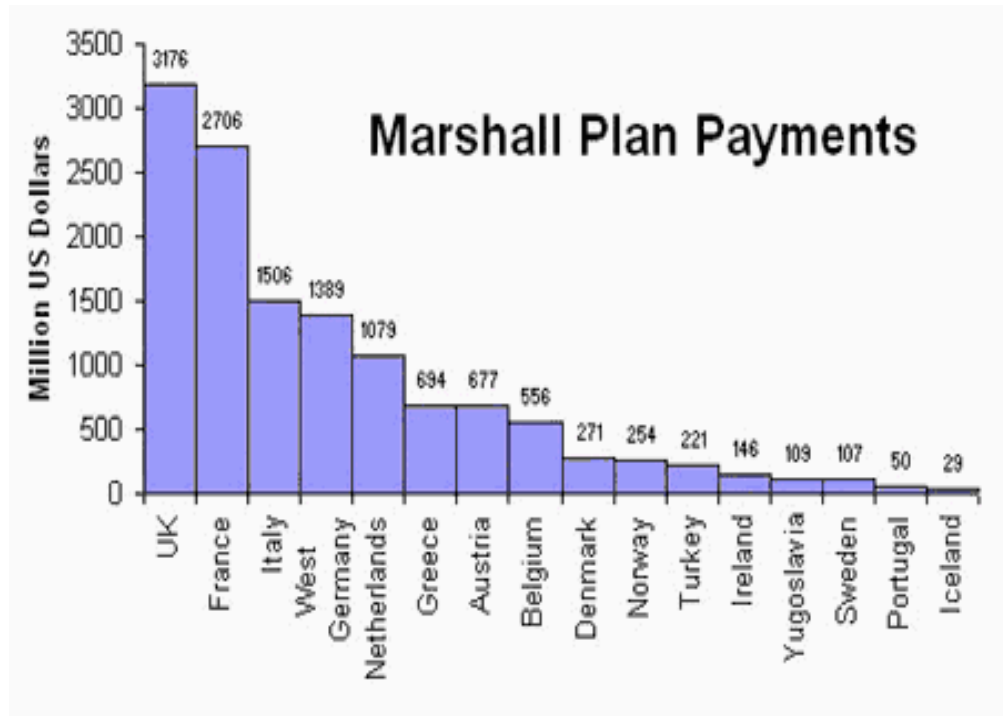
Ek: 5
Soğuk Savaş dönemi oluşan blokların sınırları

Ek: 6
Çevreleme politikası izlenen ülkeler

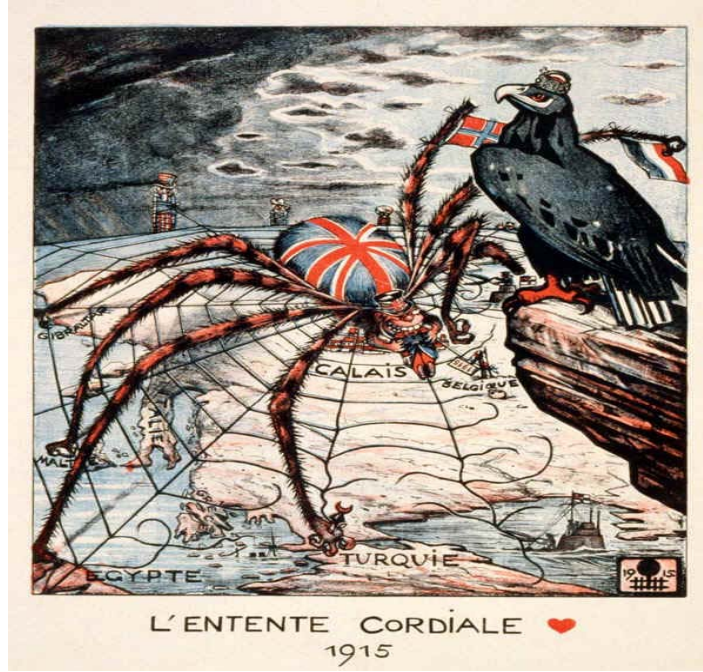
Ek: 7
Marshall yardımı için yapılan tanıtım afişi

Ek: 8
Marshall yardımı alan ülkelerin aldıkları yardım miktarı

Ek: 9
Amerikan propagandasına örnek gösterilen en bilinen afiş

Ek: 10
İngiliz yayılcılığını gösteren örnek bir propaganda afişi

Ek: 11
Silahlanmaya en çok para harcayan ülkelerin sıralaması

Ek: 12
ABD hava kuvvetlerine ait Soğuk Savaşın ilk yıllarındaki jet

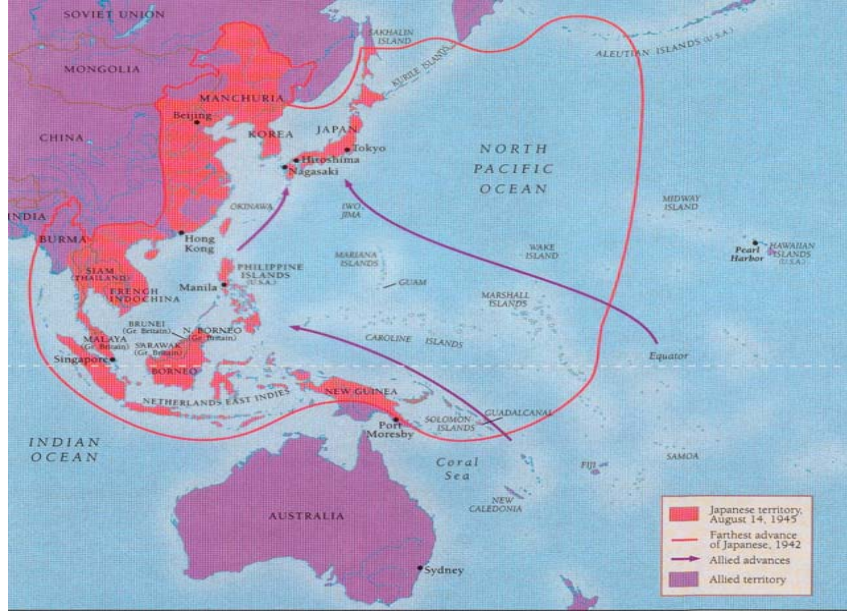
Ek: 13
Dean Acheson

MAP 1

From: Ebb And Flow, November 1950-July 1951
Center of Military History, 1990
By Billy C. Mosman

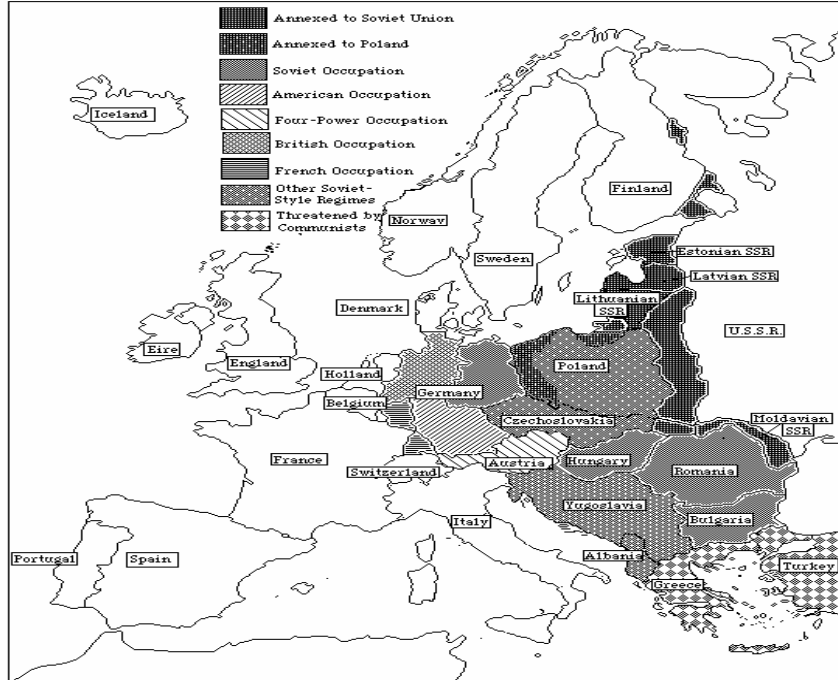
Ek: 14
Viladvostok şehrini ve Uzak Doğu'yu gösteren harita

Ek: 15

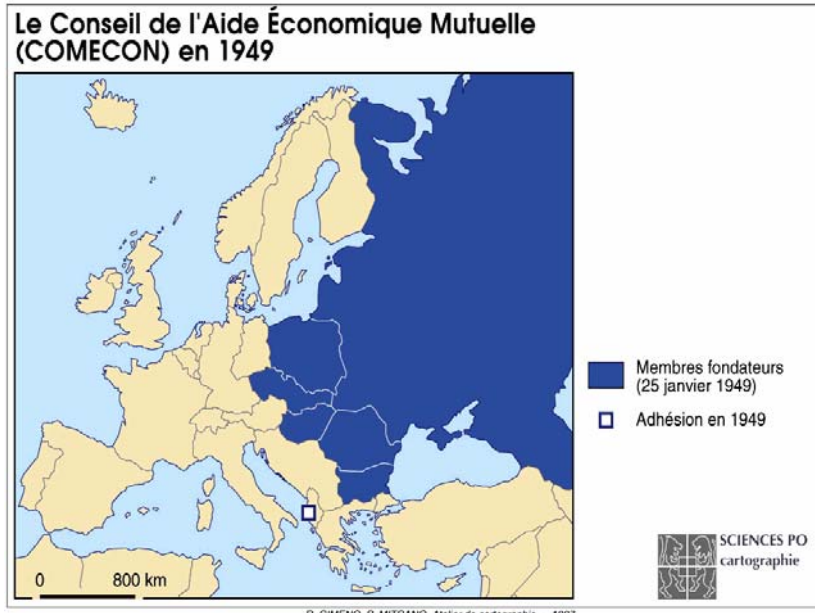
II. Dünya Savaşı sırasında Japon yayılmasını gösteren harita

History386: The U.S. Military. Map : Cold War Europe, 1945-1948.

Ek: 16

1945-1948 yılları arasında Doğu Avrupa'da askeri durumu gösteren harita

Ek: 17

Comecon ülkelerini ve SSCB'nin doğu Avrupa'daki sınırlarını gösteren harita

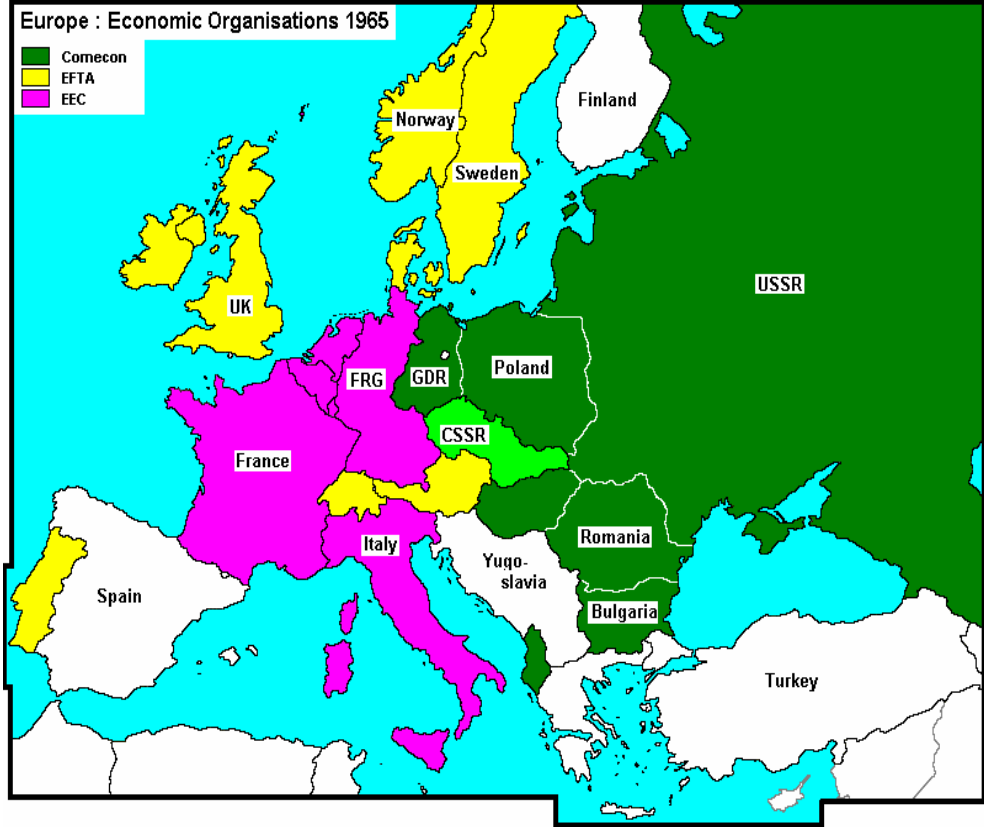
Marshall Plan Aid as a Share of GDP and Growth of Industrial Production, 1947-1951

<u>Country</u>	<u>Aid/GDP[*]</u>	<u>Industrial Production</u>
Greece	33.3%	+88%
Austria	26.2%	+269%
Netherlands	21.9%	+56%
Ireland	14.4%	+46%
Norway	11.8%	+33%
Italy	9.9%	+54%
United Kingdom	9.6%	+32%
France	9.4%	+39%
Denmark	8.6%	+35%
Turkey	7.5%	+7%
West Germany	6.0%	+312%
Sweden	1.8%	+21%

^{*} Aid as a share of GDP in 1950.

Ek: 18

1947-1957 yılları arasında Truman doktrini ve Marshall planı çerçevesinde yardım alan ülkelerin ekonomik kalkınma oranlarını gösteren tablo

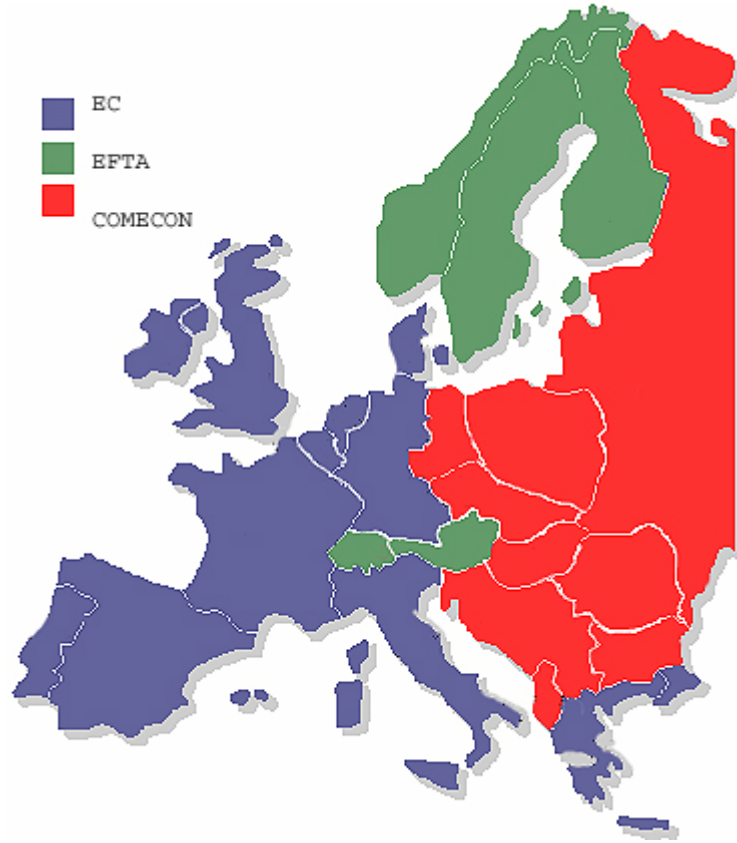
Ek: 19

Comecon üyesi ülkeler ve Avrupa'daki diğer ekonomik ortaklıkları belirten harita

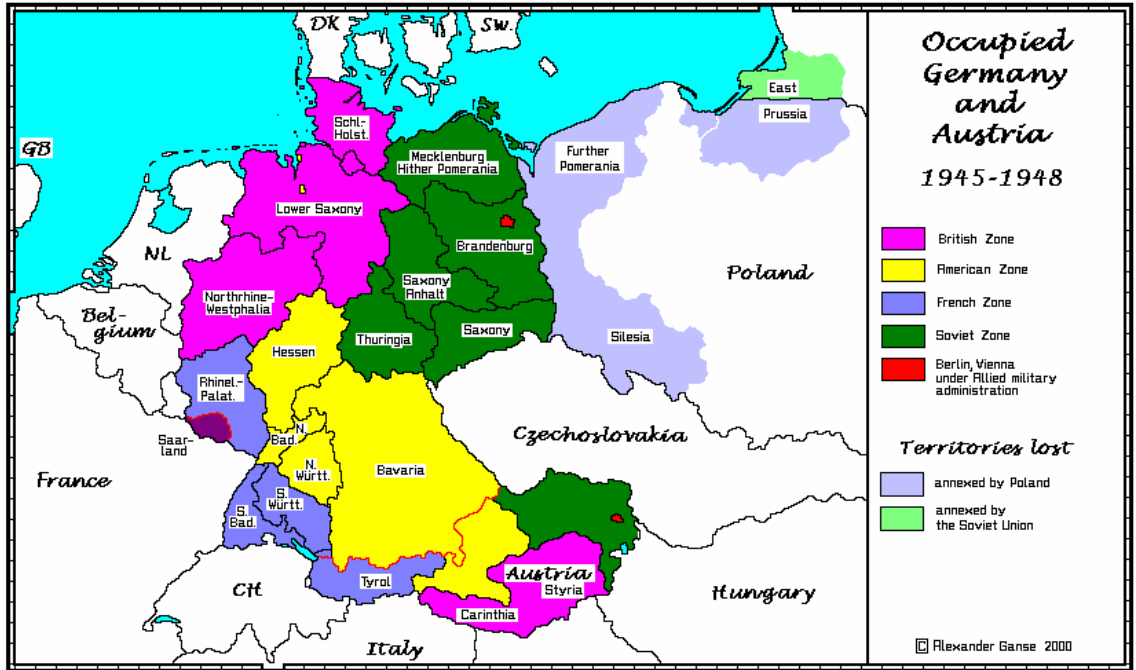

Ek: 20

Doğu Avrupa ülkelerini gösteren harita

Ek: 21
Avrupa'da ekonomik ve askeri işbirliği imzalayan ülkeleri gösteren harita

Ek: 22
Alman topraklarının müttefikler işgal ettiği bölgeleri gösteren harita

Ek: 23

Berlin ablukasında Amerikan yardımını anlatan bir afiş

Ek: 24

Marshall Planı çerçevesinde yardım alan ülkelerin bayraklarını gösteren propaganda afişi

Korean Peninsula

Ek: 25

Kore'nin ikiye bölünmesini gösteren harita

Ek: 26
Komünist Çin propaganda afişi

Ek: 27
Pasifik ülkelerini gösteren harita

Ek: 28
Varşova paktının imzalanma anı

Ek: 29
NATO ve Varşova paktı ülkelerini gösteren harita

Radio Kommunist

Jag lyssnar också!

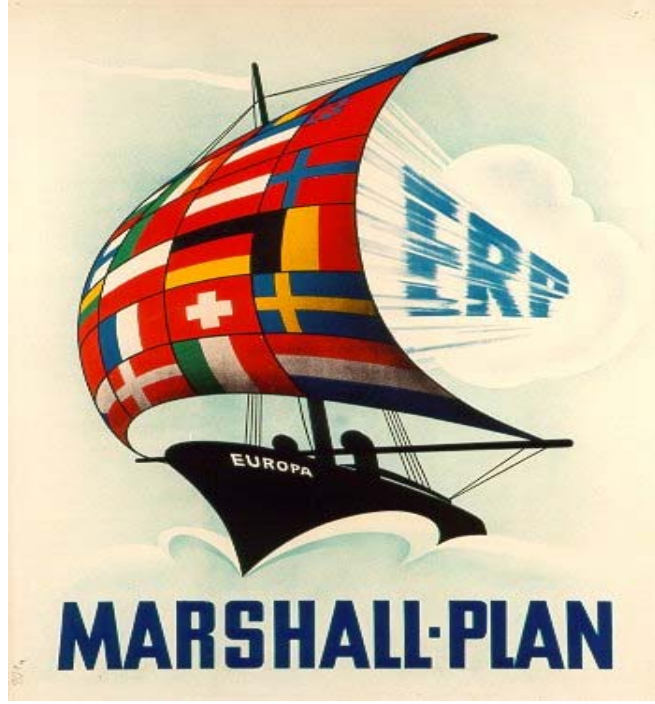
Vi bjuder på:
Gäster från
Sveriges
främsta
solidaritets-
organisationer,

Missat direktsändningarna?
Ingen fara, de senaste programmen ligger uppe på:
www.kommunist.se

Ek: 30
Komünist Radyonun reklam afişi

Ek: 31
Demokrat Partinin seçim afişi

Ek: 32

Türk medyasında da yayınlanmış olan Marshall planı afişi

Ek: 33

Türkiye'de devam eden ABD karşıtlığına örnek afiş

Ek: 34
Türkiye'de devam eden Amerikan karşıtı Komünist eylemler

Ek: 35
ABD başkanı Truman, Türkiye ve Yunanistan'a yardımı içeren belgeyi imzalıyor

NLT 81-19

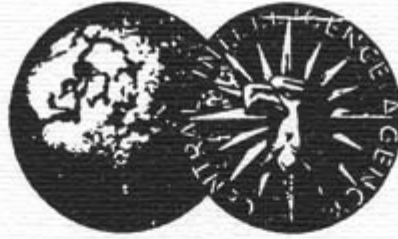
COPY NO. 1
FOR THE PRESIDENT
OF THE UNITED STATES

SANITIZED COPY

*See Summary
Discussion*

TURKEY

SR-1/1

Published 22 December 1948

APPROVED FOR RELEASE

Date ~~17 FEB 1982~~

PROJECT NLT 81-19

CENTRAL INTELLIGENCE AGENCY

Ek: 36
Truman Doktrini ilan edildikten sonra CIA'in Türkiye ve Yunanistan hakkındaki raporu

~~FRP deputies who had been most vociferous in their condemnation of the "old-guard" mentality.~~

A few members of the opposition Democratic Party have advocated rather more extreme measures aimed at speedy reform and, of course, the removal of the PRP from power. A split has ensued in the Democratic Party ranks, after repudiation by the party's leadership of any unconstitutional excesses. Some of these advocates of more extreme measures recently joined forces to form the new Nation Party, whose strength in the country cannot yet be assessed. It is clearly evident, however, that the great majority of the Turks fully approve President İnönü's policy of carefully avoiding extremes, while Turkey develops its democratic processes of government, in order to frustrate infiltration by subversive elements intent upon destruction of individual freedom and national independence.

A US Survey Group visited Turkey in the summer of 1947 after Congress had voted \$400 million to aid Greece and Turkey. This group recommended that the \$100 million allocated to Turkey be devoted to modernizing and training the Turkish armed forces and to alleviating the heavy financial burden of maintaining those forces.

A program to implement these recommendations, which were enthusiastically welcomed and endorsed by the government and people of Turkey, was then drawn up, and in October the first shipment of US aid matériel arrived in a Turkish port. In 1948 Congress voted a further \$225 million to aid Greece and Turkey; of this sum \$75 million has been tentatively allotted to the continuation of the program of improving Turkey's military defense structure.

As a participating nation in the European recovery program, Turkey may be assisted in obtaining matériel and equipment with the object of increasing economic production, particularly agricultural and mineral, so that Turkey may contribute to the recovery of Western Europe.* Turkey, whose foreign trade in prewar years was very largely with Western Europe, is directly interested in the economic recovery of that area, as well as in its preservation from domination by the Soviet Union.

Government plans for economic rehabilitation and resumption of the program of industrialization and development, which were necessarily suspended during the war, have been announced, but their extensive implementation must depend upon the amount of foreign exchange—especially dollars—that becomes available. Although during the war substantial gold holdings were accumulated, the government drew heavily upon them in 1947 and is reluctant to reduce them still further. Turkey's dollar requirements, needed to obtain machinery and durable goods of many kinds in the US, must be obtained through export sales to the US or countries willing to settle in convertible currency. Dollar exchange may be further provided in Foreign Cooperation Administration credits under programs to aid in the recovery of Europe, through credits from other official or private US sources, or from the International Bank for Reconstruction and Development.

There has been no appreciable lessening in Soviet pressure on Turkey. The situ-

* It has subsequently been announced that an ECA loan of \$30 million will be made to Turkey.

SANITIZED COPY

ation regarding revision of the Montreux Agreement of 1936 concerning the status of the Straits is at a deadlock, since the USSR has not abandoned its demands for privileges in the control and defense of this waterway. The USSR, which has also sought to annex certain strategic areas in northeastern Turkey, is—with Soviet-dominated Balkan countries—Turkey's neighbor to the west, north, and northeast, and the continuing critical situations in both Greece and Palestine are causing the Turkish Government the greatest anxiety. The fall of Greece to Soviet-Communist control would give the USSR strategic domination over the Straits.

The Turkish Government has urged the representatives of the Arab States to reach an amicable settlement with the Zionists, if only to put an end to the opportunities afforded to the USSR by the Arab-Zionist conflict for infiltration by subversive Soviet agents and the further extension of Soviet influence.

The fall of Turkey itself to Soviet domination would make the strategic communications and oil resources of the Near and Middle East far more vulnerable than they now are to Soviet aggression. It would also prevent the use of sites of potential usefulness as bases for striking at industrial and other vulnerable targets in the USSR. The Turks, however, are adamant in their determination to resist Soviet demands, and large forces are kept under arms because of the possibility of Soviet aggression. Despite the Turkish desire to reduce the cost of the excessively large and financially burdensome armed forces, and thus accelerate reconstruction and development of the national economy, Turkey's resistance to Soviet demands will not weaken. Every effort will be made by the Turkish Government to achieve programs for economic expansion and to progress further in the firm establishment of democratic processes of government, in which substantial progress has recently been made, but not at the cost of any surrender of the nation's independence. US aid to Turkey is not only providing military advantages in the form of equipment, construction, and training but is also of great psychological value to the Turks. While it falls short of a direct US military guarantee, which would certainly be eagerly welcomed, the support which is being extended by the US is regarded by the Turks as a clear indication that they are not left alone to withstand Soviet demands.

Ek: 36.2

U. S. TRUMAN LIBRARY
OFFICE OF
J. M. ELSEY

RECOMMENDATION FOR ASSISTANCE TO GREECE AND
TURKEY

ADDRESS

OF

THE PRESIDENT OF THE UNITED STATES

DELIVERED

BEFORE A JOINT SESSION OF THE SENATE AND THE HOUSE OF
REPRESENTATIVES, RECOMMENDING ASSISTANCE TO GREECE
AND TURKEY

MARCH 12, 1947.—Referred to the Committee on Foreign Affairs, and ordered
to be printed

MR. PRESIDENT, MR. SPEAKER, MEMBERS OF THE CONGRESS OF THE
UNITED STATES:

The gravity of the situation which confronts the world today
necessitates my appearance before a joint session of the Congress.

The foreign policy and the national security of this country are
involved.

One aspect of the present situation, which I wish to present to you
at this time for your consideration and decision, concerns Greece and
Turkey.

The United States has received from the Greek Government an
urgent appeal for financial and economic assistance. Preliminary
reports from the American Economic Mission now in Greece and
reports from the American Ambassador in Greece corroborate the
statement of the Greek Government that assistance is imperative if
Greece is to survive as a free nation.

I do not believe that the American people and the Congress wish to
turn a deaf ear to the appeal of the Greek Government.

Greece is not a rich country. Lack of sufficient natural resources
has always forced the Greek people to work hard to make both ends
meet. Since 1940, this industrious and peace-loving country has
suffered invasion, 4 years of cruel enemy occupation, and bitter
internal strife.

When forces of liberation entered Greece they found that the
retreating Germans had destroyed virtually all the railways, roads,

Ek: 36.3

2 . RECOMMENDATION FOR ASSISTANCE TO GREECE AND TURKEY

port facilities, communications, and merchant marine. More than a thousand villages had been burned. Eighty-five percent of the children were tubercular. Livestock, poultry, and draft animals had almost disappeared. Inflation had wiped out practically all savings.

As a result of these tragic conditions, a militant minority, exploiting human want and misery, was able to create political chaos which, until now, has made economic recovery impossible.

Greece is today without funds to finance the importation of those goods which are essential to bare subsistence. Under these circumstances the people of Greece cannot make progress in solving their problems of reconstruction. Greece is in desperate need of financial and economic assistance to enable it to resume purchases of food, clothing, fuel, and seeds. These are indispensable for the subsistence of its people and are obtainable only from abroad. Greece must have help to import the goods necessary to restore internal order and security so essential for economic and political recovery.

The Greek Government has also asked for the assistance of experienced American administrators, economists, and technicians to insure that the financial and other aid given to Greece shall be used effectively in creating a stable and self-sustaining economy and in improving its public administration.

The very existence of the Greek State is today threatened by the terrorist activities of several thousand armed men, led by Communists, who defy the Government's authority at a number of points, particularly along the northern boundaries. A Commission appointed by the United Nations Security Council is at present investigating disturbed conditions in northern Greece, and alleged border violations along the frontier between Greece on the one hand and Albania, Bulgaria, and Yugoslavia on the other.

Meanwhile, the Greek Government is unable to cope with the situation. The Greek Army is small and poorly equipped. It needs supplies and equipment if it is to restore the authority of the Government throughout Greek territory.

Greece must have assistance if it is to become a self-supporting and self-respecting democracy.

The United States must supply that assistance. We have already extended to Greece certain types of relief and economic aid, but these are inadequate.

There is no other country to which democratic Greece can turn.

No other nation is willing and able to provide the necessary support for a democratic Greek Government.

The British Government, which has been helping Greece, can give no further financial or economic aid after March 31. Great Britain finds itself under the necessity of reducing or liquidating its commitments in several parts of the world, including Greece.

We have considered how the United Nations might assist in this crisis. But the situation is an urgent one requiring immediate action, and the United Nations and its related organizations are not in a position to extend help of the kind that is required.

It is important to note that the Greek Government has asked for our aid in utilizing effectively the financial and other assistance we may give to Greece, and in improving its public administration. It is of the utmost importance that we supervise the use of any funds made available to Greece, in such a manner that each dollar spent will count

[PUBLIC LAW 75—80TH CONGRESS]

[CHAPTER 81—1ST SESSION]

[S. 938]

AN ACT

To provide for assistance to Greece and Turkey.

Whereas the Governments of Greece and Turkey have sought from the Government of the United States immediate financial and other assistance which is necessary for the maintenance of their national integrity and their survival as free nations; and

Whereas the national integrity and survival of these nations are of importance to the security of the United States and of all freedom-loving peoples and depend upon the receipt at this time of assistance; and

Whereas the Security Council of the United Nations has recognized the seriousness of the unsettled conditions prevailing on the border between Greece on the one hand and Albania, Bulgaria, and Yugoslavia on the other, and, if the present emergency is met, may subsequently assume full responsibility for this phase of the problem as a result of the investigation which its commission is currently conducting; and

Whereas the Food and Agriculture Organization mission for Greece recognized the necessity that Greece receive financial and economic assistance and recommended that Greece request such assistance from the appropriate agencies of the United Nations and from the Governments of the United States and the United Kingdom; and

Whereas the United Nations is not now in a position to furnish to Greece and Turkey the financial and economic assistance which is immediately required; and

Whereas the furnishing of such assistance to Greece and Turkey by the United States will contribute to the freedom and independence of all members of the United Nations in conformity with the principles and purposes of the Charter: Now, therefore,

Be it enacted by the Senate and House of Representatives of the United States of America in Congress assembled, That, notwithstanding the provisions of any other law, the President may from time to time when he deems it in the interest of the United States furnish assistance to Greece and Turkey, upon request of their governments, and upon terms and conditions determined by him—

(1) by rendering financial aid in the form of loans, credits, grants, or otherwise, to those countries;

(2) by detailing to assist those countries any persons in the employ of the Government of the United States; and the provisions of the Act of May 25, 1938 (52 Stat. 442), as amended, applicable to personnel detailed pursuant to such Act, as amended, shall be applicable to personnel detailed pursuant to this paragraph: *Provided, however,* That no civilian personnel shall be assigned to Greece or Turkey to administer the purposes of this

Act until such personnel have been investigated by the Federal Bureau of Investigation;

(3) by detailing a limited number of members of the military services of the United States to assist those countries, in an advisory capacity only; and the provisions of the Act of May 19, 1926 (44 Stat. 565), as amended, applicable to personnel detailed pursuant to such Act, as amended, shall be applicable to personnel detailed pursuant to this paragraph;

(4) by providing for (A) the transfer to, and the procurement for by manufacture or otherwise and the transfer to, those countries of any articles, services, and information, and (B) the instruction and training of personnel of those countries; and

(5) by incurring and defraying necessary expenses, including administrative expenses and expenses for compensation of personnel, in connection with the carrying out of the provisions of this Act.

SEC. 2. (a) Sums from advances by the Reconstruction Finance Corporation under section 4 (a) and from the appropriations made under authority of section 4 (b) may be allocated for any of the purposes of this Act to any department, agency, or independent establishment of the Government. Any amount so allocated shall be available as advancement or reimbursement, and shall be credited, at the option of the department, agency, or independent establishment concerned, to appropriate appropriations, funds or accounts existing or established for the purpose.

(b) Whenever the President requires payment in advance by the Government of Greece or of Turkey for assistance to be furnished to such countries in accordance with this Act, such payments when made shall be credited to such countries in accounts established for the purpose. Sums from such accounts shall be allocated to the departments, agencies, or independent establishments of the Government which furnish the assistance for which payment is received, in the same manner, and shall be available and credited in the same manner, as allocations made under subsection (a) of this section. Any portion of such allocation not used as reimbursement shall remain available until expended.

(c) Whenever any portion of an allocation under subsection (a) or subsection (b) is used as reimbursement, the amount of reimbursement shall be available for entering into contracts and other uses during the fiscal year in which the reimbursement is received and the ensuing fiscal year. Where the head of any department, agency, or independent establishment of the Government determines that replacement of any article transferred pursuant to paragraph (4) (A) of section 1 is not necessary, any funds received in payment therefor shall be covered into the Treasury as miscellaneous receipts.

(d) (1) Payment in advance by the Government of Greece or of Turkey shall be required by the President for any articles or services furnished to such country under paragraph (4) (A) of section 1 if they are not paid for from funds advanced by the Reconstruction Finance Corporation under section 4 (a) or from funds appropriated under authority of section 4 (b).

(2) No department, agency, or independent establishment of the Government shall furnish any articles or services under paragraph

ADDRESS OFFICIAL COMMUNICATIONS TO
THE SECRETARY OF STATE
WASHINGTON 25, D. C.

DEPARTMENT OF STATE
WASHINGTON

June 29, 1949

In reply refer to U/GT

MEMORANDUM FOR: Mr. William J. Hopkins
Executive Clerk,
The White House.

SUBJECT: Seventh Report to Congress on Assistance to Greece and Turkey

Enclosed is a draft for approval by the President of the Seventh Report to Congress on Assistance to Greece and Turkey for the quarter ended March 31, 1949.

The Department of State desires to avoid the reproduction of this report separately for transmittal to the Congress and initial distribution, as was done in the case of the Fifth and Sixth Reports, and would prefer that these requirements be met with the regular edition to be printed by the Government Printing Office. It will require about two weeks time for the Government Printing Office to make delivery. When the exact date can be determined, you will be advised, so that the President's transmittal date may be set.

Kenneth W. Parry x
Kenneth W. Parry

Reports Officer,
Office, Acting Coordinator for Aid to Greece
and Turkey.

Enclosure:

Draft - Seventh Report to
Congress - Assistance to
Greece and Turkey

Ek: 36.7

Ek: 37
Selim Sarper

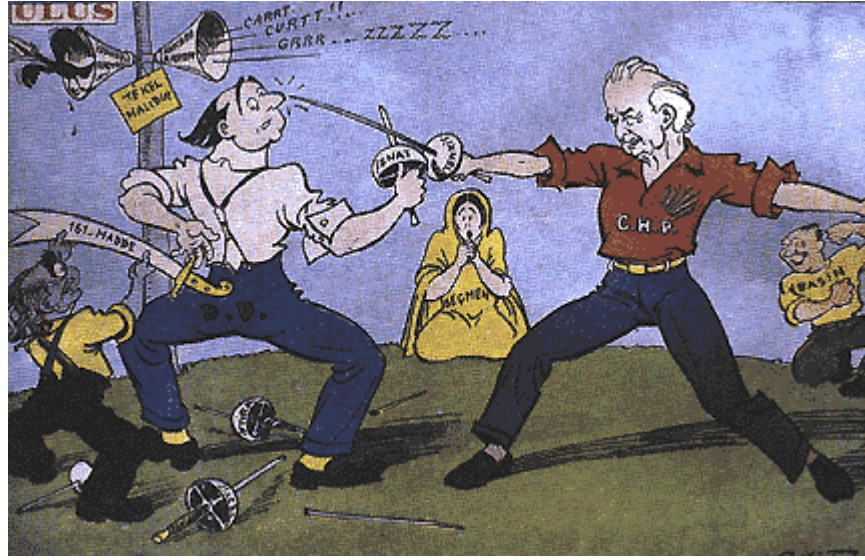
Ek: 38
Orgeneral Zeki Doğan

Ek: 39
Azerbaycan'ın ilk Cumhurbaşkanı Mehmet Emin Resulzade

Ek: 40
DP'nin faaliyetleri nedeni ile irticai faaliyetlerin arttığını gösteren karikatür

Ek: 41
DP-CHP çekişmesini konu edinen karikatür

Ek: 42
ABD Deniz kuvvetlerin deniz flosu 6. filo'yu taşıyan Amerikan karşıtı göstericiler

KAYNAKLAR

ESERLER

AKALIN, Cüneyt, *Uluslararası İlişkiler Ortamında 27 Mayıs Müdahalesi*, Galatasaray Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 1999

AKARCALI, Sezer, *II. Dünya Savaşında İletişim ve Propaganda*, İmaj Yayıncılık, Ankara, 2003

AKARCALI, Sezer, *Radyo ve Televizyonda Dış Yayınlar*, İmaj Yayıncılık, Ankara, 2003

ALTINDAL, Aytunç, *Haşhaş ve Emperyalizm*, Havas Yayınları, İstanbul, 1979

AMBROSE, Stephen E., *Dünyaya Açılım , 1938'den Günümüze Amerikan Dış Politikası*, Dış Politika enstitüsü yayınları, Ankara, 1992

ARMAOĞLU, Fahir, *20. Yüz Yıl Siyasi Tarihi*, Alkım yayıncılık, Genişletilmiş 14. Baskı, İstanbul

ARMAOĞLU, Fahir, *Belgelerle Türk – Amerikan Münasebetleri*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1991

ATAÖV, Türkkaya, *Amerika NATO ve Türkiye* , Aydınlık Yayın Evi, Ankara, 1969

BALCIOĞLU, Mustafa, *Teşkilat-ı Mahsusadan Cumhuriyet'e*, Genişletilmiş 2. baskı, Asil yayıncılık, Ankara, 2004

BALCIOĞLU, Mustafa, *Cumhuriyet Tarihi II*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2002

BEKTAŞ, Arsev , *Kamuoyu, İletişim ve Demokrasi*, Bağlam Yayıncılık, 2. Baskı, İstanbul, 2000

BEKTAŞ, Arsev, *Siyasal Propagandanın Tarihsel Evrimi ve Demokratik Toplumdaki Uygulamaları*, Bağlam Yayıncılık, İstanbul, 2002

Beyaz Kitap, *Türkiye gerçekleri ve Komünizm*, Ankara, 1973

BOGDANOR, Vernon, *Blackwell'in Siyaset Bilimi Ansiklopedisi*, L-Z, II. Cilt, Ümit yayıncılık, Ankara, 2003

BOSTANOĞLU, Burcu, *Türkiye- ABD İlişkilerinin Politikası*, İmge Yayınevi, Ankara, 1999

- CHOMSKY, Naom, *Amerikan Müdahaleciliği*, Aram Yayıncılık, İstanbul, 2003
- CHOMSKY, Naom, *Medya Geręeęi*, 3.Baskı, Everest Yayınları, İstanbul,2002
- CHOMSKY, Noam, Editör, *Soğuk Savağ niversite*, Kızıl Elma Yayıncılık, İstanbul, 1998
- CLARK, Toby, *Sanat ve Propaganda, Kitle Kültürü ağında Politik İmge*, Ayrıntı Yayıncılık, İstanbul, 2004
- Cumhuriyet Ansiklopedisi, 1941-1960, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2005
- Cumhuriyet Ansiklopedisi, 1961-1980, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2005
- Cumhuriyet Ansiklopedisi, 1981- 2000, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2005
- ÇAKMAK, Haydar, *Avrupa Güvenliği, NATO,AGİT,AGSP*, Akçağ Yayınları, Ankara,2003
- ÇANKAYA, zden, *Bir Kitle İletişim Kurumu tarihi TRT 1927-2000*, YKY, İstanbul, 2003
- ÇELİK, Edip, *100 soruda Türkiye'nin Dış Politika Tarihi*, Gerçek yayınevi, Ankara, 1983
- DABAğYAN, Levon Panos, *Zaman Tünelinde Her Yönleriyle Sinema Dünyası*, IQ Yayıncılık, İstanbul, 2004
- DEACAN, Richard, *İsrail Gizli Servisi*, Anahtar Yayıncılık, İstanbul, 1993
- DOMENACH, Jean-Marie, *Politika ve Propaganda*, Varlık Yayınları, nc Baskı, İstanbul, 2003
- ENGİN, Feridun, *Uluslararası Politika Stratejileri*, Güney Matbaası, İstanbul, 1975
- ERHAN, ağrı, *Türk-Amerikan İlişkilerinin Tarihsel Kökenleri*, İmge yayıncılık, Ankara, 2001
- ERKİN, Feridun Cemal, *Dışışlerinde 34 Yıl Washington Büyükelçiliği*, 2.Cilt, 2.Kısım, TTK Yayınları, Ankara, 1999
- FİNCANCIOğLU, Yurdakul, *Demirel Demokrasinin Duraklama Yılları*, Bke yayıncılık, İstanbul 2000
- GLASNECK, Johannes, *Türkiye'de Faşist Alman Propagandası*, Onur yayınları, Arif Gelen (ev.), Ankara, 1968

- GÜRÜN, Kamuran, *Dış İlişkiler ve Türk Dış politikası*, Ty Yayıncılık, Ankara, 1983
- HALE, William, *Türkiye’de Ordu ve Siyaset - 1789’dan Günümüze*, Hil Yayıncılık, İstanbul, 1996
- HANSON, Victor Davis, *Batı Neden Kazandı? Katliam ve Kültür*, Aykırı Tarih Yayınları, İstanbul, 2003
- HART, Liddell, *II. Dünya Savaşı Tarihi I*, 6. Baskı, YK Yayınları, İstanbul, 2004
- HART, Liddell, *II. Dünya Savaşı Tarihi II*, 6. Baskı, YK Yayınları, İstanbul, 2004
- HITLER, Adolf, *Kavgam*, Tam Metin Yayınları, 16. Baskı, Ankara, 2001
- HOFFER, Eric, *Kesin İnançlılar*, İm Yayıncılık, İstanbul, 1999
- HUNTINGTON, Samuel, *Biz Kimiz? Amerika’nın Ulusal Kimlik Arayışı*, CSA Global Yayın Ajansı, İstanbul, 2004
- ISAACS, Jeremy, DOWNING, Taylor, *Cold War*, Bantam press, London, 1993
- KAŞIKÇI, Nihat, YILMAZ, Hasan, *Aras’dan Volga’ya Kafkaslar (Ülkeler, Şehirler, İz Birakanlar)*, Türkar Araştırma Bürosu Yayınları, Ankara, 2000
- KAYABALI, İsmail, ASLANOĞLU Cemender, *Propagandanın Soysal - Psikolojik Temelleri*, TSK yayınları, Ankara, 1987
- KEITH, Jim, *CIA’dan Medya’ya Kitlelerin Kontrolü*, Noktakitap Yayınları, İstanbul, 2005
- KENNAN, F,George, *Soviet Foreign Policy 1917-1941*, D. Van Nostrand Company, New York, 1960
- KENNEDY, Poul, *Büyük Güçlerin Yükselişi ve Çöküşü*, Türkiye İş Bankası Yayınları, 2001
- KISSINGER, Henry, *Amerika’nın Dış Politikaya İhtiyacı Var mı?*, MTU yayıncılık, Ekim 2002
- KISSINGER, Henry, *Diplomasi*, 3.Baskı, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul, 2002
- KİNDER, Hermen, HILGEMANN, Werner, *Atlas of World History Volme 2 From The French Revolution The Present*, Penguin books, Munchen, 1995
- KURTULUŞ, Burak, *ABD’ye Türk Beyin Göçü*, Alfa Yayınları, İstanbul, 1999
- LEFEBVRE, Maxime, *Amerika Dış Politikası*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2005

- LONGLOIS, Georges, , Editör, *20. Yüzyıl Tarihi*, Nehir yayıncılık, İstanbul,2000
- MARCHETTİ, Victor, MARKS, John D., *CIA Amerikanın Gizli Emniyetinin İçyüzü*, Nebioğlu Yayınları, 1974
- MCMİLLAN, Margaret, *Paris 1919*, ODTÜ Yayıncılık, Ankara, 2005
- MECLENBURG, Jens, *NATO'nun Gizli Terör Örgütü*, Sorun Yayıncılık, İkinci baskı, İstanbul, 2000
- MORGENTHAU, Hans J. , *Uluslararası Politika*, Siyasal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 1970
- N.S. Aşukin, N.P. Butırskiy, A.B. Veber, A.İ. Dadidov, İ.V. İlina, L.V. Kirillova,İ.V. Lehin, İ.İ. Lukovtseva, M.E. Struve, M.M. Yunin, *Politika Sözlüğü*, Çvr: BEYHAN, Mazlum, Sosyal Yayınları, İstanbul, 1979
- ÖRS, Birsen, *Türkiye'de Askeri Müdahaleler*, Der yayınları, İstanbul, 1996
- Pentagon Raporları*, May Yayıncılık, 1971
- ROBB, David L., *Hollywood Operasyonları*, Güncel Yayıncılık, İstanbul, 2005
- SANDER, Oral , *Siyasi Tarih, İlk Çağlardan 1918'e*, İmge Kitabevi, 10. Baskı, Ankara, 2002
- SANDER, Oral, *Türk-Amerikan İlişkileri*, Sevinç Matbaası, Ankara 1979
- SAOUNDER, Frances Stonors, *Parayı Verdi Dündüğü Çaldı CIA ve Kültürel Soğuk Savaş*, 2. Baskı, Doğan Kitap Evi, İstanbul, 2004
- SARAY, Mehmet, *Sovyet Tehdidi Karşısında Türkiye'nin NATO'ya Girişi III. Cumhurbaşkanı Celal Bayar'ın Hatıraları ve Belgeler*, AAM, Ankara, 2000
- SEVER, Ayşegül, *Soğuk Savaş Kuşatmasında Türkiye, Batı ve Orta Doğu 1945-1958*, Boyut Yayınları, İstanbul, 1997
- SİMPSON, Christopher, *Üniversiteler, Amerikan imparatorluğu*, Kızıl Elma Yayıncılık, İstanbul, 2000
- STALİN, J., *Marksizm ve Ulusal Sorun ve Sömürge Sorunu*, Sol Yayınları, 1976.
- ŞURUNOV, A., ROZALİYEV, Y., *Türkiye'de Kapitalistleşme ve Sınıf Kavgaları*, Ant Yayınları, İstanbul, 1970
- TAŞKIRAN, Cemalettin, *Kanlı Mürekkeple Yazın Çektiklerimizi...!*, Platin Yayınları, Ankara, 2005

TEVETOĞLU, Fethi, *Türkiye’de Sosyalist ve Komünist Faaliyetler*, 1967
Thema Larousse Tematik Ansiklopedi, İletişim ve Toplum, Milliyet Gazetesi Yayınları, İstanbul, 1994

TUNCER, Hüner, *Metternich’in Osmanlı Politikası*, Ümit Yayıncılık, Ankara, 1996

USLU, Nasuh, *Türk-Amerikan İlişkileri*, 21.YY Yayınları, Ankara, 2000

VAHAP, Oktay, *Modern Propaganda*, T.T.Postası, İstanbul, 1957

VOLKAN, Vamık D., *Politik Psikoloji*, A.Ü Rektörlüğü Yayınları, Ankara, 1993

VOLKMAN, Ernest, *Tarihin Seyrini Değiştiren Gizli Ajanlar*, Truva yayınları, İstanbul, 2005

ZİYAOĞLU, Rakım, *Propaganda ve san’atı*, Halk Basımevi, İstanbul, 1963

MAKALELER

BAGÇE, H.Emre, “Emperyalizm Kuramları ve Amerikan Kamu Diplomasisi”, *İÜ Siyasal Bilgiler Fakülte Dergisi*, No:28, İstanbul, 2003, ss. 63-80

ÇANDAR, Cengiz, *Türklerin Amerika’ya Bakışından Örnekler ve Amerika’nın Türkiye Politikası*, ed. Morton Abromowitz, *Türkiye’nin Dönüşümü ve Amerikan Politikası*, Liberte Yayınları, Ankara, 2001, ss. 169-220

EMİROĞLU, Hüseyin, “Türkiye’nin Atlantik Paktına Giriş Süreci ve Türk Basınının Tutumu”, *İÜSBF Dergisi*, İstanbul, Mart 2003, Sayı 28, ss.81-116

HAYİT, Baymirza, “Sovyet Kaynaklarında Atatürk”, *Belgelerle Türk Tarihi Dergisi*, İstanbul, Mart 1985, Sayı.1, ss. 30-35

MİLLİKAN, Max F., ROSTER Walt W., “Dış Politika üzerine Notlar”, *Üniversite, Amerikan İmparatorluğu*, Kızıl Elma Yayıncılık, İstanbul, 2000

NEEDELL, Allan A., “Turva Projesi ve Sosyal Bilimlerin Soğuk Savaş Tarafından İlhakı”, *Üniversite Amerikan İmparatorluğu*, Kızıl Elma Yayıncılık, İstanbul, 2000

ÖKTE, Ertuğrul Zekai, “Montreux Boğazlar Konferansı Sürecinde Türk Dış Politikasını Yönlendiren Gizli Yazışmalar”, *Belgelerle Türk Tarihi Dergisi*, İstanbul, Kasım, 1998, Sayı, 22

ÖZDEMİR, Haluk, “Diaspora Ararat’ı Ararken: Ermeni Kimliği ve Soykırım İddiaları”, *Ermeni Araştırmaları Dergisi*, 2004, ss. 75-95

WILKINSON, M. James, "Amerika, Türkiye ve Yunanistan- Üç Kişi Kalabalıktır", ed. Morton Abromowitz, *Türkiye'nin Dönüşümü ve Amerikan Politikası*, Liberte Yayınları, Ankara, 2001

DERGİLER

Ayın Tarihi Dergisi, 146-17B, Ocak 1946
Ayın Tarihi Dergisi, 1946-47
Ayın Tarihi Dergisi, Mart 1951
Belgelerle Türk Tarihi Dergisi, Sayı, 22, 1998
Belgelerle Türk Tarihi Dergisi, Sayı.1, 1985
TBMM Tutanak Dergisi, 11 Aralık 1950
TBMM Tutanak Dergisi, IX Devre 3, Aralık 1950 – Ocak 1951.
TBMM Tutanak Dergisi, Ocak 1951.
TBMM Tutanak Dergisi, VIII devre 6, Eylül 1947.
Türk Ocağı Dergisi, 1961 cildi, Milli Kütüphane Arşivi

TELEVİZYON PROGRAMLARI

CNNTürk, *İşte Gündem*, 08.07.2006.

GAZETELER

Akşam Gazetesi 04 Ocak 1946.
Akşam Gazetesi 26 Mayıs 1946
Akşam Gazetesi, I. Cilt, Ocak 1950.
Cumhuriyet Gazetesi 08 Mayıs 1964.
Cumhuriyet Gazetesi 01 Ocak 1947.
Cumhuriyet Gazetesi 03 Mayıs 1964.
Cumhuriyet Gazetesi 04 Ocak 1947.
Cumhuriyet Gazetesi 08 Ocak 1946.
Cumhuriyet Gazetesi 10 Şubat 1951.
Cumhuriyet Gazetesi 10 Şubat 1951.
Cumhuriyet Gazetesi 10-30 Ağustos 1948.
Cumhuriyet gazetesi 11 Temmuz 1948
Cumhuriyet Gazetesi 11 Temmuz 1948.
Cumhuriyet Gazetesi 12 Ağustos 1946.
Cumhuriyet Gazetesi 12 Ocak 1951.
Cumhuriyet Gazetesi 12 Şubat 1951.
Cumhuriyet Gazetesi 13 Nisan 1961
Cumhuriyet Gazetesi 14 Ocak 1948.
Cumhuriyet Gazetesi 15 Temmuz 1948.
Cumhuriyet Gazetesi 16 Ocak 1947.

Cumhuriyet Gazetesi 16 Temmuz 1948.
Cumhuriyet Gazetesi 20 Nisan 1961.
Cumhuriyet Gazetesi 22 Ocak 1951.
Cumhuriyet Gazetesi 22 Ocak 1951.
Cumhuriyet Gazetesi 25 Nisan 1948.
Cumhuriyet gazetesi 26 Temmuz 1948.
Cumhuriyet Gazetesi 28 Şubat 1961
Cumhuriyet Gazetesi 29 Ocak 1961
Cumhuriyet Gazetesi 30 Ağustos 1964.
Cumhuriyet Gazetesi I. Cilt, Ocak 1946.
Cumhuriyet Gazetesi, 14 Şubat 1947.
Hürriyet Gazetesi, 2 Ocak 2006
Star Gazetesi 10 Aralık 2005
Tanin Gazetesi 03 Ocak 1946
Vatan Gazetesi 17 Ocak 1946

İNTERNET SİTELERİ

<http://astro.temple.edu>
<http://bojack.org>
<http://cla.calpoly.edu>,
<http://en.wikipedia.org>,
<http://gbulten.ssm.gov.tr>
<http://home.comcast.net>
<http://www.anarsistkomunizm.org>
<http://www.army.mil>
<http://www.asianinfo.org>
<http://www.byegm.gov.tr>
<http://www.coldwarfiles.org>
<http://www.dhm.de>
<http://www.diggerhistory2.info>
<http://www.docpoint.info>
<http://www.duitslandweb.nl>
<http://www.geschiedenisvoorkinderen.nl>
<http://www.heartland.it>
<http://www.hho.edu.tr>
<http://www.iisg.nl>
<http://www.kimkimdir.gen.tr>
<http://www.kommunist.se>
<http://www.kureselbarisveadalet.org>
<http://www.loc.gov>
<http://www.ncpa.org>
<http://www.pinetreeline.org>
<http://www.sciences-po.fr>
<http://www.shsu.edu>
<http://www.sodev.org.tr>
<http://www.tombak.com.tr>

<http://www.trumanlibrary.org>
<http://www.tr.wikipedia.org/wiki/propaganda-44k>
<http://www.turksolu.org>,
<http://www.vho.org>,
<http://www.voanews.com/turkish/affibitaes.cfm>
<http://www.zum.de>
<http://www.tdk.gov.tr>
http://www.cia.gov/cia/history/american_history.shtml
<http://www.hurriyetim.com>
<http://www.voanews.com>.

ÖZGEÇMİŞ

Yalçın Köksal Demir, 03/12/1978 tarihinde Trabzon'da doğdu. İlk öğrenimini Zonguldak'ta, orta öğrenimini Trabzon'da tamamladı. 1998 yılında Kırıkkale Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümünü kazandı. Bu bölümden 2002 yılında mezun oldu. 2003 yılında Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı yüksek lisans programını kazandı.

Yalçın Köksal Demir, 1999-2001 yılları arasında, Kırıkkale Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Kulübü kurucu başkanlığı yaptı. 2001 yılında, Kırıkkale Üniversitesi temsilcisi olarak 18 Mart Çanakkale Zafer Bayramı ve Şehitleri Anma Gününde Çanakkale'de Kırıkkale Üniversitesi öğrencileri adına temsilci olarak katıldı. 2002- 2004 yılları arasında Kırıkkale Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Kulübü genel kurul başkanlığı yaptı. 2003- 2004 yılları arasında Kırıkkale Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Kulübünün KUSAG, Perspektif dergisinin genel yayın sorumluluğunu yaptı. 2005 yılında düzenlenen, Mustafa Kemal Atatürk'ün Samsun'a çıkışının 96. yılında İstanbul Üniversitesi ve Genel Kurmay Başkanlığı'nın organize ettiği "Genç Mustafa Kemaller Atatürk'ün Yolunda Yürüyor" adlı organizasyonda Kırıkkale Üniversitesi adına temsilci öğretim elemanı olarak görev aldı. 2002 yılından itibaren Kırıkkale Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü Siyasi Tarih Ana Bilim Dalı Araştırma Görevlisi olarak görev yapmaktadır. Aynı zamanda 2003 yılından itibaren Kırıkkale Üniversitesi Atatürkçü Düşünce Topluluğu kurucu üyesi ve genel kurul başkan yardımcılığı yapmaktadır.

Yalçın Köksal Demir'in bir tanesi hakemli dergide yayınlanmış olan iki makalesi, iki konferansı bulunmakta ve Amerika Birleşik Devletleri, Propaganda, İstihbarat Örgütleri, Güvenlik, Kafkasya, Ortadoğu, Çin ile ilgili konularda çeşitli çalışmalar yapmaktadır.